

T. 7.
COMPENDIUM
THEOLOGIÆ
CHRISTIANÆ,

Accurata methodo sic adornatum,

Ut sit

Ad SS. Scripturas legendas,

Ad Locos Communes digerendos,

Ad Controversias intelligendas,

MANUDUCTIO:

Autore

JOHANNE WOLLEBIO SS. Th. D.
& in Acad. Basil. Profess. Ord.

Editio nova, prioribus correctior.

CANTABRIGIÆ,
Ex officina R. Danielis Almæ Academiæ
Typographi. 1642.

SALUTIS CATENA.

DEUS *ordinavit,*
VERBUM *promittit,*
CHRISTUS *meruit,*
SACRAMENTA *obsignant,*
FIDES *recipit,*
OS *fatetur,*
OPERA *testantur.*

Præfatio ad Lectorem.

Ræclare B. Apostolus ad Timotheum suum (2. ep. 1. 13.) scribit, *ὑποτίπωσην ἔχει ὑμῶν τῶν λόγων,* *ὧν παρ' ἐμὲ ἤκουσας ἐν πίστι καὶ ἀγάπῃ.* Digna utiq; commonefactio, quæ cum omnibus Christianis tum iis imprimis inculcetur qui se totos Theologico studio manciparunt. Ut enim cujusque hominis Christiani interest, minimum præcipua capita catechetica tenere, quorum ductu Verbum Dei fructuosius audiat & legat; ita sacrarum quoq; Literarum studiosos, ante omnia corporis Theologici anatomen memorix suæ imprimere convenit, ut Locos Communes, Definitiones & Distributiones rerum Divinarum, in numero habeant. Atque hoc in genere, viri longe uberiore Spiritus sancti unctione instructi, talia studiosæ Juventuti subministrarunt adminicula, ut, qui alia iis superaddere satagit, multis lucernam in meridie accendere, aut sidera cælo addere velle, non immerito videatur. Verum enimvero cum conscientix & vocationis ratio ab unoquoque Dei servo efflagitet, ut, quæ ad publicam utilitatem faciunt, ipse quoque sedulo promoveat; Professionem Veteris Testamenti mihi, prius ad Pastoratus præcipui officium vocato, demandatam, Divini auxilii fiducia fretus, venerandi Collegii Theol. jussu & arbitrio sic auspicatus sum, ut præter textuales prælectiones, Auditorio nostro istiusmodi *ὑποτί-*

Ad Lectorem.

πρωτον sanorum sermonum, ex multorum aliorum lucubrationibus depromptam, & in compendium redactam, proposuerim. Etsi autem hoc institutum quamplurimis gratissimum fuisse animadverterim, testor tamen me nihil minus quam ejus divulgationem in animum induxisse. Quod igitur nunc demum septennis hic partus in lucem prodeat, nec scribendi pruritui sed crebris sollicitationibus, quibus mihi extortus est, id imputet amicus Lector, obnixè rogo; Deum precatus, ut pia docentium & discantium agmina, per ejus miserationes (quæ novæ sunt singulis matutinis, quibusque hoc unice debemus, quod non omnes simus absumpti) residua clementer conservet; dispersa vero gratiosè recolligat & instauret, propter Filium suum unigenitum, Dominum nostrum
Jesum Christum,
Amen.

IN SS. THEOL. EPITOMEN
à Rever. & Clariss. viri
DD. JOAN. WOLLEBIO,
Antistite & Professore dignissimo bono
publico editam.

INstituit multos discentes atque docentes
CALVINUS, laudem hanc ut ferat ille
Liber :

*Præter Apostolicas post Christi tempora chartas
Huic peperere Libro secula nulla parem.*

POLANUS methodo illustrat **SYNTAGMA**
celebre :

*Mortuus ut vivens agmina nostra docet.
Quicquid uterq; docet, docta hic brevitate docebit
WOLLEBIUS, paucis dicere multa potis.
Tu, qui Pastores, Doctores, atque Prophetas
Largiris, cæcum pascere perge tuum.*

JOHAN GROSSIUS

Basil. Pastor. Eccles.

Leonard.

Aurea felices diuis Compensata in auras,
Et vera Musas instruis Eusebia.
Orthodoxa tuo solide comprehensa libello
Doctrina, egregiis seruiet ingeniis.
Ihova tibi vitam viresque aternet, & usque
Te iubeat longa dexteritate frui.
Sentiat optatam dispersa Ecclesia pacem,
Et repetant miseri pascua leta greges.

JOAN. JAC. GRASSERUS.

Eccl. Minister.

PRÆ-

P R Æ C O G N I T A

CHRISTIANÆ THEOLOGIE.

Theologia Christiana, est doctrina de Deo ad ipsius gloriam & salutem nostram cognoscendo & colendo.

C A N O N E S.

1. *Vox Theologiæ cum πολυσημ. sit, hoc loco, de ea Dei cognitione intelligitur, quam homo Christianus in hac vita, ex Dei verbo, assequi potest.*

Theologia vox *καταχρηστικῶς*, etiam de Gentilium Theologia usurpatur, quæ triplex erat: *Poetica*, μυθικὴ seu fabulosa: *Philosophica*, φυσικὴ seu naturalis: & *Sacerdotalis*, πολιτικὴ dicta, eo potissimum faciens, ut qualicumq; religionis exercitio, populus in officio contineretur. Vere autem dicta Theologia, Archetypa est, aut Eclypa. Archetypa est cognitio,

qua Deus cognoscit se ipsum, quæ re ipsa non differt à Dei essentia. Eclypa est Archetypæ quædam effigies, primario quidem in Christo *παρουσία*, secundo vero in mēbris Christi. Cum vero membrorum Christi pars in cœlis triumphet, pars in terris militet; triumphantium Theologia, nominatur *Theologia Beatiorum*; militantium vero, *Theologia Viatorum*.

II. *Theologia, hoc loco, non ut habitus in intellectu residens, sed ut præceptorum systema, consideratur, ideoque per doctrinam definitur.*

Differt enim Theologia præceptis comprehensa, à Theologiæ habitu, ut causa efficiens ab effectu. Quæritur autem si Theologia, ut habitus intellectus consideretur, quod ei

genus ex habitibus intellectus assignandum foret? Sane nullum est quod solum ac seorsim sumtum, definito non sit angustius: Cum enim Intelligentia principia apprehendens,

Scientia conclusiones ex principiis demonstrans, & Sapientia, ex Intelligentia & Scientia emergens, habitus mere contemplativi; Prudentia vero habitus activus, mentem in actionibus dirigens, & Ars habitus cum recta ratione effectivus sit: Theologia parum in contemplatione, partim in actione consistit. Ideo Theologia Sapientia est & Prudentia; Sapientia, quatenus per intelligentiam divinitus illuminatam principia apprehendit, & per Scientiam conclusiones exinde demonstrat; Prudentia vero, quatenus animum hominis in actionibus suis dirigit.

III. Principium Theologiae, essendi quidem Deus est; cognoscendi vero, Verbum Dei.

IV. Verbum Dei initio ἀρχαῖον ante Moysen tempora; ἔκστατον autem est, ex quo Deus illud sapientissimo suo consilio, inde à Moysen, per Prophetas & Apostolos consignari voluit.

Pontificii, ut pro verbo Dei scripto, suas obrudant traditiones, fortuitis tantum occasionebus illud scriptum esse dicunt. Verum reclamant tot mandata scribendi Prophetis & Apostolis data, Exod. 17, 14. & 34, 37. Deuter. 41, 19. Esai. 8, 1. & 30, 8. Jerem. 30, 2. Habac. 2, 2. Apocalypf. 1, 11, 19. & 14, 13. & 19, 9. & 21, 9. Reclamant testimonia Apostolorum, qui nihil humano consilio dictum aut scriptum esse pronunciant. Joh. 20, 31. *Hac autem scripta sunt, ut credatis, &c.* Rom. 15, 4. *Qua antea scripta sunt, ad no-*

stram doctrinam scripta sunt ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. 1. Cor. 10, 11. *Hac scripta sunt ad nostri admonitionem.* 2. Tim. 3, 16. *Tota Scriptura divinitus inspirata est.* & 2. Pet. 1, 20, 21. *Si illud primum noveritis, nullam prophetiam esse propria explanationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia sed acti à Spiritu sancto loquenti sunt sancti Dei homines.* Reclamant denique praecepta, quibus ad verbum scriptum in rebus salutis ablegamur. Esai. 8, 20. *Ad legem & testimonium, Joh. 5, 39. Scrutimini Scripturas.*

V. Nullum igitur aliud Theologiae principium,

pium quam Verbum Dei scriptum agnoscimus.

VI. Sacram Scripturam divinæ originis & autoritatis esse, principium est inter omnes Christianos, extra controversiæ aleam positum.

VII. *Questio igitur, An Scripturæ seu Sacra Biblia sint Dei Verbum homine Christiano indigna est*

Ut enim in Scholis contra negantē principia non disputatur: ita indignum judicare debemus qui audiat, si quis Christianæ Religionis principium neget.

VIII. *Questio vero hæc, Quo testimonio Sacrarum Scripturarum divinitas nobis innotescat? docendi & non seducendi aut cavillandi studio mota, inter Christianos locum habet.*

IX. Testimonium autem hoc duplex est: principale & ministeriale. Principale est testimonium Spiritus sancti, foris, in ipsa Scriptura; intus vero in corde ac mente hominis fidelis ab ipso illuminati, loquentis, eique Scripturæ divinitatem persuadentis. Ministeriale vero testimonium est testimonium Ecclesiæ.

Foris in Scripturis ipsis, de divina Verbi origine & autoritate, Spiritus sanctus passim talibus formulis testatur, *Verbum Domini. Sic ait Jehova. Dixit Jesus. Tota Scriptura divinitus inspirata est. 2. Tim. 3, 16. A Spiritu sancto acti, loquuti sunt sancti Dei homines.* intus vero, cordibus fidelium Scripturæ divinitatem persuadet: quatenus homini Scripturas prævia ejus invocatione legenti, oculos aperit,

mentemque ejus sic illuminat, ut mirabilia Dei cernat, & vocem Spiritus Dei in Scripturis sonantem agnoscat.

Pontificii solius Ecclesiæ testimonium urgent, tantique illud faciunt, ut omnem Scripturæ autoritatem ab Ecclesia pendere contendunt, & ob hanc solam causam pro Verbo Dei habendam clamitent, quod Ecclesia hoc testetur. Quod sane non tantum est, de

Scripturæ divinitate testari, sed eam demum divinam facere. Nos vero solius Spiritus sancti testimonium, divinitatem Scripturæ, firmiter nobis persuadere, his argumentis probamus. 1. Cujus inspiratione Scripturæ sunt exarata, ejus testimonium de Scriptura firmissimum est; suam enim manum ac proprium stylum quisque optime agnoscit. Atqui inspiratione Spiritus sancti exaratae sunt, 2. Tim. 3, 16. 2. Petr. 1, 20. 21. Ergo, &c. 11. Qui fidelibus una cum Scripturis individuo nexu promittitur, ejus de Scriptura testimonium firmissimum est. Atqui Spiritus sanctus fidelibus individuo nexu cum Scriptura promittitur, Esa. 59, 21. *Spiritus meus qui in te est, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent ex ore tuo. 111.* Sine cujus illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt, ejus solius testimonium de Scripturæ autoritate firmum est. Atqui sine Spiritus sancti illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt. Psal. 119, 18. *Rege oculos meos, ut intuear mirabilia ex lege tua.* Ergo, &c. 12. Cujus officium est nos in omnem veritatem ducere, ejus testimonio quoque hæc veri-

tas innotescit, quod Scriptura sit Dei Verbum. Atqui Spiritus sancti officium est, *nos in omnem veritatem deducere*, Joh. 16, 13. Ergo &c. Jam ad Ecclesiæ testimonium quod attinet, tamen illud tanquam à Dei Ministra, acceptandum sit, falso tamen statuitur, Scripturæ autoritatem ab illo dependere; quid enim absurdius, quam Patrisfamilias verba à famulo, literas parentum à Tabellario, mandata Magistratus à Typographo, autoritatem suam habere, regulamque à regulato dependere? Scimus, *Ecclesia concedit esse Dei eloquia*, Roman. 2, 2, *eamque columnam & stabilimentum veritatis esse*, 1. Timoth. 3, 15. Verum ut inepte diceretur, candelam, lucem à candelabro habere, licet ei insistat ita stulte quoque Scripturæ autoritas Ecclesiæ transcribitur. Testimonium Ecclesiæ valet apud eos, qui Scripturæ adhuc sunt ignari, & nondum acceperunt *lac illud sermonis sincerum*, 1. Pet. 2, 2. Scripturæ vero ac Spiritus sancti testimonium firmum est ac efficax in illis, qui suavitatem divinorum oraculorum ipsi gustarunt. Ut enim longe certius novit mellis dul-

dulcedinem, qui mel ipse gustat, quam qui alii de ea loquenti & testanti credit: ita multo certius novit Sacras literas Dei Verbum esse, qui suavitatem illarum ipse degustat, quam is, qui Ecclesiae solum hoc dicenti credit. Samaritani primum mulieri de Christo testanti credunt; sed ex quo Christum ipsi audiverunt, mulieri dicunt, Non amplius propter tuos sermones credimus, ipsi enim audivimus & scimus hunc esse Servatorem illum mundi & Christum, Joh. 4, 42. Sic qui Spiritus sancti auxilio impetrato Scripturas legit & relegit, tandem pronunciat, Jam non amplius propter Ecclesiae testimonium credo Sacras literas esse divinas, sed quia ipsemet legi, & legendo hunc Syllogismum menti meae impressi,

Quia Scriptura 1. *passim Deum ipsum loquentem introducens*: 2. *Ab iis hominibus exarata, qui prophetiae ac miraculorum donis divinitus & extraordinarie instructi, ea fide cuncta referunt, ut in peccatis ac vitiis memorandis, nec sibi, nec suis parcant*: 3. *Res non solum veras & recte rationi consentaneas, sed divinas*

quoque & rationem omnem transcendentes: 4. *Divino modo & miranda circumstantiarum, in iisdem, à variis recensitis, narrapugila*: 5. *Ad unius Dei gloriam & nostram salutem*: 6. *Admirabili cum efficacia, in cordibus movendis, & adversus exquisitissima supplicia corroborandis*: 7. *Accedente miraculosa ejus contra Diaboli & Tyrannorum furorem conservatione, tradit; illa sine dubio divinae & originis & autoritatis existit.*

Atqui talis est Scriptura sacra.

Ergo divina est originis & autoritatis.

Ull igitur rem in summam contraham, Ecclesiae testimonium prius est tempore; Spiritus sancti vero prius est natura & efficacia. Ecclesiae credimus, sed non propter Ecclesiam; Spiritus autem sancto creditur, propter se ipsum. Ecclesiae testimonium *pro* *omni* monstrat; Spiritus sancti vero testimonium *pro* *divina* demonstrat. Ecclesia suadet; Spiritus sanctus, persuadet. Ecclesiae testimonium opinionem; Scripturae vero testimonium scientiam ac fidem firmam parit.

x. Libri Scripturae Canonici Veteris Testamenti,

stamenti sunt, aut Novi. Ad Vetus Testamen-
tum pertinent, Pentateuchus Moïsis, Josue, Ju-
dicum, Ruth, singuli: Samuelis, Regum, Chro-
nicorum, bini: Esræ, Nehemiæ, Estheræ, Jobi,
Psalmodum, Proverbiorum, Ecclesiastis, Can-
ticorum, Prophetarum quatuor majorum &
duodecim minorum, singuli. Novi vero Testa-
menti sunt, Quatuor Evangelia; Acta Aposto-
lorum; Epistolæ Pauli, ad Romanos unica, ad
Corinthios due, ad Galatas, Ephesios, Philip-
penses, & Colossenses, singule, ad Thessalo-
nicenses & Timotheum binæ, ad Titum, Phi-
lemonem & Hebræos, singule. Epistolæ item,
Petri due, Johannis tres, Jacobi & Judæ sin-
gule, & Apocalypsis.

xī. Libri vero Tobix, Judith, Sapientix,
Ecclesiastici, Esræ 3, 4. Maccabæorum 1, 2, 3.
Baruci 1. Oratio Manassis, Epistola Jeremiæ,
Adjectiones ad Danielelem, & Estheram, etsi u-
tiliter legi possint, non tamen eandē cum Canonicis
autoritatem in probandis fidei articulis obtinent,
ideoq; Apocryphi, hoc est Absconditi, nominantur.

Rationes sunt. 1. Quia sunt. 3. Quia in Novo Te-
 non à Prophetis, sed post stamento nusquam citan-
 Malachiam, Prophetarum tur. 4. Quia illos legenti
 ultimum, maximam par- multa Canonicis contraria,
 tem scripti sunt. 2. Quia *ἀνοήτως*, fabulosa, fidei
 non prophetico stylo, He- & pietati repugnantia, oc-
 braico nimirum, exarati currunt.

xīī. S. Scriptura ad salutem perfecta est.

2. Tim. 3. 16, 17. *Tota* *Scriptura* *divinitus inspirata* *est, & utilis ad doctrinam,* *ad redargutionem, ad corre-*
ctionem, ad institutionē qua *est in justitia. Ut perfectus sit*
homo Dei, ad omne opus bo-
num perfecte instructus.

XIII. Ut igitur Ecclesiae sanctiones, ad externorum rituum ἐνταξία facientes, quo par est loco habendae sunt; ita nulla traditio præter Scripturam, tanquam ad salutem necessaria, admitterenda est.

Pontificii pro traditionibus Papanis non solum pugnant, sed easdem Scripturis æquiparant, imo præferunt. Nos vero Dei præcepto acquiescimus, qui Verbo suo nec addi, nec detrahi permittit, Deut. 4, 2, & 5. 32. & 12, 32. Apoc. 22. 18.

XIV. S. Scripturae scrutatio omnibus Christianis incumbit.

Joh. 5, 39. Scrutamini Scripturas. Coloss. 3, 16. Sermo Christi habet in vobis copiose. Nec obstat Sacrarum literarum, quam Pontificii prætendunt, obscuritas; etsi enim quibusdam locis obscurior sit, aliis tamen se explicat, & primarios Religionis articulos perspicue tradit.

XV. Translatio igitur ejus in linguam cuique genti vernaculam necessaria est.

XVI. Nulla tamen translatio authentica est, nisi quatenus cum Hebraeis & Græcis fontibus congruit.

XVII. Etsi Scripturae interpretatio Ecclesiae demandata, summus tamen Judex interpretationis nemo alius est, quàm spiritus sanctus in illa loquens

Isaia 59. 21. Spiritus meus qui est in te, & verba mea quae posui in ore tuo, non recedent à te. 2. Pet. 1, 20, 21. Si illud primum non veritis, nullam prophetiam esse proprie explanationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia, sed acti à Spiritu sancto loquuti sunt sancti Dei homines. Sacrilège igitur Pontificii hoc supremi Judicis jus Ecclesiae Romanae, hoc est, Conciliabulis suis, aut etiam soli Pontifici arrogant.

3 CHRIST. THEOLOGIE &c.

XVIII. *Sensus cujusque Scripturæ non nisi unicus est: in Veteris tamen Testamenti Vaticiniis sape est compositus ex historia & typo.*

Exempli gratia, Hoseæ cap. II. v. 1. in his verbis, *Quia puer est Israel quem diligo, ideo ex Ægypto vocavi Filium meum, sensus est compositus; literaliter enim ac historice de liberatione populi Israelitici ex Ægypto; typice vero seu mystice de vocatione Christi ex Ægypto sunt intelligenda. Matthæi 2. 15.*

XIX. *Media verum Scripturæ sensum investigandi sunt, frequens oratio; linguarum cognitio; fontium inspectio; argumenti & scopi consideratio; verborum propriorum & figuratorum distinctio; causarum, circumstantiarum, antecedenrium & consequentium notatio ac Logica analysis, obscuriorum cum illustrioribus, similium cum similibus, dissimilium cum dissimilibus comparatio; fidei denique analogia.*

XX. *Ut Deus proprium & primarium objectum, ita primarius quoque ac summus Theologiæ finis est.*

XXI. *Cum igitur summus finis & summum bonum idem sint, manifestum est, solam Theologiam Christianam nos recte de summo bono docere.*

XXII. *Subordinatus SS. Theologiæ finis, est salus nostra; quæ in Dei communione & fruitione consistit.*

Partes Theologiæ duæ sint: prior, de Deo cognoscendo: posterior, de eodem colendo. Prior fidem seu τὰ πιστά: posterior opera τὰ πρᾶκτὰ complectitur.

LIBER PRIMUS

agens

DE DEO COGNOSCENDO.

CAPUT. I.

In quo

De Essentia Dei.

DEUS est Spiritus, à se ipso ab æterno existens ; Unus essentia, Trinus personis, Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Cognoscitur Deus in se & in operibus suis.

In se cognoscitur, absolute in Essentia; relate vero in Personis.

Essentia Dei, cum ex nominibus ejus, tum ex proprietatibus intelligitur.

Nomina Dei aut ab essendo petita sint, ut Jehova, Jah. Eheje, cui in Novo Testamento fere nomen Κύριος respondet ; aut à potentia, ut El, Elohim ; aut ab ἀυραψία, ut Schaddai ; aut ab excelitate, ut Helion.

C A N O N E S.

1. *Nomen Jehova præcipuum & maxime proprium Dei nomen est.*

Deductum enim est à aliis omnibus, Act. 17, 28. radice *Hajah*, fui, sicque symbolum est summi illius Entis, quod erat, est, & erit ab æterno, in æternum, Apoc. 1. 4, 6. quod idem semper manet, Psal. 102. 28. quodque essendi causa est,

aliis omnibus, Act. 17, 28. Hinc proprium Deo est, Esa. 42, 8. Nec creaturis nisi per metonymiā, quatenus symbola sūt præsentia Dei, tribuitur : ut Altari, Exod. 17, 15. Arcæ, Psal. 47, 6. & Hierosolymæ, Eze. 48, 35.

11. *Idem*

II. *Idem nomen in promissionibus & comminationibus divinis maximam vim habet.*

Hinc formulæ illæ, Sic | Deus est & sibi similis ma-
ai *Febova*: *Dictum Fe-* | ner, tam certum quoque
bova, &c. Quam vere enim | est Verbum ejus.

III. *Nomen Elohim et si plurale sit, non tamen personale, sed essentialiale est, & idiotismo Hebraico de uno Deo & de singulis personis prædicatur. Unde non tres Elohim, sive Dii sunt, sed unus tantum.*

Sicut in symbolo Atha- | nipotens : sic, quia Elo-
nasii recte dicitur, *Omnipo-* | him Deus à potentia di-
tens Pater, Omnipotens Fi- | citur non tres sunt Elo-
lius, & Omnipotens Spiritus | him, sed unus, Psalm. 7.
sanctus, non tamen tres | Elohim *Zaddik, Deus iuste.*
Omnipotentes, sed unus Om-

Proprietates divinæ sunt attributa Dei, quibus se nobis infirmis cognoscendum præbet, & à creaturis distinguit.

CANONES.

I. *Proprietates in Deo, non sunt qualitates, aut accidentia, aut res ab essentia, aut à se invicem diversæ.*

Parebit hoc infra, ex simplicitate Dei.

II. *Proprietates divinæ, nec ab essentia, nec à se invicem separabiles sunt.*

Hic canon evertit dog- | sti naturam : Si enim illi
ma Lutheranorū, de trans- | tribuitur ubiquitas, omni-
fusione proprietatum di- | scientia, omnipotentia,
vinarum in humanā Chri- | quidni quoque æternitas :

Suntq; proprietates hæ, creaturis prorsus in-communicabiles aut cōmunicabiles, in effectis analogis. Prioris

Prioris ordinis sunt, tum simplicitas, tum infinitas.

Accensentur his immutabilitas & perfectio; sed *περίστασις*, simplicitatem & infinitatem consequentia; nihil aliud sunt quam *τῆς*.

Simplicitas est, qua Deus ens vere unum, omnisque compositionis expers intelligitur.

Infinitas est, qua Deus ens infinite verum ac bonum, omnisque mensuræ aut termini expers cognoscitur.

CANONES.

I. *Deus est ens vere & simplicissime unum.*

Nempe, nec ex partibus; nec ex genere & differentia; nec ex substantia & accidentibus; nec ex potentia & actu; nec ex esse & essentia compositum.

II. *Nihil ergo in Deo est, quod non sit ipse Deus.*

III. *Dei essentia nobis incomprehensibilis est.*

Finiti enim ad infinitum, vasis angusti ad mare, nulla est proportio.

IV. *Deus ὅλος ὅλον est, seu totaliter totum: totus in se; totus in omnibus; totus in singulis; totus extra omnia.*

V. *Deus nec loco circumscribitur, nec loco definitur, nec loco includitur, nec loco excluditur.*

VI. *Deus aternus est, sine principio, sine fine, & sine mutatione.*

Posterioris ordinis proprietates sunt, Vita, quæ Deo in essendo; Voluntas, quæ ei in imperando; Potentia denique, quæ ei in exsequendo tribuitur.

CANONES.

I. *Proprietates posterioris ordinis, Deo, secundum priores, hoc est, simplicissime & infinite tribuuntur.*

II. *Hinc non in concreto tantum, sed in abstracto quoque de Deo predicantur.*

Nec enim tantum vivens, ipsa vita, sapientia, boni-
ficiens, bonus, justus; sed etas, & justitia esse dicitur.

III. *Cum vita Dei simplicissima & infinita sit; Igitur,*

1. *Vita Dei & vivere ejus, idem sunt.*

2. *Vivendi causam aliam non habens, vivendi tamen causa est aliis omnibus vivantibus, sicut ejus respectu mutualitiam & precariam vitam obtineant.*

3. *Vita Dei immutabilis, perfectissima & beatissima.*

IV. *Cum intellectus Dei simplicissimus & infinitus sit; Igitur,*

1. *Seipsum primario, tanquam infinitum objectum, cognoscit.*

2. *Omnia, ut creaturis abscondita, exquisitissime novit.*

3. *Cuncta cognoscit per se ipsum.*

4. *Idque uno & simplicissimo actu, nec enim revelatione, nec discursu noetico, aut dianoetico, à notiori ad ignotius, opus habet.*

5. *Præterita & futura aequè ei nota sunt ac præsentia.*

6. *Scientia Dei infinita est.*

7. *Immunis ab omni ignorantia aut oblivione.*

V. *Cum*

v. *Cum Voluntas Dei simplicissima sit; Igitur,*

1. *Nec due, nec plures, nec contrariae sunt Dei voluntates.*

Variae quidem sunt vo-
luntatis distinctiones, ut
infra doctrina de decre-
tis divinis ostendet: sed
nominis potius, quam rei
sunt.

2. *Primarium voluntatis divinae objectum, est ipse Deus.*

3. *Voluntas Dei liberrima est.*

4. *Nihil sit nolente seu invito Deo.*

5. *Voluntas Dei, pro vario objecto, alia atque alia sortitur nomina; nimirum, Sanctitatis, Bonitatis, Amoris, Gratiae, Misericordiae, Irae, Iustitiae, & similia.*

VI. *Cum potentia Dei simplicissima & infinita sit; Igitur,*

1. *Potentia Dei unica est.*

2. *Vere omnipotens est Deus, & non solum potest quicquid vult, sed plura, quam vult.*

3. *Ex potentia Dei actus seu tota avaria rei non concluditur, nisi cum potentia conjuncta sit voluntas.*

4. *Objectum omnipotentiae Dei est, quicquid ejus naturae non est adversum, & contradictionem non implicat, adeoque non ad contrarietatem potius est quam ad concordiam.*

Mentiri itaque, factum
infectum reddere, corpus
humanum facere infinitum,
& similia, Deo tri-
bui nequeunt; haec enim
impotentiae potius, quam
potentiae forent.

5. *Potentia Dei plane irresistibilis est.*

CAPUT. II.

In quo

De Personis Deitatis.

Personæ Deitatis sunt subsistentiæ, quarum quælibet essentiam Dei totam habet, proprietatibus interim incommunicabilibus differentes.

CANONES.

I. Personæ, Triadis, & Ὁμοούσις vocabula, etsi totidem syllabis in Scripturis non reperiantur, Scripturis tamen consentanea sunt, & utiliter in Ecclesia usurpantur.

II. Vox Ὑποστάσις & Ὑψιστάμηνος latior est quam vox Personæ.

Ὑπόστασις & Ὑψιστάμηνος etate incommunicabili ab est quælibet substantia singularis : Persona vero est substantia singularis completa, rationalis, & propri-

alia differens. Apostolus tamen Hebr. 13. vocabulo Ὑποστάσις pro Persona utitur.

III. Persona divina nec Dei seu Deitatis species est, nec pars ejus, nec res à Deitate alia, nec nuda relatio, nec τὸ πρὸς & tantum τῆς ὑποστάσεως : sed essentia Dei, cum certo τῆς ὑπαρξεως τὸ πρὸς.

IV. Nec tamen Persona compositum quid est ex ente & ente ; nec essentia Dei & τὸ πρὸς & τῆς ὑπαρξεως sunt res et res, sed res seu ens et modus entis.

Personæ Deitatis tres sunt : Pater, Filius & Spiritus sanctus.

Pater

Pater est prima Deitatis persona, à seipso existens, Filium ab æterno gignens, & cum eodem Spiritum s. producens.

Filius est secunda persona, à Patre ab æterno genita, cum Patre Spiritum sanctum producens.

Spiritus sanctus est tertia Deitatis persona, à Patre & Filio ab æterno procedens.

C A N O N E S.

I. *Trinitas non numerus numerans est, sed numeratus.*

II. *Trinitatis dogma, non est Ecclesie traditio tantum; sed doctrina in Sacris literis expressa.*

Contra Pontificios, qui turæ evincendam, contra ad imperfectionem Scrip-
turæ asserere non verentur

III. *Et si Veteris Testamenti tempore doctrina SS. Trinitatis obscurior fuerit, non tamen plane ignota fuit.*

Gen. 1, 1. In principio creavit Deus cælum & terram, & v. 2. Spiritus Dei incubabat superficiem aquarum, & v. 26. Faciamus hominem, Psal. 33, 6. Verbo Jehova cæli facti sunt, & Spiritus oris ejus totus exercitus eorum, 2. Sam. 232. Spiritus Jehova locutus est in me, & sermo ejus per linguam meam, Esaia 6, 3. Sanctus,

Sanctus, Sanctus est Jehova exercituum, Esaia. 63. v. 9. Angelus faciei ejus (Dei Patris scilicet) servavit eos, & vers. 10. Ipsis rebellantibus & dolore afficientibus Spiritum sanctum ejus. Quæ testimonia tametsi pertinaces Judæi eludere satagant, Christianæ tamen menti satisfaciant.

IV. *Clariora autem testimonia sunt in Novo Testamento.*

Matth.

Matth. 3, 16. Et aperti sunt ei (Domino Jesu) caeli, & viit Spiritum Dei descendentem & venientem super illum. Et v. 17. Et ecce vox è caelis adfuit, dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus, in quo acquiesco. Matth. 28, 19. Baptizare eos in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti. Johan. 14, 16. Ego rogabo Patrem,

& alium Consolatorum dabit vobis. & 15, 26. Cum venerit Consolator ille, quem ego mittam vobis à Patre. 2. Cor. 13, 13. Gratia Domini Jesu Christi, & charitas Dei, & communio Spiritus sancti sit cum vobis omnibus. 1. Johan. 5, 7. Tres sunt, qui testificantur in caelis, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus.

v. *Accedunt his, probationes divinitatis Filii & Spiritus S. 1. à nominibus. 2. à proprietatibus. 3. ab operibus. 4. ab honoribus divinis. Ergo.*

1. *Filii Deitatem probant,*

1. *Nomina divina.*

In Veteri Testamento, Angelus ille faderis, Malach. 3, 1. qui patribus frequenter apparuit, in præludium incarnationis, Dei Filius fuit. & passim appellatur Jehova & Deus. Gen. 16, 13. & 18, 1. & 32, 1. (qui locus confectatur cum Hoseæ 12, 6.) Exod. 3, 15. Jos. 6, 3. Zach. 2, 12. & 3, 1. 2.

Novi vero Testamenti testimonia clarissima sunt. Joh. 1, 1. Et sermo erat Deus,

& 17, 3. Hac autem est vita aeterna, ut te cognoscant illum solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum. Joh. 20, 31. Hac autem scripta sunt, ut credatis Jesum esse Christum, Filium Dei. Act. 20, 28. Ecclesiam Deus proprio sanguine redemit. Rom. 9, 5. Deus benedictus in secula. Tit. 2, 13. Magnus ille Deus. Talia in Apoc. frequentissima sunt.

II. *Proprietates divinae.*

1. *Aeternitas.*

Joh. 38, 1. Priusquam Abraham esset, ego sum. Apoc. 1, 8. Ego sum a & u, Qui est, qui erat, & qui futurus est.

2. *Om-*

2. *Omniscientia.*

Joh. 2, 24, 25. *Noverat omnes : nec opus erat, ut quisquam ei testaretur de hominibus : ipse enim sciebat quid esset in hominibus.*

3. *Omnipræsentia.*

Matth. 28, 20. *Ero vobiscum usque ad consummationem sæculi.*

4. *Omnipotentia.*

Joh. 5, 19. *Quaecunque Pater facit, hæc Filius pariter facit.* Heb. 1, 3. *Sustinet omnia Verbo suo potente.*

III. *Opera divina.*

Joh. 14, 11. *Credite Patrem in me, & me in Patre esse : sin minus, propter opera saltem credite.*

IV. *Honor divinus.*

In ipsum credendum, Joh. 3, 16. In ejus nomen baptizandum, Matth. 28, 19. Ad ejus nomen flectendum omne genu, Phil. 2, 10.

II. *Spiritus S. Deitatem probant,*I. *Nomen, Deus.*

Act. 5, 3. *Dixit autem Petrus, Anania, cur implevit Satanas cor tuum, ut mentirearis in Spiritum sanctum? &c.* v. 4. *Non homini, sed Deo mentitus es.*

II. *Proprietates.*I. *Æternitas.*

Gen. 1, 2. *Spiritus incubabat superficiem aquarum.*

2. *Omnipræsentia.*

Psal. 139, 7. *Quo abibo à Spiritu tuo?*

3. *Omniscientia.*

1. Cor. 2, 10. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunditates Dei.*

4. *Omnipotentia.*

18 CHRIST. THEOLOGIÆ

Hæc ex operibus ejus manifesta est.

III. Opera divina.

1. Creatio omnium.

Gen. 1, 2. Psal. 33, 6. Joh. 16, 13. & 54, 4.

2. Conservatio omnium.

Gen. 1, 2. Incubabat aquis: simile à Gallinis pullis insidentibus, eosque foventibus.

3. Missio & unctio Christi.

Esa. 61, 1. Spiritus Domini super me, quoniam unxit me.

2. Dona linguarum & miraculorum.

1. Cor. 12, 4. *Varia dona, sed idem Spiritus.*

IV. Honores divini.

1. In eum credendum, juxta symbolum. 2. In ejus nomem baptizandum, Matth. 28, 19. Ad eundem preces dirigendæ, 2. Cor.

13, 13. Apoc. 1, 4. ubi septē Spiritus dicuntur, non numeri, sed donorum respectu. Unde vetus Ecclesia cant, Tu septiformis munere

V. *Differentia Personarum cernitur in ordine, proprietatibus, & modo operandi. Ordine differunt; quia Pater est prima, Filius secunda, & Spiritus sanctus tertia persona. Proprietatibus; quia Pater non essentiae tantum, sed & personae ratione est à seipso, Filius à Patre, Spiritus s. à Patre & Filio. Modo operandi; quia Pater à se, Filius à Patre, Spiritus s. ab utroque agit.*

VI. *Trinitas personarum non tollit Unitatem essentiae: tres sunt Personae, sed unus est Deus.*

Deut. 6, 4. Audi Israel, Jehova Deus noster, Jehova unus est. 1. Cor. 8, 4. Nobis Deus unus est, Pater ille, à quo omnia & nos in ipso:

& unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Ephes. 4, 6. Unus Deus & Pater omnium. 1. Tim. 2, 5. Unus est

est Deus, & unus Mediator | sus Christus, 1. Joh. 5, 7.
Dei & hominum, homo Je- | Et hi tres unum sumus.

VII. Hinc vox Deus, nunc ὁμοῦς de tota
SS. Trinitate, nunc ὁμοῦς de certa ejus
persona usurpatur.

Act. 10, 28. Deus Ecclesiā Hic nomen Dei ὁμοῦς
proprio sanguine acquisivit. | ὁμοῦς de Filio intelligitur.

VIII. Unitas trium personarum SS. Trinita-
tis consistit in ὁμοῦς ὁμοῦς & Περὶ Χωρῶς.

IX. ὁμοῦς seu ὁμοῦς est, qua tres perso-
ne coessentialiales seu ejusdem essentiae existunt.

Non enim sunt ὁμοῦς id est, diversa essentia ;
ei, id est similis essentia ; nec τὸ αὐτὸν, hoc est,
nec ἄλλοι, id est dissimilis | ejusdem essentia specifica.
lus essentia ; nec ἐν ὁμοῦς,

X. ὁμοῦς est, qua tres personae Deitatis aqua-
les sunt, essentia ; proprietatibus ; actionibus
essentialibus ; gloria & honore. Unde Filius &
Spiritus S. non minus quam Pater, est αὐτὸς &
αὐτοῦ, & αὐτοῦ ὁμοῦς.

XI. Περὶ Χωρῶς est, qua personae artissime
unitae sunt, ut maneat alia in alia, & cum alia.

Joh. 14, 11. Credite mihi, Patrem in me & me in Patre
esse.

CAPUT III.

In quo

De operibus Dei & de decretis divinis
in genere.

Sic Deus in se consideratur. Nunc conside-
randus quoque in operibus.

Sunt autem opera Dei essentialia, aut perso-
nalialia. B. 16.

Essentialia sunt, quæ toti SS. Trinitati sunt communia.

Personalia sunt, quæ singulis personis sunt propria.

Utraque tum essentialia, tum personalia, sunt opera ad intra, aut ad extra.

Opus Dei ad intra est, quod non ad terminum extra Deum refertur :

Velut Intollectio, qua Deus intelligit se ipsum;	Generatio Filii, Productio Spiritus sancti.
---	--

Opus Dei ad extra est, quod ad terminum extra SS. Trinitatem refertur.

Talia sunt Prædestinatio, Creatio, & similia, quæ cre-	aturas, tanquam termini extra Deum respiciunt.
---	---

C A N O N E S.

I. Unum idemque opus ad extra, diverso respectu, personale est aut essenziale.

Sic incarnatio Christi, inchoative, essenziale opus est toti SS. Trinitati commune ; terminative vero opus est personale solius Filii. Etsi enim Pater quoque & Spiritus S. sit causa incarnationis Christi ; solus tamen Filius incarnatus est. Sic tamen Creatio, Redemptio & Sanctificatio, essentialia sint opera totius SS. Trinitatis ; alio ta-	men respectu personalia dicuntur. Pater enim <i>Creator</i> appellatur ; quia fons est ut SS. Trinitatis, sic operationis, & Filius ac Spiritus sanctus agunt à Patre : Filius <i>Redemptor</i> nominatur ; quia assumpta humana natura Redemptionis opus peregit. Spiritus S. vero <i>Sanctificator</i> dicitur ; quia ut Consolator & Sanctificator à Christo mittitur.
--	---

II. Opera ad extra sunt indivisa, seu omnibus personis communia.

Hoc axioma ex priori consequitur ; ut enim essentialia communis est omnibus	personis, ita opera quoque essentialia,
---	---

III. *Unumquodq; tamen opus unum manet, principio essentiali, actu efficiendi et effectu ipso.*

Opera Dei ad extra sunt ἐμμενῶσα, immanentia seu interna; vel μεταβαίνουσα, transsententia seu externa.

Immanentia seu interna opera sunt, quæ intra Dei essentiam fiunt : atq; huc pertinent Dei decreta.

CANONES.

I. *Non omne opus ad extra statim est opus externum.*

Decretum Dei est opus ad extra, quatenus ad creaturas seu rem extra Deū	refertur ; est tamen opus internum, quatenus in ipsa Dei essentia permanet.
---	---

II. *Immanentia seu interna Dei opera, non sunt res ab essentia Dei diversæ.*

Quicquid enim in Deo est, Deus est, ut supra ex simplicitate divinæ essentiae collegimus : & ut in	Deo Essentia & Esse non differunt, ita in ipso Voluntas & Velle non realiter differunt.
--	---

Decretum Dei, est interna voluntatis divinæ actio, qua de iis, quæ in tempore fieri debebant, ab æterno liberrime & certissime statuit.

CANONES.

I. *Appellatur (a) ὁρισμένη βουλὴ, definitum consilium; (b) ἡ χεὶρ καὶ ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ, manus & consilium Dei; (c) εὐδοκία τοῦ Θεοῦ, beneplacitum Dei, & æterna Dei providentia.*

(a) Act. 2, 23. (b) Act. 4, 28. (c) Eph. 1, 9. <i>Æterna vero Providentia nominatur, ut distingua-</i>	<i>tur ab actuali Providentia, quæ nihil aliud est, quam decretorum Dei exsecutio.</i>
--	--

11. *Nominatur quinetiam Voluntas Dei, & quidem Voluntas beneplaciti.*

Decretum revera est ipsissima Dei voluntas, docendi tamen causa Voluntas ut causa efficiens, Decretum vero, ut effectum consideratur. Ceterum cum varie *Voluntatis* vocabulum accipitur, variis quoque modis à Theologis distinguitur: in Voluntatem beneplaciti & signi; in antecedentem & consequentem; in absolutam & conditionalem; in occultam & revelatam. Verum hæc non sunt reales Voluntatis divinæ distributiones aut partitiones, sed tantum nominis distinctiones. Proprie loquendo, Voluntas Dei non nisi unica est, quæ *beneplaciti voluntas* dicitur; quia hæc pro liberrimo suo beneplacito, quid fieri debeat, decrevit: *voluntas* item *antecedens*, quia prius quam res ulla creata existeret, & ab æterno apud Deum rata fuit: *absoluta* quinetiam, quia solo Dei beneplacito nititur, nec ab iis, quæ in tempore fiunt, pendet: *occulta* denique, quia à priori nemini An-

gelorum aut hominum innotescit. Improperie vero voluntatis divinæ nomine intelliguntur, quæ vulgato comprehenduntur versiculo,

Præcipis & prohibet, permittit, consulit, implet.

Ull enim Magistratus mandata Voluntas ejus appellantur; ita Voluntatis nomen tribuitur præceptis, prohibitionibus, promissionibus, nec non ipsis factis & eventis. Atque hæc *Voluntas signi* dicitur, quia significat quid Deo gratum sit, quid velit à nobis fieri; *voluntas consequens*, quia æternam illam antecedentem sequitur: *condicionalis* item, quia Dei præcepta, prohibitiones, comminationes & promissiones adjunctam habent conditionem obedientiæ & inobedientiæ: *revelata* denique, quia hæc Verbo Dei quotidie exponitur. Hæc distinctio Voluntatis probe observanda est, ne in Deo aut realiter diversæ aut contrariæ voluntates statuantur.

III. *Præter voluntatem Dei non sunt etiam quæ contra ejus voluntatem fiunt.*

Possunt

Possunt enim multa si- imo severissime prohibuit;
eri contra voluntatem sig- voluit tamen ac decrevit
ni, quæ tamen conformia eundem, voluntate bene-
sunt voluntati beneplaci- placiti; quatenus medi-
ti. Voluntate signi Deus um erat patefaciendæ glo-
lapsus hominis noluit, riæ suæ.

IV. *Decreto igitur & voluntate Dei sunt bo-
na & mala; illa efficiente, hæc permittente.*

V. *Decretum tamen seu voluntas Dei nullius
mali aut peccati causa est: etsi quicquid decre-
vit Deus necessario eveniat.*

Cum enim mala decreta quod decreta Dei ἀμα-
sint, voluntate non effici- τα μάλιστα, & inevitabilia
eient sed permittente, sint; non enim eveniunt
Decretum Dei non est necessitate coactionis, sed
causa mali. Nec ideo mali necessitate tantum immu-
li causa est Dei voluntas, tabilitatis.

VI. *Necessitas decretorum Dei non tollit li-
bertatem in creaturis rationalibus.*

Ratio; quia non est ne- rea tamen libere peccavit
cessitas coactionis, sed im- Adam, nec iussus, nec coa-
mutabilitatis. Lapsus A- ctus, nec impulsus à Deo;
dami decreti divini respec- imo severissime, ne pecca-
tu necessario evenit; inte- ret admonitus.

VII. *Nec tollit contingentiam in causis se-
cundis.*

Multa enim causarum Dei respectu necessario
secundarum respectu con- eveniunt.
tingentia sunt, quæ consilii

VIII. *Decreti divini, præter libertatē
Dei voluntatem & beneplacitum, causa impul-
siva nulla dari potest.*

IX. *Finis decreti divini summus est Dei gloria.*

X. *Decretum Dei in se unicum & simplicissi-*

num est, nec in eo datur prius aut posterius.

x 1. *Rerum vero decretarum respectu sic distinguitur, ut, quo ordine eveniunt eo ut evenirent, Deus decrevisse dicatur.*

Ineptæ sunt hæ quæstiones, An Deus prius hoc aut illud decreverit? An prius de fine, an de mediis statuerit? cum enim Dei decretum in se actio una & simplicissima sit, non datur in illo prius & posterius, sed rerum tantum decreta-

rum respectu distinguitur. Hac ratione dicimus, decrevisse Deum, 1. Creare hominem. 2. Donare eum imagine sua, sed amissibili. 3. Permittere lapsum ejus. 4. Ex lapsis alios sibiipsis relinquere; alios erigere, & ad vitam æternam servare.

CAPUT. IV.

In quo

De Prædestinatione.

Decretum Dei creaturarum respectu, generale est aut speciale.

Generale Decretum est, quo in universis creandis & conservandis gloriam potentiae, sapientiae, & bonitatis suæ declarare constituit.

Speciale Decretum *Prædestinatio* dictum est, quo in creaturis rationalibus eligendis aut reprobandis gloriam gratiae, misericordiae, & iustitiae patefacere decrevit.

CANONES.

I. *Et si Prædestinatio in mente Dei unus & simplicissimus actus sit, pro nostri tamen intellectus infirmitate, in Prædestinationem ad finem et ad media distinguitur.*

II. *Prædestinatus ad finem, prædestinatus quoque est ad media.*

Prædestinatio

Prædestinatio est Angelorum aut hominum
 Angelorum Prædestinatio est, qua Deus An-
 gelorum alios quidem, in felicitate primæva, in
 Christo capite, æternum servare; alios vero si-
 bi ipsis relinquere, & stationem suam sponte
 deserentes, æternum punire constituit, ad pa-
 tefaciendum gloriam gratiæ & justitiæ suæ.

Hominum Prædestinatio est, qua Deus ex
 humano genere ad imaginem suam creato, sed
 sua sponte in peccatum prolapsuro, alios qui-
 dem per Christum æternum servare; alios vero
 sibi in miseria sua relictos, æternum damnare
 constituit, ad patefaciendum gloriam miseri-
 cordiæ & justitiæ suæ.

Partes igitur hujus Decreti duæ sunt; Ele-
 ctio, & Reprobatio.

CANONES.

I. Prædestinatio est decretum absolutum, & non est.

**II. Absolutum est respectu causæ efficientis im-
 pulsivæ, qua nec in eligendis, est fides; nec in re-
 probandis, peccatum; sed liberrima Dei voluntas.**

Fides sane, aut prævisa peccatum prævisum causa
 sanctitas, causa electionis est reprobationis, alio-
 non est; non enim ideo e- quin enim omnes essemus
 ligitur homo, quia credi- reprobati. Pro liberrimo
 turus, sed ideo credit, quia autem suo beneplacito
 electus est, Act. 23, 48. Et Deum egisse, manifestum
 crediderunt quorunque orati- est ex illo, Luc. 12, 32.
 nati erant ad vitam æter- Placuit Patri tibi iradere
 nam. Nec electi sumus, Regnum. Et Rom. 9, 16.
 quia sancti futuri eramus, Miserebor cujus miserebor.
 sed ut sancti essemus & in- & vers. 18. Itaque cujus
 culpati coram eo per chari- vult misereretur, quem autem
 tatem, Ephes. 1, 4. Nec vult, indignus.

III. *Non absolutum autem est, respectu materia seu objecti & mediorum, quibus decretum hoc exsequitur.*

IV. *Materia enim seu objectum Electionis & Reprobationis non est homo absolute consideratus, sed sua sponte in peccatum lapsurus.*

Rationes evidentissimæ sunt. 1. Quia decretum de patefacienda misericordia & ira seu iustitia, peccatū præsupponit: misericordia enim nulla est, nisi erga miserum, & iustitia seu ira

justa nulla est, nisi erga peccatorem. 2. Quia reprobari non potest, nisi quod est reprobabile: Atqui homo non qualis à Deo creatus, sed qualiter à Satana deformatus, reprobabilis est

V. *Peccatum itaque non est reprobationis causa impulsiva: sed materiae seu objecti conditio necessaria. Licet autem non causa sit reprobationis, est tamen causa reprobabilitatis.*

Differunt enim reprobabilitas & reprobatio, ut potentia & actus. Propter

peccatū reprobabiles erant omnes homines, sed non ideo omnes sunt reprobati

VI. *Præsupponit itaque Prædestinatio Decretum, 1. De homine creando. 2. De donanda homini creando imagine Dei, sed amissibili. 3. De lapsu ejus permitiendo.*

VII. *Media vero exsequutionis sic comparata sunt, ut licet pro liberrimo suo beneplacito Deus agat, tamen nec electi gloriandi, nec reprobi conquerendi causam justam habeant. Illis enim indebita gratia confertur; his vero debita pœna infertur.*

VIII. *Diverse quæstiones sunt, 1. Quo jure Deus hominem, creaturam suam, reprobet? 11. Cur non omnes sed quosdam elegerit, quosdam vero*

vero reprobavit? III. Cur hunc, e. g. Petrum, elegerit; alium vero, e. g. Judam, reprobavit? Ad primam respondetur ex causa materiali; quia homo, qui lapsurus, reprobabilis erat. Ad secundam, ex fine, quia Deus gloriam misericordiae & justitiae patefacere voluit. Ad tertiam denique, ex causa impulsiva, quia sic ei placuit.

Simile. Si quærat, cur ex hac massa particula urceolum, ex alia matulam efficiat? respondetur ex fine ad diversos in æconomia usus. Rursus si quærat, cur ex hac massa particula urceolum, ex alia matulam efficiat? respondetur ex causa impulsiva, quia sic ei placuit.

IX. Christus, aut ut Deus, aut ut *Οὐρανίου* & Mediator noster consideratur: priore modo, cum Patre & Spiritu S. causa efficiens est Electionis nostræ: posteriore modo est Electionis exsequende medium.

Dicimur itaque electi in Christo, Ephes. 1, 4. nempe per ipsum ad salutem deducendi. Decretum de nobis servandis, est prædestinatio ad finem: decretum vero de Christo; tanquam Capite nobis dando, est prædestinatio ad media.

X. Voces hæ, *ως Θεός*, *πρόγνωσις*, & *προποσίσις*, etsi quandoque pro iisdem accipiantur; docendi causa tamen sic distinguere possunt, ut *ως Θεός* ipsum servandi propositum; *πρόγνωσις*, gratuitam illam benevolentiam, qua nos pro suis agnoscit; *προποσίσις* vero prædestinationem ad Christum aliaque salutis media indicet.

Roman. 8, vers. 28, 29. *Novimus autem, iis qui diligunt Deum omnia simul conferre ad bonum, iis videlicet qui (κατὰ πρόθεσιν)*

ex proposito vocati sunt. Nam (ἐκ προόψιος) quos præscivit, (ἐκ προώπιον) & prædestinavit, ut conformes fierent imagini Filii sui, &c.

XI. Insulsi plane sunt, qui Electionem sic agnoscunt ut negent Reprobationem.

Quia reprobationem non minus quam electionem esse, docet Scriptura, Esa. 41, 9. *Eligo te, non reprobabo.* Malach. 1, 3. *Facobum dilexi, Esavum odio habui.* Roman. 9, 18. *Cujus vult miseretur, quem autem vult, indurat.* Rom. 11, 7.

Electi assequuti sunt, reliqui occalluerunt. 1. Thess. 5, 9. Non constituit Deus nos ad iram, sed ad salutem. 2. Tim. 2, 20. Vasa ad decus & ad dedecus. Judæ v. 4. Surrepserunt quidam homines, prius jam olim descritti ad hanc damnationem.

XII. Ut Christus causa est non Electionis, sed salutis: ita infidelitas causa est non Reprobationis, sed damnationis.

Differt damnatio à reprobatione ut medium exsequutionis à decreto.

XIII. Damnatio non est finis reprobationis; sed patefactio gloriæ justitiæ Dei.

Non igitur recte dicitur homo creatus ut damnaretur; damnatio enim non finis est, sed medium

exsequutionis, cuius homo reprobus se spontanea malitia reum facit.

XIV. Reprobationis, docendi causa, duo actus statuuntur: indebitæ gratiæ negatio, quæ præteritio; et debite pœnæ destinatio, quæ prædamnatio dicitur.

XV. In exploranda Electione nostra, methodo analytica, progrediendum à mediis exsequutionis ad decretum, factio initio à Sanctificatione nostra.

Tali Syllogismo, Quicunque in se sentit donum Sanctificationis, qua peccato morimur & vivimus justitiæ, is justificatus, vocatus, & electus sum.

xvj. *Diabolicum vero hoc argumentum est, Si electus sum, bonus operibus non opus est: Si reprobus, bona opera frustranea sunt.*

Primum enim non est Christiani hominis dicere, Aut electus sum, aut reprobus; sed potius fidem suam tanquam electionis medium explorare, 2. Cor. 13, 5, 6. *Vos ipsos tentate, annon sitis in fide, vos ipsos probate. Annon agnoscitis vosmetipsos, Jesum Christum videlicet in vobis esse: nisi reprobi sitis. At spero* fore, ut cognoscatis nos non reprobos esse. Secundo, hic syllogismus subordinata disjungit & *an* *et* *con* *jun* *git*; subordinata enim minimeque ab electione divellanda sunt bona opera, quæ sunt ejus exsequendæ & nobis certificandæ media. *An* *et* *con* *jun* *git* vero sunt, reprobum esse & bona opera præstare.

CAPUT. V.

In quo

De Creatione:

Tantum de internis Dei operibus. *Externa* sunt, quæ extra Dei essentiam sunt.

Suntque tum Creatio, tum Creaturarum Gubernatio, seu Actualis Dei Providentia.

Creatio est, qua Deus mundum, & quæ in eo sunt, partim ex nihilo, partim ex materia naturaliter inhabili, produxit, ad patefaciendum Potentiæ, Sapientiæ, & Bonitatis suæ gloriam.

Historia Creationis exstat Gen. 1. & 2.

30 CHRIST. THEOLOGIE

CANONES.

I. *Create non tantum est ex nihilo aliquid facere, sed etiam ex materia inhabili supra naturam vires aliquid producere.*

II. *Creationis opus & honor nulli Creature, ne Angelis quidem, sed soli Deo tribui debet.*

III. *Creatio non Creatoris, sed creature est à potentia ad actum transitio.*

IV. *Potentia illa non est privativa, sed negatiua.*

Quia materia creationis aut dispositio erat ad corpus humanum exinde tam id, quod ex ea creatur: e.g. artificiose ac miraculose in pulvere nulla habilitas extruendum.

V. *Creatione Mundi Deo nulla perfectio accessit: nec Mundum fecit ut inde boni quid ad ipsum perficiendum rediret, sed ut bonitatem suam cum creaturis communicaret.*

VI. *Creatio aut est speciei cum omnibus individuis, sicut Angeli, Stelle, & Elementa simul creata sunt; aut est speciei cum quibusdam individuis, ut propagationis insita donatis.*

VII. *Specialiorem creaturarum cognitionem Physicis relinquimus: suffecerit hoc loco easdem secundum dies creationis singulos perpendere.*

VIII. *Primus dies creationis tribus operibus illustris est.*

I. *Angelorum cum cælo supremo. (cælo beatorum dicto) creatione.*

Nusquam melius refertur Angelorum creatio, quia cum terram fundasset Deus, jam ab ipsis erat celebratus, Job. 28, 7.

2. *Mate-*

2. *Materiae Mundi hujus aspectabilis productione, quæ non omni forma prorsus caruit; sed perfectione, separatione, ac ornatu, quem deinde paulatim accepit, destituta erat.*

3. *Lucis primigeniæ immissione: quæ quidem lux nec ignis elementaris fuit, nec nubes lucida, nec aliud quodpiam corpus, sed qualitas à Deo (qui est lux inaccessa) aeri immissa, postmodum vero quarto die stellis indita.*

IX. *Secundo die constitutum est expansum, aer seu cælum acreum dictum, quod inferiori sui parte inter aquas superiores, hoc est nubes; & inferiores, mare videlicet, distinguit.*

X. *Tertio die Deus,*

1. *Aquas inferiores terræ adhuc circumfusas separavit, & certis alveis, ut reliqua terra, arida dicta, homini & animalibus commodum exhiberet domicilium, cohibuit.*

2. *Terræ, nullo adhuc semine, nullo Sole exsistente, vim herbescentem producendis plantis & stirpibus indidit.*

XI. *Quarto die sidera & luminaria in cælo collocata sunt: quorum motus non ab anima aut intelligentia assistente, ut Philosophi fabulantur, sed à vi divinitus indita existit: non secus ac terra insita virtute sua immota stat.*

XII. *Usus stellarum triplex est. 1. Distinctio diei & noctis. 2. Notatio vicium & tempestatum anni. 3. Communicatio virium in rebus inferioribus.*

XIII. *Quinto die aves, pisces, & reptilia creata sunt.*

XIV.

XIV. Sexto die animantibus quoque terre productis, sicque toto hoc mundo, velut amplissima domo omnigena supellectile instructa, hominem quoque fecit.

Ex his Creaturis cum primis Theologia Angelos & Homines considerat, utpote quibus Deus imaginem suam contulit.

CANONES.

I. Et si totus Mundus divinæ potentie, sapientie, ac bonitatis sit speculum, proprie tamen Dei imago solis Angelis & Hominibus tribuitur.

II. Imago Dei, partim in naturalibus donis consistit, Angelorum nimirum & animæ humane simplici & invisibili substantia, vita, intellectu, voluntate & immortalitate; partim in supernaturalibus, beatitudine scilicet primæva, intellectus & voluntatis rectitudine, majestateque & dominio in reliquas creaturas.

Angeli sunt Spiritus intelligentes, à corpore liberi.

CANONES.

I. Angeli non accidentia, neque qualitates, sed vera subsistentia sunt.

II. Angeli corporea molis & interitus sunt expertes.

III. Corpora, quibus Angeli apparuerunt, non erant mera phantasmata, neque tamen illis hypostatice unita, sed certi ministerii causa libere assumpta.

IV. Angeli in loco sunt non circumscriptive, sed definitive.

V. Angeli.

v. *Angeli in pluribus locis simul esse nequeunt.*

vi. *Angeli revera de loco in locum moventur.*

Homo est creatura, corpore ex terra primitus formato, deinceps vero seminis traduce propagato; anima vero rationali divinitus indita constans.

Non improbamus hic Philosophorum definitionem, qua hominem, animal rationale esse dicunt.

Interim ad iustitum nostrum, in schola Theologica, rectius hoc pacto hominem describimus.

CANONES.

I. *Triples miraculosa corporis humani productio in Scripturis traditur. Prima, ex pulvere terre sine patre & matre. Secunda, ex costa Adami sine matre. Tertia, ex Virginis beate sanguine sine patre.*

II. *Anima humana non ex seminis traduce propagatur, sed immediate à Deo creata corpori inditur.*

De hominis creatione, Moyses sic scribit. Gen. 2, v. 7. *Insufflavit Jehovah in nares ipsius halitum vitæ, sic homo factus est anima vivens.* Quo loco tria memorantur. Primo, immediata animæ creatio; dicitur enim *halitus Dei*. Secundo, inspiratio ejus; inquit enim *& insufflavit in nares ejus*. Tercio, unio corporis & animæ hypostatica; & factus est anima vivens, *ut vivat*, i. e. animatum vivens. Cæterum, hodieq;

animam à Deo è nihilo creatam homini inspirari, probant sequentes rationes. I. Quia aliunde esset nostra anima quam anima Adami; nostra scilicet ex præexistente materia, Adami vero è nulla. Nec objici hic potest, aliam generationis, aliam creationis rationem esse; nihil enim ex materia generatur, nisi quod initio quoq; ex materia fuit creatum. II. Quia anima Christi, non est ex traduce seminis;

nis; nec enim viri ministe-
rio, sed Spiritus S. operati-
one ex sanguine B. Virgi-
nis, conceptus est. III.
Quia Scriptura de anima-
rum nostrarum ortu, tan-
quam de opere creationis,
non naturæ, loquitur, Jo-
bi, 33, 4. *Spiritus Dei fe-
cit me, & afflatus omni-
potentis vuam indidit mihi.*
Zach. 12, 1. *Fehera exten-
dit calos, fundat terram, &
format spiritum hominis in*
eo. ubi manifeste creatio-
nis operibus accensetur.
IV. Quia talis est cujus-
que genesis, qualis analy-
sis. At hominis hæc est a-
nalysis, ut corpus in pulve-
rem, spiritus vero ad De-
um redeat, Eccl. 12, 9.
Cum igitur in analysi ho-
minis spiritus immediate
ad Deum redeat, immedi-

ate haud dubie ab ipso
factus est. V. Quia Scrip-
tura inter partes corpo-
rum & spirituum aperte
distinguit, Hebr. 12, 2. VI.
Quia anima est *ἀψύχ-*
ος, ideoque non nisi ex
nihilo producitur. VII.
Quia si ex traduce genera-
retur, aut ex anima gene-
raretur, aut ex corpore,
aut ex corpore & anima
simul. At non generatur ex
anima; quia ex incorrupti-
bili nihil generatur. Non
ex corpore; quia corporea
non est. Non ex corpore &
anima simul; quia partim
corporea, partim incorpo-
rea esset. Quod si igitur ex
nihilo producitur, à solo
Deo producitur, cujus so-
lius est ex nihilo aliquid
facere.

III. *Axiomata Physica* simile generat simile &
homo hominem, nihilominus hoc in negotio vera
manent; tum quia homo hominem, persona perso-
nam generat; tum quia parentum ministerio ge-
neratur corpus, velut animæ subiectum, illudque
cum anima à Deo indita unitur & tandem partu
totus homo in lucem editur.

Non obstat, quod ho-
mo quidem causa effici-
ens sit hominis, sed non
secundum omnes partes.
Ut enim hominem occi-
dere dicitur, qui tantum

corpus interimit; ita ho-
mo hominem generare di-
citur; etsi animam non
generet.

Nec homo aliis viven-
tibus, hæc in parte, est
ignobilior;

ignobilior ; cum potius | quod Dei operatio imme-
 eam ob causam hominis | diata cum naturæ opera-
 generatio præstantior sit, | tione concurrat.

IV. *Anima humana immortalis est, non a-*
talōs, & quod à Deo in nihilum redigi nequeat;
sed Dei ordinatione, & quod à causis secundis
destrui non possit.

V. *Facultates animæ ab anima realiter dif-*
ferunt, ut qualitas seu proprium accidens à
subiecto.

Ratio ex eventu peti- | cultatibus animæ, integrā
 tur ; quia labefactatū fa- | mansit ejus essentia.

VI. *Facultates ejus aut mere organice sunt,*
ut facultas vegetativa & sensitiva ; aut ex
parte tantum & ad tempus tales sunt, ut in-
tellectus & voluntas. Ille corrupto corpore se
non exserunt ; hæc & absque corporis ministe-
rio sese exercere possunt, & corpore destructo
se exserunt.

VII. *Libertas à coactione, essentialis volun-*
tatis proprietas existit.

Secus enim voluntas esset noluntas.

CAPUT VI.

In quo

De actuali Dei Providentia

Actualis Dei Providentia est, qua Deus
 non solum creaturas suas conservat, sed
 pro immensa sapientia, bonitate, potentia, ju-
 stitia & misericordia, omnia gubernat.

CANON

CANONES.

I. Providentiam hanc negare, est Deum ipsum negare.

II. Providentia actualis ab aeterna differt, ut exsecutio à decreto.

III. Ut in aeterna Providentia voluntas Beneplaciti, ita in hac voluntas Signi cumprimis elucet.

IV. Providentia non tantum in scientia, sed & in gubernatione omnium, maximorum & minimorum, consistit.

V. Providentia Dei causas secundas non tollit, sed ponit.

VI. Providentie Dei respectu, quæ causarum secundarum ratione contingentia sunt, necessaria sunt. Necessitate tamen immutabilitatis, non coactionis.

VII. Providentia Dei longe abest à Fato Stoicorum.

Stoicum enim Fatum	rimæ voluntati subordi-
causarum secundarum con-	nat ; quippe quibus non
nexioni Deum alligat :	necessario sed liberrime,
Christianum vero Fatum,	non ex indigentia sed ex
causas secundas Dei liber-	indulgentia utitur.

VIII. Providentia Dei bona & mala reguntur

IX. Bona reguntur efficaci actione, ad quam pertinet virtutis divine præcursor, concursus, & succursus.

X. Mala reguntur actiuosa permissione, adeoque ; permittendo, determinando, & dirigendo.

XI. Providentia Dei etiam circa inordinata & peccata manet ordinata & incontaminata.

Duo enim in malis actionibus spectanda sunt ; actio ipsa & *ἀντικείμενη* actionis ; actio ipsa , tanquam motus naturalis, fit efficaci Dei operatione : anomia vero seu malitia fit actio-
sa Dei permissione. Regitur enim peccatum 1. Permittendo. 2. Determinando & intra limites continendo. 3. Ad bonum eventum dirigendo. Jam vero Deus nullo istorum modorum peccati auctor dici potest. Non efficiendo *ἢ* materiale , seu actionem naturalem ; ut enim in equo alia causa est motus, alia claudicationis : ita aliud est, esse causam actionis, aliud vero, esse causam, adherentis mali-

tiz. Non permittendo pravam actionem ; quia peccatum impedire nulla lege cogitur. Non determinando ; ut enim, qui incendium restinguit, ne latius grassetur, non causa est incendii : ita qui terminos figit peccato, non causa est peccati. Non dirigendo ad bonum finem ; ut enim summum artificium est ex venenatis animalibus salubrem parare medicinam ; ita Deo gloriosum est etiam ex tenebris licem, ex malis boni quid elicere. Patet igitur, quam frivolum sit illorum commentum, qui ut Deum a peccati labe vindicent, ad nudam & otiosam tantum permissionem confugiunt.

XIII. *Et si Scriptura eandem actionem seu idem opus saepe Deo, Diabolo, & Impiis adscribat ; Deo tamen peccatum imputari minime potest.*

Neque in hoc casu ad nudam permissionem recurrendum, sed ex scopo & fine de his actionibus judicandum. Aliud enim in una eademque actione Dei, aliud Satanæ, aliud Impiorum consilium est. Jobi afflictio Deo ascribitur : *Deus dedit* , inquit Job, *Deus abtulit* : ascribitur quoque Satanæ & Sabæis ac Chaldæis, ve-

rum ex fine de singulis judicandum. Satanæ propositum erat Jobum ad desperationem redigere ; Sabæis & Chaldæis decretum erat furto ac spoliis sancti viri ditari ; Deus vero constituit servi sui fidem probare & patefacere. Sic in crucifixione Christi, Pilato propositum fuit in gratia Judæorum & Cæsaris manere ; Judæis propositum erat

erat odio & vindictæ cupiditati satisfacere; Dei vero finis erat humanum genus redimere. Hinc ni-

hil fecisse dicuntur, quam quod Dei *manus & consilium decrevit*, Act. 4, 28.

XIV. *Induratio impiorum Deo ut iustissimum iudicium adscribitur, sic, ut neque culpa Deo imputari, nec impii excusari possint.*

Impii inexcusabiles hac in parte sunt, quia Deus eos solū indurat, qui seipsos indurant, nec ex mollibus duos, sed ex induratis iusto iudicio induratiores facit. Indurant autē seipsos, abusu eorum, quibus maxime emolliri debebant, nēq; I. Longanimitatis Dei. Rom. 2, v. 4, 5. *An copiam benignitatis & tolerantia ejus ac lenitatis cōtēnis, ignorans te benignitate Dei an respiciētiā, deducit sed proditorie tua & corde, quod respicere nescit, thesaurizas tibi iram in diē ira.* II. Verbi Dei. 2. Cor. 2, 25. *Nam Christi bona fragrantia sumus, in iis, qui servantur, & in iis, qui pereunt. His quidē odor mortis ad mortem, illis vero odor vite ad vitam.* III. Castigationis seu servitiū Dei, qua in cūdis instar duriores redduntur. Jerem. 5, 3. *Percutis eos, sed non dolens; consumis eos, sed renuunt accipere eruditionē; reddunt faciem suā obfirmationem petra, renuunt converti.* Hac ratione, quia

seipsos indurant, iustissime indurantur à Deo, qui toties de Pharaone dixit, *Tenebo cor ejus, obfirmabo, indurabo cor ejus.* Non autem permittendo solum indurat, sed I. Frænum, quo cupiditates impiorum inhibuit, laxando. Rom. 1, 24. *Tradidit eos cupiditatibus ipsorum & v. 28. Tradidit eos Deus in mentē omnis iudicii expertē.* II. Satanæ, tanquā carnifici ipsos tradendo. 1. Reg. 22, v. 21, 22. Tandem prodixit quidā Spiritus, qui consistens coram Jehova dixit, *Ego pellicia eum, (Ahabum puta) Dicente vero Jehova, quo pacto dixit, Egressus ero spiritus mandacii in ore omnium prophetarum ejus. Tum dixit, pellicies eum etiamq; pravelebis, exi & fac ira.* Ut igitur Magistratus facinorosum carnifici plectendum tradens, nec facinoris nec interitus facinorosi causa est: ita Deo impios Satanæ tradenti, nec indurationis nec exitii illorum culpā imputanda est.

CAPUT VII.

In quo

De Gubernatione Angelorum.

Providentia Dei actualis cum primis elucet in Angelorum & Hominum gubernatione. Gubernatio Angelorum bonorum est aut malorum Bonorum Angelorum gubernatio est, qua Deus illos in primæva rectitudine & felicitate, in filio suo tanquam Capite ipsorum, ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, confirmavit.

C A N O N E S.

I. *Boni Angeli sua natura æque labiles erant ac mali Angeli.*

II. *Confirmationem igitur sui in bono, non sibi, sed gratiæ Dei Patris, & Filio tanquam Capiti suo, acceptam ferre debent.*

III. *Filius Dei Caput Angelorum est, non Redemptionis sed Creationis, & gratiosa cum Deo unionis jure.*

Nec enim Dei imagine Dei, Qui est imago Dei donari, nec in filios adoptari poterant, nisi in Filio conspicuus, & primogenitus omnis creatura, Col. 1, 13.

IV *Angelus ille, qui Patribus in forma humana, in Incarnationis præludium, tam frequenter apparuit, non erat creatus angelus, sed ipse Dei Filius.*

Gen. 19, 13. Dixit Jehova ad Abrahamum, quid ita risit Sara? Gen. 32, 28. Principem te, inquit Angelus ad Jacobum, gessisti eum Angelo: quod ita explicatur Hoseæ 12, 4. *Prim-* cipem se gessit cum Deo, Josue, 6, v. 3. Dixit (vir ille, quem vidit Josua,) ego sum princeps militiae Jehovæ, & v. 5. Deinde dixit Jehova ad Josue, vide Zach. cap. 1, 2, & 3.

v. Etsi

V. *Et si nulla inter Angelos sit à τὰ ἑλὶα, antamen is ordo ipsis intercedat, ut Principem seu Caput aliud quam Filium Dei habeant, ex Scripturis non liquet. Rectius sane per Michaelem Archangelum Filius Dei intelligitur.*

Opponitur enim Diaboli tanquam capiti malorum Angelorum. Apocal. 22, 7. *liabamur cum Dracone. & v. 10. Nunc factus est salus & virtus & Regnum Dei nostri & potestas Christi ejus.*

VI. *Boni Angeli voluntatis divine promptissimi sunt exsequirentes: in primis in Deo laudando & piis custodiendis.*

VII. *An vero certi Angeli certis hominibus aut provinciis præsent, anxie non inquirendum.*

Nunc enim unius, nunc uti ex Scripturis manifestum ministerio Deum (stissimum est.

Malorum Angelorum gubernatio est, qua Deus illos à primæva integritate deficientes, & hostes Regni Christi factos, cælo ejectos, in infernale deturbavit exitium.

CANONES.

I. *Mali Angeli tales sunt non ex creatione, sed ex propria defectione.*

II. *Præceptum illorum peccatum an fuerit superbia, Scriptura non exprimit: certum tamen est non sine superbia admissum fuisse.*

Superbia enim, cum *απείρας* commisso, est quolibet peccato, *ἐκ πρῶτου* conjuncta.

III. *Tutius cum Juda Apostolo v. 6. defectionem à prima origine, & desertionem domicilii proprii, illud appellamus,*

IV. *Mali*

IV. *Mali Angeli Principem habent, quem Scriptura Diabolum* $\alpha\delta\lambda$ $\epsilon\gamma\chi\lambda\omega$, *Veterem item serpentem, Satanam & Draconem nominat.*

Vide Apoc. 12, 9.

V. *De tempore defectionis, & numero malorum Angelorum, cum Scriptura nihil habeat, nobis quoque tacendum.*

VI. *Pœna ipsorum, partim in memoria amissæ ac irrecuperabilis felicitatis, partim in sempiterno malorum sensu & cruciatu consistit.*

VII. *Mansit in malis Angelis simplex, invisibilis, & immortalis substantia.*

VIII. *Mansit quoque in ipsis non exigua scientia, & in scrutandis etiam futuris sagacitas. Cujus adminicula sunt, 1, Naturalis cognitio. 2, Cognitio $\epsilon\upsilon\pi\acute{\alpha}\rho\iota\sigma\tau\eta$ ex diuturna experientia. 3, Astrologia. 4, Scripturæ notitia, imprimis Prophetarum. 5, Revelatio extraordinaria, quoties Deus ipsorum, tanquam carnificum, ministerio usus est.*

IX. *Ut autem hæc ipsorum scientia à charitate aliena est, ita ab omni quoque solatio vacua existit, nihilque quam terrorem ipsis incutit.*

Matth. 8, 29. Quid nobis | pus. Jac. 2, 19. Tu credis Deū
recum, Jesu Fili Dei, veni- | unum esse, recte facis: & da-
sti huc nos vexantem ante tē- | monia credis & horrescis.

X. *Mansit quoque in ipsis magna potentia, quam exserunt in corporibus vastissimis loco movendis, in tempestatibus ciendis, in adibus & montibus convellendis, in aere & corporibus venenato habitu inficiendis, in hominibus occupandis & obsidendis, in sensibus internis & externis, organi*
aut

aut objecti variatione & mutatione fascinandis.

XI. In corpora tamen cœlestia seu stellas nihil juris ac potestatis obtinent.

Quia tantū ipsis concessa est *ἐξουσία* καὶ ἀίψα. Eph. 2, 2

XII. Omnis quinetiam ipsorum in inferiora potestas, Dei Providentia sic limitata est, ut sine ejus permissu ne minimum quid possint.

Matth. 8. 31. Demones | mittere nobis abire in gregem
vero precabantur eum, di- | porcorum illorum.
centes, Si ejcis nos, per-

XIII. Mali Angeli mira faciunt, sed miracula facere nequeunt.

Miracula enim sunt o- | rum potentiam superan-
pera omnem creatura- | tia.

CAPUT VIII.

In quo

*De Gubernatione hominis in statu
innocentiæ.*

TAlis est Angelorum gubernatio. Hominis Gubernatio, tum in statu innocentie & miserie, tum in statu gratie & glorie elucescit.

Gubernatio hominis in statu innocentie est, qua Deus cum homine fœdus operum iniit, ei-que sub obedientie conditione felicitatis perennitatem promisit, inobedienti vero mortem minatus est.

CANONES.

I. Duplex est fœdus Dei cum homine pactum, fœdus operum, & fœdus gratie: illud ante lapsum, hoc post lapsum.

II. Fœ-

II. Fœdus operum, duplici Sacramento confirmatum fuit, Arbore Vitæ & Arbore scientiæ boni & mali, utraque in medio Paradisi collocata.

III. Usus illarum duplex erat : 1. Ut illius usu, hujus vero abstinentia, hominis probaretur obedientia. 2. Ut illa felicitatis perennitatem obsignaret obedientibus, hæc vero inobedientibus summi boni amissionem & summi mali immisionem significaret.

IV. Arbor igitur Vitæ, non ab insita vivificandi facultate, sed a sacramentali significatione sic dicta est.

V. Similiter arbor scientiæ boni & mali, nomen hoc habet à significatione summi mali & boni, ac eventui.

Re ipsa enim homo ex- | num amiserit, & quantum
pertus est quantum bo- | malum sibi accersiverit.

VI. Felicitas hominis adhuc integri, imprimis consistebat in Dei imagine.

VII. Imaginis divine subiectum primum est anima; secundarium, corpus, quatenus animæ operationes se in eo exerunt.

VIII. Imaginis Dei dona partim naturalia, partim supernaturalia erant.

IX. Naturalia erant, animæ simplex ac invisibilis substantia, ejusque facultates, intellectus nimirum & voluntas.

X. Supernaturalia erant, intellectus claritas, voluntatis libertas & rectitudo, appetituum seu affectuum conformitas, totius hominis immortalitas, & dominium in inferiores creaturas.

XI. Intellectus in primo homine ea fuit claritas, ut naturalia omnia, quæ in primis principiis per se notis potestate existunt, noverit.

Cujus rei specimen illi, naturis ipsorum conlustre edidit Adamus, cum graens, indidisset. Genes. cuilibet animantium notis. 25 20.

XII. Voluntas libera erat, ad bonum & malum indifferens, ut homo in integritate perseverare potuisset, si voluisset: accepit posse, si vellet, non autem velle, ut posset.

Liberum arbitrium pro quadruplici hominis statu quadruplex est. In primo homine liberum erat ad bonum & malum. In homine lapsio liberum tantum est ad malum. In homine regenito seu statu gratiæ liberum est à malo & ad bonum per Dei gratiã, sed imperfecte. In statu gloriæ vero liberum erit à malo, & ad bonum perfecte. In statu integritatis potuisset non peccare. In statu miseriæ nihil potest quã peccare. In statu gratiæ non potest peccatum in homine regnare. In statu gloriæ plane non poterit peccare

XIII. Inferiores appetitus omnesque affectus cum ratione congruebant.

XIV. Homo primus etiam corporis respectu immortalis erat, non ἀπλῶς tamen, quasi corpus ex elementis compositum in principia sua resolvi non potuisset, sed ex fœderis divini pacto; non quod non poluerit mori, sed quod potuerit non mori.

XV. Imperium hominis in creaturas inferiores non solum πᾶσιq; integrum, sed & Χρῆσθαι mite fuit & placidum.

XVI. Labor ille, quo paradisum exsodire & colere debuit Adam, non cum molestia conjunctus, sed jucundissimus erat.

CAPUT IX.

In quo

*De lapsu primorum Parentum tanquam
miseriæ humanæ principio.*

Tantum de Gubernatione hominis in statu innocentix. Gubernatio hominis in statu miserix est, qua Deus hominem in peccatum sponte prolapsum variis miseriis, justo iudicio subjecit.

Consistit igitur hic status in peccato, & miseriis peccatum consequentibus.

Peccatum est *ἀνομία*, seu quicquid legi divinæ repugnat.

<p>I. Joh. 3, 4. <i>Legis nomine hoc loco tum præcepta & interdicta homini primitus proposita, tum lex naturæ cordi ejus</i></p>	<p><i>inseculpta intelligitur. De Legis autem post lapsum instauratione ac ampliatione infra agetur suo loco.</i></p>
--	---

C A N O N E S.

I. Peccati nomine aut concrete subjectum *ἀνομίας* cum ipsa *ἀνομία*q, aut abstracte sola *ἀνομία* indigitatur.

II. Nimis stricta est definitio peccati, per cogitatum, dictum aut factum.

<p>Taliter à Pontificiis definitur: verū, ut infra patebit</p>	<p>definitio hæc in peccatum originale non competit.</p>
--	--

III. Deus peccati autor citra blasphemiam statui nequit.

IV. Nihil obstat, quin unum idemque, diverso tamen respectu, sit peccatum & pœna peccati.

Peccatum primum est, aut ex primo ortum. Primum peccatum est, inobedientia primorum parentum, quâ Dei interdictum de arbore scientiæ boni & mali sunt transgressi.

C A N O N E S.

I. Causa transgressionis Adami & Evæ nec Deus est, nec decretum Dei, nec denegatio specialis gratiæ, nec lapsus permissio, nec motus naturalis excitatio, nec denique lapsus illius gubernatio.

Non Deus; quia arboris illius fructu homini severissime interdixit. Non decretum ejus; quia illud tantum immutabilitatis, non coactionis, necessitatem infert, nec ad peccandum quenquam impellit. Non denegatio specialioris gratiæ, qua homo integer maneret; quia ne quidem eam gratiam homini	debuit, quam ipsi dedit; accepit enim posse, si vellet, etsi non acceperit velle, ut posset. Non motus naturalis excitatio; quia motus per se non est peccatum. Non lapsus illius gubernatio; quia malum in bonum convertere, est boni potius quam mali autorem esse.
---	---

II. Peccatum primum Deus noluit & voluit.

Noluit, quatenus peccatum est; voluit & decrevit illud, quatenus est	medium patefaciendæ gloriæ misericordiæ & justitiæ.
--	---

III. Causa ejus αἰγιστάριον fuit, antiqui illius serpentis, Satane, instinctus & persuasio.

IV. Causa προνομήν erat, voluntas hominis, per se quidem ad bonum & malum indifferens, sed Satane persuasionem ad malum inflexa.

V. Certe sunt lapsus istius gradus, quibus non

non simul, sed paulatim homo à Deo defecit; nempe, 1, Incogitantia & πλυσμασμοῦν Eva, cum serpente, absente marito, conferentis. 2, Incredulitas, qua paulatim Satana, Dei in hominem benevolentiam in dubium vocantis, mendaciis assentiri ac Deo diffidere cepit. 3, Fructus prohibiti & gloriæ divinæ asfessatio. 4, Factum ipsum. 5, Seductia Adami & ἀτακτὸς affectus in ipso quoque excitatus.

VI. Partes hujus lapsus si spectes, recte totius legis naturalis transgressionem dixeris.

Peccavit enim homo incredulitate, diffidentia, ἀχαρισία, idololatria, qua à Deo defecit & ex se ipso idolum facere sagregit, Verbi Dei contemptu, rebellionem, homicidio, intemperantia, furto, relique alienæ, inconsulto	Domino, contrectatione, falsi testimonii assensu, ambitiosa denique altioris dignitatis, imo gloriæ soli Deo competentis, affectatione. Unde nimis stricte peccatum hoc per intemperantiam, ambitionem aut superbiam definitur.
--	---

VII. Recte igitur cum B. Apo^{lo} Peccatum hoc ὁδοῦν, ὁδοῦν, & ὁδοῦν, h. e. transgressionem, offensam, & inobedientiam nominamus.

Rom. 5, vers. 14, 18, 19.

VIII. Adamus, hoc in negotio, non ut privata, sed ut publica persona, adeoque ut totius humani generis Parens, Caput et Radix considerandus est.

IX. Quicquid igitur accepit et perdidit, sibi et omnibus posteris accepit et perdidit.

Ut caput sibi & membris rationem tenet : ut nobilis sibi & posteris secundum amittit aut servat : ita Adamus felicitatem illam sibi & posteris perdidit. Ut ex venenata radice nihil salubre nascitur, ita quotquot naturaliter ex Adamo descendunt, peccati illius primi rei nascuntur.

x. *Peccatum igitur illud primum non personale tantum est, sed naturale quæque, quippe quo tota natura depravata est, cujus etiam posteri Adami rei tenentur, quotquot nimirum naturaliter ex Adamo descendunt.*

Excipitur igitur ab hoc reatu Christus, ex Adamo generatione, sed per virtutem Spiritus sancti.

xi. *Ut igitur persona naturam insecit : ita deinceps natura personas.*

xii. *Primos parentes à Deo in gratiam receptos esse, pie credimus.*

CAPUT X.

In quo

De Peccato Originali, & Libero Arbitrio.

Peccatum ex primo ortum Originale est aut Actuale.

Originale peccatum est nativa illa vitiositas omni & toti homini naturaliter ex Adamo descendenti, propter reatum primi peccati immixta, qua, libertate ad bonum penitus amissa, tantum ad malum proclivis existit.

CANONES.

i. *Peccatum hoc in Scripturis nominatur peccatum κατ' ἐξοχῶν, & corpus peccati, (a) peccatum*

catum peccans, (b) peccatum inhabitans, (c) lex membrorum, (d) verus homo, (e) & caro. (f)

(a) Rom. 6, 6. (b) Rom 7, | 7, 23. (e) Rom. 6, 6. (f) Jo-
13. (c) Rom. 7, 17. (d) Rom. | han. 3, 6. Gal. 5, 17.

II. Appellatur etiam concupiscentia.

Romani. 7, 7. Concupi- Lex dixisset, non concu-
scentiam non nossem, nisi pisces.

III. Falso igitur illam Pontificii peccatorum numero eximunt, & operibus Dei accensent.

Concupiscentia enim no- aut vitiositas facultati il-
mine aut naturalis con- li adhærens, quatenus
cupiscendi facultas intel- ei actu primo inest, qua-
ligitur, quæ homini eti- ve tantum ad malum in-
am ante lapsum inerat: clinat.

IV. Peccati originalis causa proxima est reatus peccati primi, cujus respectu est iustissima Dei pœna; pars nimirum mortis, quam Deus homini minatus est.

V. Etsi anima homini immediate à Deo inspiraretur, unita tamen cum corpore, protinus reatus est primi peccati, toti homini imputati, ideoque & illa labe originali inficitur.

VI. Nec ideo peccatum originale peccatum esse desinit, quod nec voluntarie, nec scienter à nobis sit commissum, sufficit enim adesse naturæ nostræ τὸ ἀνομιον, ut maxime absit τὸ ἐνέουον.

VII. A peccato hoc originali (excepto solo Christo) nemo hominum immunis est, ne quidem B. Virgo Maria: nec solum illud infantibus, sed etiam homini rixdum concepto & nondum nato inest: & ut rapacitas

in catulis luporum se magis magisque exerit.

Pfal. 51, 7. En in iniquitate conceptus sum, & in peccato fovit me mater mea.

2. Cor. 5, 21. Fecit, ut qui peccatum non novit, peccatum esset pro nobis.

VIII. *Peccatum originale non tantum in depravata & ineptitudine ad bonum, sed & in proclivitate ad malum consistit: nec boni tantum primitus accepti est amissio, sed contrarii mali immissio.*

IX. *Peccato originali, naturalia bona sunt corrupta, supernaturalia vero penitus sunt sublata.*

X. *Mansit igitur intellectus, sed obtenebratus: mansit voluntas, sed depravata: mansit appetitus inferior, sed totaliter vitiatus.*

XI. *Hinc etiam in actionibus naturalibus & civilibus nihil boni agere potest homo irrogenitus, sine speciali gratia.*

XII. *Sine hac speciali Dei gratia nihil praeclari à Gentilibus actum fuit.*

XIII. *Quicquid tamen illud fuit, multiplici cum vanitate conjunctum fuit, ut etiam principis illorum virtutes coram Deo splendida sint peccata.*

XIV. *Bona enim opera non statim sunt, quae in se bona sunt, sed quae bene quoque fiunt.*

Bonum opus univoce dicitur aut æquivoce. Illud bonum est simpliciter & omnium circumstantiarum respectu: istud in se quidem bonum est, sed aut obiecti, aut subjecti, aut

modi, aut finis respectu vitiosum est. Sane si finem actionis Gentilium spectemus, patebit, propriae magis quam divinae gloriae ipsos rationem habuisse in actionibus suis.

XV. *Et si reproborum quoque affectus à Deo velut*

velut freno inhibcantur, non tamen sanantur.

XVI. Supernaturalia vero dona penitus amissa sunt; intellectus nimirum claritas, voluntatis reſtitudo, & appetitus cum ratione conformitas.

XVII. Hinc in ſpiritualibus aut cognoscendis aut agendis, homo, nec quoad actum, nec quoad potentiam, nullum principium in ſe habet.

XVIII. *Ædificium* igitur in cineribus querunt, qui homini irregénito liberum arbitrium ſeu reliquas vires tribuunt, quibus aut bene agat, aut ad converſionem & Dei gratiam acceptandam ſe præparet.

Qui error eſt Pelagianorum & Semipelagianorum.

XIX. *Mansit* quidem arbitrium hominis liberum à coactione, ſed non ad bonum & malum.

XX. Imo liberum factum eſt tantum ad malum, adeoque Servum potius quam Liberum dici meretur.

Intellectum quod attinet, animalis homo non eſt capax eorum, qua ſunt Spiritus Dei, 1. Cor. 2, 14. Voluntatem ſi ſpectes, ſignum cordis hominis tantum

malum eſt, Gen. 8, 21. Totum denique hominem, vita ſpirituali amiſſa, in peccato mortuum jacere, Scriptura clamat, Eph. 2, 1. Coloff. 2, 13.

XXI. *Et ſi* peccatum hoc remiſſum ſit piis parentibus, nihilominus tamen per generationem in poſteros transfunditur.

Ratio; quia remiſſione inhabitans vitium non penitus tollitur, etſi reatus auferatur. Et ut fidei donum non eſt ex generatione, ſed ex regenerati-

one; ita homo non qua re- generatus, ſed qua homo, generat hominem. Sicut ſemina ab ariſtis, paleis & ſiliquis purgata, cum iisdem reſurgunt.

2 CHRIST. THEOLOGIE

CAPUT XI.

In quo

De Actuali Peccato.

HÆc de peccato Originali. Actuale peccatum est, quo in cogitationibus, cupiditatibus, dictis, aut factis lex Dei violatur.

CANONES.

I. *Ex circumstantiarum varietate, varium quoque exsistit peccatum.*

II. *Ex causa efficiente, est persone publicæ aut privæ, majori aut minori utriusque donatæ.*

III. *Ex materia, est cogitatum, concupitum, dictum, aut factum.*

IV. *Ex forma, est omissionis aut commissionis.*

V. *Ex fine, est inconsideratum aut affectatum seu contra conscientiam, idque magis ex malitia quam ex infirmitate, aut contra, magis ex infirmitate quam ex malitia.*

VI. *Ex subjecto, est animæ imprimis, aut corporis, aut utriusque.*

VII. *Ex objecto, commissum est in Deum aut in proximum.*

VIII. *In Deum commissum est, aut ex fracta aut ex plena voluntate: atque hoc posterius peccatum Scriptura peccatum in Spiritum sanctum & ad mortem vocat.*

Matth. 22, 32. 1. Joh. 5, 16.

IX. *Est autem peccatum in Spiritum sanctum seu*

seu ad mortem, cum quibus Spiritus sancti testimonio intra conscientiam suam convictus, eidem tamen hostiliter, petulanter, & elata quasi manu, adversatur.

X. Peccatum in homines ledit superiores, inferiores, aut aequales, pluribus aut paucioribus vinculis sanguinis, affinitatis, &c. unitos.

XI. Ex adiuncti, peccatum tale est per se aut per accidens.

Qualia sunt scandala in rebus alioquin indifferen-

tibus. Vide Roman. 14.

XII. Nullum peccatum sua natura veniale est, seu tam leve ut damnationem non mereatur.

Damnatur hoc axioma. te error Pontificiorum, statuendum quædam peccata ex se venialia esse. Ratio patet ex obiecto conjunctum.

& effectu; nullum enim peccatum est, quod non cum offensa divinæ ac infinite majestatis Dei sit.

XIII. Eventus tamen, meriti Christi & gratiæ Dei, respectu omnia sunt remissibilia, excepta infidelitate finali, & peccato in Spiritum sanctum.

Non quod gratia & merito Christi sint majora, sed quod gratiæ & Christi

merito repugnent, ac conjuncta sint cum utriusque contemptu.

XIV. De reliquorum peccatorum gradibus ex circumstantiis judicandum; quarum consideratione exaggerantur aut extenuantur.

Gravius est e. g. peccatum admissum à digniore, quam ab inferiore. Tanto (enim) conspectius in se crimen habet, quanto qui peccat, major habetur. Gravius est peccatum appetitu, quàm nuda cogitatione; gravius item dicto & facto, quam appetitu aut cogitatione.

commisum. Gravius est peccatum affectatum, quā in affectatum. Gravius peccatum commissionis, quam omissionis, in eodem genere. Gravius est peccatū in Deum, quam peccatum in proximum. Gravius est peccatum in eum commis-

sum, in quo plura nos avocare à peccando debeant, quam in alium. e.g. peccatum in parentes gravius est, in eodem genere, quam peccatum in fratrem. Gravius est scandalum datum pusillo, quam datum adultiori.

CAPUT XII.

In quo

De Miseriis Peccatum consequentibus.

HActenus de peccato: Nunc de miseria peccatum consequente.

Miseria hæc temporalis aut æterna est.

Utraque corporalis est vel spiritualis.

CANONES.

I. *Totam hominis miseriam complexus est Deus mortis vocabulo.*

Genes. 2, 17. Quo die comederis ex eo (fructu scilicet arboris scientiæ boni & mali) morie morieris.

II. *Mortis illius quatuor gradus sunt.*

III. *Primus gradus est mors Spiritualis, quæ est privatio vitæ spiritualis, qua destitutus homo, vivit tantum peccato.*

Apoc. 3, 1. Novi opera | vere, sed mortuus sis.
tui, nempe quod dicaris vi-

IV. *Secundus gradus est mors Afflictionum, quæ est privatio felicitatis primæ & immissio omnis generis calamitatum.*

Exod. 10, 17. Supplices | az à me mortem hanc.
orasse Jehovam, ut amove-

v. Tertius

v. *Tertius gradus est mors Corporalis, qua est privatio hujus vite, & corporis in terram resolutio, spiritusque ad Deum reversio.*

Ecclesiast. 12, 9. Redeunte ipso in pulverem, *quæmadmodum fuerat: spiritum autem redeunte ad Deum, qui dedit eum. Redit anima ad Deum, aut tantumquam ad Patrem, aut tantumquam ad justum Judicem.* Etsi autem mors Christi beneficio, in transitum ex hac vita ad æternam conversa sit, hoc tamen loco considerata est, qualis in se est.

vi. *Quartus gradus est mors Aterna, seu status damnatorum, qui mortis corporalis respectu, mors Secunda nominatur.*

Apoc. 21, 8.

vii. *De statu damnatorum, nihil extra Scripturam fingendum est.*

viii. *Consistit autem hic status, in privatione summi boni, & immissione summi mali.*

ix. *Summi boni privatio est, qua in æternum exclusi erunt Dei & beatorum communione.*

Matth. 25, 41. *Exsecrabiles abire à me.*

x. *Summum contra malum erit, æterna communio cum Diabolo & Angelis ejus.*

Matth. 25, 41. *In ignem inferiorem, paratum Diabolo & Angelis ejus.*

xi. *Locus damnatus destinatus infernus est:*

xii. *Ubi vero infernus sit, nec experiri nec scrutari expedit.*

xiii. *Satis est, in Scripturis nominari gehennam, (a) fornacem ignis, (b) locum cruciatuum, (c) carcerem, (d) abyssum, (e) & stagnum ignis, (f) ardentem igne & sulphure. (g)*

(2) Matth.

(a) Matth. 5, 22. (b) 19. (c) Apoc. 9, 1. (f) Matth. 13, 42. (e) Luc. Apoc. 20, 15. (g) A- 26, 28. (d) 1. Petr. 3, poc. 21, 8.

XIV. *Pœnarum consideranda est multiplici-
tas, gravitas, & aternitas.*

XV. *Multiplicitas inde patet, quia cruciatus
erunt spirituales, & corporales.*

XVI. *Spiritualium præcipui sunt, vermis con-
scientie non moriens, (a) cumque conse-
quens extrema & ineffabilis compressio & an-
gustia. (b)*

(a) Esa. 66, 24. (b) Roman. 2, 9.

XVII. *Corporales Ignis inexstinguibilis no-
mine indigitantur; igne autem in hac vita non
est exquisitior cruciatus.*

Matth. 13, 42. Apoc. 20, vers. 15.

XVIII. *Gravitas ejulatu & stridore denti-
um indicatur.*

Sunt enim hæc symp- & doloris. Vide Matth.
tomata summi cruciatus 22, 13.

XIX. *Miseria autem hæc aterna est, qua re-
probis nulla expectanda liberatio.*

Luc. 16, 26. Inter nos possint, neque isthinc huc
& vos ingens hiatus con- transire. Apoc. 14, 11.
stitutus est, ut ii qui volunt Fumus cruciatus ipsorum
hinc transire ad vos, non ascēdet in secula seculorum

XX. *Insulsa, nec multa refutatione digna sunt
Papistarum, ex Poetarum Ethnicorum somniis
petita, de Limbo Infantum, Patrum, & Pur-
gatorio deliria.*

CAPUT XIII.

In quo

De Lege Morali.

HActenus de statu Innocentiæ & Miseriæ:
Sequitur status Gratix & Gloriæ.

Partes doctrinæ de statu Gratix dux sunt:
prior de Redemptore, tanquam causa hujus sta-
tus efficiente; posterior de vocatione nostri
ad hunc statum.

Redemptor ex Lege & Evangelio cognosci-
tur: ex Lege quidem Redemptionis necessitas;
ex Evangelio vero Redemptionis veritas.

Lex est doctrina, qua Deus, quid à nobis
fieri velit, sub comminatione mortis æternæ
& promissione vitæ æternæ ostendit, ut *ad sua-*
viav illi satisfaciendi in nobis sentientes, ad
Christum quærendum compellamur.

CANONES.

I. *Lex divina per Moſen tradita, à lege na-
turali, primo homini indita, cujus reliquiæ
etiamnum in gentilibus quoque cernuntur, non
re, ſed ratione tantum differt.*

Rom. 2. 14, 15. *Genes,* | *iſti enim ſibi ipſis ſunt lex.*
qua legem nois habent, nō. | *Ut qui oſtendant opus Legis*
tura qua legi ſunt facienti: | *ſcriptum in cordibus ſuis.*

II. *Nemo hominum eſt, præter Chriſtum, qui
Legem perfectè ſervavit aut ſervare poſſit.*

III. *Quinimo transgreſſionis ac violationis,
totius Legis, omnes ſumus rei.*

Rom. 3. 23. *Omnes peccarunt, ac deſiciuntur gloria Dei.*

IV. *De*

IV. *Duplex igitur est nostra miseria : quod vite eterne promissione non tantum exciderimus; sed & mortis eterne rei simus.*

LEV. 18, 5. *Qui fecerit hac,* | Maledictus qui non prastiterit
vives per ea. DEUT. 27, 26. | verba Legis hujus faciendo ea.

V. *Duplicem proinde satisfactionem requirit à nobis, si servari velimus. Obligat enim nos ad pœnam, & ad obedientiam; illam comminatio, hanc promissio Legis requirit.*

Falso itaq; hæc disjunctive pronunciantur : aut ad obedientiam, aut ad pœnam nos obligari. Obligat nos Lex ad utrumque; nulla enim via est ad vitam æternam perveniendi, quam Legis impletio, de qua Christus inquit, *Fac hac, & vires,* Luc. 10, 28. Si maxime igitur à reatu ac pœna transgressionis liberaremur, vitam tamen æternam, sine Legis impletionem, impetrare non possemus.

VI. *Neutram satisfactionem cum nos prestare possimus, utramque querere nos jubet in Christo.*

VII. *Atque hoc sine Lex post lapsum à Deo, postliminii quasi jure, repetitur.*

Primo enim homini data & indita est, ut propria obedientia, si vellet, æternam felicitatem consequeretur : homini vero lapsa proponitur, ut omni Legem implendi facultate destitutus, eam impleat per Christum, Roman. 10, 4. *Finis Legis est Christus, ad justitiam, cuius vis credenti.*

VIII. *Promulgatio igitur Legis in monte Sinai Israelitis facta, summum erat beneficium.*

IX. *Legem nec tanquam imperfectam Christus correxit, nec velut alter Moses novam sanxit, sed à Phariseorum corruptelis illam vindicavit.*

Pha-

Pharisæi præcepta Dei tantum *κατὰ τὸ πρός* interpretati sunt, & externā solum obedientiam urserunt, *ἢ* ex illorum refutatione patet, Matth. 5. Falluntur igitur Samosatreniani & illorum similes, Le-

gem imperfectionis arguentes: etsi enim nostri respectu imperfecta sit, quod nostro vitio ad vitam non sufficiat, perfecta tamen est in se, perfecta quinetiam idea justitiæ Regni cælorum existit.

x. Falso quoque Pontificii asserunt, Legis perfectionem magis in consiliis, quam in præceptis consistere.

Partes Legis tres sunt: moralis, cæremonialis, & forensis.

Lex moralis est, quam Deus decem præceptis complexus est.

Regulæ Decalogum recte intelligendi & explicandi sequentes sunt.

CANONES.

I. Cujusq; præcepti interpretatio, ex proxima ejus fine petenda est.

II. Præcepta cum brevissima sint, synecdochica quoque sunt. Ex negativis ergo affirmativa & contra; ex præceptis prohibita, & contra; ex specie genus, & contra; ex cultu externo internus, & contra; ex factis & dictis, cupiditates quoque consilia & actiones; ex rellatis denique correlata sunt intelligenda.

III. Unum idemque ad aliud atque aliud præceptum diverso respectu potest reduci.

IV. Lex generalis cedit speciali.

V. Major est emphasis præcepti negativi, quam affirmativi.

Negativum

Negativum enim multo
 latius patet; cum affirma-
 tiva circumstantias inclu-
 dant. Affirmativum obligat
 semper, sed non ad semper;
 negativum vero obligat
 semper & ad semper. Exe-

pli gratia : ad benefacien-
 dum proximo semper ob-
 ligati sumus, sed non ad
 semper; nec enim semper
 datur benefaciendi occa-
 sio. E contrario proximum
 ledere nunquam licet.

VI. *Hæc plura præcepta sunt negativa, quam affirmativa.*

VII. *Peccata quævis ejus nomen gerunt, quod nominatim prohibetur.*

Factum hoc ideo, ut pec-
 catorum sceleratam meli-
 us cognosceremus. Sic
 Christus libidinösus mu-

lieris aspectum *Adulteri-
 um*, & Johannes odium
Homicidii appellat, Math.
 5, 28. I. Johan. 3, 15.

VIII. *Promissiones terrenæ cælestium rerum sunt symbola.*

Falso igitur Servetani &
 Anabaptistæ somniant,
 promissiones illas tantum
 terrenas esse. Terrenæ cæ-

lestes includunt: sic enim
 Deo se populo rudi & sub
 pædago agent, accom-
 modare visum est.

Partes Decalogi duæ sunt: Præfatio, &
 Præcepta.

Præfatio duplex est: una Mosis, altera Dei.

Mosis præfatio hæc est: *Tum eloquutus est
 Jehova omnia hæc verba.*

Dei præfatio vero sic sonat: *Ego sum Jehova
 Deus tuus, qui eduxi te è terra Aegypti.*

Quibus verbis authorita-
 tē αὐτοκρατορικῆς, & ple-
 num præcipiendi imperiū
 demonstrat; rationibus pe-
 titis, I. Ab essentia sua divi-
 na, cujus symbola sunt no-

mina, *Jehova, Elohim*. II. A
 scedere gratiæ, cujus nota
 est vox cōplexa, *Deus tu-
 us*. III. A redētionis bene-
 ficio, cujus typus est libe-
 ratio Israelitarū ex Aegypto.

Præceptorum duæ sunt tabulæ : prior de officio nostro erga Deum ; posterior de nostro officio erga proximum.

Prioris tabulæ summa est, *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis.*

Requirunt hæc verba fit mentio : perfectionem, tum sinceritatem, tum quia *toto corde, tota anima, & totis viribus* Deum perfectionem dilectionis : *ma,* & *totis viribus* Deum sinceritatem, quia *cordis,* diligere jubemur. *anima & omnium virium*

Ad hanc tabulā quatuor præcepta pertinent.

Primum indicat, Quis pro vero Deo sit colendus.

Secundum, Quo ritu coli velit.

Tertium, Quæ reverentia nomini Dei, in tota vita exhiberi debeat.

Quartum, Quibus temporibus legitimus Dei cultus publice sit testificandus.

Posterioris tabulæ summa est, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

Mandatum hoc priori simile dicitur; quia ut illud summa est quatuor primorum præceptorum, ita hoc summa est sex ultimorum præceptorum de charitate erga proximum.

Huc igitur refertur,

- 1, Præceptum quintum, De conservanda dignitate proximi.
- 2, Sextum, De vita ejus.
- 3, Septimum, De pudicitia ejus.
- 4, Octavum, De facultatibus ejus.
- 5, Nonum, De fama ejus.

6. Deci-

6, Decimum, De cohibendis quoque vitiosis in proximum affectibus.

Atque hæc de Lege | na opera ad unumquod-
moralis ad necessitatem | que præceptum pertine-
Redemptionis evincendam | ant, secundo libro doce-
sufficiant; quæ enim bo- | bitur.

CAPUT XIV.

In quo

De Lege Cæremoniali, & Forensi.

LEgi morali ancillatur cæremonialis, & forensis: illa priori, hæc posteriori cumprimis tabulæ.

Lex cæremonialis est, qua Deus certas cæremonias & ritus externos, velut typos Christi olim exhibendi, præcipit.

CANONES.

I. *Lex cæremonialis pedagogus est ad Christi*
Galat. 3, 24.

II. *Lex cæremonialis cedit morali.*

Primo, quia legis moralis quodammodo est ancilla. Secundo, quia non perpetua esse debuit. Tertio, quia major habenda est ratio charitatis, quam cæremoniarum. Hinc illud Hoseæ, 6, 6. *Miseri- cordiam volo, non sacrificium.*

III. *Lex cæremonialis erat velut chirographum, & testimonium reatus, quo constricti tenebantur omnes homines.*

Coloss. 2, 14. *Ac de- | quam nobis erat contra-*
leio, quod adversus nos e- | rium, ipse vero cruce su-
rar, chirographo, quod in- | stulit.

IV. *Lex*

IV. *Lex igitur cæremonialis sublata est per Christi mortem.*

V. *Iesus ejus ante Christi mortem salubris; post mortem ejus, usque ad Evangelii promulgationem indifferens fuit; sed post Evangelii promulgationem, insalubris non tantum cæremoniarum observatio, sed & mortifera existit.*

Hinc Paulus initio Timotheum, propter infirmitatem Judæorum, circumcidi curavit, Act. 16, 3. Verum ex quo plenius Evangelium patefactum est,

Titum circumcidi noluit, Galat. 2, 3. Et sane cæremoniarum Judaicarum observatio nihil hodie esset, quam adventus & mortis Christi negatio.

VI. *Ut igitur damnabilis est Encratitarum & aliorum veterum hæreticorum sententia, qua cibos quosdam, tanquam per se impuros prohibuerunt; ita averfandus Papistarum error, cæremonias partim Ethnicas, partim Judaicas, Ecclesie obtrudentium.*

Præcepta legis cæremonialis, aut de personis sacris sunt, aut de rebus sacris.

Personæ sacræ erant, in genere, omnes circumcissione initiati, qua ad reliquos quoque ritus servandos obligabantur, & de sanctificatione per Christum admonebantur. In specie vero, personæ sacræ erant Ministri, ordinarii & extraordinarii.

Ordinarii, Sacerdotes & Levitæ.

Sacerdotes erant, qui Legem interpretando, sacrificando, intercedendo & benedicendo, quæ apud Deum & homines peragenda erant, administrarunt.

C A N O N E S.

I. *Summus Sacerdos typus fuit Christi summi Sacerdotis.*

II. *Splendidus ejus amictus & ornatus, ad regalem propemodum dignitatem accedens, typus erat dignitatis Christi, ac imprimis perfectissimæ justitiæ.*

Vide Zach. 3, 5.

III. *Præcipuum ornamentum erat amiculum, & pectorale, amiculo sustentatum: in amiculo erant nomina duodecim tribuum, gemmis inserta; in pectorali latebat Urim & Thummim; ex quibus responsa dabantur Ecclesiæ. Amiculum itaq; Ecclesiam representavit; Urim & Thummim, h. e. lumina & perfectiones, Christum designabant, Verbum & Interpretem Patris, Lucem & Perfectionem nostram. Amiculum ostendebat Christum τὸ πρὸς ἡμᾶς: pectorale vero docebat ipsum τὸ πρὸς Θεὸν peragere.*

Levitæ erant, qui primogenitorum loco adhibiti, Sacerdotibus præsto erant, tabernaculumque cum ejus instrumentis custodiebant & deportabant.

Extraordinarii Ministri erant tum Prophetæ, tum Naziræi.

Prophetæ erant, qui divino instinctu Sacerdotes & populum docendo ac in ordinem redigendo typi fuerunt Christi, magni illius Prophetæ.

Naziræi erant, qui peculiari voto à vino abstinentes, Deoque se consecrantes, typi erant sanctimonix Christi.

Cultus

Cultus sacri tum instrumenta, tum modus spectandus.

Instrumenta erant Tabernaculum & quæ in Tabernaculo servabantur, nempe arca, altaria, mensa, & labrum æneum.

C A N O N E S.

I. Tabernaculum typus erat Deitatis in Christo *σωματικῶς habitature.*

John. 1, 14. *Εἰσῆλθεν* | Ios. 2, 9. *In eo habitavit*
ἐν ἡμῖν, habitavit inter nos, | *bat omnia plenitudo Deus-*
velut in tabernaculo. Co- | *is corporaliter.*

II. Tabernaculi artificiosa coagmentatio figura erat coagmentationis Ecclesie, super Christum fundandæ.

Ephes. 2, 20, 21.

III. Tabernaculi deportatio figurabat peregrinationem Ecclesie Christiane in hanc terra.

IV. Unitas templi significabat unitatem Christi & Ecclesie.

V. Partes ejus tres erant; Atrium, Sanctum, & Sanctum Sanctorum.

VI. Atrium, in quo populus conveniebat, figura erat Ecclesie visibilis, in qua boni & mali.

VII. Sanctum, erat atrium Sacerdotum, typus verorum Ecclesie membrorum, generis illius electi & regalis Sacerdotii.

I. Petr. 2, 9.

VIII. Sanctum Sanctorum, in quod nemo nisi summus Sacerdos & quotannis quidem semel tantum ingressus est, adumbrabat Sanctuarium cæleste, in quod nostro bono ingressurus erat Christus.

IX. Velum

ix. Velum templi Cherubinis refectum, carnem Christi, divinam naturam quodammodo operientem, denotabat.

x. In atrio erat tum altare holocausti ere obductum, carnem Christi cum divina natura unitam, adeoque virtutem qualibet pro nobis perveniendi, significans; tum altare sufficitus, Christi pro nobis intercessionem indigitans.

xi. Ibidem erat labrum æneum, purgationibus destinatum, quod significabat, Christi sanguine nos purgari, ut grata Deo offeramus sacrificia.

xii. In Sancto, seu Sacerdotum atrio, erat mensa, eique impositi panes propositionis & lychnuchus aureus, quibus docebatur, Christum suis cibum, potum, & lucem ad vitam eternam esse.

xiii. Ibidem erant vasa aurea, ad aspersiorem & suffitum parata, tam sacrificium, quam intercessionem Christi representantia.

xiv. In Sancto Sanctorum erat Thuiibulum aureum, summo Sacerdoti proprium, & Arca fœderis.

xv. Arca ex ligno cedrino facta, & auro oblecta, duarum Christi naturarum erat figura.

xvi. Impositæ arcae tabule fœderis, manna et virga Aaronis, docebant, Christum suos docere, alere, et regere.

xvii. Operculum arcae, Propitiatorium dictum, una cum Cherubinis, unde Deus se Moſen alloquuturum promisit, typus erat Christi, regentis peccata nostra, defendentis nos per Angelos suos, et Verbum Patris nobis exponentis.

Modus

Modus cultus Levitici partim in rebus Deo offerendis, partim in temporibus sacris consistit

Res Deo offerendæ erant sacrificia, tum *ilasmæ* seu expiatoria, tum Eucharistica.

Expiatorium sacrificium (*Friedopffer*, *Peace-offering*) erat, cum animalium mactatione & oblatione testati sunt fideles, se mortis reos esse, suamq; fiduciam in sanguinem Christi, tanquam agni illius immaculati, olim pro peccatis mundi offerendi, collocare.

Sacrificium Eucharisticum offerebatur pro omnibus, aut pro certis peccatis.

Sacrificium pro omnibus peccatis, *holocaustum*. (*Brandopffer*, *Burnt-offering*) dictum, totius victimæ combustionem peragebatur.

Sacrificium pro certis peccatis, *redimens* dictum, pro peccato erat, aut pro reatu.

Sacrificium pro peccato (*Sündopffer*, *Sin-offering*) erat, quo expiatum erat peccatum, errore aut ignorantia commissum.

Vide Levit. 4. 2, 3.

Sacrificium pro reatu (*Schuldopffer*, *Trespasse-offering*) erat, quo expiatur peccatum, scienter quidem, sed ex infirmitate commissum.

Levit. 5, & 7.

Eucharistica sacrificia (*Dankopffer*, *Offering of Thanks-giving*) erant, quæ gratitudinis testificandæ nomine oblata erant.

Hæcque peragebantur aut muneribus tantum, aut etiam animalibus adhibitis.

Sacrificium muneribus peractum, *libatio*

D

(*Speis*

(*Speis und Tranctopffer, Meat-offering*) dictum erat, in quo cibus, potus, oleum, sal, thus, &c. offerebantur.

Sacrificium adhibitis animalibus peractum, aut pinguedinis tantum victimarum incensione, aut animalium quoque mactatione cum libatione expediebatur: illud *hostia pacificorum*, istud *sacrificium laudis* dicebatur.

Tempora sacra erant dierum & annorum.

Tempora sacra dierum erant, 1, Cujusque diei tempus matutinum, & duæ vespere, quibus jure sacrificium offerebatur. 2, Diei septimi seu Sabbati, quod sanctificationis & requiei per Christum parandæ figura erat. 3, Calendarum seu Neomæniarum.

Tempora annorum anniversaria erant, aut post plures annos recurrentia.

Anniversariæ solennitates majores aut minores erant.

Majores erant, Festum Paschatis, Pentecostes, & Tabernaculorum.

Paschatis festum, decimo quinto die mensis primi celebratum, erat ut *μνημόσυνον* liberationis ex Ægypto, & ut typus futuræ liberationis per Christum.

Pentecostes festum, quinquagesimo, à Paschate, die celebratum, erat ut *μνημόσυνον* Legis in monte Sinai latæ, & typus ejus, per Spiritum S. olim mittendum, in corda nostra inscribendæ. Oblatæ etiam sunt hoc festo frugum primitiæ, unde *festum primitiarum* dictum fuit.

Tabernaculorum festum, decimo quinto die

(septimi

septimi mensis celebratum, erat ut *μνημόσυνον* gratiosæ conservationis Israelitarum in deserto, sub tabernaculis, & ut typus Incarnationis Christi. Gratia etiam acta sunt Deo hoc festo, pro frugibus ac messe, unde *festum collectionis* quoque dictum est.

Minores solennitates erant, festum clangoris seu tubarum, primo die mensis septimi (quo annus civilis inchoabatur) celebratum, & festum expiationis in diem decimum ejusdem mensis incidens: illud clangoris Evangelii, hoc expiationis per Christum figura fuit.

Solennitates post plures annos erant, annus Sabbaticus & annus Jubilæus.

Annus Sabbaticus seu hebdomadarius erat septimus quisque annus, quo terræ cultus & debitorum exactio intermissa erat.

Annus Jubilæus erat quinquagesimus quisque, quo possessiones ad dominos suos redibant & servi Hebræi manumittebantur, in typum manumissionis ex servitute peccati & diaboli per Christum.

Tantum de Lege Cæremoniali. Forensis est, quæ ad politicæ Judaicæ constitutionē pertinet.

C A N O N E S.

I. *Ut lex cæremonialis Deum, ita forensis proximum respicit.*

II. *Lex forensis in iis, quæ legi morali consentanea & juris communis sunt, nos quoque obligat.*

III. *Quæ vero peculiaris erant juris, &*

pro terræ promissæ ac politiæ Judaicæ conditione præcepta sunt, ad illa non magis obligamur, quam ad aliarum rerum publicarum jura municipalia.

CAPUT XV.

In quo

De Evangelio, ejusque cum Lege convenientia & ab illa differentia.

HAftenus Redemptionis necessitatem ex Legge vidimus: nunc ejus veritas in Evangelio spectanda est.

Evangelium est lætæ nuncium, seu doctrina de Dei Filio in hunc mundum missæ, ut assumpta humana natura, Legis maledictionem, nostro loco, subiret, & eidem perfectissime obediendo, vitam nobis æternam promereretur.

CANONES.

I. *Conveniunt Lex & Evangelium causa efficiente principe, Deo; & instrumentali, Verbo scripto. Differunt autem causis instrumentalibus externis: tum quod Lex per Moysen; Evangelium per Christum plene traditum sit: tum quod Lex naturaliter quoque homini nota sit; Evangelium vero non nisi ex gratiosa Dei revelatione.*

II. *Conveniunt materia communi; quod utrinque urgetur obedientia. additi promissionibus & comminationibus. Differunt autem materia propria: Lex enim primario faciendæ; Evangelium vero primario credendæ, docet.*

III. *Conveniunt forma communi; quod utrinque*

trinque perfectæ obedientiæ exhibeatur speculum. Differunt autem forma propria. Lex enim docet, quæ sit perfectæ illa ac Deo placens iustitia; Evangelium vero docet, ubi seu in quonam reperiamus perfectam illam iustitiam. Lex illam à nobis efflagitat; Evangelium illam in Christo demonstrat.

IV. Conveniunt sine summo, Dei gloria; eique proximo subordinato, salute nostra, quæ utrinque spectatur. Differunt vero finibus propriis. Lex enim eo data est, ut ad Christum querendum impellat; Evangelium vero ut Christum exhibeat.

V. Conveniunt objecto communi, homine lapsò scilicet. Differunt autem objecto proprio. Legis enim objectum proprium, est homo consternandus & humiliandus; Evangelii vero, jam consternatus & humiliatus.

VI. Conveniunt adjuncto communi, sanctitate, bonitate & perfectione, quam Lex juxta & Evangelium in se considerata, habent. Differunt autem, quod ex accidenti & propter nostram infirmitatem, Lex sine Evangelio ad salutem sit insufficiens.

VII. Apparet ex hac collatione, quo pacto Lex & Evangelium in Scripturis ut subordinata, aut ut opposita proponantur.

VIII. Opposita sunt, respectu hominis irregeneriti & regeneriti; subordinata vero sunt, in homine regenerito.

Tanquam opposita proponuntur ab Apostolo, | Rom. 6, 14. Non estis, inquit, sub lege, sed sub gratia.

Hic statum hominis ante & post regenerationem indigitat. Sub lege esse dicitur homo infidelis: 1. Quia est sub maledictione legis. 2. Quia est sub legis rigore, quo iustitiam ac obedientiam perfectam requirit. 3. Quia ex lege peccandi occasionem captat, juxta illud, *Nimirum in verum semper, cupimusque negata*. Vide Rom. 7, 8. Sub gratia vero esse dicitur homo fidelis. 1. Quia liberatus est à maledictione legis. 2. Quia liberatus est à legis rigore & perfectæ iustitiæ exactione, quippe quam Christus præstitit. 3. Quia liberatus est à peccato regnante, sic, ut non

amplius ex lege peccandi occasionem capteret, sed per Spiritum S. legi, gratitudinis testificandæ causa, parere incipiat. Tanquã subordinata vero urgentur, cum *legis finis* Christus esse dicitur, Rom. 10, 4. Cum *padagogus ad Christum* nominatur. Galat. 3, 24. Cumque lex ei, qui Spiritus opera facit, non adversari dicitur, Gal. 5, 22, 23. Quam enim iustitiam lex requirit, eam homini fidei Evangelium in Christo exhibet. Et tamen si plene in hac vita legi satisfacere nequeamus, renati tamen ei per sanctificationis donum parere incipiunt.

CAPUT XVI.

In quo

De Persona Christi Θεανθρώπου.

Partes doctrinæ Evangelicæ de Christo Redemptore duæ sunt: prior de Persona, posterior de Officio ejus.

Personæ ratione Redemptor Θεάνθρωπος est, h. e. Dei æternus Filius, in tempore incarnatus, seu homo factus.

Joh. 1, 14. *Et Sermo ille caro factus est, & commoratus est inter nos*. Gal. 4, 4. *At postquam venit plenum tempus, missi Deus fi-*

lium suum, factum ex muliere. 1. Tim. 3, 16. *Et sine controversia magnum est mysterium pietatis, Deus conspicuus factus est in carne*.

CANO-

CANONES.

I. *Incarnatio Christi inchoative opus totius SS. Trinitatis est, terminative vero solius Filii.*

Solus enim Filius natura humanam assumpsit, Spiritum sanctum ex substantia Beatæ Virginis formavit.

II. *Persona Christi aut αὐθεντίας consideratur, ut Sermo ille ac æternus Dei Filius; aut συνθέτως, tanquam Θεάνθρωπος. Prior consideratio κατὰ Θεολογίαν, posterior κατὰ οἰκονομίαν seu gratiosam dispensationem fieri dicitur.*

III. *Similiter natura divina aut κατὰ ἑαυτὴν ac simpliciter, aut relate, quatenus est in persona τοῦ Λόγου, & κατὰ οἰκονομίαν spectatur.*

IV. *Et si igitur verum sit, Christum Deum hominem factum esse, non tamen sequitur, Deitatem incarnatam esse, aut Filio incarnato, Patrem quoque & Spiritum S. esse incarnatum.*

Materia ex qua, Incarnationis, est semen mulieris, seu B. Virginis.

Gen. 3, 15.

VI. *Forma ejus, in personali unionem consistit, qua ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, Christusque mansit quod erat, & factus est quod non erat.*

VII. *Finis ejusdem, est Dei gloria & salus nostra.*

VIII. *Necessitatem incarnationis Christi cum Veritas Dei convincit, tum Salus nostra.*

IX. *Dei Veritas; quia in Veteri Testamento Vaticiniis compluribus prænunciata, & variis typis adumbrata fuit.*

Vaticinia illustra sunt, Genes. 3, 15. Inimicitias ponam inter te & mulierem hancce; & inter seminum & seminis illius: hoc conteret tibi caput, tu autem mordebis ei calcaneum. Genes. 22, 18. In semine tuo benedicientur omnes gentes. Esa. 7, 4. Ecce virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen ejus Immanuel. Esa. 9, 6, 7. Puer natus nobis, Filius datus nobis, &c. Jer. 23, 5. Ecce dies venturi sunt, quibus excitabo Davidi germen ju-

stum, qui regnabit Rex, secundabiturque ac exercebit jus & justitiam in terra: diebus ejus servabitur Jehuda, & Israel habuabit secure: atque hoc nomen ejus est, quo vocabit eum Israel, O Jehova justitia nostra. Typi vero ejus erant, Tabernaculum, Arca fœderis, & similia, de quibus supra. Imprimis Melchisedecus ἀμείτωρ, ἀμείτωρ, Hebr. 7, 3. & species humana, qua Patribus olim frequenter apparuit.

x. Salus vero nostra ideo Incarnationis necessitatem evincit; quia servari non poteramus nisi per talem Redemptorem, qui Deus & Homo in una persona, adeoque Θεάνθρωπος, esset.

xi. Deus ut esset, partium requirebat conditio: illinc Dei Majestas; hinc nostra egestas & magnitudo mali tollendi, & boni restituendi.

Majestas Dei tanta est, ut nemo, nisi qui cum Patre unum est, se interponere potuerit. Ne quidem Angeli id facere ausi fuissent, quia Mediatore Christo ipsi quoque opus habent, Coloss. 1, 16, 17. quia ne quidem ipsi ad Deum collati paritati ejus respondent, Jobi 15, 15. ideoque coram Deo faciem suam obvelant, Esa. 6, 2. Quanto minus

igitur hominum quispiam, cum ne unicus quidem justus fuerit? Rom. 3, 10. Malum tollendum, erat peccatum & consequentia peccatum; Ira Dei, Potestas Satanz, Morsque temporalis & æterna. Jam vero, cujus quæso passione, infinitæ Majestatis offensa expiari poterat, nisi ejus, qui ipse quoque infinitus est? Cujus intercessione ira Dei placari poterat,

poterat, quam ejus, qui est Filius ille Dei dilectissimus? Cujus viribus Satan cum tota tenebrarum potestate vinci poterat, nisi ejus, qui omnibus diabolis est potentior? Quis denique mortem superare potuisset, quam qui mortis etiam potestatem habet? Hebr. 2, 15. Bona vero restituenda erant, perfecta justitia, ὡς Θεοῦ, Dei imago, Spiritus S. dona, Vita æterna, & simi-

lia. Jam vero, Quis justitiam illam nobis donare posset, nisi qui est ipsa justitia? Quis melius nos filios Dei faceret, nisi naturalis ille Dei Filius? Quis ad imaginem Dei nos rectius instauraret, quam qui ipse est imago Dei invisibilis? Quis certius Spiritum S. conferret nobis, quam is, à quo procedit? Quis denique Vitam nobis æternam daret, quam qui est Vita ipsa? Joh. 1, 4.

XII. *Homo ut esset, Dei postulabat justitia, que ut peccatum impunitum non relinquit, ita illud non punit nisi in ea natura que peccavit:*

Prius hujus canonis lemma, tum ex justitia, tum ex veritate Dei manifestum est. Ex justitia, quia hac Deus peccatum non tantum adversatur, sed punit quoque, Psalm. 5. 5, 6, 7. Non es, O Deus, studiosus improbitatis, non diversatur apud te malum. Non consistunt iniqui in regione oculorum tuorum, odisti omnes operarios iniquitatis. Perdis loquentes mendacium, virum sanguineum & dolum abominatur Jehova. Ex veritate vero; quia com-

minatio, ante lapsum data, irrita esse non potuit. Inane igitur est Socini delirium, quo (ut meritum Christi evertat) justitiam Dei talem fingit, quæ non necessario aut mortem æternam inferat, aut satisfactionem requirat, quæq; hac in parte de jure suo remittere queat. Quod si punienda fuerunt peccata, in nostra utiq; natura punienda erant; homini enim lex data est, homini Deus mortem minatus est. Homini igitur pœna quoque luenda incumbit.

XIII. Θεὸς καὶ ἄνθρωπος vero, h. e. Deus & Homo in una Persona esse debuit, ut Mediatorem inter Deum & nos agere posset.

Medius itaq; inter Deum & Homines, h. e. Deus & Homo, simul fuit, ut, quæ apud Deum & homines peragenda erant, expediret, Hebr. 5, 1. Efflagitant utramque naturam in eadem persona opera *ἁγιάσματος*, de quibus in sequenti capite fusius.

Partes Incarnationis Christi duæ sunt : Conceptio, & Nativitas.

In conceptione tria docendi causa spectantur, naturæ humanæ formatio, assumptio, & personalis unio.

Formatio naturæ humanæ Christi est, qua illa, sine virili operatione, è sanguine Mariæ Virginis, à Spiritu sancto est producta.

C A N O N E S.

I. *Spiritus sanctus non materialis sed efficiens causa est conceptionis Christi : conceptus est non de substantia, sed de potentia ejus, non generatione, sed jussione & benedictione. Aug.*

II. *Materia proxima est sanguis B. Virginis.*

III. *Forma conceptionis Christi consistit in sanguinis B. Virginis per Spiritus S. virtutem præparatione & sanctificatione, in corporis formatione, qua simul & semel, non successive, ut aliorum hominum corpora, perfectum fuit, & in anime rationalis inspiratione.*

Cum in ordinaria generatione formationis tempus quadraginta dierum statuat, corpus Christi momento absolutum fuit. Alioquin conceptus esset non Christus homo, sed embryo.

IV. *Finis miraculose conceptionis Christi est, ut immunis esset à peccato originali. Hoc quippe omnibus*

omnibus ex Adamo, & per Adamum, b. e. naturaliter descendentibus adheret. Christum vero sine peccato nasci oportuit, ut sanctum haberemus Sacerdotem;

Heb. 7. 17.

Assumptio humanæ naturæ est, qua Christus vere corpus & animam humanam, cum proprietatibus & infirmitatibus, citra peccatum tamen, assumpsit.

CANONES.

I. *Christus non hominem, sed humanitatem; non personam, sed naturam assumpsit.*

Secus enim non Θεός & una persona esset, sed duæ personæ, duo Christi forent. Scriptura ipsum *Immanuelem* nominat, quia idem ille, qui nobiscum, hoc est, homo est, Deus existit, *Εσαί, 7, 14.* Idem ille Sermo æternus, caro factus dicitur, *Johan. 1, 1.* Et idem Davidis Filius & Dominus appellatur, *Math. 22, 42.*

II. *Nec tantum verum corpus humanum, trina dimensione constans, & veram animam, sed & proprietates essentielles.*

III. *Imo & infirmitates, non tamen damnabiles illas, sed inculpabiles & miserabiles.*

Infirmitates illæ corporis aut animæ sunt. Corporis infirmitates iterum ab extrinsecis causis sunt, ut calamitates & cruciatus ab hostibus illati; aut ab intrinseca causa existunt, & naturam ex quo primæva felicitate excidit universe consequuntur, ut algere, æstare, sitire, esurire, dolere, defatigari, & similia. Animæ vero infirmitates sunt, tristitia, timor, ignorantia, &c.

IV. *Sic affectus quoque nostros in sese susce-*
pit.

pit. sed ab omni ἀταξία aut proclivitate in malum communes.

Personalis unio est, qua persona Filii Dei ὑπόστασιν suam humanæ naturæ communicavit, illamque sibi & cum natura sua divina sic univit, ut servatis utriusque naturæ proprietatibus, in una persona sit Θεοῦ ὁρῶντος.

C A N O N E S.

I. Humana Christi natura non habet peculiarem aut aliam quam τῆς Λόγου, i. e. Filii Dei ὑπόστασιν seu substantiam.

Differt igitur hac in parte Christus ab omnibus aliis hominibus, quod quivis homo præter essentiam, anima & corpore constantem, habeat peculiarem ὑπόστασιν seu modum subsistendi, quo ab omnibus aliis personis differat; humana vero Christi natura, propria substantia carens, assumpta sit in consortium ὑποστάσεως personæ divinæ. Neque hinc concluditur, humanam naturam, hac in parte, in Christo inferiorem esse, quam in aliis hominibus; tanto enim in Christo præstantior est, quanto ὑπόστασις Filii Dei creaturis antecellit.

II. Expedit docendi causa indicari, quomodo humana natura Filio Dei unita sit & non sit.

III. Non unita est ei συνυπόστατος, ut personæ divinæ sunt unitæ. Non ὑποκώως tantum καὶ σπασκώως, essentia & virtute, ut essentia Christi omnibus præsens est. Non παρὰστανκώως, seu præsentia gratiæ tantum. Non συνοικώως, ut forma & materia uniuntur. Non σχετικώως, ut amicus amico. Non νοσικώως tantum, ut Christus habitat in fidelibus. Non sacramentaliter, ut est in S. Cœna, sed ὑποσταντικώως, personaliter, h. e.

LIB. I. CAP. XVI.

b. e. ut, ad Eutybianam & Nestorianam heresin effugiendam, plenius nos explicemus:

1. Ἀγένητος, sine personæ divine mutatione.
2. Ἀδιασπέντος, sine naturarum divulsione, contra Nestorianos.
3. Ἀσυγχύτος, sine earundem confusione, contra Eutybianos.
4. Ἀχωρίστος, sine separatione.

IV. Unionis personalis tria sunt effecta: Communicatio idiomatum; Excellentia naturæ humanæ; & utriusque naturæ in operibus Theandricis cooperatio.

V. Communicatio idiomatum, est modus loquendi, quo de Christi Persona, quocunque modo appelletur, prædicatur, quod est alterutrius naturæ.

Directius hoc fit, cum prædicantur de personæ à divina natura denominata quæ naturæ divinæ; & ab humana denominata, quæ humanæ sunt naturæ. Ut Joh. 1, 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Verbum erat Deus, &c. Luc. 18, 32. Filius hominis tradetur

melius afficietur, conspicietur. Indirectius, vere tamen, hoc fit, quoties de Christo homine, quæ divinitatis; & de Christo Deo, quæ humanitatis sunt, enunciantur. Ut Joh. 3, 13. Nullus ascendit in calum, nisi qui descendit, nempe Filius hominis qui est in calo. Act. 20, 28. Ecclesiæ Deus proprio suo sanguine acquisivit.

VI. Communicatio hæc verbalis est & realis. Verbalis ratione modi loquendi, realis vero ratione fundamenti, personalis nimirum unionis.

Ut enim vere utraque natura in persona Filii Dei subsistit, ita pro-

prietates utriusque naturæ ei communes sunt.

VII. Discer-

VII. *Discernenda autem hic sunt vocabula concreta ab abstractis: illa personæ sunt, hæc alterutrius nature.*

Recte proin dico, Deus est homo, & homo est Deus; sed non item, Deitas est humanitas, aut humanitas est Deitas. Etiam in naturalibus hæc differentia valet; multa enim in abstracto sunt opposita, quæ in concreto sunt diversa seu subordi-

nata. Recte dicitur, animatum est corporeum, & quoddam corporeum est animatum: sed non item, anima est corpus, aut corpus est anima. Sic totus Christus ubique est, sed non totum Christi, id est, utraque natura.

VIII. *Excellentia humane nature Christi partim in donis, quæ ex unionis gratia promanant, partim in honore adorationis consistit.*

IX. *Ex donis imprimis consideranda Scientia & Potentia ejus.*

X. *Etsi scientia illa æterna; quæ proprietas divine nature essentialis est, in humanam naturam transfusa non sit; triplicem tamen scientiam humana quoque natura obtinet, Donativam, Infusam, & Experimentalem.*

XI. *Donativa, scientia beatorum dicta, est, qua humana natura divine essentie artiffimè unita, eandem videt, tametsi eam non comprehendat.*

Infinitum enim à finitè videt Deum ὅλος, ἀπὸ ἐξ
20 comprehendi nequit: ὅλος.

XII. *Scientia infusa est, qua Christus à Spiritu sancto unctus, novit quicquid ad res cælestes pertinet, & alias non nisi per gratie lumen videri potest.*

XIII.

XIII. Scientia experimentalis est, per quam cognoscit Christus, quæ lumine naturæ cognoscuntur; ex causis effecta, ex effectis causas, ex contrariis contraria, &c. intelligendo.

XIV. Etsi autem tum donativa tum infusa scientia Angelos non minus quam homines superet, alia tamen est à scientia aeterna, seu omnisscientia.

XV. Scientiæ vero experimentalis opponitur ignorantia, quæ Christo tribuitur; in hoc enim scientiæ genere, Lucæ 2. 52. profecisse dicitur.

XVI. Potentia humanæ naturæ ea data est, ut illa quoque Angelis & hominibus superior sit; virtutem enim instrumentalem accepit edendi miracula, principali tamen potentia seu omnipotentia reservata τῷ Λόγῳ, qui humana natura ut instrumento utitur.

XVII. Honor, qui ex unionē personali consequitur, est humanæ naturæ adoratio: non tamen carnis, quæ caro est; nec creatura, sed Dei in carne creata.

XVIII. Tertium consequens unionis hypostaticæ, est concursus utriusque naturæ in operibus, quæ Θεωδωρικὰ, Dei-virilia, & ἀποτελέσματα nuncupantur, in quibus hæc quatuor consideranda: 1. ὁ ἐνεργῶν, agens persona, seu Christus ipse. 2. τὸ ἐνεργητικόν, principium secundum quod, nempe duæ naturæ Christi. 3. ἡ ἐνέργεια, duplex actio secundum duplicem naturam. 4. τὸ ἐνέργημα, opus externum, ad quod actiones illæ communionem habent.

32 CHRIST. THEOLOGIE

Facit huc simile gladii & ignis. 3, Dux actio-
igniti, in quo occurrit, nes, sectio & ustio. 4.
1, Unitas gladii. 2, Duo Unum opus, sectum &
agendi principia, ferrum ustum.

Tantum de Conceptione Christi. Nativitas
est, qua Christus tempore ordinario à B. Vir-
gine in utero gestatus, tandem genitus & in
hanc lucem editus est.

Luc. 2, 6, 7. Factum ipsa pareret. Peperit igitur
est autem, cum essent illic, Filium suum primoge-
compleri sunt dies, quibus nitum.

CANONES.

I. *Nativitatem Christi adversus Judeos fir-
miter credimus.*

Confirmatio duplex est. Bethlehem, Nazareth, Je-
Prior, ex Prophetis; quia & rusalem, & Templum se-
loca, quibus nasci, educa- cundum jamdudum vasta-
ri, docere & pati debuit, ta sunt. Quarta illa Mo-
vastata sunt; & tempus, narchia sublata est, &
quo secundum Prophetarum Sceptrum à Juda penitus
vaticinia venire de- sublatum. Necesse est igitur
buit, præterit. Bethlehe- Messiam venisse. Po-
mæ quippe nasci, Mich. sterior, ex congruentia hi-
5, 2. Nazarethæ educari, storiarum Lucæ Evangelistæ
Esa. 11, 1. Hierosolymam de nativitate Christi, cum
stante secundo Templo vaticiniis Prophetis de
ingredi debuit, Zachar. 9, tempore adventus Mes-
9. Chagg. 2, 7, 9. idque sias, Gen. 49, 10. de fami-
abolita quarta Monarchia, lia, Jer. 23, 5. de Virgine
Daniel. 2, 44. Sceptro item matre, Esa. 7, 14. de pa-
à Judæis nondum penitus tria, Mich. 5, 2. de statu
ablato, Gen. 49, 10. At denique ejus, Esa. 53, 2.

II. *Nativitas, proprie loquendo, non est hu-
manitatis, sed Christi hominis; non natura,
sed personæ.*

III. *Dux*

III. *Dua sunt Filii generationes : eterna una, qua genuit eum Pater ; temporalis altera, qua natus est ex Virgine : dua quinetiam filiationes, quarum altera Patris, altera Maria Filius existit.*

IV. *Falso tamen duplex Filius aut duo Filii statuuntur. Non enim est in ipso ἄλλο & ἄλλο, sed ἄλλο & ἄλλο.*

V. *Proinde Maria non tantum Χριστοῦκος, (ut Nestoriani voluerunt) sed & Θεοτόκος appellanda est.*

VI. *Christi nativitas naturalis & supernaturalis est. Naturalis quatenus ordinario tempore & aperto utero ; supernaturalis vero, quatenus ex virgine genitus est.*

Pontificii sub Virginitatis Mariæ tuendæ prætextu statuunt, Christum ex Maria, utero clauso, & sine ejus dolore, natum : etsi autem posterius, quod de partus ἀνδρὶν affirmant Veteres, in medio relinquimus ; pernegamus tamen, per clausum uterum Christum

exivisse, cum discrete ipsi applicetur Lex, quæ vult, *omnis masculus διαβολῶν μὴ γενῆαι* ; sanctus sit Dominus, Lucæ 2, 23. Nec Virginitas Mariæ in hoc consistit, quod uterus ejus in partu non apertus sit, sed quod à viro non cognita sit.

VII. *Mariam post partum quoque Virginem mansisse credimus ; non enim conjugium ejus cum Josepho in prolis generatione, sed in ejus educatione & sancta vitæ conjunctione consistebat.*

VIII. *Etsi Christum alii fratres subsequuti non sint, recte tamen Mariæ Primogenitus appellatur.*

Quatuor

Quatuor modis Christus in Scriptura Primogenitus dicitur. 1, Ratione generationis æternæ, qua prius genitus est, quam esset ulla creatura, Coloss. 1, 15. 2, Ratione electionis & dignitatis, qua primogenitus est inter fratres, Roman. 8, 29. 3, Ratione resurrectionis, qua primogenitus est ex mortuis, Coloss. 1. 18. 4. Ratio-

ne nativitatis ex Virgine, Luc. 2, 7. Primogenitus autem non tantum is est, quem alii fratres sequuntur, sed is quoque, qui primus nascitur, ut maxime unigenitus sit, aut nulli alii fratres cum sequantur. Unde talis etiam prius quam fratres haberent, Deo consecrati sunt, tanquam primogeniti, Num. 18, 16.

IX. *Fructus nativitatis cum oratione, tum cantico Angelorum indicatur.*

Oratio est, Luc. 2, 10, 11. *de Servatorem, qui est Christus dixit Angelus pastori- stus Dominus in urbe Da-*
bus, *Ne timere; ecce enim vid. Canticum vero est,*
evangelizo vobis gaudium *Gloria Deo in altissimis, & in*
magnum, quod erit toti po- *terra pax, & in hominibus*
pulo: *Natum esse vobis ho- benevolentia, Ibid. v. 14.*

CAPUT XVII.

In quo

De officio Christi mediatorio.

HAtenus consideravimus Personam Christi Redemptoris. Officium ejus Mediatorium est, ut tanquam Θεσβπων & illa quæ salutis nostræ causa inter Deum & nos peragenda erant expediret.

CANONES.

1. *Officium Christi Mediatorium pulchre nomine Jesu, Messia, Christi, & Domini, indicatur.*

11. *Alia*

II. *Alia ratione Christus Mediator Angelorum quam Hominum dicitur. Illorum Mediator est, respectu gratiosæ cum Deo Unionis, horum vero respectu Reconciliationis ac Redemptionis.*

III. *Causa efficiens hujus officii est tota SS. Trinitas, sed Pater $\alpha\theta\tau$ ἐξοχόν.*

Esa. 42, 1. *Ecce servus meus, quem sustento: electus meus, quem benigne accipit anima mea.* Et 49, 1. *Jehova inde ab utero vocavit me.* Psalm. 110, 4. *Juravit Jehova & non penitebit eum, Tu eris Sacerdos, &c.* Heb. 5, 5. *Christus sibi hunc honorem non tribuit, ut fieret Pontifex, sed is, qui dixerat, Filius meus es tu, hodie te genui.*

IV. *Subiectum ejus non solum est totus Christus, sed & totum Christi, estque Mediator secundum utramque naturam.*

Negant hoc Samosateni & Põtificii, docentes Christum secundum humanam tantum naturam Mediatorem esse. Verum nititur hic canon ratione firmissima. Si enim mediatoria opera sunt $\mu\epsilon\delta\iota\kappa\eta\alpha$ & $\pi\omicron\lambda\acute{\iota}\sigma\mu\alpha\tau\alpha$, in quibus non tantum humana, sed & divina actione opus est, tum officium hoc Christo tribuitur etiam secundum divinam naturam. Atq; prius est. Ergo & posterius. Assumptum probatur exemplis. Sine Deitatis operatione nec occultam illam Dei sapientiam proferre, nec mentes nostras illuminare posset. Sine Deita-

tis efficacia nec satisfactio meriti locum apud Deum habere, nec intercessio efficax esse potuisset. Sine Deitate nec onus illud iræ divinæ infinitum sustinere, nec mortem aut Diabolum superare & abolere potuisset. Sine Deitatis virtute nec Ecclesiam conservare, nec hostes coercere potuisset. Nec obstat, quod unus Mediator Dei & hominum homo *Jesus Christus* dicatur, 1. Tim. 2, 5. Non enim vox hominis naturæ est, sed personæ, & cum Dei & hominum Mediator dicitur, mediatio $\mu\epsilon\delta\iota\alpha\sigma\tau\eta\varsigma$, qua Deus & Homo est

est, præsupponitur. Multa interim testimonia sunt, quibus Deitatis operatio imprimis urgetur, Act. 20, 28. Deus Ecclesiam redemit proprio sanguine. Hebr. 9, 14. Per Spiritum æternum seipsum obtulit. Johan. 1, 7. Sanguis Jesu Christi Filii ejus purgat nos ab omni peccato. Et si vero Filius pars offensa sit, nihil tamen obstat, quin Mediatorem agat apud seipsum. Ut enim proprie justitia dicitur respectu al-

terius, analogice vero respectu nostri: ita mediatio proprie est respectu aliorum, analogice vero respectu ipsius mediantis. Est quidem Christus absolute consideratus pars offensa; idem tamen Mediator est, quatenus per gratiosam *εισπραξιαν*, Intercessoris officium in se suscepit: non secus ac Regis cujuspiam Filius, qui una cum Patre offensus, ad perduelles transit, eosque Patri reconciliat.

V. *Objectum officii Christi est, Deus offensus & Homo offense reus.*

VI. *Modus, quo ad officium hoc vocatus est, in ubere illa Christi unctione consistit, qua Spiritus sancti charismata, nostri respectu, sine mensura accepit.*

Psalm. 45, 8. Unxit te Deus, Deus tuus, oleo laticiniae pro consortibus tuis. Jcf. 61, 1. Spiritus Domi-

ni Jehova super me, quoniam unxit me. Johan. 3, 34. Huic non admeretur Deus Spiritum.

VII. *Finis ejus est, ut per quem Deus omnia condiderat, per eundem sibi omnia reconciliaret.*

Coloss. 1, 20.

VIII. *Christus Mediator est, merito & efficacia. Merito, quia plenissime pro nobis satisfecit. Efficacia, quia meritum nobis efficaciter applicat.*

Hinc

Hinc iterum apparet, non tantum secundum humanam, sed & secundum divinam naturam, officium hoc ab illo administrari; quippe sine qua nec infiniti valoris esset meritum, nec nobis applicaretur. Servat igitur & vivificat nos, peccata remittit; ac preces exaudit, secundum humanam merito, secundum divinam naturam vero efficacia.

IX. Christus solus & unicus Mediator est.

Act. 14, 13. Non est in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen sub celo datum est, ut sis inter homines, per quod nos oporteat servari. 1. Tim. 2, 5. Unus est Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus

Officium hoc Christi triplex est: Propheticum, Sacerdotale, & Regium.

Propheticum officium est, ut in veritate celesti electos instituat.

Partes ejus sunt, externa consilii divini promulgatio, & interna mentis illuminatio.

Sacerdotale officium est, ut cum satisfactione coram Deo plenissima nostro loco compareat, & pro nobis intercedat.

Partes ejus sunt, Satisfactio & Intercessio.

Regium officium est, ut Ecclesiam gubernet & conservet.

Partes ejus sunt, Ecclesiae gubernatio, & hostium debellatio.

CAPUT XVIII.

In quo

De Christi Mediatoris exinanitione.

Tantum de Persona & officio Mediatorio Christi. Status ejusdem est conditio, qua Christus tanquam Θεῶν παρθεύς, officium suum Mediatorium exsequutus est.

Estque

Estque tum Exinanitionis, tum Exaltationis.

Status Exinanitionis seu Humilitatis est, quo cum in forma Dei esset, forma servi assumpta, Patri pro nobis obedivit, mortuus & sepultus est, atque ad inferos descendit.

Officio igitur suo Prophetico, Sacerdotali, & Regio ita functus est in hoc statu, ut Deitatis forma ac gloria se quodammôdo abdicarit.

Non exuendo se Deitate, sed occultando eam in assumpta servi forma. Et si in miraculis præsertim, se exseruerit, parum tamen hoc fuit, si conferatur cum clara ejus, in exaltatione, humiliationis quoque statu, patefactione.

Prophetico officio, in statu Exinanitionis, functus est, non mediate tantum, præmisso Johanne Baptista Præcurfore, & vocatis Apostolis, sed immediate quoque, perditis ovibus, Israelis imprimis, veritatem cœlestem, magna cum constantia, tolerantia & efficacia, tum doctrinæ, tum miraculorum, prædicando.

Sacerdotale vero officium administravit in hoc statu, plenissime pro nobis satisfaciendo, humiliterque pro nobis intercedendo.

Satisfactio Christi est, qua Legi nostro loco subjectus, maledictionem peccatis nostris debitam subeundo, & obedientiam à nobis requisitam Legi perfectissime præstando, nos à maledictione liberavit, & vitam nobis æternam restituit.

Hæc igitur in poenarum persolutione & iustitia perfecta consistit: in illa præcipue obedientia passiva; in hac activa imprimis elucet.

Studio

Studio hanc restrictionem addo, ne existimemus obedientiam passivam & activam sic differre, ut pœnæ persolutio in sola passiva, & justitia perfecta in sola activa obedientia consistat. Nec enim tempore differunt, cum utraq; à primordio incarnationis usq; ad mortem extendatur. Nec subiecto differunt, quia eadem obedientia diverso respectu activa & passiva est, adeoque obedientia Christi actio passiva & passio activa existit; quatenus enim passio pœnæ est receptio, passiva obedientia dicitur; quatenus vero summæ dilectionis est testificatio,

activa nominari potest. Nec obedientiæ in activam & passivam divisio, est divisio in partes, sed tantum distinctio à fine petita, duplici nimirum satisfactione pro pœna & pro vitâ æterna. Priorem Comminationis Maledictionis transgressionibus, Deut. 27, 26. facta; posteriorem Promissio Vitæ sub perfectæ obedientiæ & justitiæ conditione, Lev. 18, 5. requirit. Analogice igitur dicimur, unica perfectissimæque Christi satisfactione, & à pœna liberari, quia pœnas pro nobis tulit; & jure vitæ æternæ donari, quia Legem pro nobis implevit.

Persolutio pœnarum est, qua pœnas nobis debitas in se suscepit, seque ultro pro nobis victimam sanctam Deo obtulit.

Hæc tum in perpeſsionibus magnam & extremam Passionem antecedentibus, tum in hac præcipue consistit.

CANONES.

I. *Nulla Passionis Christi particula à satisfactione Christi excludenda est.*

Ratio, quia nihil pro se, sed omnia nostro loco passus est.

II. *Non igitur removende à Christi λύτρον perpeſsiones innumerae, quas Christus ad extremam*

mam usque profectionem Hierosolymitanam sustinuit. Et si enim Passio Christi extremam antecedens ejus ἡ τὸν δὲ dici possit, revera tamen pars satisfactionis integralis existit.

Sicut negari non potest, centum florenos ab eo, qui tonnas aliquot auri debet, solutos, partem esse solutionis integram, quamvis respectu totius ac principalis summe exiguum.

III. Scriptura tamen synecdochice & ἡ ἰσοχὴν extremam illam Passionem, tanquam Redemptionis Λύτρον, mortemque Christi ac ejusdem in ara crucis oblationem, velut hostiam, victimam & sacrificium expiatorium describit.

Videatur hac de re, cap. 9, & 10, ad Hebræos.

IV. Causa hujus Passionis efficiens princeps, est SS. Trinitas: administræ sunt, hostes Christi ex Judæis & Gentibus.

V. Persona, quæ pro nobis passa est, non est Pater, nec Spiritus sanctus, sed Filius Dei.

VI. Et si autem Deus recte passus esse dicatur, divinitas tamen non est passa. Passus est Deus in carne, sed non cum carne.

VII. Perpassiones Christus varias pertulit, quarum tres sunt classes: Antecedentes Mortem, Mors ipsa, & Mortem consequentes.

VIII. Antecedentes mortem internæ sunt & externæ.

IX. Internæ sunt, Tristitia, Angores & Cruciatu, ex atrocitate iræ divinæ & conflictu cum tentatione abjectionis ac desertionis orti, qui & sanguineum ei sudorem, & miserabilem illam vocem, Eli, Eli, lamma sabbachthani, Deus mi, Deus

Dens mi, cur me deseruisti? *expresserunt.*

X. *Et si autem cum abjectionis tentatione luctatus sit, nec tamen desperavit, nec tentationi succubuit, sed eam fiducia firma in Deū superavit.*

Cujus victoriæ argumentum indubium est, | gore Deum, Deum suum
quod in summo illo an- | nominare non desit.

XI. *Externæ perpeffiones sunt cruciatus corporis, quos singulis propemodum membris & sensibus sustinuit: capite spinis lacerato, & calamis percusso; facie sputis fœdata & alapis contusa; auribus dicitur & convitiis lancinatis; oculis Discipulorum & Matris luctu adflectis; lingua siti perusta ac aceto & felle infecta; corpore nudato & flagris discisso, eodemque perfossis manibus & pedibus cruci affixo, ac inter latrones suspensio, nervis districtis, & latere lancea confosso.*

XII. *Mortis non vulgare genus, sed maledictum, delectum fuit; crux nimirum, jam olim Dei oraculo exsecrabilis.*

Maledictus qui pendet in ligno, Deut. 21, 22.

XIII. *In morte Christi non soluta est personalis unio: separata est anima à corpore, sed neutrum ab invicem Filii Dei.*

XIV. *Perpeffiones mortem consequentes, nullo quidem cum dolore, attamen cum ignominia conjunctæ, sunt sepultura Christi & triduanæ ejus in sepulcro detentio.*

XV. *Sepultura est pars persolutionis pœnarum, qua corpus Christi, non secus ac quodvis humanum cadaver, in sepulcrum coniectum fuit.*

E

XVI. Tridu-

XVI. *Triduanæ ejas in sepulcro detentio, est ultimus humiliationis gradus, quo, anima in paradysum translata, corpus Christi sub doloribus & vinctulis Mortis, ac si ab ea plane superatus & absorptus esset, per triduum adhuc in sepulcro, triumphantibus hostibus de ipso tanquam exciso, detentum fuit.*

Act. 2, 24. *Quem Deus suscitavit, solutus doloribus mortis*

XVII. *Quæritur hic, cum in quarto Symboli articulo Christus ad inferos descendisse dicatur, de quanam Passionis Christi parte id intelligendum sit?*

Fabulosa plane & ridicula est Pontificiorum narratio de locali Christi in limbum Patrum descensu, & eorundem liberatione: cui non multum dissimilis est illorum sententia, qui Christum in infernum ingressum esse fingunt, ut illic tanquam Victor triumpharet. Repugnat utraque opinio Evangelicæ historiz; cum enim Christus Deitate sua alioquin sit ubique, anima vero ab ipso, in cruce pendente, in manus Patris commendata & corpus in sepulcrum reconditum sit, falsum est, Christum localiter ad inferos descendisse. Adhæc, cum Deus se Deum Patrum, etiam post obitum illorum, profiteatur, Exod. 3, 6. nihil absurdius est,

quam Patrum animas in limbo fuisse detentas. Testatur Petrus 1. Epist. 3, 19. Christum prædicasse spiritibus olim immorigeris: verum id de ea prædicatione intelligitur, quæ facta est ante diluvium, per Noachum, ad hoc, à Christo Spiritu suo instructum. Nec quicquam fundamenti habet figmentum de triumpho Christi apud inferos: tum, quia non triumphavit ante resurrectionem; tum, quia in cælis potius quam apud inferos triumphandum fuisset. Cæterum, cum vox *School* alias sepulcrum, alias infernum seu damnatorum locum notet, in Scripturis varias significationes habet hæc phrasis, *ad inferos descendere*. Aut enim idem est, quod

quod sepultum esse. Psalm. 16, 10. *Non derelicturus es animam meam apud inferos.* Aut idem est, quod in summos cruciatibus & angores incidere. 1. Sam. 2, 6. *Jehovae ad inferos deducis, & educis.* Psalm. 8, 6. *Dolores inferni circumdederunt me.* Aut statum eorum designat, qui à morte oppressi & absorpti sunt. Psalm. 49, 15. *Tanquam pecudes in inferno dispositi fuerint, mors depascet eos.* Vide El. 14, 11. & seqq. Prima expositio in quarto Symboli articulo locum non habet; non enim verisimile est, in tam brevi fidei compendio & *παραλογισμῶν* committi, & planius per obscurius declarari. In secunda tantum *ὕπερλογισμῶν* incommodum ob stare videtur, quod deum post mortem summa illa Christi tristitia & animi angores memorentur. Sed rem planam facit Calvinus, ostendens, non temporis, sed rerum ordinem observari: sic, ut articuli illius duo sint

membræ, prius de corporis, posterius de internæ animæ cruciatibus. Tertiâ expositionem qui tenent, ordinem cumprimis urgent, tum quod detentio Christi in sepulcro, ultimus sit humiliationis gradus; tum, quia hæc ratione perpeffionibus Christi lætæ respondeant exaltationis gradus, nempe Morti Resurrectio, Sepultura Ascensio in cœlum, & Descensui ad inferos Sessio ad dextram Patris. Ut autem hæc sententia non improbat, ita prior non temere rejicienda est. Imprimis non contentiose hæc de re disputandum videtur, cum particula, De descensu Christi ad inferos, non semper quarto articulo fuerit adjecta, ut testatur Symbolum Nicænum & alia quamplurima. Modo hoc firmum maneat, nec spirituales illas animæ passionēs, nec triduanam illam detentionem Christi in sepulcro, à Christi perpeffionibus separari debere.

XVIII. *Formam seu modum Passionis Christi quod attinet, passus est, 1. Vere. 2. Sancte & innocenter. 3. Voluntarie.*

Probe hæc tria tenenda sunt; nisi enim vere passus

esset, pro peccatis nostris non satisfactum esset. Nisi

sancte & innocenter passus esset, non perfectum haberemus Pontificem, Heb. 7, 26. Nisi denique voluntarie se maledictio-

ni subiecisset, coactum fuisset ejus sacrificium. Hinc ait, Hebr. 10, 7. *Ecce adsum, ut faciam Deus voluntatem tuam.*

XIX. *Finis passionis Christi generalis, est Dei Gloria, & imprimis Patesfactio Ira Dei adversus peccata, Justitiæ item & Misericordiæ. Nec non Demonstratio divina & humane naturæ. Specialis vero & proprius, est Satisfactio pro peccatis nostris.*

XX. *In fine & usu cujusque specialis perpeffionis ratio habenda est analogiæ, qua expiatio cum peccato, & passio cum pœna aliquin nobis persolvenda comparatur.*

Exempli gratia: Gravissimos dolores in anima, & in corpore sustinuit, tum ut peccata animæ & corporis expiarentur, tum ut à doloribus spiritualibus & corporalibus, æternum aliquin nobis sustinendis, nos liberaret. Mortuus est genere mortis execrabili, crucis nimirum, partim ut expiaret peccata, quibus execrationem promeriti eramus, partim ut execratione illa ac damnatione nos suble-

varet. Sepultus est, ut testaretur, peccata nostra secum sepulta esse, & ut sepulcra, quibus velut carceribus ad judicii horrendi diem includendi eramus, sanctificaret in resurrectione. Triduana in sepulcro detentio docet, promeritos esse nos peccatis nostris ut æternum mors nobis dominaretur, nisi ignominiosa ejus detentio pro hac quoque pœna satisfacisset.

XVI. *Annihilant Passionis Christi finem & fructum, qui ideo tantum passum esse dicunt, ut nobis exemplo præiret.*

Verum quidem est, Christum patiendū nobis exemplum reliquisse: primarius tamen passionis fructus,

deus, est satisfactio pro peccatis nostris. Sociniani Christum hactenus tantum Servatorem agnoscunt: 1. Quod veritatem cœlestem annunciet. 2. Quod eandem confirmet. 3. Quod Passionis & Resurrectionis exemplo præcat. 4. Quod vitam æternam tandem conferat. Ubi urgentur Scripturæ dicta, quæ testantur, Christum pro nobis mortuum esse, eludere illa conantur, explicando particulam *pro* per *propter*: ut sensus sit, mortuum esse pro nobis, h. e. propter nos, nostro bono, non autem nostro loco. Verum pestilentissimam hanc hæresin sequentia argumenta refellunt. 1. Quia sic pro nobis mortuus est, ut animam suam dedit *ἀντὶ πολλῶν*, *præcipientem Redemptionis pro multis*, Matth. 20, 28. Ut se ipsum dederit *ἀντὶ πολλῶν ἑπὶ πάντων*, 1. Tim. 2, 6. Ut sanguine suo precioso nos redemisse dicatur, 1. Pet. 1, 18, 19. *Ἐλυτρώθητε*, inquit, *redempti estis*. Jam vero, quis ignorat, aliud esse, exemplo ad salutem seu liberationem præire; aliud vero, *ἀντὶ* pro aliquo solvere? Qui enim non pro mancipio & ejus

loco satisfaciatur, qui *ἀντὶ* illum redimit? 2. Quia sic pro nobis mortuus est, ut peccatum pro nobis factus sit, 1. Cor. 5, 21. Ut peccata nostra in se susceperit, & pœnas peccatis nostris debitas ipse tulerit. Esa. 53, 4. An vero alterius delictum in se suscipere, & pœnam ab ipso promeritam ferre, est tantum exemplo præire, & non loco ejus puniri ac satisfacere? 3. Si sacrificia Veteris Testamenti à Sacerdotibus populi loco oblata sunt; tum Christi quoque sacrificium nostro loco præstitum est. Prius verum est. Ergo & posterius. Asserunt audacter, non dari exemplum in Scripturis, ubi particula *pro* sit idem quod *loco alterius*. At quis non videt hoc in sequentibus? Johan. 10, 11. *Bonus Pastor ponit animam pro ovibus suis*: utique ad mortem usque loco ovium pugnando. Roman. 5, 7. *Vix pro justo aliquis moriatur*. Roman. 8, 26. *Spiritus interpellat pro nobis*. & vers. 31. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* & 9, vers. 1. *Optarem anathema fieri pro fratribus*. Neque vero ideo non sufficiens

ciens λόγος est Christi passio, quod pœna peccatis nostris debita sit æterna, passio vero Christi non sit æterna. Etsi enim tempore non æterna sit, æquivalens tamen est pœnæ æternæ; tum propter infinitam

majestatem & dignitatem personæ Christi; tum propter infinitam pondus & magnitudinem passionis, & oneris iræ divinæ, cui totus Mundus omnesque creaturæ ferendo impares fuissent.

XXII. Evertunt eandem Christi satisfactionem Papani, alios Sacerdotes constituentes, & Missam idololatricam pro sacrificio obtrudentes.

Refelluntur firmissimis rationibus. I, Quia unus Mediator est, 1. Tim. 2, 15. II, Quia de uno tantum Sacerdote Paulus loquitur, Hebr. 7, 26. Talis nos decebat Pontifex, III, Quia una oblatio facta esse dicitur, Heb. 7, 25. Id enim fecit semel. & 9, 25. Non ut saepe seipsum offerat. & 10, 10. Per oblationem semel factam, & v. 14. Unica oblatione consecravit in perpetuum eos, qui sanctificantur. v. 18. Ubi peccatorum remissio, non est amplius oblatio pro peccatis. IV, Si ideo abrogatum fuit sacerdotium Veteris Testamenti, quia Sacerdotes pristini ἱερεὶς ἁγίων fuerunt; tum nemo nisi Filius Dei in N. T. Sacerdos idoneus existit, Heb. 7, 28 Lex homines Sacerdotes constituit, at Sermo iurijurandi Filium. Excipiunt, Christum primum Sacerdotem esse, ipsos secundarios & hac

in parte Christi instrumenta. Verum aut illud ipsum Sacrificium offerunt, quod Christus in cruce, aut aliud. Si aliud offerunt, ex superioribus rationibus non est idoneum: si idem, sequuntur hæc absurda. 1, Christum ipsum pro se ipso offerre, quia & isti pro se ipsis offerunt. Idem enim faciet primarius Sacerdos & secundarius, quamvis alio modo. 2, Ipsos se carnificibus, qui Christum cruci affixerunt, accensere. 3, Cum idem sit Sacerdos & victima hujus sacrificii; ipsi, minimum secundo, erunt victimæ. Non majoris momenti est distinctio sacrificii eruenti & incruenti. Sic enim contra superiora testimonia, non unicum esset sacrificium, & sacrificio incruento remissio peccatorum impetraretur, quod aperte negat Apostolus, ad Hebr. 9, 11.

XXIII. *Ut autem prædictis erroribus, plurimæ Passioni Christi detrabitur, ita latius quam par est extendunt ejus objectum, qui Christum pro omnibus & singulis hominibus mortuum esse docent.*

Enimvero si meriti & magnitudinem & dignitatem spectemus, tantam esse fatemur, ut decem Mundis redimendis sufficeret: si vero ad Dei consilium ac Christi intentionem respiciamus, falsum est, Christum pro omnibus & singulis mortuum esse. Hinc ab aliis, pro omnibus mortuus esse dicitur sufficienter, sed non efficaciter: i. e. sufficiens esse meritum Christi pro omnibus ratione dignitatis suæ, sed non efficax in omnibus ratione applicationis, cum non ea intentione mortuus sit Christus, ut mors ejus omnibus applicaretur. Quid enim pro iis moreretur, pro quibus non oravit? Atqui testatur,

se pro Mundo non orare, Joh. 17, 9. Urgent Adversarii loca quibus Mundi etiam totius, omnium item hominum fit mentio. 1. Tim. 2, 4. & 1. Johan. 2, 2. Quibus item generaliter omnes vocantur. Verum. 1. Johan. 2, 2. *totius Mundi nomine, metonymice Electi in toto Mundo dispersi*, & 1. Timoth. 2, 4. *per omnes homines*, ut sequentia verba docent, quivis homines, seu Ethnici, seu Judæi, seu Reges, seu privati illi sint, adeoque non singula generum, sed genera singulorum, intelliguntur. Quo sensu vox *omnis* sumitur, Gen. 6, 19. Joëlis 2, 28.

Perfecta justitia, altera satisfactionis Christi pars est, quam conformitate sua cum Lege, & perfecta obedientia eidem præstita, nobis acquisivit, ut hæredes effemus vitæ æternæ.

Estque hæc justitia partim originalis, partim actualis.

Originalis est conformitas Christi cum Lege, in qua conceptus & natus est.

CANONES.

I. *Originalis justitia peccato originali opponitur.*

II. *Hæcque non tantum innocentia seu immunitas est à peccato, sed & aptitudo ac inclinatio ad bonum.*

Sicut peccatum originale non tantum est privatio justitiæ, sed ad male-
lun quoque inclinatio.

III. *Originalis Christi justitia pars quoque est satisfactionis pro nobis præstitæ.*

Ratio I, Quia Lex non tantum actualem obedientiam, sed & omnimodam cum Lege conformitatem requirit; secus enim lues originalis peccatum non esset. II, Quia Christus totus noster est, & quicquid factus est, fecit & fuit, id nostro loco factus est, fecit & fuit.

Actualis justitia, est obedientia, qua Christus Legem actu ipso perfectissime implevit. Atque hæc *activa* in Scholis *obedientia* nominatur.

CANONES.

I. *Sicut Passio Christi necessaria est ad peccatorum expiationem, ita activa quoque ejus obedientia & justitia ad vitam æternam impetrandam.*

Ratio I, Quia Lex nos & ad pœnam & ad obedientiam obligat. Ad pœnam; quia maledictum pronunciat, Qui non omnia verba Legis fecerit, Deuter. 27, 26. Ad obedientiam; quia Vitam iis tantum promittit, qui fecerint omnia. Lev. 18, 5. Qui feceris hæc, viver per ea. & Luc. 10, 28. Fac hæc, & viver. Nec obstat distinctio justitiæ, in Legalem & Evangelicam: siquidem eandem justitiam, quam Lex efflagitat, Evangelium in Christo exhibet. II, Quia duplex hæc satisfactio, duplici miseræ nostræ

stræ respondet : reatui videlicet peccati ac damnationis, & defectui iustitiæ, Rom. 3, 22. *Omnes enim peccaverunt, ac deficiuntur gloriæ Dei.* III, Quia vere ac proprie dicta iustitia in actuali obedientia consistit, Deut. 6, 25. *Iustitia erit nobis, si observaverimus facerimus cuncta hæc præcepta coram Jehova.* IV. Quia actuale illam obedientiam aut pro se præstitit, aut nostro loco. Atqui non pro se. Ergo nostro loco. Assumptum manifestum ex relatione Christi ad nos. Quicquidem in toto obedientiæ cursu fuit & egit, id nostro loco fuit & egit. Excipiunt hic, qui Passivam tantum obedientiam pro satisfactione & merito agnoscunt, activam obedientiam facere quidem ad nostri Redemptionem & Salutem, sed tantum ut necessarium requisitum & causam sine qua non ; duabus enim de causis requiri à Christo. Primo creationis jure : secundo, ut gratum esset

Deo sacrificium ejus, & ut sanctus esset Sacerdos. Verum prius istius sententiæ membrum falsum est ; quia Christus hæc in parte cum aliis hominibus comparari nequit ; ut enim Filius Dei non pro se, sed pro nobis, homo & creatura factus ; ita non pro se, sed pro nobis Legi subiectus est. Posterius membrum confundit sanctitatem seu innocentiam cum obedientia seu actuali iustitia ; quæ non minus quam privatio & habitus differunt. Innocentia quidem est sacrificii Christi requisitum ; sed actualis obedientia non tantum requisitum Christi Sacerdotis est, sed & pars satisfactionis & meriti. Si enim actualis inobedientia Adami causa est meritoria damnationis, quidni obedientia actualis alterius Adami causa erit meritoria salutis ? Nisi potius dicere velimus Adamum, priorem ad damnandum, quam posteriorem ad servandum.

II. *Mandatum Patris, cui obedivit Christus, speciale & generale fuit. Speciale, respectu finis, ut non pro se, sed pro nobis obediret. Generale vero, respectu objecti ; eidem enim*

Legi subiectus fuit, quæ nobis præscripta est, & in omnibus, ad quæ Lex nos obstrinxit.

Qui volunt Passivam tantum obedientiam Christi meriti rationem habere, prætendunt Christi obedientiam tantum speciali Patris mandato præstitam esse, ut pro nobis moreretur. At vero hoc non speciale, sed parziale

tantum foret mandatum; quam late enim se Lex extendit, tam late quoque Christi obedientia. Cum igitur Lex & ad poenam & ad obedientiam nos obliget, utrique ejus requisito satisfecit.

III. *Vita æterna aut in se consideratur, quatenus est plenissima gaudiorum cælestium participatio: aut opposita ad damnationem, quatenus est liberatio à damnatione. In priori sensu, vitæ æternæ causa est perfecta Christi justitia: in posteriori vero, vitæ æternæ causa est poenarum persolutio.*

Aliud est, vitam æternam privative tantum; aliud, positive describere. Proprie loquendo, vitæ æternæ causa nulla alia est, quam perfecta justitia, juxta Legem, *Fac hæc, & vires.* Mors tamen Christi vitæ æternæ causa dicitur, quatenus illa est ab omni malo liberatio. Neque liberatio à damnatione, & gaudium cæleste, partes sunt vitæ sed diversæ tantum relationes. Apparet hinc, quo sensu Christus promittat, se carnem suam daturum pro *Mundi vita*, Joh. 6, 51. Duo hic

objiciuntur: I, Si Christi activa obedientia causa sit vitæ æternæ, tum frustra passum esse. II. Si Christus obediverit pro nobis, tum nobis non fore obediendum. At in primo argumento nulla est consequentia; alius est enim finis utrique satisfactionis parti communis, nempe Salus nostra; alius cuique proprius: Passionis enim finis est liberatio à poena; Justitiæ vero finis est acquisitio juris vitæ æternæ. Posterius argumentum contra activæ obedientiæ meritum, tale est, quale

quale Socinus format contra meritum obedientiae passivae, *Si Christus inquit, nostro loco mortuus est, tum nobis non foret moriendum.* At utrobique nulla est consequentia. Alia Christi, alia piorum mors est; illa cum execratione conjuncta; hæc cum benedictione. Illam subiit Christus tanquam stipendium nostrorum peccatorum; hanc subimus, ut transitum ex hac vita in cœlestem. Sic alia Christi, alia nostra est obedientia: illa perfecta justitia est, quam nostro loco, & vite promerendæ causâ præstitit; hæc vero imperfecta est, & gratitudinis pro Redemptione testificandæ causâ præstatur.

IV. Justitia Christi activa in Veteri Testamento summi Sacerdotis ornatu, propemodum Regio, tanquam typo adumbrata fuit.

Querunt, qui activæ obedientiæ meritum negant, quo typo illa adumbrata fuerit? Si enim, inquit, pars est officii sacerdotalis, qua in re summus Sacerdos ejus typum gessit? At quorsum splendidissimus ille Sacerdotis ornatus, quo coram Deo comparuit, nisi ut vestis justitiæ Christi esset umbra? Hinc legimus, Sacerdoti Jehoschua non tantum vestes sordidas in signum peccatorum translatorum detractas, sed novas insuper ei datas, ac Cidarim velut coronam impostam fuisse, Zach. 3, v. 4, 5.

Tantum de satisfactione Christi. Intercessio ejus in statu humiliationis est, qua Christus deprecationes & supplicationes non sine gemitibus & lacrymis apud Patrem pro nobis obtulit.

Exemplis plena est historia Evangelica, quæ Christum etiam integras noctes precando transigisse testatur. Imprimis autem munere hoc functus est Passionis suæ tempore. Johan. 17. & Hebr. 7, 5. *Qui in diebus carnis suæ deprecationes & supplicationes apud eum, qui ipsum servare poterat à morte, cum clamore valido & lacrymis obtulit.*

C A N O N.

Christi intercessionem annihilant, qui alios præter ipsum Mediatores intercessionis, ut vocant, querunt.

Pontificii distinguunt inter Mediatorem Redemptionis & Mediatores Intercessionis. Atque posterius hoc officium Sanctis demortuis tribuunt. Verum non minore sacrilegio intercessionem cum secundariis intercessoribus, quam sacrificium ejus cum secundariis Sacerdotibus communicant. Et cum non tantum inter-

cessione, sed etiam meritis, Sanctos nobis prodesse fingant, corrumpitur ipsorum distinctio; siquidem redemptionis quoque gloriam inter Christum & Sanctos dividunt; dum ipsorum meritis velut succedanea ope nostrorum peccatorum sordes purgari, defectumque suppleri fingunt.

Haftenus de Sacerdotali officio. Regium officium in humiliationis statu administravit, Ecclesiam Verbo & Spiritu sic congregando & conservando, ut nihil externæ Regiæ Majestatis in ipsa apparuerit.

C A N O N.

Falso Judei corporale & terrenum Messie Regnum somniant.

Esa. 42, 2. Non vociferabimur, neque attoller se, neque facit ut audiat foris vox sua. & 53, 2, 3. Assurgit ut tenera planta coram illo, & tanquam radix ex terra solitaria: non est forma ei, neque decor; & quando inveniatur, non est aspectus eius.

desideremus eum. Contemptus & abjectissimus virorum, doloribus affectus, & familiaris morbo, & quasi abscondens faciem à nobis, contemptus ita ut non asstimeremus illum Zach. 9, 9. Rex tuus venit tibi, justus, salutare prædixit pauper & insidens asino.

CAPUT XIX.

In quo

De Christi Mediatoris Exaltatione.

Sic actum de Exinanitionis statu. Exaltationis status est, quo Christus è mortuis suscitatus, in cœlum sublatus, ad dextram Dei Patris exaltatus, & ad sūmam gloriam evectus est.

C A N O N E S.

I. *Causa exaltationis huius efficiens, est tota SS. Trinitas.*

II. *Filius tamen Dei, καὶ ὁμοούσιον consideratus, ejus est objectum.*

III. *Competit autem exaltatio personæ Christi Θεωρῶντος secundum utramque naturam.*

IV. *Secundum humanam naturam exaltatus est, depositione infirmitatum, quas assumerat; & impetratione donorum, quæ prius non habuerat; corporis enim & animæ tantam perfectionem assequutus est, quantam creatura capere potest, maximam.*

V. *Secundum divinam naturam exaltatus est, non dignitatis alicujus ad eam καὶ ἐκείνου consideratâ accessione, sed Majestatis ejus, quæ prius sub servi forma occultata erat, patefactione.*

VI. *Exaltationem hanc Christus consequutus est obedientia sua, non tanquam merito, sed tanquam via & medio.*

VII. *Finis ejus est testificatio, quod munere à Patre injuncto, in exinanitionis statu probe defunctus sit: & patefactio potentie divi-*
na,

na, qua meritum nobis efficaciter applicat.

Partes seu gradus ejus tres sunt: Resurre-
ctio, Ascensio in cœlum, & Sessio ad dextram
Dei Patris.

Resurrectio, est primus exaltationis gradus,
quo Christus, mortis imperio superato, tertio
die in ea ipsa carne quam deposuerat suscita-
tus est, ut Deo vivat æternum.

CANONES.

I. *Christus non objectum tantum, sed causa
efficiens est Resurrectionis sue.*

Rom. 1, 4. Declarato Filio | surrectionem ex mortuis. 1.
Dei potenter, secundum Spi- | Pet. 3, 18. Mortificatus car-
ritu Sanctificationis, per Re- | ne, vivificatus autem Spiritu.

II. *Materia Resuscitationis, est idem corpus,
quod crucifixum erat; qualitatibus tamen no-
vis donatum & glorificatum.*

III. *Nec tamen ita mutatum est, ut quanti-
tatem ac trinam dimensionem habere desierit.*

Secus nec corpus esset, | tationem homo mansi-
nec Christus post exal- | set.

IV. *Forma in nova & indivisibili unione cor-
poris & anime consistit.*

V. *Et si miraculosa plane sit Christi Resurre-
ctio, falso tamen, corpore suo saxum sepulchro
obditum, aut post Resurrectionem clausas ja-
nuas penetrasse dicitur.*

Matth. 28, 2. Ange- | ἄγγελος κερδαμένον, clau-
lus Domini devolvit lapi- | sis januis, non, per clau-
dem, Johan. 20, 19. Tui | sas januas.

VI. *Finis Resurrectionis præter generalem
supra*

supra dictum, est certitudo nostræ quoque Resurrectionis cum à morte peccati, tum à morte corporali.

Rom. 6. I, 2, 3, &c. I. Cor. 15, 12, &c.

Ascensio in cœlum, est secundus Exaltationis gradus, quo Christus quadraginta diebus à Resurrectione, in terra versatus, in cœlum ascendit.

CANONES.

I. Ascendit Christus secundum divinam & humanam naturam: secundum humanam, tanquam objectum: secundum divinam, tanquam causam efficientem.

II. Forma in reali & locali translatione Christi ex hoc mundo, in supremum usq; cœlum translatione consistit.

III. De penetratione corporum hac in parte non anxie laborandum; tum, quia cœlum non solidum, spissum, aut chalybeum corpus est, ut finxerunt Philosophi; tum quia corpus corpori, imo Creatura Creatori facile cedere potuit.

IV. Doctrina de corporali Christi in terra præsentia, Ascensionem Christi penitus evertit.

V. Finis Ascensionis Christi specialis, est certificatio nostræ quoque ascensionis triplicis. Prima fidei est & pietatis in hac vita. Secunda animæ in morte. Tertia corporis & animæ in die novissimo.

Sessio Christi ad dextram Dei Patris, est summus ille exaltationis gradus, quo in cœlum collocatus, supra omnem potestatem erectus est.

Eph.

Eph. 1, 20, 21, 22. Collocavit eum ad dextram suam in caelis, longe supra omne imperium ac potestatem, & potentiam & dominium, & omnem nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo,

sed etiam in futuro. Et omnia subiecit pedibus, eumque constituit caput super omnia ipsi Ecclesie, quae est corpus ipsius & complementum ejus, qui omnia implet in omnibus.

CANONES.

I. Ad dextram Dei sedere, est proximam post Deum potestatem habere.

Ex Regum more, qui eos, quibus praeceptum post se honorem tribui volunt, ad dextram suam collocant. Psalm. 45, 10. Collocata est conjux ad dextram tuam. 1. Reg. 2, 19. Itaque cum venisset Bathseba ad Regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Ado-

nia: Assurgens Rex obviam ei, incurvavit se, & sedens in solio suo, apponi jussit solium matri Regis, quae sedie ad dextram ejus. Matth. 20, 21, Dic, ut sedeant duo filii mei, unus ad dextram tuam, alter ad sinistram, in Regno tuo.

II. Christus ut Θεὸς ὁμοῦς, hoc est, secundum utramque naturam, sedet ad dextram Dei

III. Sic tamen natura humana est exaltata, ut divina non sit exaequata. Gloriam accepit omnibus creaturis majorem, sed gloriae essentiali, quam cum Patre & Spiritu sancto communem habet, minime aequalem.

In hoc summo exaltationis gradu, officio suo fungi Christus non desit:

Prophético quidem; Ministros donis, olim extraordinarie, per Spiritus sancti effusionem, nunc vero ordinariis mediis instruendo, Evangeliumque per totum terrarum orbem, augustissimo cum successu, propagando.

Eph. 4, 11. Dedit alios quidem Apostolos, &c.

Sacerdotali

Sacerdotali vero ; non se ipsum iterum offerendo, aut cum suspiriis & lacrymis ad Patris genua se provolvendo : sed cum satisfactionis plenissimæ meritis , coram Patre pro nobis comparando, eamq; nobis efficaciter applicando

Ps. 110, 4. *Juravit Jehova, non punietur eum : tu Sacerdos es in æternum, secundum ordinem Melchisedec.*
 Heb. 9, 24. *Non in manifesta-*

Etum sacrarium ingressus est Christus, quod sui exemplar vero sacrario respondens, sed in cælum ipsum, ut appareat nunc in cōspectu Dei pro nobis

Regio deniq; non solum triumphanti Ecclesiæ præfidēdo, sed militantem quoq; congregando, conservando, protegendo, hostesq; debellando.

Psal. 110, 1. *Dixit Jehova Domino meo, sede ad dextram meam, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.*

CANONES.

1. *Regnum hoc Christi, non est essentiale illud, quod ab æterno cum Patre & Spiritu sancto obtinet; sed personale, donativum & æcumenicum, quod tanquam Caput nostrum & Mediator à Patre accepit.*

11. *Regnum tamen hoc æcumenicum in æternum administrabit.*

2. Sam. 7, 15. *Stabiliam solum Regni ejus usque in seculum.* Daniel. 7, 14. *Cujus dominatus est dominatus perpetuus, qui non praeterit.* Lucæ, 1, 33. *Regni ejus non erit finis.* His dictis non obstant Patris ad Christum verba, *Donec posuero inimicos tuos, &c.* Non enim sensus est, Chri-

stum post ultimum adventum, non amplius regnaturum : sed hoc saltem indicat, futurum, ut omnes hostes suos vincat. Particula enim illa, *donec, usque dum, &c.* similes, non sunt exclusivæ temporis futuri, sed de illo quoque negant & affirmant, sæpeque idem significant quod

quod nunquam non aut
 nunquam. c. g. Gen. 28, 15.
 Non deferam te, usque dum
 perfecero id, quod loquutus
 sum tibi. 2. Sam. 6, 23. Mi-
 coli non fuit proles usque in
 diem mortis sue. Matth. 2,
 25. Non cognovit eam, do-
 nec peperisset primogenitum
 suum. Matth. 28, 20. Ecce
 ero vobiscum usque ad con-
 summationem seculi. Nec
 officit, quod Regnum Patri
 traditurus, seque Patri sub-
 jecturus dicitur, ut Deus sit
 omnia in omnibus, 1. Cor.
 15, 24, 28. Regni enim tra-
 ditio Apostolo non est of-
 ficii Regii abdicatio: sed
 per Regnum illic intelligi-
 tur, prout Scripturæ fami-
 liarissima, Ecclesia. Tra-
 det igitur Patri Regnum,
 quando ipsi totam Eccle-
 siam sistet. Subjectio vero
 illa non tollet Regnum
 Christi; cum enim Christus
 quæ Mediator, etiam in
 gloria Patri subordinatus
 sit, sic erit & manebit

Christus Rex noster, ut
 tamen una nobiscum, Patri
 se sit subjecturus. At vero,
 dices, jam antea Patri sub-
 jectus est. Verum id qui-
 dem, sed non simpliciter;
 nunc enim caput cum Ec-
 clesia, sed non tota subji-
 citur, tum autem una cum
 omnibus Ecclesiæ mem-
 bris, adeoque totus Chri-
 stus mysticus Patri subji-
 cetur. Quod denique Deus
 omnia in omnibus futurus
 dicitur, non ita accipien-
 dum, ac si non hodieque
 omnia in omnibus esset,
 aut tum demum regnatu-
 rus esset: sed dicitur hoc
 more Scripturæ, quo sæpe
 fieri aliquid pronunciat,
 cum declaratur esse: sen-
 tentia igitur est, Cum hoc
 in Mundo Regnum Dei
 ab hostibus infestetur ac
 obscuretur, devictis tan-
 dem hostibus, manifestis-
 simum futurum, quod Re-
 gnum in solidam sit Dei &
 Christi ejus.

CAPUT XX.

In quo

De communi ad statum gratie vocatione.

HActenus de Redemptore Christo, qui causa
 efficiens est status gratiæ. Vocatio ad e-
 undem sequitur.

Est autem hæc communis electis & repro-
 bis, aut propria solis electis.

Com-

Communis Vocatio est, qua ad statum gratiæ seu participationem Christi Mediatoris quivis homines invitantur.

Appellatur etiam Electio totius populi alicujus. Deut. 7. 6. Populus sanctus
et Jehova Deo suo se elegit.

C A N O N E S.

I. Ut electio, ita vocatio, alia est ad officium, alia vero ad salutem: atque posterior hujus est considerationis.

Electiois & vocationis ad officiū, exemplū est in Saule. 1. Sā. 10, 24. Videtis ne, quem elegerit Jehova?

II. Causa efficiens hujus vocationis, communiter est tota SS. Trinitas: singulariter vero Christus Dominus, qui ut diebus Ministerii sui in his terris peccatores immediate quoque, ita nunc mediantibus Ministris vocat.

Matth. 22, 2, 3. Simile est Regnum celorum Regi, qui fecit nuptias filio suo: & misit servos suos, qui vocarent vocatos ad nuptias, &c. Mare. 1. 14, 15. Veni Jesus in Galilæam, predicans Evangelium Dei, & dicens, Exple-
 tum est tempus & appropinquavit Regnum Dei: respicite & credite Evangelio.
 2. Corinth. 5, 20. Itaque nomine Christi legationis fungimur, &c.

III. Materia vocationis hujus nec omnes homines; nec electi tantum sunt, sed quivis ex toto genere humano.

Non omnes vocari, testatur tota Veteris Testamenti historia; ejus enim tempore Deus, præteritis aliis Gentibus, populum Israëliticum vocavit. Sed & Novi Testamenti tem-
 pore, non omnes & singuli vocantur; siquidem permulti de Christo Domino nihil unquam audiverunt. Non electos tantum vocari, testatur luculenter Christi parabola, qua boni &

mali

mali invitati, multi item vocati, pauci vero electi dicuntur, Marth. 22, status, conditionis, & a- vers. 10, & 14. Vocan- tis, &c.

IV. *Forma vocationis hujus partim in obla- tione beneficii Redemptionis, partim in precepto de ejus acceptance consistit.*

2. Cor. 5, 20. *Itaque nomine Christi legationes sumus, & ut qui peccatum non novit, velut Deo precante per nos, pro nobis peccasti esset, ut as- oramus Christi nomine, re- ficeremur justitia Dei in eo.*

V. *Finis ejus, est Dei gloria & electorum sa- lus. Afferitur autem tum gloria misericordiae, in electis vocationi obtemperantibus, tum gloria justitiae in reprobis inobedientibus.*

VI. *Vocatio igitur communis primario propter electos fit; secundario propter reprobos.*

VII. *Utrosque tamen serio & ἀντιπροσέτιος vocat.*

De electis dubium nul- lum est. Reprobos quod attinget, etsi non vocentur, tamen ~~reprobos~~ seu servandi proposito, serio tamen vo- cantur, serio salus ipsis promittitur sub conditio- ne fidei. Nec ideo illis illuditur, quod gratia cre- dendi destituantur, sed quia gratia primæva sua sponte exciderunt, & spontanea quoque mali- tia salutis media asper- nantur. Deus fidem nihil- ominus ab ipsis exigendi ius habet, eodemque non minus quam alii credito- res juste utitur, ut os ip- sis obtureretur, inexensabi- les reddantur, Deique justitia asseratur. Non igitur ideo eos vocat, ut illis illudat, sed ut justiti- am suam declaret ac patefaciat.

VIII. *Ex vocatione itaque communi non sta- tim electio concluditur: tum quia reprobis & ele- ctis contingit, tum quia fit sub conditione fidei.*

Etsi

Etiā etiam integra gens electa dicatur, non tamen ideo omnes in illa gente sunt electi. Sicut populus

Judaicus electus dicitur, cum tamen plurimi Judæi fuerint reprobi.

IX. Nec ideo omnes sunt electi, quia jubentur credere, se esse electos; non enim id absolute jubentur credere, sed cum exploratione fidei.

2. Cor. 13, 5. Vos ipsos sum Christum in vobis esse tentate, an non sitis in fide, nisi reprobi sitis. At per vos ipsos probate. An non fore, ut cognoscatis, vos non agnoscitis vosmetipsos, Fe- reprobos esse.

CAPUT XXI.

In quo

De Fœdere Gratia.

Vocationis fructus & beneficium, est externa tum fœderis gratia tum Ecclesiæ communio.

Externa fœderis gratia communio est, qua Vocati pro fœderatis & Dei populo censentur.

Analogice tamen, sicut alii Dei populus sint in rei veritate, alii externa tantum professione.

Fœderis gratia tum oblatio, tum oblationis spectanda.

Oblatio fœderis gratia est, qua Deus Vocatis promittit, se ipsis in Christo Patrem fore, si filialem præstiterint obedientiam.

CANONES.

I. Fœderis nomine non generale illud intelligitur, quod pepigit Deus cum universis creaturis; nec fœdus operum cum primis nostris parentibus initum; sed quod post lapsum, Deus

Deus ex mera sua misericordia nobiscū percussit.

II. Ideo Fœdus gratiæ, & Testamentum, Διαθήκη, Dispositio nominatur; quia hac Deus filiis suis cœlestem hereditatem destinat, morte Jesu Christi Filii sui interveniente, consequendam.

Hebr. 8, 10. Ὅτι αὐτὴν ἐν διαθήκῃ, ἢ διαθήκῃ: Quamobrem hoc est fœdus, quod paciscar, &c. &c. 9, 15, 16. Itaque ob id novi fœderis Mediator est, ut morte intercedente ad redemptionem earum pravitationum, quæ fuerunt sub priore Testamento, vocari promissionem accipiant æterna hereditatis. Nam ubi Testamentum est, mors intercedat, necesse est, testatoris.

III. Causa ejus efficiens communiter est tota SS. Trinitas, singulariter vero Christus Θεὸς υἱος, Angelus ille fœderis.

Malac. 3, 1. Ecce ego & repente veniet in Templum suum Dominus, quem vos quæritis, & Angelus fœderis, quæ vos delectamini.

IV. Materia fœderis gratiæ, sunt pacta utriusque partis, Dei & hominis. Deus promittit se Deum nostrum fore in Christo Domino: Homo repromittit obedientiam fidei & vite.

V. Forma in mutua obligatione consistit. Sic tamen, ut sint relata disquiparantia; Dei enim promissio & obligatio est gratuita; hominis vero debita & juris existit.

VI. Finis oblatis fœderis idem est, qui Vocationis communis, Dei gloria & Electorum salus.

VII. Subjctum seu objectum fœderis oblatis, sunt omnes Vocati, proprie tamen soli Electi.

Omnes quidem vocati hoc fœdus offertur, verum soli Electi fœderis promissionibus fruuntur.

VIII. Ex

VIII. *Ex Adjunctis spectanda est fœderis gratiæ administratio.*

IX. *Administratio hæc temporis respectu distinguitur, in Vetust, & Novum Fœdus seu Testamentum.*

X. *Vetus Testamentum, est fœdus gratiæ, administratum tempore Christi exhibendi.*

XI. *Hujus administrationis triplex forma fuit. Prima ab Adamo ad Abrahamum. Secunda ab Abrahamo ad Moysen. Tertia à Moysen ad Christum.*

XII. *Inter primam & secundam administrationis formam hoc interest: 1. Quod illa facta sit verbis promissionis, brevissimis illis quidem, sed luculentissimis; ista non promissionem tantum, sed expressam quoque obsequii conditionem habet. 2. Illa sacrificiorum tantum; ista etiam circumcisionis ritum habet. 3. Illa toti humano generi proposita fuit; hæc ad Abrahami posteritatem restricta est.*

XIII. *Inter tertiam vero & duas priores administrationis formas hoc est discriminis, quod tertia perfectior sit ac vere testamentaria quippe non Paschatis tantum, sed quamplurimis aliis mortis Christi typis aucta.*

XIV. *Novum Testamentum, est fœdus gratiæ, quod administratur Christo jam exhibito.*

XV. *Conveniunt Novum & Vetus Testamentum substantia; utrobique enim idem Testator Christus est: utrobique eadem permissio gratiæ in Christo: utrobique idem requisitum obedientiæ fidei & vitæ.*

XVI. *Errant*

XVI. Errant igitur, qui parallelas statuunt distinctiones Veteris & Novi Testamenti; Fœderis operum & Fœderis gratiæ; Legis & Evangelii; utrumque enim Testamentum seu Fœdus est gratiæ fœdus. Utrunque Lex & Evangelium urgetur.

XVII. Differt autem Veteris & Novi Testamenti administratio; 1. Tempore; quia Vetus Testamentum ante Christum exhibitum: Novum vero Christo jam exhibito administratur: illud ad Christum usque, istud semper durat. 2. Loco seu amplitudine; quia illud tantum populo Israelitico oblatum fuit; istud per totum terrarum orbem se extendit. 3. Clavitate; quia promissiones gratuita de Christo clarius in Novo Testamento predicantur & obsignantur, sublatis typorum & caeremoniarum umbris. 4. Facilitate; quia administratio in Veteri Testamento longe fuit operosior, quam in Novo Testamento. 5. Suavitate; in Veteri enim Testamento frequentius urgetur perfecta Legis obedientia: non quidem exclusis promissionibus Evangelicis; eo tamen fine, ut rigorosa illa obedientiæ exactione tanquam pedagogo ad Christum querendum compellerentur. In Novo vero Testamento frequentiores sunt Evangelicæ promissiones, non tamen exclusa Lege, ad novam obedientiam ex regenerationis gratia præstandam, impellente.

XVIII. Patet igitur hinc, quo sensu Novum fœdus apud Jeremiam Veteri opponatur.

Jere. 31. 31, 32. Ecce | Jehova, quibus pangam
dies veniri sunt, dictum | cum domo Israelis & cum

domo

domo Jebuda fœdus novum. Non secundum illud fœdus, quod pepigeram cum majoribus illorum, &c. & v. 33. Hoc est fœdus meum: indam legem meam menti eorum, & cordi eorum inscribam. & vers. 34. Non docebunt amplius quisque amicum suum, &c. & iterum: Cognoscite me à mi-

nimo ad maximum. In his verbis ad tertiam & quintam differentiam respicitur. Et ad hanc quidem, dum Legis fit mentio tabulis olim lapideis inscriptæ, deinceps vero cordibus inscribendæ: ad illam vero, dum clarior cognitionem promittit.

CAPUT XXII.

In quo

De Sigillis seu de Sacramentis fœderis gratiæ in genere.

Oblationem fœderis sequitur ejus obsignatio, facta Sacramentis, tanquam Fœderis Gratia sigillis.

Sacramentum est actio sacra divinitus instituta, in qua gratia per Christum fœderatis promissa, à Deo visibilibus signis obsignatur, atque hi vicissim in ipsius obsequium adiguntur.

C A N O N E S.

I. Sacramenti vox, olim de juramento militari, vel de pecunia à litigantibus pignoris loco deposita, intellecta, non incommode in Ecclesia gratiæ signis applicatur.

Sacramentis enim, velut iurejurando, ad pacta fœderis servanda obstringi-

mur; eademque nobis pignora sunt gratiæ in fœdere promissæ.

II. Appellatur quoque mysterium, quatenus hoc rem arcanam & divinam signis seu typis

propositam significat. Latior tamen est vox mysterii quam Sacramenti, cum omne quidem Sacramentum sit mysterium, sed non omne mysterium sit Sacramentum.

III. Sacramentum proprie loquendo, pro integra actione tam signum quam signatum complectente; synecdochice vero pro signo tantum sumitur.

IV. Priore modo sumtum jam definitum est. Posteriore modo intellectum, definitur, Visibile signum invisibilis gratiæ.

V. Causa efficiens princeps est communiter tota SS. Trinitas, singulariter vero Christus, Angelus ille Fœderis.

VI. Instrumenta quibus Sacramenta administrantur, sunt Ministri legitime vocati.

VII. Instrumentum, quo Sacramenta efficiuntur, seu, quo signa consecrantur, est Verbum Institutionis, duabus præcipuis constans partibus, præcepto de legitima Sacramenti administratione & perceptione, & promissione de ejus fructu & efficacia.

VIII. Verbum Institutionis non substantiam aut qualitatem elementorum, sed usum tantum mutat: idque non arcana quadam vi ipsis verbis inherente, ut fingunt Pontificii, sed Dei ordinatione.

Ut lapis Magistratus ordinatione mutatur in limitem, manente ejus substantia & qualitatibus: ita accedente Verbo (ut inquit

Aug.) ad elementum, fit Sacramentum, manente elementi substantia & qualitate, mutato tantum usu communi in sacrum.

IX. Falso quoque docent, intentionem Ministrum

stri tam precise requiri, ut nisi hac adstet, nullum sit aut fiat Sacramentum.

Nisi enim à Dei potius institutione Sacramentum, quam à Ministri intentione, pendeat, omnis consolatatio eripietur miseris conscientijs, quibus ignota sunt Ministri, rem sacrâ administrantis, cogitationes.

x. Inepte quoque opponunt Verbum concionale & Institutionis; non enim realiter, sed ratione tantum differunt, cum concionibil aliud sit, quam Verbi explicatio. Verbum igitur institutionis ad Sacramenti essentiam; Verbum vero concionale, ad modum administrandi pertinet.

xi. Materia Sacramenti externa & terrena, est visibile signum seu elementum.

xii. Materia interna & cœlestis, est res significata, Christus nimirum cum omnibus beneficijs.

xiii. Forma externa in legitima tum administratione, tum participatione Sacramenti juxta Dei mandatum, consistit.

xiv. Forma interna posita est in analogia signi & rei signatæ.

xv. Unio itaque signi & signati, non est ovon, seu localis, sed oxanun, quatenus signum rem signatam representat, & exhibito signo à Ministro, res quoq; signata datur fidelibus à Christo.

xvi. Nec tamen præsentiam Christi, ejusque corporis & sanguinis in actione sacramentali negamus; præterquam enim quod præsens sit divina sua persona & Spiritu suo S. præsens quoque est corpore & sanguine suo, non localiter, sed sacramentaliter.

Præter localem præsentiam triplex alia datur : I, Symbolica ; quando res menti humanæ repræsentantur symbolo aliquo : ut res verbo seu voce ; homo imagine. II, Præsentia spiritualis ; quando rem spiritualem, non præsentem, fide nobis repræsentamus : qualiter Abraham sibi præsentem fecit, & vidit diem Christi, Johan. 8, 56. III, Præsentia virtutis ; quando quod loco distat, præsens est efficacia : ut Sol. Tres hi modi præsentia in Sacramentis concurrunt. Præsens enim nobis est corpus & sanguis Christi : 1, Symbolice ; quatenus repræsentatur externo symbolo. 2, Spiritualiter ; quatenus fide corpus & sanguinem Christi, cum ejus merito, nobis applicamus. 3, Virtute ; quatenus fructum ejus per fidem in cordibus nostris percipimus. Primus gradus sacramentalis præsentia etiam infidelibus competit, secundus & tertius non nisi fidelibus. Exti igitur corpus Christi, locali præsentia, tam longe distet à symbolo, quam cælum à terra, manet tamen præsentia sacramentalis. Præsentia non opponitur distantiæ, sed absentiæ.

XVII. *Nec ideo Sacramenta vacua signa sunt, quod symbolum & res significata localiter non sint unita ; manent enim nihilominus.*
1, *Signa significantia.* 2, *Exhibentia.* 3, *Applicantia.* 4, *Obfignantia.*

Quatuor hæ species signorum probe sunt observandæ, contra eos qui clamitant, nos vacua in Sacramentis signa habere. Signa igitur aut significantia tantum sunt, ut imago picta hominem significat ; aut exhibentia quoque, ut sceptrum, claves & similia, quibus exhibitis, potestas Regia,

aut facultas ingrediendi domum confertur ; aut applicantia insuper, sicut promissio Dei de conservandis 144000. cuique ab Angelo, signo in fronte notato, applicatur, Apocal. 7, 3. aut obfignantia denique, qualia sunt arrha, sigilla & similia. Jam vero hi quatuor gradus in Sacramen-

eis concurrunt. Primum enim externa symbola corpus Christi ejusque sanguinem significant ac representant. Secundo, una cum signo exhibetur quoque res signata; non tamen in signo, sed in actione sacramentali, exhibente Ministro signum, Christo vero Domino

dante rem signatam. Tercio, res signata Evangelii verbo generaliter fidelibus promissa, exhibito signo, cuique fidelium applicatur. Quarto, eadem promissio Sacramento obsignatur, unde non signa tantum, sed sigilla appellantur, Roman. 4, 11.

XVIII. *Ex unione & relatione rei signate cum signo fluit loquutio seu phrasis sacramentalis, qua de signo res signata predicatur: in quo loquendi modo, non tam exprimitur, quid externa signa in se & sua natura sint, quam quid significent.*

Genes. 17, 10. Circumcisio (phrasi Sacramentali) fœdus nominatur; & vers. 11, proprie signum fœderis. Exod. 12, 11. Agnus Pascha, hoc est transitus, appellatur; quem locum ab Adversariorum exceptionibus vindicant parallela dicta. Luc. 22, 1. Venis dies ælyporum, qua oportebat mactari Pascha. & vers. 8. Profecti parate vobis Pascha, ut vescamur. & vers. 11. Ubi est adversarium, ubi Pascha cum meo Discipulis edam? & vers. 12. Illic parate Pascha. & vers. 15. Desideravi vobiscum adere hoc Pascha. Huc faciunt omnia illa loca,

quibus sacrificiis expiatio, & aquæ seu ablutionibus purificatio tribuitur. Item, quibus nomen Jehova arcæ aut Hierosolymæ tribuitur. Psalm. 47, 6. Ezech. 48, 35. Similia testimonia in novo Testamento sunt, Matth. 26, 26, 27, 28. Edentibus autem eis, accepit Jesus panem, & cum benedixisset, fregit, deditque Discipulis, & ait, Accipite, comedite, hoc est corpus meum: & accepto poculo ac gratias actis, dedit eis, dicens, Bibite ex eo omnes. Hoc est enim sanguis Novi Testamenti, &c. Vide parallela loca apud

Matcum, Luc. & 1. Cor. 11.
Sic 1. Cor. 10. 4. *Petra vero
erat Christus.* Eph. 5, 26. *Ut
Ecclesiam sanctificaret, post-
quam eam purgasset lavacro
aquæ.* Coloss. 2, 12. *confe-
pali cum eo per Baptismum.*
Hebr. 9, 13. *Nam si sanguis
tautorum & hircorum & ci-
nis juvenca asspergens in-
quinos sanctificat ad carnis*

puritatem, &c. Imo id ip-
sum in aliis quoque quam
Sacramentalibus signis vi-
detur: ut Genes. 41, 37.
*Septem vacca, sunt septem
anni:* id est, typi & fi-
gara septem annorum. A-
poc. 17, vers. 9. *Septem
capia sunt septem montes.*
& vers. 12. *Decem cornua
sunt decem Reges.*

XIX. *Loquendi hæc ratio, Metonymia sacr-
amentalis, rei signatæ pro signo, nominatur. In
attributo vero, an in copula tropus esse dicatur,
non multum interest; etsi enim tropus statuitur
in attributo, causa tamen seu fundamentum tro-
pi est in copula.*

Subiectum & attrib-
utum materialis causa sunt
simplicis enunciationis:
copula vero affirmata vel
negata, formalis ejus pars
est, per quã verã aut falsa,
propria aut figurata exi-
stet; quoties enim dispa-
rata per copulam conjun-
guntur ac affirmantur, fal-
sa est enuntiatio, aut tro-
pica. Sedes igitur tropi est
in prædicato, sed causa
ejus est in copula. Cum
igitur copula est in hac
enunciatione, Hoc est cor-
pus meum, disparata con-
jungat, panem nimirum &
corpus Christi, necesse est
falsa statuat enuntiatio
(quod citra blasphemiam

dici nequit) aut tropica.
Plana igitur est talium
enunciationum interpre-
tatio; Panis est corpus
Christi, i. e. Sacramentum
Corporis Christi. Circum-
cisio est fœdus Dei, i. e.
signum seu sacramentum
fœderis. Septem boves
sunt septem anni, hoc est,
figure septem annorum.
Sic aquæ lavacro purgari
dicimur sacramentaliter,
quatenus Baptismus seu
lavacrum est sacramen-
tum purificationis. Sic sa-
cramentaliter sacrificia ve-
teris Testamenti expiare
dicebantur, quia typi fu-
erunt expiationis per
Christum.

XX. *Finis*

XX. *Finis Sacramentorum est fœderis gratie obsignatio.*

XXI. *Effecta Sacramentorum non sunt Justificatio aut Sanctificatio, tanquam ex opere operato, sed utriusque beneficii confirmatio & obsignatio.*

Res manifesta est exemplo Abrahami, qui prius quam circumcisis esset, justificatus erat, Rom. 4. 11. Falso igitur Pontificii asserunt, Sacramenta insita quasi vi ex opere operato remissionem peccatorum & similia beneficia conferre. Loca autem Scripturæ, quibus de Sacramentis talia prædicantur, ut supra ostensum est, per sacramentalem metonymiam sunt exponenda.

XXII. *Sacramenta communia sunt omnibus fœderatis, quoad signa; propria vero electis, quoad rem signatam.*

XXIII. *Sacramenta ad salutem necessaria sunt, non simpliciter & absolute, tanquam primaria salutis causa; sed ex hypothesi, quatenus media sunt salutis ordinaria; Christi præcepto usurpanda.*

Hinc Bernardi regula: Non privatio, sed contentus damnatur.

XXIV. *Verbum & Sacramenta conveniunt substantia; idem enim sigilla obsignant, quod Testamento promittitur. Differunt autem: 1, Quod Verbum auditu, Sacramenta visu percipiuntur, adeoque Sacramentum sit Verbum visibile. 2, Quod Verbum Evangelii generale sit: Sacramento vero promissiones Evangelicæ cuique fidelium applicentur. 3, Quod Verbo ordinariæ fides excitetur; Sacramentis confirmetur.*

Sacramenta Veteris aut Novi Testamenti sunt.

Veteris Testamenti primaria & ordinaria duo erant, Circumcisio, & Agnus Paschalis.

De his in doctrina de Lege Cæremoniali actum est.

Novi Testamenti duo sunt, Baptismus, & Cæna Domini.

CANONES.

I. *Sacramenta Veteris & Novi Testamenti conveniunt re significata quoad substantiam, Christum videlicet cum beneficiis, qui omnium Sacramentorum nucleus est.*

Heb. 13, 8. <i>Iesus Christus</i>		status ab initio mundi; nē-
heri, hodie idē est, & in seculū.		pe Sacramentaliter, sub
1. Apoc. 13, 8. <i>Agnus ma-</i>		sacrificiis & Agno Paschali.

II. *Respondet quinetiam analogice Baptismus Circumcisioni, & Cæna Domini Agno Paschali. Ut enim Circumcisio Sacramentum fuit initiationis seu insitionis in sœdus & regenerationis seu spiritualis circumcisionis; ita Baptismus. Et ut Agnus Paschalis sacramentum fuit spiritualis nutritionis; ita sacra quoque Cæna: Hinc sacra Cæna ultimæ Paschatis celebrationi successit.*

III. *Differentia Sacramentorum Veteris & Novi Testamenti consistit 1, In signis externis. 2, In modo significandi; illic enim significabatur Christus exhibendus, hic exhibitus. 3, In numero; præter Circumcisionem enim & Agnam Paschalem alia quoque habuerunt: nos præter Baptismum & sacram Cænam nullum.*

4, In

4. In amplitudine ; prout fœdus quoque novum non ad unum tantum populum se extendit. 5. In duratione ; illa enim tantum ad primum Christi adventum, hæc ad finem mundi durant. 6. In claritate.

IV. Falsa autem est differentia, quam Pontificii fingunt. 1. Quod Sacramenta Veteris Testamenti fuerint typi Sacramentorum Novi Testamenti. 2. Quod Sacramenta Veteris Testamenti gratiam justificantem tantum adumbrarint, nostra vero ipsum corpus spiritualium bonorum in se realiter habeant.

Primam differentiam quod attinet, aliud est, esse typum Christi, aliud, Sacramentorum Novi Testamenti. Circumcisionem & Agnum Paschalem typos fuisse Christi, supra ostensum est: typos autem nostrorum Sacramentorum fuisse pernegamus; absurdissimum enim id, ideo tantum instituta esse,

ut nostra significarent. Altera differentia itidem falsa est; utrobique enim Christus cum beneficiis suis res Sacramenti est & nucleus. Potius inter Sacramenta veteris fœderis & Christum hæc differentia est, quod illa bonorum spiritualium umbra fuerint, quorum corpus Christus, Coloss. 2, 17.

V. Nec ideo Sacramenta Novi Testamenti antiquis non sunt præstantiora; quod gratiam justificantem, non ex opere operato conferant: manent enim prærogative illorum tertio canone expressæ, imprimis secunda & sexta.

Obijcere hic solent, clariora fore Sacramenta Veteris Testamenti, nisi hanc differentiam (ab ipsis confictam) agnoscamus; agni enim maceratione clarius

mortis Christi representari, quam pane Eucharistico.

Verum sciendum ante omnia, qua in re claritas Sacramenti consistat: utique non in signis tantum

externis, sed in verbo sacramentali. Jam nonne clarissima sunt hæc verba, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Hoc est sanguis meus, qui pro vobis funditur.* Nihil tam aperte de Christi morte in agni institutione. Deinde, salum quoque est, agni mactationem clarius signum

esse, quia longe plures & obscuriores ceremonie agni mactationi adjectæ sunt; tum, quia fractio panis, fusio vini, & utriusque perceptio, fractionem corporis Christi & fusionem sanguinis, nec non utriusque participationem, clarissime repræsentat.

VI. Duobus Novi Testamenti Sacramentis perperam accensent Pontificii, Confirmationem, Pœnitentiam, Extremam unctionem, Ordinationem Ministrorum, & Matrimonium.

Ad Sacramentum tria requiruntur: 1, Ut sub fœdere gratiæ divinitus sit institutum. 2, Ut habeat externum symbolum à Deo ordinatum. 3, Ut annexa quoque ei sit promissio gratiæ. Jam vero hæc tria tantum in Baptismum & Sacram Cœnam, in nullum vero reliquorum competunt. Confirmatio Papistis ritus est, quo Episcopus, seu Suffraganeus, baptizato, de Religione ac capitibus illius præcipuis interrogato, chrisma illinit, imposito linteo, non ante tertium diem, à testibus, amovendo, eique in rei memoriam alapam infligit, ut copiose ei suppeditetur Spiritus S. contra Diaboli tentatio-

nes. Verum ubi in Scripturis istius Sacramenti seu ceremoniarum institutio & ubi promissio? Verius hoc Papæ extementum quam Sacramentum dixerimus, & characterem illum, quo bestia suos in fronte notat, Apoc. 13, 16. ut ex eo manifestum est, quod Sacramentum hoc impie Baptismo præferant; aperte enim docent; Confirmatione Baptismum perfici, & in ea uberiores esse Spiritus S. donationem, quam in baptismo, cumque Baptismum quis Pastor aut Presbyter, imo idiota quoque aut mulier administrare queat, confirmationem à solo Episcopo aut Suffraganeo peragi debere. Pœnitentia

Sacramentum ipsis est, non fuerunt sacramenta, quo lapsi post exploratam respicientiam, à Sacerdote seu Ministro absolvunt. Et vero agnoscimus, & ænitentiam lapsis præceptum esse, & potestatem absolutionis Ministris datam; namvis illi longe aliam penitentiam & absolutionem fingant, ut infra patebit; interea tamen nullum exterarum symbolum divinitus est ordinatum, quod promissionem habeat. Nec, ut inepte fingit Bellarminus, hæc verba, *Absolve te*, symboli loco esse possunt. Unctio extrema ipsis Sacramentum est, quo Sacerdos hominem de vita desperantem, peccata confessum & absolutum, recitatis prius litanis, iis corporis partibus, quæ sedes sunt quinque sensuum, oleo olivæ benedicto ungit, ut convalescat, si ad salutem ejus expediat, & abstergantur peccata, post alia Sacramenta accepta, residua. Promisit quidem Christus Discipulis, si ægrotis manus imposuerint, futurum ut melius habeant, Marc. 16, 18. Præcipit etiam Jacobus, ut ægroti accersitis Senioribus impositis manibus & premissis precibus, ungantur. Verum hæc ceremonia

non fuerunt sacramenta, sed ritus miraculis, libere tamen, adhibiti, qui una cum miraculorum donis expirarunt. Nihil igitur similitudinis, cum unctione illa, habet extrema unctio; ut enim de magico exorcismo, quo oleum consecratur, nihil dicam, certum est Apostolorum tempore non solum morituros (ut fit in Papatu) sed quosvis ægrotos unctos fuisse. Ordinatio ipsis Sacramentum est, quo solus Episcopus vel Suffraganeus, Ministro manus imponit, eique solennibus verbis librum, patinam, baculum pastorem, &c. adhibitis etiam unctionis & rasuræ ceremoniis, tradit, characteremque indelebilem imprimit, ad conferendum gratiam justificantem, qua potestatem clavium recte exerceat. Est autem ordinatio Ministrorum impositis manibus & adhibitis precibus, Apostolorum exemplo, fieri possit; adiaphora tamen est manuum impositio. Ceremoniæ vero Papistarum partim Judaicæ sunt; ut unctio partim Ethnicæ; ut dicitur expresse prohibita, Levit. 19, 27. Conjugium gratiæ sacerdotis Sacramentum non est,

tum quia ante lapsum institutum, tum quia fœderatis cum non fœderatis commune est. Interim non negatur, connubium imaginem quâdam esse connubii spiritualis cum Christo. Si vero ideo Sacramentum esset, tum tot Sacramenta forent, quot parabole

& allegorie. Hinc mali Scholastici quoque Sacramentum esse negarunt: & quo loco reipsa apud Pontificios habeatur, vel patet, quod *de novo* iter ordinationem & conjugium bellum faciunt, & Ministris suis conjugio tanquã immundo interdiciunt.

CAPUT XXIII.

In quo

De Baptismo

Baptismus est primum novi fœderis Sacramentum, in quo, electis in Dei familiam receptis, externa aquæ aspersione, peccatorum remissio, & regeneratio per sanguinem Christi & Spiritum sanctum obsignatur.

CANONES.

I. Baptismi vox Immersionem & Asperisionem significat, & ex consequenti Ablutionem.

Asperisionem significare patet ex Marc. 7, 4. *Isi fuerint (i.e. nisi baptizati) non edunt.* Et a foro venientes, nisi

II. Quatuor Baptismi appellationes hic considerande. Baptismus fluminis seu aquæ, (a) Luminis seu doctrine, (b) flaminis seu donorum Spiritus sancti, (c) & sanguinis seu martyrii. (d)

(a) Matth. 28, 11. Ego baptizo vos aqua. (b) Matth. 23, 25. Baptismus Fœderis. (i. e. totum ejus Ministerium cum doctrina tum Baptismi) unde erat? & Act. 18, 25. Apollo sanctorum sciebat Baptismum.

pissimum Johannis. (c) A-
Cor. 1. 5. Vos baptizabi-
mini Spiritu sancto. (d)

Matth. 20, 22. Potestis
baptizare, quo ego baptizor
baptizari?

III. Causa efficiens princeps, est Christus Dominus; Instrumentalis vero, est Minister legitime vocatus.

IV. Baptismum igitur à privato aut à muliere administratum (ut fit in Papatu) ratum non habemus.

Si enim in terrena re-
publica nullo loco habe-
tur, quod privatus quis-
piam citra mandatum fa-

cit: quanto minus cor-
ruptio talis Christo pla-
cebit in Ecclesia sua?

V. Materia ejus externa, est aqua: Oleum vero, sal, sputum, & quæ alia hinc elemento à Pontificiis adjunguntur, ad profanationem potius, quam administrationem Baptismi faciunt.

VI. Materia interna, est Christus, cum mortis sepultura & resurrectionis, aliisque beneficiis.

VII. Forma ejus externa, partim in actionibus, partim in verbis consistit.

VIII. Actio est asspersio aquæ, quæ loco immersionis usurpatur.

Immersio & emersio il-
lustre symbolum fuit se-
pulture & resurrectionis
Christi: tenere autem a-
tis infantis ratione habita

in frigidioribus locis as-
persione adhibemus, qua
in familiis quoque dome-
sticis baptizandis, Aposto-
los usos esse credibile est.

IX. Trina asspersione; an unica res peragatur, non magni interest: modo absit superstitio; & non guttatim aut digito saltem, sed ita res peragatur;

peragatur, ac symbolum aspersioni aut ablutioni respondeat.

x. Verbum, quo Baptismus administrandus est, institutione Christi, imprimis autem formulis illis, Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, comprehenditur.

xi. Repugnat Baptismi formae, tum linguae peregrinae seu Latinae in Baptismi administratione usus, tum aquae superstitiosa consecratio & exorcismus.

xii. Forma interna, in analogia aspersione & remissionis peccatorum, nec non regenerationis seu sanctificationis consistit.

Baptismus hac in parte Legalibus aspersionebus respondet, quibus ipsis quoque remissio peccatorum per Christi sanguinem adumbrata fuit. Aqua quin-

etiam à sordibus ablucens & plantis humorem suppetitans regenerationis rationem adumbrat, qua peccato mortui, vivimus iustitiae. Vide Rom. 6, 1, &c.

xiii. Finis Baptismi, praeter ceteros ei cum S. Cæna communes, est receptionis, seu inscriptionis in familiam Dei, & regenerationis obsecratio.

xiv. Baptismi subiectum sunt omnes fœderati, etiam infantes illorum qui fœderatorum numero censentur.

Nititur hæc regula, 1. Mandato Christi. Matth. 1, 14. *Sancte puerulos, & ne prohibete eos ad me venire. Quos Christos sibi adduci vult, eos à baptismo arce-
re minime decet. Emphati-
ca sunt in hoc loco, &
Luc. 12, 13, vocabula*

παιδια & ὅτι οἱ, utique infantes designantia. 2. Ratione à Christo addita, Matth. 19, 14. Talium est Regnum Cælorum. Ad quos pertinet Regnum Cælorum & fœdus gratiae, iis quoque debetur Sigillum fœderis. Atqui ad infantes

quoque

quoque pertinet hoc fec-
 dus. Gen. 17, 7. *Ero Deus*
tuis, & seminis tui. Actor.
 2, 39. *Vobis & liberis ve-*
stris facta est promissio. 3.
 Analogia circumcisionis,
 quo Sacramento initiati
 quoque sunt infantes. 4.
 Exemplo Apostolorum,
 qui integras familias bap-
 tizasse leguntur. Act. 16.

15, 33. Quam autem inep-
 e regula illa, 2. Theff. 3,
 6. *Si quis nolit operari,*
non edito, infantibus ac-
 commodaretur: tam in-
 fuisse Anabaptista loca
 Scripturæ detorquent in
 contrariam sententiam,
 quibus adaliores prius
 doceri jubeatur, quam
 baptizentur.

XV. Infantes fidem non secus ac rationem
 habent: etsi non in fructu, tamen in semine, &
 radice; etsi non actu secundo, tamen actu primo;
 etsi non operis externa demonstratione, tamen
 Spiritus S. interna virtute.

XVI. Alia vero infidelium eorumque infan-
 tum ratio est, qui ne quidem ex altero parente fi-
 deli nascuntur: hi prius baptizandi non sunt,
 quam ad annos discretionis pervenerint & fidem
 testati sint.

XVII. Baptismus campanarum horrenda est
 Baptismi profanatio, cum abominabili idololatria
 conjuncta.

XVIII. Ut natura ordine prius est nasci quam
 nasci: ita prior est Baptismus Cæna Domini.

XIX. Baptismus semel susceptus, si essentialia
 Baptismi servata sunt, non iterandus est.

Hac de causa Ecclesia respectu, qui admiscens,
 nostra Baptismum in Pa- sed quod infans in nomen
 patu administratum, ra- SS. Trinitatis baptizatus
 tum habet. Non abusus sit.

XX. Necessarius est Baptismus non absolute,
 sed ex Christi præcepto: nec talis fingi potest ne-
 cessitas.

cessitas, propter quam infantes aut ab alio, quam à Ministro baptizari, aut si sine Baptismo decedant, Beatorum numero excludi debeant.

XXI. Baptismus Christi & Johannis reipsa idem est.

Pontificii Johannis Baptismum a Deo institutum negant, contra apertissima testimonia, Matth. 21, 25. Luc. 3, 2. & 7, 30. Johan. 1, 33. Nec obstat, quod Johannes inter suum & Christi Baptismum distinguat, Marci 1, 8. Ibi enim non opponitur Baptismus Baptismo, sed comparatio instituitur inter partes Ministri in Baptismo administrando & Christi; illius enim est dare symbolum, hujus vero, dare

rem signatam. Dicunt, eos, qui à Johanne baptizati sunt, rebaptizatos esse, Actor. 19, vers. 1, & seqq. Si rebaptizati sunt ab Apostolo, necesse est ab æmulo quodam Johannis non recte baptizatos fuisse. Nec tamen ex rextu illos rebaptizatos esse colligitur: verba enim illa v. 5, non sunt Lucæ de Paulo, sed Pauli de Johanne & discipulis ejus. Nihil igitur favet hic locus vel Papistis, vel Anabaptistis.

CAPUT XXIV.

In quo

De Sacra Cœna.

Sacra Cœna est alterum Novi Testamenti Sacramentum, in quo Christianis adultis, panis & vini usu à Christo mandato, spiritualis participatio corporis & sanguinis Christi obsignatur.

CANONES.

I. Sacra Cœna metonymice Eucharistia, Synaxis, Mensa Domini, Novum Testamentum; & synecdochice Fractio panis appellatur.

II. Causæ.

II. *Causæ ejus efficientes eadem sunt quæ Baptismi.*

III. *Materia ejus externa seu signa, sunt Panis & Vinum seu Poculum Domini.*

IV. *Mutila igitur Cæna est, ubi non utrique symbolo locus est: nec calix laicis sine sacrilegio eripi potest.*

Matth. 26, 27. Bibite ex eo *nis Christi est: & c. II, 26.*
 omnes. 1. Cor. 10, 16. Poculū *Quotiescunq; ederitis panem*
 benedictionis, cui benedici- *& poculum hoc biberitis,*
 mus, nōne cōmūnio sangui- *mortem Domini annunciate*

V. *Materia interna, est Christus cum tota satisfatione & merito suo.*

VI. *Ut azymus panis non sine Judaica superstitione usurpatur, ita numularii panes Papane superstitionis sunt reliquia.*

VII. *Forma ejus externa in actionibus & verbis consistit.*

VIII. *Actiones sunt, Panis fractio, & Vini fusio, utriusque signi distributio, & perceptio manu & ore facta.*

IX. *Verbum est, tum tota institutio d' xapi-
 siar, mandatum, & promissionem o mplectens,
 tum imprimis promissio.*

X. *Impie igitur statuitur, quatuor verborum,
 Hoc est corpus meum (quibus tamen quintum,
 enim, inserunt) submissa demurmuratione, unico
 spiritu & Sacerdotis intentione, facta, panem in
 corpus Domini converti, manentibus tantum ex-
 ternis accidentibus panis.*

XI. *Forma interna in analogia signi & signa-
 ti consistit: qua pane & vino, corpus & sanguis
 Christi,*

Christi, velut cibus & potus spiritualis; fractione vero panis & fusione vini, corporis ipsius fractio & crucifixio ac sanguinis effusio; utriusque deniq; distributione & perceptione, mortis Christi applicatio significatur.

XII. Fractio panis non est res adiaphora.

Hac quippe Christus ipse usus est: Hanc usurpandam demandavit, dicens, *Hoc facite*; hanc ipse explicavit, addens, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur*. Ab

hac S. Cœna nomen habet. Hac denique Ecclesie unio designatur. 1. Corinth. 10, 17. *Unus panis, unum corpus, multi sumus; nam omnes unus panis sumus particeps.*

XIII. Verba, Hoc est corpus meum, neque de transubstantiatione, neque de consubstantiatione intelligi possunt: sed sensus est, Hoc (panis nimirum) est sacramentum corporis mei.

Pontificii hæc verba sic interpretantur: Quod sub specie panis continetur, est corpus meum: Lutherani, in, cum, sub hoc est corpus meum. Nostræ interpretationis ratio superiore capite explicata est. Absurdum esse dicunt, in Testamento phrasas tropicas, quippe obscuras, usurpari. At 1, Falsa est hypothesis ipsorum, quod tropicæ phrasæ statim obscuræ quoque sint, sæpe enim tropis ad illustrandum utimur. 2, Æque falsum est, in Testamentis

tropis non esse locum. Contrarium enim docent Testamenta Jacobi, Gen. 49. Moïsi, Deuter. 33. Davidis, 2. Sam. 23. Tobie, 4. Mathæi, 1. Macc. 3, 3. Si tropus nullus est in S. Cœna, tum ostendant, quomodo sine trope, calix Novum Testamentum, in sanguine dicatur. Dignum est Augustini dictum, quod hic subijciatur. *Non dubitavit Dominus dicere, Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui.* Advers. Adimant. Manichi. cap. 12.

XIV. Aliud est dicere, Christum in pane præsentem

sentem esse; aliud praesentiam ejus in S. Cæna asserere. Praesens est Christus Deitate & Spiritu suo. Praesens etiam est corpore & sanguine suo, praesentia sacramentali, quæ est 1. Symboli, non quod praesens sit in pane, sed quod pane tanquam symbolo representetur. 2. Fidei, quæ Christum cum ejus merito nobis applicamus. 3. Virtutis & fructus.

XV. Finis S. Cæne, præter alios, proprius est, obsignare spirituales nutritionem seu conservationem ad vitam æternam, per meritum mortis & obedientie Christi. Ex qua dependet unio fidelium cum Christo & inter se.

XVI. Intolerabilis igitur abusus est, cum adhibetur ad probandam innocentiam in foro: ad fœdera humana firmanda: ad capta & proposita fortunanda, &c.

XVII. Sacra Cæne usus sæpius repetendus est.

Quotiescunque ederitis hunc panem, &c. 1. Cor. 11, 26.

XVIII. Sacra Cæna à Baptismo non tantum externis Symbolis differt, sed & fine proprio; quia Baptismus spiritualis regenerationis, sacra Cæna vero nutritionis signum est: obiecto item seu subiecto q̄; Baptismus enim infantibus quoque, sacra Cæna tantum adultis & probatis debetur; nec non tempore, quia Baptismus semel suscipitur, sacra Cæna vero sæpius iteratur.

XIX. S. Cæne è diametro repugnat Missa Papistica.

I. Sacra Cæna à Christo instituta est. Missa à Papa instituta est. 2. Sacra Cæna sacramentum est institutum in Christi semel peracti: Missa vero

vero Papanis est sacrificii ipsum, quotidie peragendum. Nominaunt quidem Veteres quoque S. Cœnam Sacrificium, verum non expiatorium pro peccatis, sed Eucharisticum, & tale, quod conjuncti cum precibus & charitatis operibus, quæ grata sunt Deo Sacrificia. 3. Christus se non in Sacra Cœna, sed in cruce obtulit: at in Missa sua Christum offerri volunt. 4. Christus S. Cœnam pro vivis instituit: Missa etiam pro mortuis celebratur. 5. In S. Cœna corpus Christi jam fuit factum Spiritus S. virtute, non ex pane, sed ex sanguine B. Virginis: in Missa corpus Christi demum cre-

atur à Sacerdote, quinque verborum demurmuratione, & quidem ex pane. 6. In S. Cœna verus panis & verum vinum fuit & mansit, nomenque hoc etiam post consecrationem obtinuit: in Missa, si credere fas est, externa tantum elementi species & accidentia manent. 7. In S. Cœna Christi mandato è poculo biberunt omnes: in Missa negatur laicis. 8. In S. Cœna fractio panis facta est in signum corporis pro nobis frangendi in Missa privata frangitur hostia major in tres partes, primam pro Ecclesia triumphante, secundam pro Ecclesia in Purgatorio, tertiam pro Ecclesia in his terris.

CAPUT XXV.

In quo

De Ecclesie visibilis natura.

HActenus de externa communionis fœderis gratiæ: sequitur externa Ecclesiæ visibilis societas, qua omnes vocati pro Ecclesiæ membris habentur.

Consideratur autem Ecclesia hæc in se aut oppositè respectu falsæ Ecclesiæ, & *ut in genere* sic dictæ.

Ecclesia in se consideratur respectu naturæ suæ & externæ administrationis.

Est

Est igitur Ecclesia visibilis cœtus hominum
Verbo & Sacramentis ad gratiæ statû vocatorû

C A N O N E S.

I. Ecclesiæ & Synagogæ nomen, idem est
cum Hebreis Kahal & Edah, sed usitatus Chri-
stianorum cœtus Ecclesia nominatur.

II. Accurate autem vocis distinctio hic ob-
servanda est, ut constet qua de Ecclesia hic agatur.

III. Cum enim in triumphantem & militan-
tem distinguitur; illa ad doctrinam de gloriæ sta-
tu pertinet; hæc præsentis est considerationis.

IV. Sed & militans Ecclesia in invisibilem &
visibilem distinguitur.

V. Invisibilis Ecclesia est cœtus tantum ele-
ctorum.

Invisibilis autem nomi- natur: non quod homines ad eam pertinentes non videantur, qua homines;	sed quod non cernantur qua electi: solus enim De- us novit, qui sint sui, 2. Timoth. 2, 19.
---	--

VI. Hæc ad vocationis specialis doctrinam
pertinet; ex ejus enim propriis effectis, fide,
charitate & similibus, electi, qui sunt Ecclesia
invisibilis, cognoscuntur.

VII. Visibilis vero Ecclesia, est cœtus com-
muniter vocatorum tum electorum, tum repro-
borum.

VIII. Nec vero visibilis Ecclesia nomen am-
biguitate sua caret. Proprie enim de catholica
seu universali Ecclesia, per totum terrarum orbem
dispersa; stricte de quavis Ecclesia particulari,
velut Gallicana, Anglicana, Belgica, Helvetica;
strictissime

strictissime vero de Ecclesia representativa, seu Pastorum & Seniorum collegio intelligitur.

IX. *Causa ejus efficiens communiter, est tota SS. Trinitas; singulariter, Christus.*

X. *Materia Ecclesie, sunt tum communiter vocati & in fœdus gratie recepti, tum quoque infantes in Ecclesia nati.*

XI. *Nec ergo infantes nondum baptizati, nec Catechumeni, nec excommunicati, membrorum Ecclesie numero excludendi sunt.*

Priora duo hominum genera ad Ecclesiam pertinent, etsi non professionis, tamen fœderis jure: tertium vero genus hominum tamen ex particula-

ri Ecclesia ejicitur, non tamen simpliciter ejicitur ex Catholica.

Contra Pontificios, prædictos excludentes.

XII. *Forma Ecclesie in duplici communione consistit: prior est Ecclesie cum Christo tanquam capite; posterior est membrorum Ecclesie inter se.*

XIII. *Prior unio in hoc posita est, quod in Ecclesia non solum Christus tanquam caput emineat, sed non secus ac caput membris vires suas communicet.*

Ephes. 1, 22, 23. Eumque constituit super omnia, ipsi Ecclesia, qua est corpus ipsius & complementum ejus, qui implet omnia in omnibus & cap. 5,

23. Quoniam vir est caput uxoris, ut & Christus est caput Ecclesia, & is est, qui salutem dat corpori, &c. Coloss. 1, 18. Estque caput corporis Ecclesia.

XIV. *Ex Ecclesia igitur monstrum faciunt, qui aliud præter Christum, Ecclesia visibilis universale caput statuunt.*

Ut non ἀνίσταται est Ecclesia, sic nec πάλαι. Uhius corporis unum est caput, nisi monstrum sit. Nec quia Ecclesia visibilis est, ideo visibile caput in terris habet: proprie enim Ec-

clesiæ membra soli electi sunt. Etsi igitur visibilis sit ratione externæ administrationis; invisibilis tamen est ratione electorum, & unionis illorum cum Christo.

XV. Posterior unio membrorum aut particularium quoque Ecclesiarum inter se, in unitate professionis, fidei, & charitatis consistit.

Ephes. 4, 4, 5, 6. Unum est corpus & unus Spiritus, sicut & vocati estis in unam sp̃e vocationis vestra. Unus

Dominus, una fides, unum Baptisma. Unus Deus & Pater omnium, &c.

XVI. Finis Ecclesiæ summus, est Dei gloria: huic proximus, salus nostra.

XVII. Ex adjunctis, tum tituli, tum notæ ejus spectandæ sunt.

XVIII. Titulos quod attinet, Una, Catholica & Sancta dicitur.

XIX. Unica est Ecclesia Christi, ratione formæ jam explicatæ.

XX. Catholica autem dicitur, temporis loci & personarum unione.

Catholica Ecclesia triplicem significationem habet: 1, Generalissimam, de cætu omnium, tam Angelorum quam homi-

num. 2, Specialiorem, de cætu omnium electorum hominum. 3, Specialissimam, de Ecclesia militante visibili.

XXI. Temporis respectu Catholica est, quia inde à mundi principio nunquam penitus defecit, quin esset aliqua visibilis Ecclesia in hac terra.

Sicut

Sicut Lunæ lumen de-
 crescit, substantia tamen
 in nihilum non redigitur:
 ita quantumvis Ecclesia
 lux nunc major, nunc mi-
 nor sit, manet tamen Ec-
 clesia & quidem visibilis,
 non porcorum quidem,
 sed tamen piorum oculis
 patens.

**XXII. Loci & Personarum ratione Catholica
 est, quia nec loco, nec personis est alligata.**

Matth. 24, 14, 15. Evan-
 gelium predicabitur in uni-
 versa terra. Act. 10, 34, 35.
 In veritate comperio, Deum
 non accipere personam, sed
 in quavis gente acceptum ei
 esse quærens, qui eum timeat
 & operetur iustitiam.

**XXIII. Sancta est Ecclesia, communiter, vo-
 cationis ac fœderis nomine: singulariter vero,
 respectu electorum, qui sancti sunt in Christo,
 iustitia imputata & inchoata.**

De sanctitate vocatio-
 nis, inquit Deus apud
 Moïsen, Deut. 7, 6. Populus
 sanctus es Jehova Deo tuo.
 De sanctitate imputata &
 inchoata, Paul. 1. Corinth.
 6, 11. Sed abluti estis, sed
 iustificati estis, in nomine
 Domini Jesu, & per Spi-
 ritum Dei nostri.

**XXIV. Sanctitas inherens Ecclesie in hac vi-
 ta non est perfecta, nisi Christi respectu, qui per-
 fectione sua ejus imperfectionem tegit, & spe fu-
 turæ perfectionis.**

Ephes. 5, 25, 26, 27.
 Christus dilexit Ecclesiam
 suam, & semetipsum expo-
 suit pro ea: ut eam sancti-
 ficaret, postquam eam pur-
 gasset lavacro aqua per Ver-
 bum. Ut scilicet eam sibi
 gloriosam Ecclesiam, non
 habentem maculam aut ru-
 gam, aut quicquam ejusmo-
 di, sed ut esset sancta & in-
 culpa.

**XXV. Non igitur ab omni errore Ecclesia im-
 munis est, ut volunt Papani. Esi enim Catholica
 Ecclesia in fidei fundamento non ita erret ut
 penitus deficiat, non tamen est extra omnem er-
 rorem**

erroris aleam posita; quippe cujus nullum membrum in hac vita perfectum est. Particularis vero Ecclesia non tantum errare, sed & in meretricem degenerare potest.

Hinc Ecclesia Romana, similis fuit, adeo degenerasse legitur, ut assimiletur meretrici, Bestiæ insidenti, Apocalypf. 13, vers. 1, & 17. 1, &c.

XXVI. *Notæ Ecclesiæ visibiles sunt, pura Verbi Dei prædicatio, & legitima Sacramentorum administratio.*

De notis invisibilis Ecclesiæ supra dictum est, eas ex vocationis effectis pendere; eadem enim notæ sunt Electorum specialiter vocatorum, & Ecclesiæ invisibilis. Hic vero et tantum notæ spectantur, quibus Ecclesia visibilis indubie ostenditur. Patet autem, has notas Ecclesiæ esse ex his testimoniis. Matth. 28, 19, 20. *Profecti docere omnes gentes, ba-*

pizantes eos, In nomina Patris & Filii & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quæ mandavi vobis. Act. 2, 42. Erantque perdurantes in doctrinâ Apostolorum & cōmunicatione & fractione panis & precibus. Adjungunt nonnulli disciplinam Ecclesiasticam; verum hæc sub duabus prioribus comprehenditur; nam disciplina Ecclesiastica utriusq; est requisitum.

XXVII. *Notæ istæ, quoad fundamentum Religionis, omnibus Ecclesiis aequaliter; quoad accidentalialia vero, alii Ecclesiæ magis, alii minus competant.*

XXVIII. *Non statim igitur propter quemvis errorem aut abusum, de veritate Ecclesiæ particularis dubitandum.*

Non enim ea requiritur | unico articulo erretur, aut puritas, quæ ne quidem in | nihil plane abusus in Sa-
G cra;

tramentorum administrationem irrepat. Dummodo à cardine salutis, velut Legis utraq; tabula & fide in Christum non recedatur.

1. Cor. 3, 11, 12. Nam fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est *Iesus Christus*. Quod si quis superedificet super hoc fundamentum, aurum, argentum, la-

pidas pretiosos, ligna, fenum, stipulam: cuiusque opus manifestum fiet, dies enim declarabit; nam per ignem regetur, & cuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manebit, quod superedificaverit, mercedem accipiet. Si cuius opus exustum fuerit, damnum faciet: ipse vero servabitur, ita tamen, ut per ignem.

XXIX. *Quindecim Ecclesie notarum à Bellarmino recensitarum quedam verae sunt, nostrisque congruunt, à quibus tamen longe abest Ecclesia Romana; aliae vero aut ab Ecclesia visibili alienae, aut falsae potius quam verae Ecclesie notae, aut cum Ecclesia non reciprocae sunt, quippe nec soli, nec semper ei competentes.*

I. Prima nota ipsi est, Nomen *Ecclesie & Christianorum*. Verum sæpe nomina de facto, non de jure, tribuuntur; unde nullum firmum argumentum deducitur à nomine, nisi res ipsa respondeat. Apoc. 3, 1. *Diceris vivere, sed mortuus es*. II. Secunda est, Antiquitas; quæ nec soli Ecclesie, nec semper competit. Non soli; quia Mundus, Cælum & Elementa, antiqua, nec tamen Ecclesia sunt. Non semper; quia Ecclesia non semper antiqua, sed quondam recens quoque fuit. Vera antiqui-

tas, est primum rei principium, quod ut primum, ita verissimum est. In genere igitur Ecclesie antiquitas inde à Paradiso, in specie vero, antiquitas Ecclesie Apostolicæ, à Christi & Apostolorum prædicatione æstimanda est. Jam vero Ecclesia Romana, qualis hodie est, longe post Apostolorum tempora exorta est. III. Tertia est, Duratio diuturna, nec interrupta: quæ quidem proprietas est Ecclesie Catholicæ visibilis, verum ex promissione Dei, fidei potius, quàm sensui innotescit. Et

Et ut vera antiquitas non est, quæ non à primo principio dependet: ita duratio nulla est, quæ non ab eodem sumit initium. IV. Quarta est, Amplitudo & credentium multitudo: quæ non semper Ecclesiæ competit, ut testatur exemplum Ecclesiæ, tempore primorum parentum, Noachi, Abrahami, &c. Imo à natura Ecclesiæ aliena est, cum major semper sit numerus impiorum. Matth. 7, 13. *Introite per angustam portam.* & Luc. 12, 32. *Ne time, pusille grex.* V. Quinta est, Successio Episcoporum, quæ ipsa quoque nec semper, nec soli Ecclesiæ tribuitur. Non semper; ut enim in primordiis Ecclesiæ non fuit, ita in fine earum est desitura. Non soli; quia etiam in falsa Ecclesia successio Episcoporum reperitur. Unde successio potius doctrinæ, quam personarum spectanda, & ex doctrina personæ, non ex personis doctrina iudicanda est. Non habent hereditatem Petri, inquit Ambrosius, qui fidem Petri non tenent. VI. Sexta est, Conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua, quæ quidem vera nota est, sed eadem cum nostris, Verbi videlicet &

Sacramentorum puritate, prout fuit tempore Ecclesiæ Apostolicæ, à qua deficit Romana. VII. Septima est, Unio membrorum cum capite (Papa nimirum) & inter se. Prius lemma falsæ, & non Apostolicæ, sed Apostolicæ Ecclesiæ nota est, quæ adorat Bestiam, Apoc. 13, 12. Posterius non soli Ecclesiæ tribui potest, cum etiam unio Diabolis intercedat, Matth. 12, 8. VIII. Octava est, Sanctitas doctrinæ, eadem cum sexta. IX. Nona est, Efficacia doctrinæ, itidem sextæ, adeoque nostris notis respondens: minime autem conveniens Romanæ Ecclesiæ. X. Decima est, Sanctitas vitæ autorum seu primorum Patrum Religionis. Hæc vero sanctitas aut interna est, aut externa. Si interna, non visibilis Ecclesiæ nota est. *Verus Iudeus in occulto est*, Rom. 2, 29. *Dens novit suos*, 2. Tim. 2, 19. Si externa, fallax est; cum etiam Diabolus se in Angelum lucis transformet. 2. Coriuth. 11, 14. Unde ex doctrina, non ex vita doctorum iudicanda est Ecclesia. Matth. 23, 2. *Qua dicunt, facite, qua autem faciunt, ne facite.* XI. Undecima est, Gloria

miraculorum. XII. Duodecima, Lumen Propheticum. Atqui miraculorum & Prophetiæ dona extraordinaria fuerunt, data ad Evangelii confirmationem, quo propagato ac prædicato inter Gentes, evanuerunt. Unde Apostoli nec miracula alia, nec prophetiam promittunt, sed potius prophetiæ & miraculorum gloriationem Antichristianæ Ecclesiæ notam faciunt, 1. Thess. 2, 9. Apoc. 13, 13. Et Christus ipse, tales se agnitorum negat, Matth. 7, 22. XIII. Decima tertia nota est, Confessio Adversariorum, Ethnicorum, Judæorum, &c. At talium testi-

moniorum tanta autoritas est, quanta ipsorum Adversariorum, quorū accessione nihil additur, decessione nihil detrahitur. XIV. Decima quarta est, Infelix exitus Ecclesiæ oppugnantium. XV. Decima quinta, est Felicitas Ecclesiæ defendentium. Hæc vero tam incerta nota est, ut ne quidē nomen notæ meritar. Nescit enim homo ex talibus amorem aut odiū, Eccl. 9, 3, Quin imo falsæ potius Ecclesiæ nota existit; certū enim est, Ecclesiæ statū ut plurimū in hac vita infelicē ac tristē esse. Joh. 16, 20. *Amē amē dico vobis, flebitis & lamentabimini, mundus autē gaudebit.*

CAPUT XXVI.

In quo

De Externa Ecclesiæ Administratione.

DE Ecclesiæ natura hætenus actum est. Sequitur ejus administratio.

Hæc ordinaria est, aut extraordinaria.

Ordinaria publica est, aut privata.

Publica, est Ecclesiastica, vel Politica.

Ecclesiastica est, quæ res spirituales tractat.

Estque propria personis in Ecclesia publicis, vel integro cœtui communis.

Propria est, quæ à quolibet Ecclesiæ Ministro pro vocationis suæ ratione peragitur.

Ministri

Ministri Ecclesiæ sunt, quos Deus plebi Ecclesiasticæ præfecit.

C A N O N E S.

I. *Nemo Ecclesiæ præfici potest, nisi legitime vocatus.*

II. *Nemo ad Ministerium Ecclesiasticum cogendus est.*

III. *Ministris conjugium est interdendum*

I. Cor. 9, 5. *Annem habemus potestatem, sororem uxorem circumducendi, ut & reliqui Apostoli & fratres Domini & Cephas* 1. Tim. 3, 2. *Oportet Episcopum ir-*

reprehensibilem esse, unius uxoris virum, & vers. 4. Qui domui suæ bene præsit, quæ liberos continent in subiectione, cum omni honestate.

Ministri extraordinarii sunt, aut ordinarii.

Extraordinarii sunt, quos Deus extra ordinem suscitât, vel ad novum regimen Ecclesiæ instituendum, vel ad vetus collapsum instaurandum.

Tales sub Veteri Testamento erant Prophetæ. Novi vero Testamenti tempore Johannes Baptista; Christus; Apostoli; Prophetæ, h. e. dono Scri-

pturas interpretandi instructi; Evangelistæ, Apostolorum comites & succenturiati; Pastores Ecclesiis, & Doctores Scholis præfecti, Ephes. 4, 11.

C A N O N E S.

I. *Notæ Ministri extraordinarii fuerunt dona extraordinaria.*

II. *Talia erant, donum Prophetiæ, Linguarum & Miraculorum.*

III. *Dona illa extraordinaria tamdiu viguerunt, quamdiu Dei voluntas & Ecclesiæ necessitas ferebat, inque sublatis successit Ministerium ordinarium.*

Ordinarii Ministri sunt, qui ordinariis mediis instruuntur & vocantur.

Suntque tum Pastores & Doctores, tum Presbyteri & Diaconi.

Pastores sunt, qui certo gregi præsumt docendo, Sacramenta administrando, & invigilando.

CANONES.

1. Pastoribus omnibus nomen Episcopi cõpetit.

1. Timoth. 3, 1.

II. Et si autem in Ecclesiis hic mos invaluerit, ut qui diœcesi particularium Ecclesiarum præfectus erat, Episcopus nominaretur, nemini tamen universalis Episcopi nomen debetur.

Doctores sunt, qui in Scholis in hoc incumbunt, ut veritas doctrinæ juventuti infilletur, & in Ecclesiis quoque obtineat.

CANON.

Inter Pastores & Doctores hoc interest, quod illi Ecclesiæ, hi Scholis præsent; illi movendis, hi docendis præcipue Auditoribus intenti sint.

Presbyteri sunt viri pii & graves, Pastoribus adjuncti, ut illis in iis, quæ ad Ecclesiæ evταξίαν pertinent, in visitandis ægrotis, in observandis inordinate viventibus, & aliis similibus præsto sint.

Diaconi & Diaconissæ olim erant, quibus bona Ecclesiastica colligenda & distribuenda concredita erant.

Act. 6, 1. &c. 1. Tim. 3, 8, &c.

CANONES.

1. *Bonorum Ecclesiasticorum collectio & usus est juris divini.*

Apparet hoc ex Veteris Testamenti æconomia ; Dei enim mandato, decimæ pro Sacerdotibus & Levitis & pauperibus collectæ erant. In Novo Testamento Christus quoque pecunias à piis & locupletibus subministratas, non aspernatus est, Luc.

8, 3. ex quibus non familiares tantum suos, sed pauperes quoque sustentavit, Johan. 13, 29. Apostolorum vero tempore Diaconi bonis Ecclesiasticis administrandis præfæci sunt, Actor. 6, 1, &c.

II. *Ut vero improbanda est Ecclesie Romane in illis colligendis φιλαργυρία horrenda superstitione & idololatria suffulta, & nefaria eorundem in luxum & pompam profusio: ita graviter in Deum & Ecclesiam inter Evangelicos quoque peccant, si qui eadem mala fide administrent.*

Et hæc de propria administratione. Communis in Vocatione Ministrorum, in ordinanda Ecclesiæ ἐνταξία, in judicanda doctrina & controversiis, & in clavium usu consistit.

Vocatio Ministrorum est, qua Ecclesiæ idoneos homines, explorata eorum vita & eruditione, ad Ministerium eligit, & solenni ritu in muneris possessionem intromittit.

CANONES.

1. *Causa Vocationis hujus efficiens princeps, est Deus, qui intrinsecus Ministros vocat, donisque suis eos instituit. Ministerialis vero, est Ecclesia tota, aut minimum Ecclesiae representa-*

tiva, ex Pastoribus & Presbyteris aut etiam plebe Ecclesiastica. Non autē solus Episcopus aut Pastor.

Eligendi enim jus ne vendicarant, Act. 1, 23. quidem Apostoli sibi solis & 6, 5. & 14, 23.

II. *Ad vocationem legitimam tria pertinent, Exploratio, Electio, & Confirmatio.*

III. *Exploratio est tum vitæ, tum doctrinæ. Prius autem vita exploranda est quam doctrinæ; cujus enim mores tolerabiles non sunt; is ad examen doctrinæ non est admittendus.*

IV. *Electiois hic processus est, ut precibus ad Deum ardentibus fufis, nominatis personis, & quorum numero quispiam eligendus, unus aliquis omnium aut majoris partis suffragiis, voce seu χεῖροτονία indicatis, eligatur.*

V. *Confirmatio, est personæ electæ introductio, in qua publicis precibus præmissis, Ecclesiæ commendatur, eique vocatio impositis manibus confirmatur.*

VI. *Falso statuunt Pontificii vocationem non legitimam esse, si à Presbyteris, non ab Episcopis facta sit.*

Nec enim jure divino | auctoritatem habent Episcopos majorem potestatem & scopi.

VII. *Vocationem eorum, qui Patrum nostrorum a vo Ecclesiam reformarunt, Ecclesia reformata ratam habuit non quatenus à Papismo tanquam struma Ecclesiæ prosecta est, sed quatenus xupios à Deo vocati & donis instructi fuerunt.*

Objiciunt, tales quidem | vocationem ipsorum ex-
vocatos fuisse sub Papatu, spirasse. Respondemus au-
verum ex quo defecerunt, tem, falso ipsos accusari
defectionis

defectionis; non enim defecerunt ab Evangelio, ad quod prædicandum etiam in Papatu vocati sunt, sed à corruptione Evangelii. Nec est cur clamitent, illos vocatos fuisse ad prædicandum doctrinam Ecclesie Romanæ: cum enim doctrinam suam sub titulo

Evangelii comprehendant, Minister, qui animadvertit, eam in rei veritate ab Evangelio alienam esse, eidem jure vocationis suæ contradicere potuit. Et si igitur ab Ecclesia Romana defecerint, à vocatione sua tamen non defecerunt.

VIII. *Nec quicquam proferre possunt, quo vocationem Ministrorum apud nos, secundum superiores regulas factam, infringant.*

Primum enim ipsis interrogantibus, Quo jure doceamus? idem respondemus, quod Christus id ipsum quærentibus, Matth. 21, 24. *Baptisma Johannis unde est, è celo, an ex hominibus?* Pari ratione & nos dicimus, doctrina Antecessorum nostrorum, quæ hodieq; apud nos sonat, unde est? repugnatne illa Verbo Christi & Apostolorum, an

consonat? Si repugnet, ostendant, in quibus articulis: si consonat, vocationem nostrorum improbare nequeunt. Ubi enim vera doctrina locum habet, ibi legitima quoq; vocatio. Ad hæc, quæ vocatio respondet exemplo Apostolorum & Ecclesie primitivæ, illa legitima est. Talem autem esse nostram vocationem, manifestum est.

Judicandæ doctrinæ *ex nota* est, qua Ecclesia in doctrinam inquirat, ac controversias Ecclesiam turbantes dirimit.

CANONES.

I. *Doctrina à singulis etiam idiotis judicari potest & debet, sitne Scripturæ consentanea.*

Act. 17, 11. *Beroenses quotidie scrutati sunt Scripturas an hac ita se haberent.* I. Cor. 16, 15. *Ut parvis loquor,*

judicate vos quod aio. I. Joh. 4, 1. *Dilecti, ne curis Spiritui credere, sed probare Spiritus, num sint ex Deo.*

II. *Graviore autem controversia exorta, à publico quoque conventu seu Presbyterio id fieri debet.*

III. *Nec autem Spiritus sanctus summus controversiarum Judex est: ita Scriptura, tanquam vox Spiritus sancti, norma & regula est, quæ curvum à recto dignoscendum.*

Potestas circa Ecclesiæ iurisdictionem est, quæ statuit de iis, quæ decenter in Ecclesia fieri debent.

CANONES.

I. *Objectum hujus potestatis, sunt externæ circumstantiæ cultus divini, tempus, locus, & alia similia per se adiaphora.*

II. *In his siquid incommodi deprehendatur, Ecclesia jus habet vetera abrogandi, & commoda substituendi.*

III. *Nec tamen canones & consuetudines Ecclesiæ Scripturæ canoni sunt exequande.*

Potestas clavium est, quæ Ecclesia ad disciplinæ conservationem utitur.

Partes ejus duæ sunt: Solutio, & Ligatio.

Ligatio est, quæ peccatori ira divina denunciatur, ni resipiscat.

Solutio est, quæ peccatori resipiscentiam testato, peccatorum annuntiatur remissio.

Utraque certos gradus habet.

Ligationis gradus sunt; 1, Severa adhortatio & comminatio, antegressis, frustraneis tamen, privatis monitis, à Presbyterio facta (a).

2, Abstinio à sacra Cœna. (b) 3, Excommunicatio.

nicatio major, qua peccator extra Ecclesiam rejicitur, non tamen sine spe veniæ ac reditus, si resipiscat. (c) 4, Anathema & Syro vocabulo Maran-atha, cum omni spe abjecta ejicitur. (d)

(a) Matth. 18, 15, 16, 17. Si peccaverit in te frater tuus, veni & argue eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si vero te non audierit, accipe adhuc tecum unum aut duos, ut in ore duorum aut trium testium stabile sit omne verbum. Quod si neglexerit eos audire, dic Ecclesie, &c. (b) Matth. 7, 6. Ne date quod

sanctum est canibus, nec projicite margaritas vestras coram porcis. (c) 1. Cor. 5, 5. Ejusmodi homo tradatur Satana, ad imperitum carnis, ut Spiritus Sanctus sit die illo Domini Jesu. (d) 1. Cor. 16, 22. Si quis Dominum Jesum Christum non amat, sit anathema Maran-atha. 1. Johan. 5, 16. Est peccatum ad mortem, non pro illo, dico, ut roget.

In solutione iisdem gradibus observatis, peccator in gratiam ab Ecclesia recipitur.

Sic Apostoli monito, catus in gratiam receptus Corinthius excommuni- est. 2. Cor. 2, 7, 8.

CANONES.

1. *Autor ac fundator hujus potestatis, est Christus.*

Ex testimoniis supra citatis.

1. *Clavium hæc potestas non est penes solum Episcopum aut Pastorem, sed penes totum Presbyterium.*

Falso sibi potestatem hanc arrogat Papa. Ut enim, quo jure Petri sibi jus vendicet nihil dicam, certum est, non soli Petro claves traditas, Matth. 16, 18.

sed idē jus reliquis quoq; concessum fuisse. Matth. 18, 18, Amen dico vobis, quacunque ligaveris in terra, &c. & Joh. 20, 23. Quibus remisistis, &c.

III. *Objectum ligationis istius, est peccator, qui aut privata admonitione non emendatus est, aut tale scandalum dedit, quod privata adhortatione tolli non potuerit.*

IV. *Forma in decenti graduum observatione consistit; ubi enim primus aut secundus gradus cum fructu tentatus est, non deveniendum ad tertium. Ad quartum veror rarissime.*

V. *Aliene plane à vera clavium potestate sunt Indulgentiae Papiarum, commentitium thesaurum jactantium, quem Papa ex Christi, Beatae Virginis, & Sanctorum meritis conflat; quippe quos majora passos esse perhibet, quam peccata ipsorum requisiverint.*

Sufficiat nobis sanguis qui purgat nos ab omni-
nis Jesu Christi thesaurus, peccato, 1. John 1, 7.

VI. *Nec minus repugnant Solutioni satisfacti-
ones, quas peccatoribus injungunt.*

Satisfactio hic non ea intelligitur, quae Ecclesiae sit, reificatione seria pen- nitentiae, etiam publica, si- quando res id postulet:	at. Ceterum, sententia illorum falsa nititur hy- pothesi, remissa culpa poe- nam reservari, qua de re in doctrina de Justificatione infra agetur.
--	--

VII. *Finis istius potestatis est, ut Ecclesie
nitor & decus conservetur, impique ad respi-
cientiam adigantur.*

VIII. *Inter potestatem Magistratus & Ec-
clesiae haec differentia est: 1, Illius objectum
est quisvis homo: hujus tantum Ecclesiae mem-
bra, etiam summis personis non exceptis. 2, Il-
lius objectum est corpus & facultates externae:
hujus*

*hujus vero anima. 3. Illa etiam resipiscen-
tibus poenam irrogat: hæc resipiscentes in gra-
tiam recipit.*

*IX. Ministri & Presbyteri facinus aliquod
occultum sibi ab homine, conscientia angustia
presso, revelatum, nisi publicæ tranquillitatis &
salutis ratio id requirat, non evulgare debent,
ne consolationis Ecclesiæ occasio aliis præcidatur.*

*Hæc vero est Ecclesiastica gubernatio. Po-
litica nunc sequitur, qua Ecclesiæ à Magistra-
tu quoque regitur.*

CANONES.

*I. Magistratus Ecclesiæ sunt nutritii, qua-
tenus utramque Legis tabulam custodiunt, Ec-
clesias & Scholas conservant, veritatemque
propugnant.*

*II. A subjectione Magistratui debita Mi-
nistri & Clerici, quos vocant, nequaquam im-
munes sunt.*

*Roman. 13, 1. Omnis Christi censum dantis,
anima potestatibus super- Matth. 17, 27. & Pauli
minimibus subiecta esto. ad Cæsarem provocan-
Testantur id, exempla tis, Act. 20, 11.*

*III. Imo etiam infideli Magistratui obedi-
endum est, in iis, quæ salva conscientia præsta-
ri possunt.*

*IV. Pro Magistratu etiam infideli Deus o-
randus est.*

1. Timoth. 2, 1, &c.

Sic

Sic fuit publica administratio. Privata est qua singula Ecclesiæ membra charitatis vinculo inter se coagmentantur, ad totius corporis mystici ædificationem.

Vide Roman. 12, 6. &c. Ephes. 2, 20, &c. &c. 1. Corinth. 12, 12, 4, 1. &c.

Hæcque omnia hætenus de ordinaria Ecclesiæ gubernatione. Extraordinaria est, cum necessitate sic requirente Concilium convocatur

Concilium est conventus à politico Magistratu, vel de communi consensu Ecclesiæ indictus, in quo viri Spiritus sancti donis ornati, legitimeque ad hoc delegati, causam Ecclesiæ cognoscunt, & ex Verbo Dei definiunt.

Estque vel Oecumenicum seu Universale, vel Particulare.

Particulare iterum est, nationale aut provinciale

CANONES.

I. Concilium convocandum est à Magistratu, si fidelis sit: si infidelis sit, aut libello supplici impetrandum; aut, si Concilii apertus hostis sit, communi Ecclesiarum consensu, necessitate sic efflagitante, celebrandum est.

II. Personæ, quæ Concilio interesse debent, sunt, Præses Politicus & Ecclesiasticus, totidemque Scribe, & viri idonei ad hoc delegati. Nec plane excludendi sunt privati quoque, qui doctrinæ tractationi interesse possunt, scandalorum (quæ charitas tegit) cognitioni non item.

III. Materia in Concilio seu Synodo tractanda, est causa Ecclesiastica, gravis & consideranda digna ac necessaria.

IV. Forma

IV. *Forma Concilii in religiosa & ordinata veritatis disquisitione posita est.*

V. *Religiosa erit, si ardentibus ad Deum precibus premissis, ad sacram Scripturam omnia, tanquam infallibilem normam & regulam, examinata fuerint.*

VI. *Ordinata erit, si unusquisque sui officii memor fuerit.*

VII. *Politici Præsidis est, Concilium cogere, coactum tueri, vim omnem & auctoritatem prohibere, decreta legitime facta auctoritate sua promulgare, reluctantes coercere.*

VIII. *Ecclesiastici Præsidis est, questionem proponere, Disputationem ex Assessorum consilio moderari, sententiam rogare, decreta per Notarios in acta referre.*

IX. *Reliquorum delegatorum est, sententiam suam placide & rotunde proponere, aut alteri præeunti & recte sentienti adstipulari.*

X. *Longe abest ab hac Concilii forma Præsidium, quod sibi Pontifex arrogat, qui nec Scripturam consulit, nec Assessorum sententiam rogat, sed placita sua Concilio confirmanda obtrudit.*

XI. *Alia fuit ratio Concilii Hierosolymitani, in quo cuique sententiam dicere fas erat; nec minus Paulus & Barnabas, quam Petrus, auditi sunt, & ponderatis ultro citroque sententiis, tandem Jacobus conclusit.*

Act. 15, vers. 6, 19.

XII. *Finis Conciliorum, est veritas & tranquillitas Ecclesie.*

XIII. *Con-*

XIII. *Conciliorum tanta autoritas est, quanta illorum cum Scriptura conformitas existit. Nec magis quam Ecclesia ipsa extra errandi aliam posita sunt.*

Quid enim Conciliis, imprimis Papisticis, tribuendum sit, cum ex Anticonciliis, tum ex decretis palam impiis facile liquet. Concilium Constantiense & Basiliense Episcopum Romanum Synodo subesse & parere volunt.

Tridentinum contra Papam super omnia Concilia effert. Concilium Nicænum II Secundum præceptum Decalogi, & Constantiense præceptum Christi de S. Cœna integre percipienda, impudenter proculcat.

CAPUT XXVII.

In quo

De Falsa Ecclesia.

SIE duobus capitibus actum est de Ecclesia in se considerata. Eidem nunc falsa Ecclesia hostium opponitur.

Hostes Ecclesiæ sunt aperti & dissimulati.

Appellantur, Apoc. 20, testi & rectori.
3, 602 & Magog, id est,

Aperti sunt Ethnici, Judæi, & Mahometani.

Ethnici sunt, qui falsos & commentitios deos fingunt, pingunt & colunt.

Judæi sunt, qui SS. Trinitatem & Messie exhibitionem negant, quæque de spirituali Christi Regno à Prophetis prædicuntur, de carnali interpretantur.

Mahometani sunt, qui Mahometem suum Christo, & Alcoranum à Mahomete impostore, adjuvantibus illum Nestoriano Monacho &

Ariano

Ariano quodam, ex Ethnicismi, Judaismi, Manichæismi, Arianismi, aliarumque hæresum clōacis, conflatum, S. Scripturæ anteferunt.

Diffimulati hostes sunt Pseudochristi, vel Antichristi.

Pseudochristi sunt, qui se pro Christo venditant.

Ut Simon Magus, Bar-^{sis}, David Georgius, & eochar, Moses Creten-^{similes}.

Antichristi communiter omnes hæretici dicuntur: singulariter vero & ἡ ἐξοχὴ Antichristus ille magnus.

1. Johan. 2, 18. *Pueruli, ultimum tempus ad-est, & sicut audivistis Antichristum venturum, etiam nunc Antichristi multi cœperunt esse. & 1. epist. cap. 4, 3. Quicumque spiritus non confitetur, Jesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est: sed hic est ille spiritus Antichristi, de quo audivistis, eum venturum & jam in mundo esse.*

Hæretici sunt, qui dogma aliquod fundamentum fidei Christianæ directe, aut per necessariam consequentiam convellens, pertinaciter, adversus demonstratam veritatis lucem, propugnant.

CANONES.

1. *Non quilibet error facit hæreticum.*

Aut enim erratur in fundamento: ut sit ab Arianis & Marcionitis, quorum illi Deitatem, hi vero humanitatem Christi negant: aut circa fundamentum, qualiter errant, Pontificii, docentes transubstantiationem, qua naturæ humanæ Christi veritas tollitur: aut præter fundamentum, quales errores à Paulo scæno, ligno, &c. assimilantur, 1. Corinth. 3, 12.

11. *Hære-*

II. *Hereticum facit, 1, Error in fundamento, aut circa fundamentum. 2, Convictio. 3, Contumacia.*

III. *Non omnis schismaticus est hereticus:*

Schismaticus est, qui | tulanter & ambitionis stu-
salvo fidei fundamento, à | dio discedit.
ritu aliquo Ecclesiæ pe-

Antichristus ille magnus est, qui sub Vicarii Christi nomine summus ejus hostis existit.

C A N O N E S.

I. *Antichristi vox non unius tantum personæ, sed status est seu ordinis hominum in eodem quasi Regno sibi succedentium.*

Perinde ut vox summi | personæ, ratione substan-
Sacerdotis. Non opponitur | tiæ: sed opponitur ei respe-
igitur Christo ut persona | ctu qualitatis seu officii.

II. *Papæ Antichristus est homo singularis, numero unicus, ex Judæis & quidem tribu Dan oriundus, Judæorum Messiam & Religionis ipsorum se Instauratorem venditaturus, Hierosolymæ tribus annis & sex mensibus regnaturus, cum Elijæ & Enoch pugnaturus, ascensionem in cælum in Oliveti monte paraturus, sed à Christo interficiendus.*

III. *Nos vero, ex Scripturæ sententia, describimus Antichristum hoc pacto, quod sit, 1, Homo uno quidem tempore unicus, successu vero temporis, hominum in eodem statu sibi succedentium ordo. 2, A Satana excitatus. 3, Nomine tenus Christianus. 4, Re ipsa Christi adversarius. 5, Sedens in templo Dei ut Deus. 6, Regnans*

vans in civitate magna, dominium exercente in Reges terræ. 7, Miraculis mendacibus terræ incotas seducens. 8, Characterem suis imprimens. 9 Plenus idololatria, ambitione, avaritia, crudelitate & impuritate. 10, Revelatus ultimis temporibus. 11, Conficiendus spiritu oris Christi, destruendus à propriis amasii, & penitus abolendus in illustri Christi adventu.

His probatis facile in fumum abibit Pontificiorum descriptio. 1, Non unica singularis persona est, sed series sibi ordine succedentium, ut manifeste patet ex tempore Antichristo definito, quod inde à tempore Pauli & Johannis, quo mysterium hoc se jam exseruit, 2. Theff. 2, 7. 1. Joh. 4, 3. usq; ad Christi adventum sese extendit, 2. Theff. 2, 8. Unde & figmentum de tribus annis dimidio corrui. 2, A Satana excitatus est. 2. Theffal. 2, 9. *Adventus eius cum efficacia Satana* Apoc. 13, 4. *Draco ei potestatem dedit: cum alias Magistratus divinitus excitentur, Roman. 13, 2. 3. Nomine tenus Christianus, 2. Theffal. 2, 8. Sedet in Templo Dei. 4, Christi adversarius. 1. Joh. 4, 5. Negat Christum in carnem venisse, nempe per consequentiam dogmatum suorum. Apocal. 13, 11.*

*Cornua similia agni habet, quod Christi est sibi arrogando. Apocal. 17, 14. Multat contra Agnum. & 19, 19, & 20, 8. 5, Sedet in templo Dei, 2. Theff. 2, 4. Non utique Hierosolymitano, sine spe restitutionis vastato, Dan. 9, 26, 27. Sed in Ecclesia, qua Dei templum est. 2. Corinth. 6, 16. Sedet autem, i. e. regnat. Apoc. 18, 7. *Sedes Regina. Sedet ut Deus & efferens se super omnes, quod Deus aut Numen dicitur, 2. Theffal. 2, 4. 6. Regnat in civitate magna, cujus typus est Bestia septem capita & decem cornua habens, sedens super aquas multas. Ubi septem capita, septem montes & septem Reges, seu formas regnandi, per metonymiam, decem cornua, decem Reges, & aqua, populos multos & nationes significans, Apoc. 17, 1, & c. 7, Miracula pradicantur, 2. Theff. 2, 9. Prodigia mendacia. Apoc. 13,**

13, 14. Edit signa magna, ut etiam ignem faciat de cœlis descendere in terram in conspectu hominum. Et seducat incolas terra, &c. & ver. 15. Datum est ei, ut animaret Bestia imaginem, ut etiam loqueretur, &c. 8. Facit ut omnes parvi & magni, &c. accipiant characterem in manu sua dextra aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem aut nomen aut numerum nominis ejus, &c. Et numerus ejus sexcenta sexaginta sex, Apoc. 13. 16, 17, 18. 2. Idololatria, more Scripturæ familiarissimo, meretrice adumbratur, Apoc. 17, 2. Ambitio, ex loco ad Thess. patet. Avaritia mercatura quasusque notatur, Apoc. 18, 11. Crudelitas bestia ebria sanguine martyrum, Apoc. 17, 6. Impuritas peccatis accumulatis usque ad eolum pertingentibus, Apoc. 18, 5. Imo hæc in universum, mystico nomine Sodoma,

Ægypti, Babylonis & Hierosolyma (in qua Christus, mysticus scilicet, id est, Christus in membris crucifixus est) nomine perstringitur, Apoc. 11, 8. & 14, 8. 10. Revelatio ultimis temporibus fieri debuit, sublato eo, qui obstabat, 2. Thess. 2, 7, 8. hoc est, Imperatore Romano, quādiu enim Romæ fuit, obstavit ille, quo minus manifestaretur Antichristus. 11. Destructionis duo sunt gradus: primum conficitur Spiritu oris Christi, 2. Thess. 2, 8. hoc est, gladio verbi ex ore ejus prominente, Apoc. 19, 21. cujus hic erit effectus, ut animadversa Antichristi fraude, meretricis amasii, eam persequantur, deserant, demudent, carnem ejus devorent & ipsam igne exurant, Apocalypsi. 17, 15. Secundo, abolebitur illustri Christi adventu, 2. Thessal. 2, 8. in quo conjicietur in stagnum ignis ardentis sulphure, Apocal. 19, 20.

14. Hæc descriptio non tantum quid, sed & quis sit magnus ille Antichristus, ostendit. Cui enim competit definitio, ei quoque definitum. Atqui Pape competit definitio. Ergo & definitum ipsum.

Minor inductione seu membrorum probatur. 1. applicatione singulorum Primum membrum extra

con-

controversiam est; nemo enim ignorat, Pontificum alium alii succedere. 2. Secundum membrum cum ex effectis ejus, tum ex illorum exemplo imprimis manifestum est, qui malis artibus ad sedem illam pertigerunt, ut Alexander VI, Sylvester II, Benedictus IX, de quibus videatur Plarina & alii Pontificii Scriptores. 3. Professione, Papa utique se Christianum esse non negabit. 4. Adversarium Christi esse & cornua sibi, Agni cornibus similia, fabricare, manifestum est: quia sibi officium ejus Propheticum, Sacerdotale & Regium, una cum titulis summi Pontificis, Principis Pastorum, Capitis & Sponsi Ecclesie, &c. arrogat; imo Verbum ejus, ut non necessarium, obscurum, cerebro nasale simile, explodendo, eique suas traditiones æquando & anteferendo, Propheticum; Sanctorum merita, Mariæ & Sanctorum intercessionem ac meritum urgendo, Sacerdotale; & potestatem quidvis in Ecclesia pro lubitu agendi, jactando, Regium Christi officium plane convellit. Quod si vitam Papæ cum vita Christi, illius factum cum hujus

humilitate, illius doctrinam cum hujus doctrina de Libero Arbitrio, de Justificatione, de Sacramentis, & aliis similibus articulis, conferas, patebit, non ignem aquæ magis contrarium esse. 5. Quod in Templo, hoc est, Ecclesia Dei, quæ Templum Dei est, ut supra demonstratum, sedeat, res ipsa loquitur. Nec verò Romæ Ecclesia, quatenus Papana, Ecclesia seu Templum dicitur: sed I, Quatenus vera Christi Ecclesia, Johannis tempore adhuc fuit. Et hac ratione olim Templum Hierosolymitanum, Templum Dei dictum est, quantumvis in latronum speluncam esset conversum, Jerem. 7, vers. 11. II. Quatenus Deus etiamnum illi suos electos habet. Natus est in Ecclesia, & sedet in illa, non ut germanus Ecclesie filius, sed ut monstrum, ut tuber, struma, & cancer corpori inherens. Porro, quod illi ut Deus sedeat, tituli, quos ei assentatores tribuunt, satis evincunt. Hominem esse negant, ideoque (titulo Christi, Esaiæ. 9, vers. 7.) admirabilem nominant. Gloss. de Elect. cap. fundament. Item, *Dominum Deum suum.*

De

De concess. præb. c. proposuisti. Leoni X, in Concilio Lateranensi acclamatum est: *Tibi data est omnis potestas in cælo & terra.* Sed & supra Deum se effert, non solum Magistratibus, qui dii nominantur, & imprimis Imperatori tanquam Lunæ, se tanquā Solem anteposendo, sed & sua placita Dei verbo, sicque seipsum Deo præferendo. 6, Eam urbem occupat, quæ septicolis est, & septem Reges habuit. Romam septicollem esse, totus Mundus novit. Septem Reges vero, sunt metonymice septem regnandi formæ quas Roma ante Papatum habuit, Regnum puta, Consulatus, Dictatura, Tribunatus plebis, Decemviratus, Tribunatus militum, & Imperium. Ex quibus ait Angelus cap. 17 v. 10. *quinque jam ceciderunt, nempe Regnum, Dictatura, Tribunatus plebis, Decemviratus & Tribunatus militum.* *Unus, inquit, est, nempe imperator cum Consulibus, qui etiam sub Imperio manserunt: unde ait, quinque, non sex, cecidisse.* *Et alius nondum venerat, ibid. vers. 10, nempe Papa, Et is ex septem, & ultimus est, ibid. vers. 11.* Octavus, respectu septem

antecedentium. Ex septem; quia omnium septem regnorum potestas, tyrannis, idololatria, &c. in Papatum tanquam sentinam confluit. *Eræ, inquit Angelus ad Johan. vers. 8. non est, & tamen est. Eræ bestia seu Roma: nempe sedes septem Regum. Non est; sedes Antichristi, tum nondum patefacti. Et tamen est; sedes nimirum Imperatoris, Johannis tempore regnantis. Hæc tam apposite Romæ accommodantur, ut etiam Jesuitarum nonnulli fateantur, Romam esse Bestiam illam. 7, Miracula quod attinet, nihil in Papatu frequentius, quam gloriatio de miraculis. At qualia? Mendacia sunt. Ignem de cælo descendere facit, hoc est, fulminibus excommunicationum, ignem iræ divinæ de cælo arcessit, inque ejus rei signum Reges & Principes excommunicaturus, candelas ardentes, de Capitolio dejicit. Quod si quis literalem spectet interpretationem, Hildebrandus ignem ac scintillas ex manica excussit, & sæpius ignem Sanctorum precibus, de cælo impetratum fuisse, in Legendis suis memorant. Sed imaginem quoque Bestia animat, ut loquuntur.*

loquatur. Imaginis nomine, Idololatria intelligitur, cuius introductione, Gentium idololatria quasi ex inferis suscitata, animata & instaurata fuit. Sed & literalis sensus locum habet; notissimum enim est, Papanos idolis suis risum, sctum, & sermonem tribuere. In Legenda Thomæ legitur, quod cum tertiam partem Theologiæ suæ, Christi imagini proponens, quævisisset recte ne scripserit? Imago responderit, *Bene de me scripsisti, Thomæ.* 8, Characterem suis imprimit. Christum simiæ instar imitatus, qui suos in fronte signat, Apoc. cap. 7, v. 5, &c. Cæterum Character, Nomen & Numerus Bestiæ idem sunt, nomen videlicet numerum 666 in se complectens. Nomen illud Irenæo, Polycarpi (qui Johannem Præceptorē habuit) discipulo, est *Αατις*, *ϞϞ*, ejus literæ numerū 666 exacte exprimunt.

Α — 30

α — 1

Ϟ — 300

Ϟ — 5

ι — 10

ϣ — 50

ο — 70

Ϟ — 200

666

Accommodatissimum sane nomen: siquidem in Italia dominatur, in qua olim Latinorum erat Regnum. Latina Biblia fontibus præfert. Latine Ministri ejus cultum sacrum administrant. Latine Bullas suas scribunt, &c. Imprimunt autem characterem suis generaliter in frontibus & dextra manu, quatenus aperta professione (cujus symbolum *frons* est) & actionibus (quarum figura *dextra* est) testari coguntur, se ad Ecclesiam Latinam & Romanam pertinere. Specialiter autem characterem suis imprimit, non tantum in Baptismo, cruce eos signando, sed & in confirmatione, chrisma frontibus illinendo, & in Ministrorum ordinatione, caput & digitos illorum ungendo. 9. De idololatria & reliquis vitiis legatur Paparum historia; plura enim memorare, hujus instituti ratio non permittit. 10. Revelatio facta est circiter annum Christi sexcentessimum. Ex quo enim Imperator Constantinus Magnus Constantinopolim migravit, Sylvester Palatium occupavit, à quo tempore adeo invaluit Episcoporum Romanorum insolentia

tia

tia, ut circiter annum Christi 595, inter Gregorium Magnum & Johannem Constantinopolitanum acerbissima de primatu vigerit contentio. Tandem Bonifacius III ab Imperatore Phoca parricida & tyranno obtinuit, ut Ecclesia Romana omnium

aliarum caput esset, ipseque Episcopus universalis salutaretur. II, Destructionem ejus quod attinet; quantum Evangelii verbo ejus potestari detractum sit, & quot Reges ab eo alienati, testatur eventus. Cætera patienter expectanda sunt.

V. *Rex locustarum, cum illorum examine, ex puteo abyssi, excitato, Antichristi & Clericorum, Monachorum & similium ordinum figura est.* Apoc. 9. 1. II.

VI. *Duplex Bestia, Apocal. 13. unius ejusdemque Antichristi figura est. Prior septiceps e mari ascendens, &c. truculenta, eum depingit, qualis in rei veritate est. Posterior, Agno similis, eum adumbrat, qualis apparet per imposturam.*

VII. *Draco, Bestia, & Pseudopropheta (idem enim his nominibus indigitatur) tres impuros spiritus, vanis similes emittens, spiritus demoniorum dictos, signa edentes & totum Mundum ad prælium inflammantes, Apoc. 16, 13, 14. cujus rei figura sit, adeo clare eventus ipse docet, ut cæcus sit, qui id non videat.*

VIII. *Bestia cap. 17, vers. 1. & seqq. sedem Antichristi; Meretrix ei insidens, Ecclesiam Antichristianam notat.*

Hæc ideo fusius tractavi, quia ut Christum, ita Antichristum cognovisse, magni refert. Et quæ

paucis proposita sunt, ad intelligendum librum Apocalypsis non parum faciunt.

CAPUT XXVIII.

In quo

De Vocatione speciali.

Sic fuit Vocatio electis & reprobis communis. Nunc specialis sequitur, quæ solis Electis contingit.

Est autem hæc Vocatio, qua Deus electos, in se adhuc miseros & corruptos, extrinsecus Verbo Evangelii, intrinsecus autem mentis illuminatione & cordis mutatione vocat, ad participandam salutis gratiam.

C A N O N E S.

I. *Appellatur in Scripturis Nova Creatio, (a) Regeneratio, (b) Tractio, (c) Institutio divina, (d) & Resuscitatio. (e)*

(a) Ezech. 36, 26. Dabo vobis cor novum, & Spiritum novum ponam in medio vestri. Et auferens cor lapideum & carne vestra, indam vobis cor carneum. 2. Cor. 4, 6. Qui dixit, ut & tenebris lux splenderet, is est, qui splenduit in cordibus nostris, ad prabendum lumen cognitionis gloria Dei, in facie Jesu Christi. (b) Joh. 3, 3. Nisi quis fuerit genitus de-

novo, non potest videre Regnum Dei. (c) Joh. 6, 44. Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum. (d) Joh. 6, 45. Scriptum est in Prophetis: Erunt omnes docti à Deo. Quisquis ergo audierit à Patre & didicit, venit ad me. (e) Joh. 5, 25. Amen, amen dico vobis, venit tempus, & nunc est, quum mortui audiant vocem Filii Dei, & qui audierint, vivent.

II. *In Scholis nominatur Electio actualis, Vocatio efficax, & Vocatio interna.*

Electio actualis nominari potest, quia hac Deus decre-

retum electionis exsequitur. Quos enim predestina-

navis vocavit, Rom. 8, 30. Sic Joh. 15, 19. *Elegi vos ex mundo. Efficax* autem vocatio dicitur, respectu vocationis reproborum, quæ ipsorum vitio ad salutem inefficax existit. Sic interna

nominatur, quia reproborum vocatio, aut tantum extrinsecus verbo fit; aut, si maxime intrinsecus quoque aliquo modo illuminentur, aut afficiantur, mutatio tantum temporaria existit

III. *Causa efficiens princeps vocationis, est Deus; impulsiva, gratuita ejus Misericordia; instrumentalis, Verbi Ministerium.*

2. Tim. 1, 9. *Qui servavit nos, & vocavit, vocatione sancta; non ex operibus nostris, sed ex proposito & gratia,*

qua data est nobis in Christo Jesu, ante tempora secularia. 2. Thes. 2, 14. *Qui vocavit vos, per Evangelium nostrum.*

IV. *Materia seu objectum Vocationis, est homo electus, sed in se adhuc miser, animalis, carnalis, peccator, alienatus à vita Dei, imo mortuus in peccato.*

Ephes. 2, 1. *Et vos una vivificavit quum essetis mortui in offensis & peccatis. Coloss. 2, 13. Vosque mortuos in peccatis vestris vivificavit. Tit. 3, 3. Eramus quon-*

dam & nos ammentes, rebelles, errantes, servientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitia & invidia degentes, odiosi, alii alios odio prosequentes.

V. *Errant igitur Semipelagiani, homini seu preparationem, seu propensionem ad Vocationem acceptandam tribuentes.*

Ratio ex dictis supra citatis apparet: quam enim nihil homo mortuus ad sui suscitationem con-

ferre potest; tam nihil quoque homini in Vocatione sua tribuendum.

VI. *Nec tamen homo se ad Vocationem ut truncus habet; est enim idoneum Vocationis subjectum, cum non leo, non canis, sed creatura ratione*

ratione prædita sit. Interim tamen ratio hominis, priusquam illuminetur, nihil ad Vocationem juvat.

VII. Absurde hæc Vocationis gratia ad omnes homines extenditur: cum ne quidem communis Vocatio, de qua supra, omnibus hominibus contingat; ut tota Veteris Testamenti historia docet; quippe quo Gentibus relictis tantum Judæi vocati sunt.

VIII. Forma, in gratiosa hominis, imprimis autem mentis & cordis, immutatione consistit, qua non solum mens illuminatur, sed & corda nostra lapidea, carnea redduntur, seu ad obedientiam flectuntur.

Apparet hoc luculentius primis Ezechiel. 36. ter ex superioribus dictis,

IX. Falso igitur novatores Arminiani docent, intellectum quidem cognitione imbui, & affectus irresistibiliter excitari, voluntati vero liberum relinqui, ut credat, aut non credat: potentiam credendi dari gratia irresistibili; sed actum credendi non item.

Cui errori manifeste repugnant, quæ de cordis immutatione Deus pronunciat, Ezech. 35, 26. Sic Christus quoque non	tantum electos à Deo discere & audire, sed quotquot didicerant, ad se venire testatur, Johan. 5, 44.]
---	---

X. Irresistibilis plane est Vocationis gratia, non quidem corruptæ nostræ naturæ respectu, qua lapide durior est; sed respectu Spiritus S. per quem electos suos sic trahit, ut inevitabiliter sequantur

XI. Hæc autem tractio nequaquam violenta

est, nec libertati voluntatis naturali repugnat; voluntas enim natura sua corrupta ad malum tantum proclivis à Spiritu S. tacta protinus late sequitur.

Talis tractio est, cum pastor viridi ramo oviculum attrahit, non vi, sed sponte sequentem: quamvis hac in re dissimilis sit ratio, quod ovicula naturali inclinatione, homo vero propensione à Spiritu S. indita alliciatur. Summa huc redit: Deus extrinsecus quidem vocat, simul autem intrinsecus & mentem illuminat, ut Vocationis præstantiam agnoscat; & cor flectit, ut obtemperet.

XII. *Falso quoque Novatores statuunt, gratiam sufficientem omnibus hominibus dari, non autem actum ipsum gratiam acceptandi, eaque utendi.*

Hæc opinio seipsam evertit; si enim non datur gratia credendi quoad actum, tum gratia non est sufficiens; siquidem nemo servatur, nisi credat. Fatemur quidem, communem quoque vocationem sufficientem esse ad eripendum reprobis excusationem: verum non ad salutem. Quo sensu Deus Esa. 5, 4. inquit, *Quid facerem amplius vineæ meæ, Quod non fecerim in ipsa.*

XIII. *Absurde Pelagiani per gratiam Vocationis naturales vires intelligi docent.*

Nusquam enim Scriptura gratiæ vocabulo sic utitur: sed aut gratiam gratum facientem, aut gratiam gratis datam intelligit. Ephes. 1, 5. *Ad laudem gloriosa sue gratiæ, qua nos gratis efficit sibi gratos in illo dilecto.* Roman. 12, 6. *Habentes autem varia dona, pro gratia, quæ data est nobis.*

XIV. *Finis Vocationis, est Dei gloria, & electorum salus.*

XV. *Tempus*

xv. *Tempus Vocationis Baptismo non est adstrictum, alios enim ante Baptismum, alios in Baptismo, alios post Baptismum Deus vocat.*

Sicut Abraham etiam | catus & justificatus erat,
ante circumcisionem vo- | Romanor. 4.

xvi. *Patet ex his, quæ differentia sit Vocationis communis & specialis. Illa sæpe tantum externa est : hæc interna existit. Illa si maxime intrinsecus quoque in reprobis operetur, radio saltem cognitionis salutis mentem illustrat, & gaudio cor, non nisi momentaneo, afficit : hæc vero mentem plena luce irradiat, & cor non gustu tantum, sed vero sensu quoque donorum spiritualium, adeoque vero & constanti gaudio perfundit. Illa amitti potest : hujus vero dona & gratia amitti nequeunt.*

De communi Vocati-
one hæc dicta sonant.
Matth. 13. 10. Qui vero
in petrosa semen excipit, is
est, qui sermonem audit,
& cum gaudio accipit.
Non habet autem radicem
in se, sed temporarius est.

Hebræ. 6. 4, 5, 6. Fieri
non potest, ut, qui semel
fuerint illuminati, gusta-
verintque donum celeste,

& participes facti Spiritus
sancti, gustaverintque bo-
num Dei verbum, ac vir-
tutes futuri sæculi, si pro-
labantur, ut denno reno-
ventur per resipiscenciam.
De speciali vero Vocati-
one Paulus, Roman. 11,
29. Nam dona illa & illa
vocatio Dei ejusmodi sunt,
ut eorum ipsum participare
non possit.

CAPUT XXIX.

In quo

De Fide salvifica.

Vocationis specialis effecta immediata sunt, aut mediata.

Immediatum effectum, est fides salvifica.

Est autem fides salvifica, Vocationis donum, quo homo electus promissiones gratuitas de Christo, ex Evangelio agnitas, sibi applicat, iisque suavissime acquiescit.

C A N O N E S.

1. Fidei vox quinque in Scriptura significata habet; aut enim fides metonymice pro sana doctrina accipitur, quæ non est fides, quæ credimus, sed quam credimus: (a) aut fides historica: (b) aut temporaria: (c) aut fides miraculorum: (d) aut fides salvifica intelligitur. (e)

(a) 1. Tim. 1, 19, Retinens fidem & conscientiam, quæ repulsa nonnulli fidei naufragium fecerunt. (b) Jac. 2, 19. Tu credis, Deum unum esse, recte facis; & Dæmonia credunt, & contremiscunt. Hæc fides igitur, quæ in nudo assensu consistit, reprobis & electis communis est. (c) Matth. 13, 10. Qui semen in petrosa excipit, is est, qui sermonem audit, & cum gaudio accipit. Non ha-

bet autem radicem, &c. (d) Matth. 17, 20. Si habearis fidem, quantumvis est gravium sinapi, dicens monti huic demigra hinc illuc, & demigrabit. Hæc certo tantum tempore concessa & reprobis quoque data est; ut Judæ exemplo pater, cui donum miracula edendi cum reliquis datum est, Matt. 10, 8. (e) Salvifica vero & electis propria est, quam supra definivimus.

11. Causa ejus efficiens princeps, est Deus; impulsiva

impulsiva vero, est eadem gratia, qua electi & vocati sumus.

Act. 13, 48. Et crediderunt, quotquot erant ordinati ad vitam æternam. Roman. 11, 7. *Electi assumpti sunt, ceteri occalluerunt.*

III. Gratuitum itaque donum est fides, non tantum quod illam non promeriti simus, sed quod infundatur quoque nobis per Spiritum sanctum.

Contra Socinum, qui dem donum Dei esse, pafidem, non quod à Spiritu tet ex Philip. 1, 29. Quia S. immittatur, sed quod vobis datum est, in Christi illam nemo meritus sit, negotio, non solum in eum Gratuitam nominat. At si credere, sed etiam pro eo affigi.

IV. Causa instrumentalis, qua nobis fides datur, in adultis ordinarie est, Dei Verbum.

Roman. 10, 17. Fides est ex auditu, Auditus per Verbum Dei.

V. Non igitur sola Evangelii prædicatio est causa fidei, sed quatenus conjuncta est cum efficacia Spiritus sancti.

Act. 16, 4. Lydia cor Dominus aperit, ut attenderet ad ea qua dicebantur.

VI. Materia, que objecti rationem habet, communiter quidem Dei Verbum est: proprie vero, gratuite promissiones in Christo fundate.

Pontificii hoc posterius membrum negant, contra manifesta Scripturæ loca. Rom. 3, 24. Justitia Dei, per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes qui credunt, & vers. 25. Quem proposui ut esset placamentum per fidem in sanguine ipsius. & cap. 10, 9. Si confessus fueris ore tuo Dominum Jesum, & credideris in corde tuo, quod Deus eum exinanivit a mortuis, servaberis.

VII. Forma fidei docendi causa tribus parti-

bus describi solet, notitia, assensu, & fiducia.

Notitia, est eorum cognitio, quæ ad salutem necessaria sunt. Assensus est, quo firmiter creditur, vera esse, quæ verbo Dei traduntur. Fiducia est, qua quisque fidelium sibi promissiones Evangelicas applicat.

VIII. *Notitia & assensus fidei historice cum salvifica communis est; fiducia vero huic propria existit.*

Fiducia nominatur ab Apostolo *πιστις*, & *παραπομπή*, Ephes. 3, 12. 1. Thess. 1, 5. Fiducia autem nomine, vel apprehensio & applicatio Christi cum ejus beneficiis, vel pacatio conscientie intelligitur. Priore modo forma; posteriore sensu effectus est fidei.

IX. *Implicita igitur fides, qua cæco assensu creditur, quod Romana Ecclesia credit, nulla est.*

Fides sine notitia esse nequit, 1. Quia est ex auditu; sapientia est, qua Deus cognoscitur, Esa. 53, 11. Jerem. 31, 34. Joh. 6, 69. & 17, 3. Dei, Rom. 20, 17. II. Quia 1. Cor. 1, 21.

X. *Nec melior, quam historica fides est, que cum firmi fiduciæ non est conjuncta.*

Papani fidem tantum in intellectu esse docent, in te contrarium statuit. Roman. 20, 23. Corde creditur voluntate & corde non item. Scriptura vero aper-

XI. *Fiduciæ tamen firmitatem non eam docemus, quæ nullis cum dubitationibus luctetur, sed quæ dubitationibus non finaliter succumbat.*

XII. *Effectus seu actus fidei, maxime proprios quod attinet, recte a Paulo *πίστεις*, seu substantia eorum, quæ sperantur, & elenchus seu demonstratio eorum quæ non cernuntur, Heb. 11, 1.*

Proprium sane fidei est, futura & nondum existentia

tia sibi facere presentia, | sti vidisse dicitur, Johan.
Sicut Abraham diem Chri- | 8, 56.

XIII. Subiectum fidei, sunt electi, vocati.

De infantum fide in doctrina de Baptismo actum est.

XIV. Fidei gradus sunt non in diversis tantum hominibus, sed & in eodem homine, ut alias firmior, alias infirmior existat, sic tamen ut nunquam penitus amittatur.

Esa. 42, 3. Arundinem | cepit in vobis bonum opus,
quassaram non confringeret, | perficiat usque ad diem Jesu
& lychnium fumigans non. | Christi. Hebr. 12, 2. Inven-
extingui. Philip. 1, 6. | tes in fidei ducem ac perfe-
Persuasum habeo, fore, ut qui | ctorem Jesum Christum.

CAPUT XXX.

In quo

De Justificatione.

Effecta Vocationis mediata & ex fide promanantia, sunt tum Justificatio & Sanctificatio; tum Salutis certitudo & Christiana libertas.

Justificatio est actio Dei gratuita, qua electi propter plenissimam Christi satisfactionem à peccatis absolvuntur, & iusti ac vitæ æternæ hæredes pronunciantur.

CANONES.

I. *Justitia in Scripturis aut causæ est, aut personæ. Causæ justitia est, qua homo, alioquin peccator, in certo aliquo negotio innocens aut iustus dicitur. Personæ justitia est perfecta, vel inchoata. Perfecta, Legalis dicitur, quatenus Lex eam efflagitat; & Evangelica, quatenus eam Evangelium in Christo ostendit. Inchoata est, quam Spiritus sanctus in fidelibus in hac vita*

H 5

inchoat.

inchoat, in altera vero perficit. *Justitia* igitur *Christi* perfecta, *Justificationis*; inchoata vero, *Sanctificationis* est donum.

II. *Justificare*, hoc in loco, non est supplicio afficere, aut *justitiam* inherentem infundere, ut volunt Pontificii: sed, forensi significatione, est à peccato absolvere & *justum* pronunciare.

Proverb. 17, 15. Qui justificat impium, & condemnat justum, abominationi sunt Jehova aque ambo. Esa. 5, 23. Justificantibus impium, & justitiam iustum abjudicantibus. Matth.

II, 9. *Justificata* est *Sapientia* à filiis suis. Luc. 7, 9. His auditis, totus populus & publicani justificaverunt Deum. Luc. 10, 29. Ille autem volens seipsum justificare.

III. *Causa Efficiens justificationis active intellectæ*, est tota SS. *Trinitas*.

2. Cor. 5, 20. Deus erat in Christo, Mundum sibi reconcilians. 1. Cor. 6, 21. Sed abluti estis, sed sancti-

ficari estis, sed justificari estis, in nomine Domini Jesu, & per Spiritum Dei nostri.

IV. *Causa ejus Πενονυμην, est mera gratia, seu gratuitus Dei favor.*

Hunc enim gratuitum favorem, & non gratiam infusam, intelligi, apparet ex his testimoniis. Rom. 3, 24. justificantur autem gratis ejus gratia. Eph. 2, 8. Gratia servati estis servati per fidem; idque non ex vobis,

Dei donum est. Tit. 3, 4, 5. Sed postquā bonitas & erga homines amor apparuit Servatoris nostri Dei, non ex operibus, quæ facerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos.

V. *Causa Προστατηρικη, est Christus Οιδω-Ορωσ.*

Christus ut Dei Filius / ciens est communiter cum *Justificationis causa effi-* / Patre & Spiritu sancto; ut

verò *Οὐκ ἔστιν* & Me-
diator noster existit, caus-
sa *ὁ νόμος* est; | quia hoc donum nobis me-
rito suo impetrat.

VI. *Causa ejus instrumentalis, est Verbum Evangelij.*

Est enim potentia Dei ad salutem cuius credenti, Ro-
man. 1, 16.

VII. *Justificationis passive sumta, respectu hominis qui justificatur, nulla causa est, nisi instrumentalis; fides.*

VIII. *Phrasis hæc, fide justificamur, metonymica est, & æquipollet huic, merito Christi fide apprehenso justificamur.*

IX. *Sola fides justificare dicitur respectu operum, quæ quidem sunt effecta, fidem consequentia, sed non sunt causæ justificationis; non enim præcedunt justificandum, sed sequuntur justificatū.*

Esti particula hæc, sola, | per fidem, Eph. 28, Gal. 2,
totidem literis & syllabis, | 16. Esti igitur fides sola
in Scriptura non exstet, | non sit, sed cum operibus
synonymis tamen formulis | conjuncta, sola tamen ju-
exprimitur. Quales sunt, | stificat: sicut Sol non solus
sine operibus, gratis grati, | est in cælo, sed tamen so-
Rom. 3, 14, 27, 28. Non nisi | lus diem efficit.

X *Fides non tanquam opus aut dignitate sua, sed tanquam instrumentum Christum apprehendens justificat.*

Pontificii concedunt, fi- | hendit; sicut annulus au-
de nos justificari, sed fi- | reus magno prætio æsti-
dem hoc in negotio ut | matur propter inclusam
opus considerant: At vero | gemmam. Arque hinc pa-
quicquid Scriptura fidei | tet, quam pulchrè concor-
tribuit hoc ei tribuit pro- | dent Scripturæ loca, qui-
pter id, quod fides appre- | bus nunc gratia, nunc

Christi

Christi merito, nunc fide | propter meritum Christi
justificari dicimur. Justi- | fide apprehensum.
ficamur enim Dei gratia,

XI. *Materia Justificationis active sumta, est tota Christi satisfactio, qua & peccatis nostris pœnas debitas persolvit, & obedientiam Legi perfectam præstitit.*

- Satisfactionem Christi | obedientia positam esse,
non in Passione tantum, | supra cap. 18. evicimus.
sed & in actuali Christi

XII. *Materia ejus passive accepta, est homo in se quidem miser, à Deo tamen electus, vocatus & fide donatus. Et si igitur vocatio fide, & fides justificatione natura sit prior, tempore tamen non differunt.*

Quamprimum enim ho- | donatur, fideque justifi-
mo efficaciter vocatur, fide | catur.

XIII. *Forma ejus active intellecta, est totius satisfactionis Christi imputatio, qua tota quoque nostra est; non secus ac si ipsi eam præstissemus.*

Justitia, quæ credenti | non habens meam justitiam
imputatur, inhæsit est in | qua est ex Lege, sed eam
Christo, imputative in no- | qua est ex fide Christi, i. e.
bis. Negant Adversarii, de | justitiam, qua est ex Deo per
hac imputatione uspiam | fidem. Imprimis autem hoc
Scripturam testari Sed quid | docet antithesis, qua Chri-
clarius sequentibus locis? | sto peccata nostra, nobis
Roman. 4, 6. Sicut David | vero justitia ejus imputa-
brianum declarat hominem, | ri dicitur. 2. Corinth. 5,
cui Deus imputat justitiam | 21. Fecit, ut qui non no-
absque operibus, &c. Philip. | vit peccatum pro nobis pec-
3, 8, 9. Omnia duco pro ster- | catum esses, ut efficero-
coribus, ut Christum lucr- | mur justitia Dei in ipso.
faciam, & comparat in eo, | Pontificiis æque absur-
dum.

dum videtur, nos aliena
justitia justos fieri, ac si
quis alterius doctrina do-
ctus diceretur. Sed dispar
est exemplorum ratio; cum
homo homini non perinde
unitus sit, ut fideles Chri-

sto tanquam Capiti suo.
Adhæc, Christi justitiam
sibi imputari nōlunt, cum
non vereantur statnere,
hominum mortuorum &
Monachorum justitiam si-
bi imputari.

*IXV. Docendi tamen caussa Justificationis for-
ma duobus exprimitur actibus, remissione pec-
catorum & imputatione justitiæ, seu abjudi-
catione peccatorum & adjudicatione perfectæ
justitiæ.*

*xv. Etsi autem hæc duo beneficia subjecto
& tempore sunt eadem: revera tamen distin-
cta sunt.*

Differunt enim, I. De-
finitione; aliud enim est
injustitiæ abjudicatio, a-
liud justitiæ adjudicatio.
Quod ut recte intelliga-
mus, sciendum est, quid
sit discriminis inter hos
terminos, *Non Justus &
Justus: Injustus & Ju-
stus: Non Justus & Inju-
stus: Non Injustus & Ju-
stus. Non Justus & Justus*
contradicentia sunt. *In-
justus & Justus* privantia
partim sunt, partim con-
traria. *Non Justus & In-
justus*; item, *Non Inju-
stus & Justus*, diversa
sunt. Tenendum & hoc,
Injustum & Justum non
esse contraria immediata,
medium enim est, inno-
cens, qui neque injustus,

neque justus est. Jam ve-
ro cum peccatorum re-
missio sit injustitiæ abju-
dicatio, imputatio vero
justitiæ sit ejus adju-
dicatio, illa pro non in-
justis, seu innocentibus,
hæc pro justis habemur.
Quis vero non animad-
vertit, majus encomi-
um esse, justum quo-
que esse, quam tantum
innocentem, & non tan-
tum nihil mali egisse,
sed insuper bonum fe-
cisse? Etsi autem nunc
hæc duo in homine non
subjecto, sed τῷ λόγῳ
tantum differant, olim
tamen subjecto quoque
differebant; homo e-
nim in paradysum col-
locatus, innocens fuit,

sed

sed non justus ; justitiam enim perfecta demum obedientia consequuturus erat. II, Proximis & propriis causis differunt. Remissionis enim peccatorum causa, est mors & Passio Christi, qua expiata sunt. Hebr. 9, 22. *Absque sanguine non fit remissio.* I. Johan. 1, 7. *Sanguis Jesu Christi filii Dei, purgat nos ab omni peccato.* Imputationis vero justitiæ causa, est perfecta obedientia Christi. Rom. 5, 19. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita per unius obedientiam, justii constituentur multi.* Hanc vero obedientiam esse actualem illam, qua Legem totam nostro loco implevit, supra cap. 18. ostensum est. III, Propriis effectis differunt. Remissione enim peccatorum liberamur à damnatione. Rom. 5, 9. *Justificati igitur ejus sanguine, servabimur nunc multo magis per eum ab ira.* Imputatione autem justitiæ consequimur insuper vitam æternam. Rom. 5, 17. *Qui redundantem illam gratiam & donum justitiæ accipiunt, in vita regnabunt, &c.* Sic Gal. 4, 5. uterque effectus ponitur. *Factus legi obnoxius, ut eos,*

qui Legi (h.e. maledictioni Legis) obnoxii erant, redimeret, & adoptionem acciperemus. Jam vero majus beneficium est, mancipium redimere & redemptum insuper adoptare, quam tantum redimere. Major gratia est, non tantum condonare, sed insuper donare, quam tantum condonare. Mutila igitur est Justificatio, qua tantum Passio Christi imputari, quæque in sola peccatorum remissione consistere dicitur.

Varia hic obijciuntur. I, Scripturam multis locis solius Passionis aut remissionis peccatorum mentionem facere. Sed non mirum est ; quia multis locis Synecdochice loquitur. Satis est, quod se supra citatis explicet. II, Apostolum has phrasas, *Peccata remittere, & justitiam imputare,* permutare, Rom. 4, 5, 6. tanquam æquipollentes. Verum respondemus, aliud esse enunciationum æquipollentiam, aliud earum consecutionem, qua una ex altera concluditur : sicut Paulus ex hac Phrasi Davidis, Psal. 32, 2. *Besti, quorum remissa sunt iniquitates, &c.* hanc colligit, Davidem beatum prædicare eum, cui imputatur justitia absque operibus. Ratio con-

consecutionis est, quia si remissio peccatorum est gratuita, tum quoque imputatio justitiæ. Etsi igitur id quod Paulus v. 5, asserit, non formaliter à Davide sit dictum, nihilominus tamen dictum est per consequentiam. Imò ut Chrysostomus docet, argumentatio est à minori ad majus. Si enim beatus est, cui peccata remissa, tum multo beator, cui insuper justitiæ est imputata. III. Cui remissa sunt peccata, illi quoque justiciam imputari; & quicumq; à damnatione liberatus est, vitæ æternæ hæredem esse. Ergo non diversa hæc esse beneficia. Resp. Non quæ subjecto eidem simul insunt, statim eadem sunt. Sic enim sequeretur, Vocationem, Justificationem & Sanctificationem diversa beneficia non esse, quia omnis vocatus justificatus & sanctificatus est. IV. Remissione peccatorum etiam omissionis peccata remissi, ideoq; illa hominem perfecte justum constitui. Rationem consequentiæ addunt; quia, qui nihil omisit, omnia præstiterit. Resp. Falsam esse consequentiā: quia alia causa est, propter quam nihil omisisse, alia, propter quam omnia

fecisse dicimur. Nihil omisisse dicimur; quia Christus etiā pro omissionis nostræ peccatis passus est: omnia vero præstiterit dicimur; quia nostro loco omnia præstiterit. Differunt etiam, nihil omisisse, & omnia fecisse, respectu pœnæ & præmii; etsi enim illi, qui facienda omittit, remittatur culpa & pœna, non ideo tamen debetur ei præmium. V. Absurdum esse, unius debiti solutionem bis requiri. Si igitur passione Christi pro peccatis satisfactum sit, non requirendam satisfactionem quoque per activam obedientiam. At vero ignorantia est elenchi; non enim ejusdem debiti duplex solutio, sed unius solutionis duæ partes requiruntur. Nec justitiæ Christi activa requiritur ad satisfactionem pro peccatis, sed ad satisfactionem pro jure Regni cælorum. VI. Si idem sit, nec prodigum, nec avarum, & liberalem esse; tum idem quoque esse, non injustum & justum esse. Resp. Assumptum falsum esse, quia non sunt opposita immediata, siquidem homines sunt, qui nec prodigi, nec avari, nec liberales dici possunt. VII. Si idem sit, vestiri & nuditatem regi;

tegi; tum idem esse, peccata remitti, & justiciam imputari; quia veste justitiæ Christi etiam peccata reguntur. Resp. Simile non esse idoneum; homo enim peccator non tantum vestiendus, sed prius sordida peccati veste exuendus est. Ut igitur Sacerdoti

Jehosua primum vestes sordidæ detractæ, postmodum vestes mutatæ, indutæ sunt, imposita quoque capiti ejus cidari munda, Zachar. 3. 4, 5. Sic quoque cænosa peccati veste primum exuimur; tum splendida veste justitiæ Christi induimur.

XVI. *Forma Justificationis passive acceptæ est, qua credentes, fide, velut animæ manu, Christum cum toto merito suo apprehendunt, sibi que applicant.*

XVII. *Finis istius beneficii, est Dei gloria & salus nostra.*

XVIII. *Ex hac causarum commemoratione firmiter colligitur, hominem bonis operibus seu meritis suis coram Deo non justificari.*

Ratio I. Opponuntur enim, I. Gratia justificari, & ex merito. Rom. 3, 24. *Justificantur gratis ejus gratia.* & vers. 28. *Colligimus igitur fide justificari hominem absque operibus Legis.* & cap. II. v. 6. *Si per gratiam, non jam ex operibus, alioquin gratia non esset gratia,* &c. 2. Per Christum ejusque meritum justificari & ex operibus. Galat. 2, 21. *Si justitia est per Legem, tum Christus frustra mortuus est.* 3. Per fidem, & per opera. Rom. 3. 28. *Colligimus igitur fide nos justificari absque operibus.* 4. Per justiciam

imputatam, & per opera justificari. Rom. 4. 4, 5. *Ei, qui operatur, merces non imputatur ex gratia sed ex debito.* Ei vero, qui non operatur, sed credit in eum, qui justificat impium, imputatur fides sua pro justitia. II. Si justificatione omnis glorandi materia excluditur, ut Deo soli gloria cedat, tum non justificamur ex operibus. Rom. 3, 19. *Ut omne os obmutetur, & totus Mundus obnoxius sit condemnationi Dei.* & vers. 23. *Omnes peccatores & deficiunt gloria Dei.* & v. 27. *Ubi gloriatio? Exclusa est. Per quam*

quam legem? Operum? Non: Imo per legem fidei. Excipiunt Pontificii, his locis intelligi tantum opera ceremonialia. At vero qui catalogum operum, quæ cap. 1, 2, 3. ad Rom. recensentur, expendet, animadvertet non ceremonialia tantum, sed & moralia intelligi

opera. III. Si operibus justificamur, tum aut regenerationem antecedentibus, aut etiam consequentibus. Sed neutris; nam ante regenerationem opera nostra perfecte mala, post eam imperfecte bona sunt.

XIX. *Effecta justificationis sunt, pax cum Deo, intrepidus ad eum accessus. gloriatio in tribulationibus, & non solum à peccatis liberatio quoad reatum, ut fingunt Papani; sed & quoad penam.*

Alioquin frustra pro nobis Christus penas persolveret, Esa. 53. Nec castigationes divinæ ele-

ctis superveniunt, ut Deo satisfaciant, sed ut emendentur ac probentur.

XX. *Justitia nobis imputata, perfecta & æqualis est in omnibus credentibus.*

Non obstat fidei imperfectio: Ut enim eandem infirma apprehendit; ita eandem justitiam Christi geminam manus firma & firmi & infirmi obtinent.

XXI. *Eadem inamissibilis existit.*

Sunt enim dona Vocationis divinæ ἀμεταμέλητα, Roman. II, 29.

XXII. *Unica quoque est.*

Cum igitur Sancti jam fructum, confirmationem justificati peccata sibi & certificationem ejus condonari petunt, non tam respiciunt justificationis actum, quam

XXXIII. *Justificatio coram Deo alia est, quam justificatio coram hominibus: illa ex fide est, hæc ex operibus.*

De hac agitur Jac. 2, 24. *Videtur igitur, ex operibus justificari hominem, & non ex fide tantum: Quod dictum non repugnat sententiae Apostoli, Roman. 3, 28. Colligimus igitur fide justificari hominem absque operibus. Illic enim de justificatione coram hominibus;*

hic de justificatione coram Deo agitur. Illic fides historica & per charitatem non efficax; hic vero fides vera & viva intelligitur. Alii dicunt, ex operibus justificari hominem, non causative, sed declarative seu ostensive.

CAPUT XXXI.

In quo

De Sanctificatione.

Justificationem, ut lux Solem, comitatur Sanctificatio.

Est hæc gratuita Dei actio, quæ fideles per fidem Christo infitos & justificados, per Spiritum sanctum magis magisque à nativa vitiositate liberat, & ad imaginem suam instaurat, ut ad eum bonis operibus glorificandum idonei reddantur.

CANONES.

I. *Sanctificare, hoc loco, non est ab usu profano segregare, sanctisve usibus destinare: sed habitualiter sanctum facere.*

Priore significatione jubemur sanctificare Sabbatum

II. *Appellatur Regeneratio, Renovatio, Conversio, Pœnitentia, Resipiscentia, & Glorificatio.*

Hæc tamen vocabula ambigua sunt; Vox quippe *Regenerationis, Renovationis, Conversionis, vel voca-* tioni ac fidei donationi æquipollet; vel vitæ novitatem significat, qua actu ipso homo peccato moritur

tur & vivit iustitiz. Priore sensu Iustificacionem antecedit, ejusque causa est : posteriore vero eam consequitur, ejusque effectus existit. *Poenitentia* quoque & *resipiscencia* ab effectu nominatur : quæ tamen vocabula non minus, quam apud Hebræos *Nicham* &

Schubb, & apud Græcos *μεταμέλεια* & *μετάνοια*, differunt : illa mentis, hæc cordis est ; illa etiam impiorum, hæc piorum est : quamvis hoc discrimen non sit perpetuum. *Glificatio* dicitur, inchoative, quatenus futura glorificationis est præludium.

III. *Causa efficiens ejus communiter, est tota SS, Trinitas, singulariter vero & termini respectu, Spiritus sanctus à Christo ad hoc missus.*

Hinc Spiritus sanctificationis appellatur. Rom. 14.

IV. *Causa ejus impulsiva interna, est gratuita Dei benevolentia.*

Tit. 3. 4, 5.

Sed postquam bonitas & erga homines amor, apparuit Servatoris nostri Dei. Non ex operibus iustis, quæ fecerimus nos,

sed ex sua misericordia servavit nos, per lavacrum regenerationis & renovationem Spiritus sancti.

V. *Causa Προκαταρκτική, est Christus cum merito suo & efficacia.*

Ephes. 5, 25. Christus dilexit Ecclesiam suam, & seipsum exposuit pro ea : ut eam sanctificaret,

VI. *Causa ejus instrumentalis externa, est doctrina Legis & Evangelii : interna vero, est fides, bonorum operum radix.*

VII. *Cui extraordinaria quoque media accedunt, quibus Deus aut elata dejecit, aut dejecta erigit : ut afflictiones, miracula, terrores & similia.*

VIII. *In prima regeneratione seu vocatione, homo plane πᾶντων sese habuit : in sanctificatione*

tione vero, cum jam fide salvifica donatus sit, principium quoque agens est actionum suarum, non tamen sine speciali Spiritus sancti gratia & impulsu.

IX. *Materia sanctificationis, est totus homo, ejusque intellectus, voluntas, & affectus.*

I. Thess. 5, 23. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos, & integer vestier spiritus, & anima & corpus inculpate in adventum Domini nostri Jesu Christi serventur.

X. *Forma duobus actibus exprimitur, averseione à malo, & conversione ad bonum, (a): illa mortificatio veteris, hæc vivificatio novi hominis, (b) illa crucifixio & sepultura, hæc resurrectio nominatur. (c)*

(a) Psalm. 34, 15. Esa. Coloss. 3, 9, 10. (c) Rom. 55, 7. (b) Ephes. 2, 1. 6, 1 & c. Gal. 2, 20.

XI. *Finis ejus, est Dei gloria, salus nostra, ejusque certitudo: nullum enim electionis evidenti-
us est triumphum.*

2. Tim. 2, 21. Si quis igitur se ab his purgaverit, erit vas speciem in eo sitam, purificat ad decus sanctificationis. 1. Joh. 3, 3. Et quisquis habet hanc spem in eo sitam, purificat se, sicut & ille purus est.

XII. *Sanctificatio in hac vita perfecta non est. Unde opera quoque Sanctorum (quippe qui Spiritus & carnis luctam, quoad vivunt, in se sentiunt) imperfecta sunt.*

Rom. 7, 19, 23, 24. Gal. 5, 17.

XIII. *Differt Sanctificatio à Justificatione:*
I. *Genere;* illius enim justitia ad Qualitatis, hujus vero justitia ad Relationis Categori-
am pertinet. II. *Forma.* Nam 1, in justificatione fides ut manus justitiam Christi apprehendens; in Sanctifi-

Etificatione ut principium & radix bonorum operum, consideratur. 2, In Justificatione tollitur peccatum tantum quoad reatum & pœnam, in Sanctificatione paulatim aboletur, quoad existentiam. 3, In Justificatione, Christi iustitia nobis imputatur; in Sanctificatione iustitia nova & inherens nobis infunditur. III. Gradibus; nam Justificatio est actus unus, individuus, perfectus, equaliter contingens omnibus; Sanctificatio vero est actus successivus, ad perfectionem paulatim tendens, & pro donorum Spiritus sancti varietate, in aliis magis, in aliis minus lucens.

CAPUT XXXII.

In quo

De sanctorum Perseverantia.

Tantum de Justificatione & Sanctificatione: sequitur Perseverantia Sanctorum, & Christiana libertas.

Perseverantia Sanctorum, est donum Dei, quo electis justificatis & sanctificatis, Christi gratia per Spiritum sanctum ita obsignatur, ut nunquam ea penitus excidant.

CANONES.

1. Perseverantiæ nomine, non edm hic intelligimus, qua Electi in gravissima peccata labi nequeant, qua fides ipsorum non labefactetur, qua Spiritus sancti præsentiam efficacem ad tempus amittere non possint: sed qua fide & gratia Dei nunquam penitus & finaliter excidant.

II. Causa

II. *Causſa ejus efficiens, eſt Deus Pater, Filius & Spiritus ſanctus.*

Joh. 10, 27, 28, 29. *Oves mea vocem meam audiunt, & ego eas agnoſco, & ſequuntur me, & ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam è manu mea. Pater meus, qui eas dedit mihi, major eſt omnibus, nec quiſquam poteſt eas rapere è manu Patris mei. Ego & Pater unum ſumus.* Ephes. 1, 13, 14. *In quo etiam poſtquam credidit, obſignatus eſt Spiritu illo promiſſionis ſancto. Qui eſt arrhabo hereditatis noſtræ, dum in libertatem vindicemur, ad laudem gloriæ ipſius.*

III. *Materia, quæ ſubjecti rationem habet, eſt homo vere electus, vocatus, juſtificatus & ſanctificatus.*

IV. *Forma partim in voluntate perſeverandi, partim in actu ipſo conſiſtit. Voluntas in piis nunquam deficit; actus autem modo intenditur, modo remittitur.*

V. *Eſi igitur fides quoad actum ſecundum amittatur, nunquam tamen amittitur quoad habitum & actum primum, quo Chriſtum apprehendit.*

VI. *Finis iſtius doni, eſt certitudo Salutis noſtræ, & vera ac firma conſolatio.*

VII. *Ex his omnibus concludimus, electos, vocatos, juſtificatos & ſanctificatos, ſalutis ſue certos eſſe.*

Præter teſtimonia Scripturæ ſupra citata, hoc confirmat, I. Certitudo electionis noſtræ; Electi enim perire aut reprobi fieri nequeunt. Matth. 24, 24. *Surgenz enim Pſeudo-*

propheta & Pſeudo-Chriſti, & edent ſigna magna & miracula, ita ut ſeducant (ſi fieri poſſet) etiam Electos. 2. Tim. 2, 19. Solidum tamen fundamentum Dei ſtat, habens ſigillum hoc, Novit

Dominus

Dominus qui sunt sui. II. Certitudo Vocationis. Roman. 11, 29. *Nam dona & Vocatio Dei ejusmodi sunt, ut eorum ipsum penitere non possis.* III. Certitudo Fidei. Ela. 42, vers. 1. *Arundinem quassatam non confringes, lychnium fumigans non exstingues.* IV. Certitudo justificationis, per quam nulli condemnatio est iis, qui sunt in Christo Jesu, Rom. 8, 1. V. Certitudo Sanctificationis. Philip. 1, 6. *Persuasum habent hoc ipsum, fore, ut qui cepit in vobis bonum opus, perficiat usque ad diem Jesu Christi.* Testimonia, quæ Bellarminus in contrariam sententiam citat, aut non de vere fidelibus, sed hypocritis agunt; ut Marc. 24, vers. 12, 13. Luc. 8, 13. Joh. 15, 2. Heb. 6. v. 4, 5, 6. & 10, 26. 2. Pet. 2. 21, 22. Aut de defectione, non à fide, qua creditur, sed quæ creditur h. e. à sana doctrina, quam etiam hypocritæ ad tēpus amplectuntur: ut 1. Tim. 1, 19, & 4, 1. & 1. Tim. 6, 19. Aut de vere quidem fidelibus, sed conditionaliter, intelligenda sunt: ut Ezech. 18, 26. *Cum avertit se justus, &c.* & 1. Cor. 9, 27. Gal. 5, 4. Exempla Angelorum malorum & primorum parentum nihil huc faciunt,

quia tantum acceperunt posse si vellent, non velle ut possent: alia autem est regnitorum ratio, qui per Spiritus sancti gratiam perseverare volunt & possunt. Similiter Saulis, Simonis Magi, & Judæ exempla aliena sunt, cum reprobi non electi fuerint. David & Salomon graviter quidem lapsi sunt, sed fide penitus non exciderunt, ut striusq; testatur resipiscentia, Psal. 51, & Ecclesiasticis libro. De Petri lapsu cum Augustino dicimus, *Defecit professio in ore, non fides in corde.* Rationes Adversariorum duæ potissimam considerandæ. I. Temeritatis esse, de fidei certitudine gloriari, cum salus potius cum timore & tremore sit operanda. Phil. 2. 12, Resp. Nullius temeritatis accusandos electos; quia salutis certitudinem non suis viribus adscribunt, per quas millies Dei gratia excidere possent: sed *custodiuntur per virtutem Dei*, 1. Pet. 1, 5. Timor igitur & tremor non firmæ in Deum fiduciæ; sed carnali præsumptioni opponitur. II. Frustraneas esse omnes admonitiones, sicque securitati carnali fenestram aperiri. Resp. Nullam esse consequentiam, tantum enim abest,

abest, ut securitati præbeat hæc doctrina occasionem, ut potius à securitate avocet. I. Quia aliud est, stare; aliud, sibi stare videri, 1° Cor. 10, 12. II. Quia salutis certitudinem nemo sibi polliceri potest, nisi

fide ex sanctificatione exploret. III. Quia tametsi Sancti non penitus Dei gratia excidant, in gravissima tamé peccata labi possunt, quibus Deum & proximum offendunt, sibi quæ varias calamitates accerunt.

CAPUT XXXIII.

In quo

De Libertate Christiana.

Libertas Christiana, spiritualis est manumissio, qua fideles à servitute, qua ante conversionem suam constricti tenebantur, liberati sunt, ut Deo promte & alacriter obediant.

CANONES.

I. *Causa hujus libertatis efficiens communiter, est tota SS. Trinitas; singulariter vero, Christus Dominus.*

Johan. 8. 31, 32. Si man- vos in libertatem vindicabit, & v. 36. Itaque si vos Filii discipuli mei eritis. Et cog- in libertatem vindicaveris, nosceis Veritatem, & Veritas vere liberi eritis.

II. *Causa ejus instrumentalis, est fides.*

III. *Materia, quæ subiecti rationem habet, est homo fidelis.*

IV. *Materia circa quam, sunt Lex, servitus peccati & mortis, conscientie afflictio in rebus adiaphoris & hominum mandatis.*

V. *Forma variis conditionibus, pro objectorum varietate, exprimitur.*

VI. A

VI. *A Lege quatenus liberati sumus, supra in doctrina de Lege ostensum est.*

VII. *A peccato, ejusque inbassione, in hac vita non penitus liberamur, sed liberamur à reatu & dominio ejus: ab illo, per Justificationem; ab hoc, per Sanctificationem.*

Rom. 5. 12. *Ne regnat igitur peccatum in mortali vestro corpore, ut obediatis peccato in cupiditatibus vestris.*

VIII. *A rebus adiaphoris, h. e. nec præceptis, nec prohibitis, sic liberati sumus, ut ad illas servandas aut non servandas conscientia nostra non obligetur.*

Rom. 14. 2, 3. *Alius credit, Qui edis, non edentem ne vescendū esse quibusvis, alius pro nihilo habero: qui nō edis, autē fide infirmus edis olera. ne edentem condemnato.*

IX. *Accurata autem in his casibus fidei & charitatis ratio habenda est. Fidei; ne res non adiaphoras pro adiaphoris habeamus: charitatis; ne proximum infirmum offendamus.*

De fide ait Paulus, Rom. 14. 23. *Qui vero ambigit, si ederit, jam condemnatus est, quoniam non edis ex fide: quicquid vero ex fide non est, peccatum est.* De charitate c. 14. v. 1. inquit: *Eum vero, qui infirmus est fide, assumi, non tamen ad certamina disputationum, &c.*

X. *Eadem ratio est libertatis circa hominum mandata: iis enim, quæ Dei mandatis contraria sunt, aut cum adiaphora sint, pro necessariis obtruduntur, conscientia nostra minime obligatur. Quæ vero divinis præceptis consentanea sunt, illis propter conscientiam non est refragandum.*

XI. *Finis libertatis hujus est: 1. Vera consolatio, quæ ex liberatione à peccato, morte &*

solicitudine in rebus indifferentibus, fluit. 2. Servitus justitiæ, quæ vera demum libertas existit. 3. Verus Dei cultus, immunis à superstitione aut proximi offensione.

XII. *Libertati Christianæ contraria est carnis licentia & lascivia.*

Judæ v. 4. *Subreperunt quidam homines, prius jam olim descripti ad hanc condemnationem, impii, qui Dei nostri gratiam transierunt ad lasciviam.*

CAPUT XXXIV.

In quo

De Judicii extremi Antecedentibus, nimirum Adventu Christi & Carnis Resurrectione.

Superioribus capitibus actum est de Gratia Statu : sequitur nunc Status Gloriæ.

Huc autem pertinet doctrina de ultimo Judicio.

Partes doctrinæ hujus tres sunt : prima de antecedentibus ; secunda de Judicio ipso ; tertia de consequentibus.

Antecedentia sunt, Christi Adventus & mortuorum Resuscitatio.

Adventus extremus Christi est, quo è cælo, in quod sublatus est, redibit ad judicandum terrarum orbem.

CANONES.

I. *Reditus Christi ad judicium certissimus est.*

Revelatus jam inde à Patriarcharum temporibus. *ab Adamo, Enoch, dicens, Ecce venit Dominus cum sanctis millibus suis, ut foras de istis etiam septimus erat judicium adversus omnes,*

& vedat quai, quicunq; ex
 ipsis sunt impij, de factis om-
 nibus, qua impij parantur;
 deque omnibus diutius qua lo-
 cuti fuerint aduersus ipsos
 peccatores impij. Istiusmodi
 testimoniis reliqua Scrip-
 tura plenissima est. Psalm.
 5, 1. &c. Dan. 12. Math. 24.
 & 25. Act. 17. Rom. 2, & 14.
 2. Cor. 5, 1. Thef. 4. & 5.
 2. Pet. 3. Apoc. 19. &c.

II. Et si tempus aduentus Christi exquisite,
 quoad diem & horam, nemo norit (a): signa ta-
 men à Christo & Apostolis tradita sunt, diem ejus
 appropinquantem aut instantem indigitantia. (b)

(a) De die autem & hora
 nemo scit, ne Angeli quidem
 celorum, sed Pater meus solus.
 Marci. 13. 32. Nec ipse Fili-
 us, sed Pater solus. I. Thef.
 5, v. 1, 2. De temporibus &
 opportunitatibus, fratres, non
 opus est, ut vobis scribam. Ipsi
 enim probe sciitis, diem illum
 domini, ut furem in nocte,
 ita venturum. (b) Math.
 24. 32, 33. A sicu murem
 discite parabolam, cum jam
 ramus ejus tener sit & folia
 germinat, nostis prope esse
 aestatem. Ita & vos cum
 videritis hac omnia, sciote,
 illum prope & ad fores esse.

III. Signa illa communia sunt, aut propria.

IV. Communia sunt, qua excidium Hieroso-
 lymitanum & extremum Christi Adventum com-
 muniter significare debuerunt.

Talia sunt, quæ Christus, Pseudo-Christi, bella, pe-
 Matth. 24. vers. 4. 28. stilentie, fames, terræ-mo-
 prædicit, de Hierosolymæ tus, persecutiones Christi
 excidio, ut typo, & de ad- causæ, prodictiones, fidei
 ventu suo simul agens. & charitatis defectus, &c.
 Nempe, Pseudo-Prophete,

v. Propria sunt, extrema securitas & impi-
 eras, (a) Antichristi revelatio & per Spiritum
 oris Christi abolitio, (b) Romæ ruina, (c) &
 Meretricis desolatio & exulatio. (d)

(a) Luc. 17. 26, 30. Ut fa- & ut accidit diebus Loti,
 ctum est diebus Noach, &c. &c. 1. Thef. 5, 3. Cum enim
 dicent,

*dicent, Pax & iusta omnia :
tum repentinū eis imminet
exiliū sicuti dolor partus
mulieri uterum ferenti, nec
effugiens. 2. Tim. 3. 1, 5. Illud
autem scito, scire, ut extremis
diebus insint tempora mo-
lesta. Erunt enim homines
sui amantes, avari, gloriosi,
superbi, maledici parentibus
immorigeri, ingrati, impuri,
charitatis expertes, nescii fe-
deris, calumniatores, intem-
perantes, inimici, minime a-
mantes bonorum, proditores,
& c. (b) 1. Thess. 2. 3. Ne quis*

*vos seducat ullo modo: non
enim adveniet dies Christi,
quin venerit defectio prius,
& relictus fuerit homo ille
sceleratus, filius ille perditio-
nis. & v. 8. Et tum regeatur
impius ille, quem Dominus
Spiritu oris sui & illustri suo
adventu abolebit. (c) Apoc.
18. 2. Cecidit, cecidit Babylon
illa magna, & c. (d) Apoc. 17
16. Et decē cornua h. e. decē
Reges, odio persequentur me-
reticē, & solā reddent illam
& nudā, & carnes ejus com-
dent, & igne tam exurent.*

*VI. His signis à nonnullis accensetur Judo-
rum magna & visibilis ad Ecclesiam Christi ag-
gregatio, quam extremis temporibus expectan-
dam esse docent.*

*Utique plausibilis hæc
sententia foret, si modo in
Scripturis probe fundata.
Quæ ex Prophetis testi-
monia citant, jam Aposto-
lorum tempore impleta
sunt, quibus pariete in-
tergerino sublato, cum
Gentibus in unum corpus
coaluerunt. In Apocalypsi
nihil reperitur, quod fir-
miter sententiam hanc
stabiliat. Præcipuum præ-
sidium quarant in loco
Rom. 11. 25, 26. *Velim enim
vos non ignorare, fratres, my-
sterium hoc, (ut ne sitis apud
vosmetipsos arrogantes) ob-
literationem ex parte Israeli**

*obvenisse, tamē per dum ple-
nitude gentium introierit,
& ita totus Israel servabitur.*
Tota in eo est Apostolus,
ut dehortetur Christianos,
ne ideo, quod Judæis reje-
ctis, ipsi vocati sunt, super-
biant ac Judæis insultent.
Ratio est; quia per ipso-
rum ruinam salus obtigit
Gentibus, v. 11. sic tamen,
ut nec omnibus Judæis
præcisā sit spes reconcilia-
tionis, v. 15. nec immunes
sint à rejectione, qui cum
titulo tenus tantum Chri-
stiani sint, animo efferun-
tur, v. 20, 21. Prius illud de
Judæorum rejectione non
plane

plane sine spe veniæ facta, illustrat mysterio, de Judæorum non universalis, sed partiali tantum refectione, quam *πρόπαν* *δὸς* *μὴ* *περ* nominat, non temporis ratione, quod duratura tantum sit aliquandiu, sed respectu ejus, Gentis Judæicæ, partis, quæ reprobos complectitur: ut sententia sit, non omnibus Judæis, sed parti tantum, h. e. reprobis, cæcitatem evenisse, Nec verba illa, *ταῖς* *σπερ* *δὸς* *πλην* *τοῦ* *ἐν* *τῷ* *αἰῶνι*, hunc habent sensum, quod postquam plenitudo Gentium introierit, demum futura sit talis plausibilis Judæorum vocatio. Nihil enim frequentius est, quam ut particula, *donec, usque dum, tamisper dum*, negata aut affirmata, sit idem quod *nunquam*

aut *semper*; ut supra c. 19. ostensum. Nihil quoque offit huic interpretationi, quod subdit Apostolus. v. 26. *Et ita totus Israel servabitur*; Israelis enim totius nomine omnes electos intelligit, qui demum veri sunt Israelitæ, ut supra c. 9. 7. &c. ostendit, & seqq. quoque v. 28. c. 11. explicat, inquit: *Itaque quoad Evangelium, sumus inimici propter vos: quod ad electionem autem, diliguntur propter patres*. Summa totius loci est, Gentis Judæicæ refectionem *δὸς* *μὴ* *περ* factam (qua cæcitas super reprobis sit mansura) electis ex Gente Judæica non fraudifore, quin ipsi quoque, & sic totus Israel, serventur. Videatur Calvinus in hunc locum.

VII. *Signum Christi jam presentis, erit sine dubio, incredibilis fulgor & majestas, cum qua Christus venturus est.*

Veniet enim *in nubibus cali*, Matth. 26. 64. *incredibili cum gloria*, Matth. 25. 31, *stipatus toto Angelorum exercitu*, ibid. *cum clamore hortationis & voce Archangeli*, 1. Thess. 4. 16. *Præ ejus majestatis fulgore*, *Sol & Luna obscurabitur*, (tanquam lu-

men minus à majoti,) & *stella cadent de calo*, (h. e. videbuntur de cælo cadere) & *potestates cali concurrenntur*, Matth. 24. 30. *imo ad conspectum ejus, calum & terra fulgere videbuntur*, Apocal. 20. 11.

Hæc de Christi adventu: Mortuorum resuscitatio, est qua corpora demortuorum resuscitabuntur, superstitum vero immutabuntur, & cum anima de integro indissolubili vinculo unientur.

C A N O N E S.

I. *Resurrectio, Græcis ἀνάστασις & παλίσσυσις dicta, prima est, aut secunda: illa resuscitatio est à morte peccati ad vitam justitiæ; hæc est revocatio à morte corporali ad vitam.*

Apoc. 20. 6. *Beatus & in resurrectione prima sanctus, qui partem habet*

II. *Resurrectionem mortuorum Scriptura probat, testimoniis, (a) exemplis, (b) typis, (c) & rationibus. (d)*

(a) Jobi 19. 25, 26. Dan. 12. 2. Hos. 6. 14. Matth. 22. 30. Matth. 25. 2. Johan. 5. 26, 27, 28. Philipp. 3. 21. 1. Thesal. 4. & aliis similibus locis. (b) Exemplum excitarum ministerio Eliæ, 1. Reg. 17. 18. Eliæ, 2. Reg. 4. 32. 2. Reg. 13. 10. à Christo item, Matth. 9. 25. Luc. 7. 14. Joh. 11. Matth. 27. & ab Apostolis. Act. 9. 40. & 20. 10. (c) Typus baculi Aaronis revirescentis, Num. 17. Judaici populi è Babylonia reducis, Ezech. 37.

imprimis autem Henochi & Eliæ, Gen. 5. & 2. Reg. 2. (d) Rationes petuntur à fœdere Dei, quod morte non rumpitur: Matth. 22. 30. à promissionibus vitæ æternæ: à Sacramentis illas obsignantibus: quæ 1. Cor. 15, fufius declarantur. Primaria tamen ratio petitur à Christo, qui non tantum Resurrectionis typus & exemplum, sed & initium exfistit; ex vitæ enim Capitis, mystici corporis vita indubie colligitur.

III. *Resurrectio mortuorum tametsi naturam & corruptam hominis rationem superet, tamen nec contra naturam est, nec contra rectam rationem,*

Ratio

Ratio enim recta docet, que justum est, ut quædam peccata post hanc vitam puniantur; ita est quoque, ut quod socium fuit peccatorum, sit quoque pœnarum.

IV. *Causa Resurrectionis efficiens communiter, est tota SS. Trinitas; singulariter autem, Christus Dominus.*

Tribus modis Christus causa ejus efficiens est: 1. ut Deus: 2. ut Judex mûdi: 3. ut Mediator. Prioribus duobus modis causa efficiens est resurrectionis tam reproborû, quam electorû: tertio modo causa Resurrectionis fidelis est merito efficacia & inchoatione.

V. *Materia, est idem numero corpus, quod gessavit homo in hac vita.*

Evinçit hoc præter testimonium Jobi 29. 26. ratio tertio canonî annexa, à justitia petita.

VI. *Forma, in iterata corporis & anime unionē, & mortuorum quidem restitutione, superstitum vero momentanea immutatione, & liberatione à corruptione, consideratur.*

1. Cor. 15. 51.

VII. *Finis, est declaratio justitiæ & misericordiæ Dei: illius quidem in impiis ad condemnationē; hujus vero in piis ad vitam æternam suscitandis.*

Dan. 12. 2. Johan. 5. 26, 27, 28.

VIII. *In Resurrectione pii non tantum à corruptione & defectibus corporum liberabuntur, sed & gloria condecorabuntur.*

1. Cor. 15. v. 42, 43, 44. *Seminatur corruptiōni obnoxium, excitatur incorruptum. Seminatur ignominio, excitatur gloriosum. Seminatur infirmum, excitatur potens. Seminatur corpus animale, excitatur spirituale.*

CAPUT XXXV.

In quo

De Iudicio ultimo.

Sic fuerunt antecedentia Iudicii extremi. Iudicium ipsum est augustissimus ille actus, quo Christus iudicaturus est universum terrarum orbem.

C A N O N E S.

I. Iudicii extremi certitudo iisdem argumentis probatur, quibus certitudo Adventus Christi & Resurrectionis nostrae.

II. Causa ejus Efficiens princeps communiter tota SS. Trinitas est; singulariter autem, Christus Dominus in assumpta humana natura, sed glorificata.

III. Iudex erit Christus principali autoritate; quippe cui omnis potestas data est, & à quo ad superiorem provocare non licebit.

IV. Visibilis erit hic Iudex & conspicuus omnibus, tum ratione fulgoris & majestatis, cum qua apparebit, tum ratione humanitatis.

Sic tamen, ut conspectus ejus pios gaudio, im-

v. Instrumentalis causa, sunt Angeli, quorum opera usus est, tum in congregatione iudicandorum, tum in segregatione piorum & impiorum.

Matth. 24. 31. Is vero mittet Angelos tuba voce magna, & cogent electos ejus à quatuor ventis. & 25. 32. Et cogentur coram eo omnes Genes, & separabit eos, aliteros ab alteris, ut pastor separet oves ab hœdis.

VI. *Materia, erunt omnes homines sistendi coram Christi tribunali.*

Rom. 14. 10. 2. Cor. 5. 10.

VII. *Aliter tamen pii, aliter impii judicandi erunt; illi enim judicabuntur, sed non condemnabuntur; hi vero & judicabuntur & condemnabuntur.*

Atque hoc sensu scriptum iri, Johan. 3. 18. *ptura negat, fideles judi-* & 6. 14.

VIII. *Nec obstat, quod impii jam judicati dicantur; aliud enim est occultum, aliud manifestum & publicum iudicium.*

IX. *Forma $\kappa\omicron\tau\omicron\upsilon\pi\omega\varsigma\epsilon\iota$ processus forensis exprimitur: ad quem pertinent 1. Causæ cognitio. 2. Sententiæ dictio. 3. Ejusdem executio.*

X. *Causæ cognitio, librorum velut protocoli similitudine exprimitur, quibus opera ipsorum descripta sunt.*

Apocal. 20. 12. *Et aper-* | Dei omniscientia, partim
ti sunt libri, &c. Librorum | hominis conscientia intel-
autem nomine partim | ligitur.

XI. *Impii judicabuntur secundum & propter opera sua: pii vero secundum fidei opera, sed non propter opera.*

Hinc Apocal. 20. 12. | ex operibus, sed ab æter-
Alius liber aperiri dicitur, | na Dei gratia, qua libro-
qui est liber Vitæ. Ut scia- | Vitæ inscripti sunt, de-
mus, piorum salutem non | pendere.

XII. *Impiis cum infidelitas tum impietas sua in propria conscientia sic ob oculos ponetur, ut nec quicquam inficiari, nec contradicere possint.*

Plal. 50. 21. *Agua te, & co-* | *cung, verbu otiosum loquuti-*
dine obijcia oculis tuis, Mat. | *fuere homines, de eo red-*
 12. 36. *Sed dico vobis quod-* | *dituros ratione in die judicii*

XIII. *Et si autem electi quoque peccatorum suorum recordaturi sint, adeo tamen Spiritus sancti gaudio perfundentur, ut memoria illorum nihil tristitie ipsis sit allatura.*

XIV. *Sententiam Christi cum reprobi, tum electi audient: illa plena horroris, hac plena consolationis erit.*

Matth. 25. 34. *Venite* | *mentis. & vers. 41. Mala-*
benedicti Patri mei, possi- | *dicti abue a me in ignem*
dete regnum, paratum vo- | *eternum, paratum Diabolo*
bis a justis mundi funda- | *& Angelis ejus.*

XV. *Exsequutio judicii protinus sequetur sententia ditionem, sic, ut impii, spectantibus idpiis, in infernum abripiantur, pii vero Christo in occursum rapti, una cum eo ingrediantur in vitam eternam.*

Matth. 25. vers. ult. 1. Thess. 4. 17.

XVI. *Finis Judicii ultimi, est plena & consummata exsequutio consilii Dei, de patefacienda justitia & gratia sua.*

XVII. *De loco, in quo Judicium ultimum futurum est, nihil temere statuendum est.*

Sunt, qui vallem Josaphat designant, quæ est inter montes Sionis & Oliveti. Descensurum autem Christum, non in terram usque, sed ad illum usque locum, in quo nubes ipsum suscepit. Idque colligunt ex varicinio Joelis cap. 3.

2. Verum illic non de extremo Judicio, sed de Judicio temporali, in hostes Ecclesiæ Israeliticæ, agitur, allusione facta ad insignem illorum eladem, acceptam in valle Josaphat, quæ sita erat in Hierosolymæ conspectu. Quod si ad Judici-

um hæc per anagogen transferre liber, hæc erit sententia, Ut olim hostes Josaphat & Judæorum, in conspectu Hierosolymæ occisi sunt, ita infideles quoque in conspectu spiritualis Hierosolymæ, hoc est Ecclesiæ, judicandos & in infernum deturbandos esse. Atque hoc sensu, Apostoli, Matth. 19. Martyres, Apocal. 20. imo fideles omnes, 1. Corinth. 6. Mundum & Diabolos judicaturi dicuntur: non quod partiatur Christus Judicis gloriam cum Sanctis, sed quod sententiam ejus approbaturi, & justitiam ac sapientiam cœlestis Judicis celebraturi fiant.

CAPUT XXXVI.

In quo

*De Consummatione seculi & vita æterna,
tamquam Judicii consequentibus.*

Judicium extremum duo consequuntur: Consummatio hujus seculi, & Vita æterna.

Consummatio seculi est, qua Mundus hic aspectabilis, impiis in infernum deturbatis, & piis in cœlum Beatorum sublati, interiturus est.

C A N O N E S.

I. *Nominatur συντέλεια τῆ αἰῶνι.*

Matth. 24. 3. & 28. 30.

II. *Causa efficiens consummationis hujus erit Deus: ejusdem enim est mundum creare & eundem destruere.*

III. *Materia ejus est Mundus hic aspectabilis, Cælum nimirum & Terra, una cum iis, quæ in cælo & terra sunt.*

Petrus Cælum, Elementa, Terram & quæ in ea sunt expresse nominat, 2. Pet. 3.

IV. *Consummationi autem huic nec infernus, nec cælum supremum seu Beatorum, obnoxium est.*

IIIuc c

Illuc enim æternum im-
pii cruciabantur, hic vero
pii æterno gaudio perfru-
entur.

v. De forma istius consummationis queritur :

1. Mediatene an immediate futura sit & 2. An futura sit secundum substantiam, an secundum qualitates tantum ?

vi. Priori questioni Petrus satisfacit, docens, facturum hoc Deum per ignem.

2. Pet. 3. 6, 7. Is qui tum erat Mundus aqua munda-
tus perit. Qui vero nunc
sunt celi & terra, eodem ser-
mone repositi, servantur i-
gni, &c. & vers. 10. Celi
eum stridore præteribunt,
elementa vero æstuantia sol-
ventur, terraque & qua in
ea sunt opera exurentur. &
vers. 12. Celi conflagrantes
solventur, & elementa æstu-
antia liquecent. Qualis au-
tem futurus sit hic ignis,
Deus novit, qui ignis est
consumens.

vii. Circa posteriorem questionem in diver-
sas itur sententias; alii enim Mundum hunc in-
terituum volunt xpi iotav, alii xpi πτόθητι.

Qui Mundum secundum
qualitates tantum interi-
turum putant consummati-
onis nomine purgationem
& instaurationem intelli-
gunt, ducti I. Testimoniis.
Rom. 8. 19, 20, 21, 22. Ete-
nim res creata, quasi ex ser-
vato capite observantes, exspectat
revelationem filiorum Dei.
Nam vanitati creatura sub-
iecta sunt, non sua sponte,
sed propter eum, qui subiecti,
sub spe, quod & ipsa vindic-
abuntur ex servitute inie-
ritus in libertatem filiorum
Dei. Scimus enim, omnes
creaturas una suspirare, &

pervenire usque ad hoc tempus.
1. Cor. 7. 31. Præterit species
seu figura huius Mundi. 2.
Petri 2. 13. Sed calos novos
ac terram novam secundam
promissum exspectamus. A-
poc. 21. 2. Deinde videt
calam novam & terram no-
vam. II. Rationibus. 1.
Quia terra in diluvio non
secundum substantiam in-
terit. 2. Quia homo quoque
non secundum substantiam
sed secundum qualitates
mutabitur. Qui vero con-
trariam sententiam tenent
I. Scripturis nituntur. Psal.
102. 27. & Hebr. 1. 11.

Ista

Ista portura sunt, tu autem permans; ista omnia ut vestimentum veterascent, ut indumentum mutabiet, &c. Esa. 51. 6. Attollite in cælum oculos vestros & intuemini in terram deorsum; cælos velut fumum evanesciros & terram ut pannum veteraturam. Matth. 24. 25. Cælum & terra præteribunt, sermones autem mei nequaquam præteribunt. 2. Petri 3. 6. Qui vero sunt nunc cæli & terra, eodem sermone responsi, servantur igni, &c. & v. 10. Cæli cum stridore peribunt, elementa vero astuantia solvantur, terraque & quæ in ea sunt opera exurentur. & v. 12. Cæli confligantes solvantur, & elementa astuantia liquefcent. Apoc. 21. 1. Primum cælum & prima terra abierat, & mare non amplius exstabat. II. Rationibus. 1. Quia Mundus hic aspectabilis hominis viatoris causa factus est; jam vero ubi viator esse desinet ac in cælum sublatus fuerit, nullus Mundi hujus usus erit. 2. Quia rerum ordo hoc evincit. Cum enim Deo æternitas competat sine principio & fine; Spiritibus vero ævum principium habens, sine autem carens rebus physicis tempus tribuitur, principio & fine constans. Ad superiores

*autem objectiones respondent. Locum Rom. 8. 19, 20, 21, 22. non de instauratione Mundi hujus, sed de liberatione à vanitate intelligendum, cui subiectus est: vanitatem autem illam in hoc consistere, quod maxima hominum pars, creaturarum ministerio nequissime abutatur, unde per ἡγοῶντες liberationem expetere dicantur. Locum 1. Cor. 7. 31. contrarium potius docere, nimirum, Mundum hunc non mansurum. Quamvis illic loci non tam de Mundo ipso, quam de rebus mundanis, divitiis nimirum, voluptatibus & similibus sit sermo. Novum cælum, de quo 2. Pet. 3. & Apocal. 21. novum quasi Mundum indigitare docent, quæ electi in cælesti patria incolent; nihil enim frequentius esse allegoria, qua cælum beatorum nunc terræ, nunc cælo aspectabili assimiletur, eodēq; facere verba Petri, quæ addit, *In quibus habitabit justitia.* Certum enim est, post finem hujus Mundi, justitiam nusquam nisi in cælesti patria habitaturam. Ad rationem priorem respondent, nullam esse consequentiam à diluvio ad iudicium multum, quia diluvii tempore*
fuit.

finis Mundi nondum aderat. Sic quoque in posteriori ratione consequentiam ab homine ad Mundum negant; quia Mundus homini ad Vitam æternam promotus nihil proderit, sed conditus tantum est propter hominem viatorem. Etsi autem in istiusmodi controversia, qua nullus fidei articulus labe-

factatur, liceat *inixit*, salvo tamen aliorum iudicio, cordatus Lector posteriori sententiæ subscribet. Aliud quippe est, instaurari & in melius mutari; aliud, instar vestimenti veterascere, instar fumi evanescere, dissolvi, liquefcere, conflagrare, præterire, non amplius existere, ut superiora testimonia volunt.

Tantum de Mundi fine. Vita æterna est summus beatitudinis gradus, quo Christi gloriæ participes facti, Dei visione & cœlestibus gaudiis fruemur in æternum.

CANONES.

I. *Causa Efficiens Vitæ æternæ communiter, est tota SS. Trinitas, Christus vero Dominus singulariter, qui & merito suo vitam nobis impetravit & efficacia sua confert.*

Hinc Pater æternitatis | metonymice Vna ipsa, Jo-
nominatur, Esa. 9. 6. & | han. 14. 6.

II. *Bona opera non sunt causa meritoria vitæ æternæ, licet illis vita tanquam merces gratuita promittatur.*

Bonis operibus merces illis vitam promereamur, promittitur non ex debito, sed ut ad illorum studium eo, sed ex gratia: non ut excitemur.

III. *Æterna illa felicitas perspicitur ex liberatione ab omni malo, & gaudiorum varietate, magnitudine, & æternitate.*

1. Cor. 13. 4. Et abstersurus est Deus omnem lacrymam ab.

ab oculis eorum, & mors | que dolor exstabit amplius
 amplius non exstabis, neque | quia prima abiectus.
 luctus, neque clamor, ne-

IV. Varjetas gaudiorum consideratur in hominis glorificatione, in habitationum celestium amœnitate, in beata Sanctorum societate, imprimis autem in Dei communione.

V. Glorificatio tum corporis erit, tum animæ.

VI. Corpus donabitur, 1. Claritate. 2. Impassibilitate. 3. Subtilitate. 4. Agilitate.

VII. Anima multo majori perfectione erit, quam fuit in homine etiam adhuc integro. Erit enim intellectus sine errore, lux sine caligine, sapientia sine ignorantia, ratio sine obscuritate, memoria sine oblivione, Erit quinetiam voluntas sine depravatione, gaudium sine dolore, lætitia sine dolore. In statu innocentie poterat homo non peccare; in statu gloriæ non poterit peccare.

VIII. Habitationum celestium amœnitas Templi Salomonis & Hierosolymæ typo adumbratur.

Psal. 84. 1. &c. Apoc. 21. 22.

IX. Sanctorum communio, quæ cum gaudio conjuncta futura sit, convivii similitudine explicatur.

Matth. 22. 2.

X. Nec vero tantum communio nobis cum sanctis Angelis intercedet, sed ἱσχυροὶ quoque erimus.

Matth. 22. 30.

XI. Dei communio ea erit, ut sine fine eum visuri, sine fastidio amaturi, sine fatigatione laudaturi simus.

XII. *Magnitudo gaudiorum tanta est, ut non solum eam nemo fando, sed nec cogitando assequi possit.*

Nihil enim in hac vita | quod gaudiis celestibus
aut oculus vidit, aut auris | par esset, 1. Cor. 2. 9.
audivit, aut cor cogitavit,

XIII. *Neque vero talis erit hæc felicitas, cui certus præfixus sit terminus, quæ excidere iterum possimus, sed duratura est in omnem æternitatem.*

Psalm. 16. 11. Facturus | ante faciem tuam, ameni-
es, ut experir sensum vi- | tatem ad dextram tuam, in
te, satietatem gaudiorum | æternam.

XIV. *Beatitudinis æternæ gradus erunt.*

Colligitur hoc ex Dani- | diversitate fulgoris stel-
elis cap. 12. 3. *Et erudi- | larum, illic non futuræ*
entes splendebunt, quasi gloriæ gradus, sed corporis
splendore expansi, & iusti- | mortalis & glorificati
ficantes multos ut stella in | differentiam astruit, ut ex
secula seculorum erunt. Nec | sequentibus manifestum.
officit huic sententiæ, quod | Interim non amplectimur
Marth. 13. 41. *Iusti in ge- | rationem diversitatis glo-*
nere, Solis instar fulsuri | riæ, quam assignant Pon-
dicantur; etsi enim gloria | tificii, diversitatem nimirum
Electorum per se conside- | meritum. Nam ut
ratorum, fulgori Solis & | donum fidei & sanctifica-
stellarum assimiletur, Dani- | tionis, pro mera Dei gra-
ielis tamen cap. 12. Do- | tia, inæqualiter Sanctis
ctoribus præ aliis hoc pro- | obtingit; ita gloriam quo-
mittitur; nec aliâ ratio- | que pro gratiosa sua vo-
dari potest, ob quam illic | luntate distribuet, sic ta-
erudiantium cum primis fi- | men, ut nemo de gloriæ
at mentio. Locus 1. Cor. | defectu conquerendi aut
13. 39, 40, 41. minus com- | alteri eam invidendi caus-
mode ad hoc probandum | sam sit habiturus.

citatur; simile enim de

LIBER SECUNDUS

agens

DE DEO COLENDO.

CAPUT I.

In quo

De Bonorum Operum Natura.

Superiore libro de Deo cognoscendo actum est. Nunc agendum de eodem colendo.

Verus Dei cultus in vera sanctitate & iustitia seu in studio bonorum operum consistit.

Bona opera sunt, quæ Spiritus sancti gratia ex vera fide & ad Legis præscriptum præstantur, ad Dei gloriam, salutis nostræ certitudinem & proximi ædificationem.

CANONES.

I. *Bona opera Virtutes quoque appellantur.*

Latius tamen *Virtutis* | tutes enim hic appellamus
vocabulo sumto, quam à | sanctos affectus, sanctas
Philosophis accipitur. *Vir* | cogitationes & actiones.

II. *Eadem per synecdochen charitatis nomine comprehenduntur.*

Sic enim totam Legem | primum præceptum per-
Christus charitatis erga | tineat; charitas vero er-
Deum & proximum præ- | ga proximum, ad postero-
cepto constare dicit, cum | rem Legis tabulam.
charitas erga Deum, ad

III. *Causa bonorum operum efficiens princeps, est Spiritus sanctus, quoad inchoationem, continuationem, & perfectionem.**Ejus-*

Ejusdem enim est, bonum opus in nobis incipere & perficere. Philipp. 1. 6. | item dare & velle & posse seu efficere, cap. 2. 13.

IV. *Causa instrumentalis eorum, est fides bonorum operum radix.*

Rom. 14. 23. Quicquid non sit ex fide, peccatum est.

V. *Materia bonorum operum, sunt affectus & actiones hominis renati.*

VI. *Forma eorundem, est congruentia cum præceptis Decalogi.*

Cum enim peccatum sit, | cesse est peccatum esse aropia, I. Joh. 2. 4. ne- | quicquid à Legge deviat.

VII. *Bona opera igitur non sunt, quæ ad hominum, non ad Dei mandata conformantur.*

Esa. 29. 13. Matth. 15. 9. | doctrinas, quæ sunt mandata Frustra me colunt, docentes | ita hominum.

VIII. *Nec bona opera sunt, quæ Pontificii supererogationis nominant, quibus plus quam in Lege præcipitur præstari perhibent.*

IX. *Fundamentum opinionis illorum consistit in figmento de consiliis seu rebus non præceptis, sed nostræ libertati commissis, quarum intermissio pœnam quidem non accersat, impletio vero Legis impletione gravior sit & præmium mereatur.*

Talia consilia exstare volunt Matth. 19. 11. ubi consilium de cœlibatu, non præceptum contineri, aiunt. Et vers. 31. ubi Juveni consilium, non præceptum datum esse, asserunt, ut bonis suis venditis ac in pauperes distributis,

Christum sequeretur. Et 1. Cor. 7. ubi itidem consilium de cœlibatu dari dicunt.

Hæc vero sententia de operibus supererogationis & consiliis falsa est. I. Quia Lex imperfectionis arguitur, dum consiliorum

orum exsecutio Legis impletioni præfertur. II. Quia si nemo Legem implere potest, tum multo minus quisquam implebit quæ graviora sunt Lege. III. Quia quotidie remissionem peccatorum petere, & talia opera jactare, sunt *don-*
sa *tu*.

Loca supra citata non de consiliis hominem non obligantibus, sed de præceptis intelliguntur, particularibus quidem & certis personis pro status & donorum ratione accommodatis, sed præceptis generalibus subordinatis. Matth. 19. 11. cœlibatus non suadet, tantum, sed præcipitur, duabus tamen

conditionibus adjectis. I. Si Regni Cœlorum ratio id postulet. II. Si homo de continentia dono certus sit. Sic vers. 11. Adolescenti non consilium, sed præceptum datur, ut detrahatur ipsi larva hypocrisis, qua totius Legis impletionem sibi arrogavit. Et 1. Cor. 7. cœlibatum iis, qui continentia donum habent, non simpliciter, sed propter temporum illorum difficultatem expedire docetur. Jam vero quid Legi divinæ magis consentaneum est, quam omnibus terrenis gloriæ divinæ causæ renunciare? Nihil igitur his locis consulitur, quam quod Lex quoque præcipit.

x. *Finis bonorum operum triplex est: Dei glorificatio nostræq; erga eum gratitudinis testificatio, salutis nostræ certitudo, & proximi edificatio.*

Dei & proximi causa bonis operibus studendum esse, Matth. 5. 16. docetur: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, glorificentque Patrem vestrum, qui est in cœlis.* Nostri vero causa præstanda sunt; quia sa-

lutis, electionis, vocationis & justificationis certi esse non possumus, nisi ex operibus bonis, tanquam fidei, justificationis & sanctificationis effectis. Unde Johannes inquit, *Qui bene agit, ex Deo est.* 1. Epist. 3. 11.

xi. *Subiectum bonorum operum, est homo regeneritus.*

Hoc superioris libri cap. nostræ probatum est. Unde 10. ex corruptione naturæ apparet, quam futilis sit
Scho-

Scholasticorum doctrina de merito de congruo & de condigno, quorum illud hominis non renati, seu ante primam gratiam, hoc vero ejusdē operibus post primam gratiam acceptam tribuunt. Illud meritum de congruo nominant, quod congruum sit, ut Dens homini secundum virtutem suam operanti, præmium reddat: hoc vero meritum de condigno nominant, quia proportio sit meriti & pœnæ. Cujus sententiæ pudit Stapletonum & Bellarminum.

XII. *Adjuncta bonorum operum sunt, imperfectio & eorundem nihilominus necessitas.*

XIII. *Imperfecta sunt Sanctorum bona opera, quoad viatores sunt; perfecta autem erant in statu Beatorum.*

Nec obstant loca, quibus Sancti perfecti ambulasse, & neque ad dextram, neque ad sinistram declinasse dicuntur. Istiusmodi enim locis, non tam perfectio ipsa, quam ejus studium; nec tam graduum, quam partium perfectio, seu sinceritas & integritas intelligitur, qua fideles (quorum peccata alibi Scriptura ipsa memorat) Deo ~~avvmpitue~~ ex cordis sui simplicitate servire student.

XIV. *Imperfectio tamen hæc Christi perfectione tegitur: unde opera nostra semiplena, imo maximis adhuc cum infirmitatibus conjuncta pro perfectis reputantur. Hac ratione de Ecclesia dicitur, quod nec rugam, nec maculam habeat.*

XV. *Necessaria sunt bona opera, necessitate præcepti & medii, non autem necessitate causæ & meriti.*

Ratione præcepti necessaria sunt; quia studium bonorum operum in tota Scriptura nobis seve-

rissime injungitur. Ratione medii necessaria sunt; quia vocationis & electionis veræque fidei sunt

indicia

indicia & signa, & quia
modus seu via sunt, qua
ad cœlestem Beatitudinem
itur. Ut vero si quis hære-
ditatis obtinendæ causa
Basilea Argentinam eat,
via seu iter medium qui-
dem est, sed non causa
meritoria hereditatis: ita
hoc quoque in negotio se-
res habet. Meriti ratio-
nem tum demum habe-
rent opera, si, quæ se-
quenti disticho exprimun-
tur, ipsis tribui possent,

¹ Da tuas, ² sed qua non debes;
³ proportio & ad sit;

*Non aliter meritorium dixe-
ris esse tuum.*

Primum enim, ut opus
bonum meriti rationem
habeat, requiritur, ut no-
strum & ex nobis sit. II.
Ut sit indebitum. III. Ut
mercedi sit æquale. At
I. Bona opera sunt à no-
bis, non tamen sunt ex
nobis, 2. Corinth. 3. 5. II.
Eadem præstare tenemur,
adeo ut si omnia fecisse-
mus, fatendum nihilomi-
nus foret, nos inutiles
servos esse, Luc. 17. 10.
III. Nulla est illorum pro-
portio, si conferantur cum
Vitæ æternæ dono.

CAPUT II.

In quo

*De Virtutibus ad universum Dei
cultum & decalogum per-
tinentibus.*

Virtutes seu bona opera generalia sunt, aut
specialia: illa ad universum Dei cultum,
adeoque totum Decalogum pertinent; hæc ad
alterutram tabulam seu singula præcepta.

Prioris generis Virtutes sunt Intellectus, aut
Voluntatis.

Virtutes Intellectus sunt, Sapientia &
Prudentia.

Sapientia est virtus, qua & Dei voluntatem,
& nostram infirmitatem perspectam habemus,
ut,

ut, quæ voluntati Dei consentanea sint, faciamus, & vires faciendi seriis precibus à Deo petamus.

Rom. 12. 3. *Ut probetis, facere placitum tuum, quia qua sit voluntas Dei bona in vobis mens es: tuo Spiritu, placens & perfecta. vultu bono duc me per viam* Psalm. 143. 10. *Doce me planam.*

Opponitur ei Stultitia seu viarum Dei ignorantia, & *Idiotia* seu Sapientie opinio.

Jerem. 5. 4. *Stulte agunt qui ignorant viam Jehova,* esto sapiens apud te ipsum. Ecclesiast. 7. 16, *Ne sis* Proverb. 3. 7. *Ne sapiens nimium.*

Prudentia est virtus, qua prævidemus, quod quidque tempore, loco & modo faciendum, & qui negotii suscepti futurus sit eventus.

CANONES.

I. *Prudentia consiliorum & actionum directrix est.*

II. *Prudentia est, Mundo diffidere, & se non temere cuius credere.*

Jerem. 9. 14. *Quiq; ab amico suo cavete.* Matt 10. 17 *Prudentes estote sicut serpentes, & simplices ut columbe.*

III. *Prudentia est, simulare & dissimulare.*

Sciendum tamen hic, quod aut studium vitandæ *ἀλαζονείας*. Facere autem hoc licet tunc, quando salva Dei gloria, citra fraudem veritatis, charitatis, iustitiae, vocationis & officii fieri potest.

IV. *Prudentia est, in malis culpæ nullum, in malis pœnæ minus eligere.*

Sic

Sic David, triplici pœna nominata, pestem præ bello & fame elegit, 2. Sam. 24. 12. Cyprianus à Præsidente deliberare iussus, an pareretur, an vero interfici veliret respondit, In re tam sancta non deliberandum. Condæus tribus ipsi à Ca-

rolo nono Galliarum Rege propositis, Missa, Morte, & perpetuo carcere: respondit, se, Deo favente, primum nunquam electurum, ex duobus reliquis vero se alterum voluntati Regis liberum relinquere.

Prudentiæ opponitur Imprudentia & Versutia ac Prudentiæ opinio.

Matth. 23. 3. Quæ erant facta, acceptis lampadibus suis, non acceperant oleum secum. Luc. 16. 8. Et laudavit Dominus Dispensatorem in-

justum, quod prudenter fecisset: ubi versutia prudentia dicitur *καταχρηστικῶς*. Rom. 12. 16. Ne estote prudentes apud vosmetipsos.

Dictum est de virtutibus mentis: Voluntatis virtutes generales sunt, Integritas, Προθυμία seu Promittudo, & Constantia.

Integritas est, qua obedientiam Deo quantumvis imperfectam, serio tamen proposito *ἀνυποκρίτως* & tanquam coram Dei oculis præstamus.

Deut. 18. 13. Integer esto coram Deo tuo. 2. Cor. 1. 12. Nam gloriatio nostra

hac est, testimonium videri ceteri conscientia nostra.

12. Nam gloriatio nostra

Opponitur ei Conscientiæ contemptus & Conscientia simulata seu Hypocrisis.

1. Tim. 1. 19, 20. Retinens fidem & bonam conscientiam, quam repulsa nonnulli fidei naufragii fecerunt. Ex quibus Hy-

meneus & Alexander. Joh. 18. 28. Sacerdotes non introierunt in Prætorium, ne polluerentur, sed ut ederent Pascha.

Προθυμία seu Promittudo, Hilaritas, & Alacritas, est virtus, qua sponte & cum gaudio Deo obeditur.

Psal.

Psalm. 40. 9. *Facere voluntatem tuam, Deus mi, delector.* Psalm. 110. 3.

Populus tuus spontaneus.
2. Cor. 9. 7. *Hilarem datorem diligit Dominus.*

Opponitur ei Præcipientia & Coactio.

Matth. 8. 19. *Et cum dixeris quidam Scriba, dicit Magister, sequar te, quia*

cū q̄rueris. 2. Cor. 9. 7. *Quisq̄ sicut præcipiat corde, ita agat: nō ex tristitia aut necessitate*

Constantia, est virtus, qua homo in Dei cognitione, professione & cultu usque ad finem perseverare paratus est.

Matth. 24. 13. *Sed qui sustinuerit ad finem usq̄ serva-*

bitur. Exempla in Prophetis, Apostolis & Martyribus.

Ei opponitur Inconstantia & Pertinacia in errore seu malo proposito.

Luc. 9. 62. *Nemo, qui mātē suā admora aratro, respexit ad ea quā retro sunt,*

idoneus est ad Regnum Dei.
Act. 7. 54. *Diri cervicē ēgeris ad ea quā retro sunt, incircumcisi corde, &c.*

CAPUT III.

In quo

De Operibus ad primum Præceptum pertinentibus.

Tantum de generalibus virtutibus & operibus. Specialia ad cultum Dei immediatum aut mediatum pertinent.

Immediatus Dei cultus est, qui Deo immediate præstat, & priore tabula docetur.

Estque internus tantum, vel internus & externus simul.

Internus tantum cultus est, qui in corde residet, et primo Dei mandato præcipitur.

Summa ejus est: Ut ipsum solum pro Deo agnoscamus et colamus.

Præ-

Præceptum negativum | *am.* Ex hoc colligitur af-
est, *Ne esto tibi illius Deorum* | firmativum, *Me solum pro*
alienorum ante faciem me- | *Deo agnosco & coluro.*

Ad hoc igitur præceptum pertinet Agnitio
Dei & Religiosus erga eum affectus.

Agnitio Dei est, qua Deum, qui se in Scri-
pturis cognoscendum præbet, pro unico & solo
vero Deo agnoscimus,

Deut. 4, 4. *Audi Israel,* | *culorū me esse Deum fortem,*
Jehova Deus noster, Je- | *& nullum præterea Deum*
hova unus est. Esa. 46. 9. *Re-* | *esse, & neminem parem*
cordamini priorum inde se- | *mibi.*

Huic opponitur Atheismus & Polytheismus.

Psal. 14, 1. *Dicit stultus* | *tum quidem ignorantes De-*
eum animo suo, non est | *um, serviebaris illi, qui na-*
Deus. Galat. 4, 8. *Imo* | *tura non sunt dii.*

Religiosus erga Deum affectus in Fide, Fi-
ducia in Deo, Spe, Charitate, Timore, Resi-
piscencia, Patientia, & Animi gratitudine con-
sideratur.

Pro Deo enim *aliquem* | *nia diligere & timere, vo-*
agnoscere est, in eum cre- | *luntati ejus patienter se*
dere, fiduciā & spem in eo | *submittere, & omnia bona*
collocare, eum supra om- | *pro ejus donis agnoscere.*

Fides est, qua Deum tanquam nostrū Deum
& Patrem amplectimur, ejusq; Verbo, promissi-
onibus & cōminationibus firmiter credimus.

Fides supra considerata | *onis: hic vero consideratur*
fuit ut instrumentum Ju- | *ut virtus & opus ad Dei*
stificationis & Sanctificati- | *internum cultum relatum.*

Opponuntur ei *Amsia* seu *Infidelitas*, & Du-
bitatio de bonitate aut Potentia Dei: Præsumptio
item fidei.

Pſalm. 78. 22. *Israelia non crediderunt, neq; confisi erant in salutem ejus. Num. 20. 12. Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me,* &c. Jacobi 2. 14. *Qua est utilitas, fratres mei, si quis fidem habere se dicat, opera vero non habeat? Num potest fides illa eum servare?*

Fiducia est virtus, qua in Deo ejusq; promissionibus acquiescimus, & toti ab eo, in omnibus tam corporalibus, quā spiritualibus, pendemus.

De Fiducia, quatenus promissiones, de Christo cordi applicat, & forma fidei existit, supra actū est: hic ut fidei effectum con-

sideratur. De hac Salomon inquit Prov. 3. 5. *Fiduciam habet in Jehova ex toto corde tuo.*

Opponuntur ei Diffidentia erga Deum, & Fiducia idololatrica.

Diffidentia exemplum est in Israelitis. Pſalm. 78, 19, 20. in Davide, 1. Sam. 27, 1. in Duce Regio, 2. Reg. 6, 35. in Ahaso, Eſaiæ 7, 2. in iis, qui nimia victus sollicitudine anguntur, Matth. 6, 25. Fiducia idololatrica est, quam homo aut in Diabolo collocat, ut Magi: aut in Idolis, ut Ahasia, 2. Reg. 17, 2. aut in hominum figmentis, sicut

Papani: aut in humano brachio, Jer. 17, 5. aut in fœderibus, munitionibus, medicamentis, &c. Sicut Assa Syriorum opem implorans, & prius Medicos quam Deum consulens, 2. Chron. 16, 8. & 12. Alioquin externis præfidiis uti licet, modo fiduciam in eis non ponamus. Utendum illis; non nitendum.

Spes est qua futura Dei beneficia, imprimis autem salutis nostræ complementum, Dei promissionibus & Christi merito nixi, indubitato expectamus.

Differt Spes à fide ut effectus à causa: Fidei objectum est promissio, qua illa nititur: Spei objectum est res promissa, quam illa expectat.

Ei opponitur Dubitatio, Desperatio, & Spes idololatrica.

Dubitatio etiam in pios quandoq; cadit. 1. Sam. 27, 1. Tandem dixit David cum animo suo, consumar aliquo die manu Saulis. Desperatio plenaria & finalis non nisi in reprobos, quales erant Cain, Gen. 4. Saul, 1. Sam. 28, & 31. Achitophel, 2. Sam. 17. Judas, Matth. 27. & similes: Spes idololatrica in Pontificiis deprehenditur, qui crucem ligneam, Mariam, &c. spem suam nominant, & vitam æternam propter opera, satisfactiones, & indulgentias sperant.

Charitas est, qua Deus tanquam summum bonum sincere & supra omnia a natur.

Sic enim præcipitur Deut 6, 5. Matth. 22, 37.

Opponuntur ei odium Dei & Charitas idololatrica, qua Mundus & quæ in eo sunt, supra Deum amantur.

Joh. 15, 18. Oderunt enim me, & Patrem meum. 1. Joh. 2, 15. Si quis diligit Mundum, non est Charitas Patris in eo.

Timor Dei est, quo Dei Verbum & Majestatem sic reveremur, ut offensam tam benigni Patris omnibus modis præcaveamus, non tam poenæ formidine, quam Dei amore.

Timor Dei quandoque pro toto Dei cultu sumitur: hoc vero loco ea vir-
tus intelligitur, quæ timor filialis appellatur.

Huic opponitur Securitas carnalis, Timor servilis, & Timor idololatricus.

Securitas aliter in piis, aliter in impiis se habet. In piis ita, ut non excutiat-ur omnis Dei timor. In impiis vero est omnimoda carentia reverentiæ Dei.

Timor servilis differt à filiali: I. Quia filialis ex amore Dei, servilis ex metu, imo odio Dei promanat. II. Quia filialis offensam Dei tanquam Patris,

servilis vero poenam Dei
tanquam Judicis metuit.

III. Quia filialis homi-
nem ad Deum allicit, ser-
vilis hominem à Deo ab-
strahit. Timor idololatricus

non solum is est, quo ab
idolis, sed quo ab homini-
bus & Mundo magis sibi
metuit homo, quam à Deo,
Matth. 10, 28. *Ne timeas eos,*
qui corpus occidere possunt &c.

Pœnitentia est, qua peccata agnoscimus, ag-
nita deploramus, fiduciaque in Dei misericor-
dia & Christi merito nos erigimus, cum fir-
missimo à peccatis abstinendi & Deo obedi-
endi proposito.

Resipiscentia & Pœniten-
tia, sicut *μετανοίας* quoq;
& *μεταμέλειας* nomina
quomodo differant, superi-
ore libro capite 30, indica-
ram fuit. Sumitur autem
Resipiscentia vox vel pro to-

ta hominis mutatione seu
vocatione speciali, vel pro
sanctificatione, vel pro
sanctificationis effectu &
parte cultus Dei interni.
Atq; in tertia significatione
demum huc pertinet.

Partes ejus tres sunt. 1, Contritio. 2, Fidu-
cia. 3, Emendationis propositum.

Huic opponitur Perseveratio & Induratio in
peccatis, & ficta æ idololatrica quoq; Pœnitentia

Fictæ pœnitentiæ exem-
plum est in Ahabo, 1. Reg.
21. Idololatrica vero est
pœnitentia Papistarum,
quam ponunt 1, In con-
tritione. 2, In confessio-

ne, 3. In satisfactione,
quæque peccata expiari
putant. Atqui hæc tria
in Judæ quoque pœniten-
tia cernuntur, Matth. 27.

Gratitudo erga Deum est, qua humiliter ag-
noscimus dona & bona Dei in nos indignos
collocata, cum serio Deū glorificandi proposito

Genes. 32, 10. *Impar sum*, inquit Jacob, *omnibus istis*
beneficiis.

Opponitur ei *Ἀχαρισία* seu *Ingratitudo* in
Deum, qua nulla erga Deum gratitudo decla-
ratur,

ratur, aut homo Dei beneficia sibi, aut creaturis, aut idolis accepta fert.

- *Esaie 1, 3: Filios educavi & exuli, ipsi autem defecerunt à me. Jerem. 44, 17. Adolendo rebus cœlestibus, & libando libamina satiebamur cibo, & eramus hilares, ac malum non experiebamur. Habac. 1, 16. Impius sacrificat plagis suis, & sacrificium facit rethaculo suo.*

Patientia est, qua fide Providentiæ, Potentiæ, & Bonitatis Dei, suffulti, afflictionibus ab ipso nobis immisissis, placide nos ejus manui submittimus.

Afflictionum, in quibus Patientia se exercet, variorum species sunt. Nam præter *tristitiam*, seu *vindictam*, quâ Deus in impios exercet, afflictio piorum aut *paenitentia* est seu *castigatio*, aut *denuntiatio*, tentatio seu *exploratio*, aut deniq; *martyrium*, idq; *cruentum*, cum sanguinis effusione conjunctum, vel *incruentum*.

Patientiæ opponitur Impatientia, Patientia hypocritica, & Stoica *ἀναιμία*.

Ad Impatientiam pertinet *μετανοοῦν* seu *quiritatio* in afflictionibus, quasi præter meritum evenirent, & mollicies. Hypocritica patientia in illis cernitur, qui cruciatus ipsi sibi accersunt, ut Baalitar. 1. Reg. 18, 28. Eremitæ, flagellatores, &c. Stoica vero *ἀναιμία* ideo rejicitur, quia patientiæ non repugnat sensus dolorum, & querelæ seu lamentationes: dummodo contra Deum nihil proferatur, ac non tam de pœna, quam de peccatis quiritemur.

CAPUT IV.

In quo

De Operibus ad II. III. IV. Præceptum pertinentibus in genere.

Dictum est de cultu Dei interno. Sequitur nunc cultus ejusdem partim internus, partim externus, qui vera religio appellari solet,

& sequentibus tribus præceptis mandatur.

Vera Religio est, qua Deus ritibus à se præscriptis, & vera Nominis ejus sanctificatione tum in tota vita nostra, tum imprimis tempore à Deo destinato colitur.

C A N O N E S.

I. *Religio & Pietas* (Græcis Εὐσέβεια, Θεοσέβεια & Θεοπρέπεια) generali significatione omnem Dei cultum; specialiter cultum Dei immediatum; specialissime vero aut internum solum, aut externum & internum simul denotat.

II. *Appellatur in Scripturis Δαλεία & Λατρεία.*

Pontificii Λατρείαν Deo, Scriptura, imo contra eam. Δαλείαν sanctis Angelis & hominibus, Ἐπιδαλείαν, Nam & λατρεύειν, Matth. 4, 1. & δαλείειν, Matth. 6, 24. soli Deo jubemur.

III. *Religio vera, divina est ortu, materia, forma, & fine.*

IV. *Religio vera unica tantum est.*

Sola enim vera Religio spondet. Verum & Unum est, quæ Verbo Dei reconvertuntur.

V. *Religio cum omnibus tum imprimis Magistratibus & Ministris curæ esse debet.*

Sunt enim Ecclesiæ nutritorii. Præstant autem hoc, Ecclesias & Scholas conservando, Ministros alendo, &c.

VI. *Vera Religio antiquissima est, quippe quæ jam in Paradiso cæpit.*

VII. *Non solum externa est, sed interna quoq;*

Rom. 2, 2. Non enim qui in carnis, circumcisio est: in propatulo Judeus est, sed qui in occulto Judeus est: nec quæ est in propatulo circumcisio, id est, in die.

VIII. *Religio, non cogenda, sed docenda est.*

IX. *Religio armis non propaganda; armis tamen defendenda est.*

Exemplo piorū Regum, | ratorū, imprimis Constāti-
Maccabzorū, itē & Impe- | ni M. Theodos. Magni, &c.

X. *Si quid in Religionem depravationis irrepserit, à Principe seu Magistratu reformanda est.*

Exemplo Mosis, Josuz, | Ezechiz, Josiz, Constan-
Davidis, Asz, Josaphati, | tini M. Theodosii, &c.

XI. *Si Magistratus sit hostis Ecclesie, nec reformatio ab eo impetrari queat, tum reformatio incumbit iis, quos Deus donis ad hoc necessariis instruxit, nec Ecclesie aut Episcoporum consensus expectandus est.*

Exempla sunt in Gede- | consensum expectassent
one, Jchoiada, Maccabæis, | Majores nostri, nihil un-
Apostolis, &c. Sanesi Ro- | quam reformatum fuisset.
manorum Episcoporum

Religioni Veræ opponitur Epicureismus & falsa Religio.

CAPUT V.

In quo

De Operibus ad secundum Præceptum in specie pertinentibus.

Religionis veræ tum partes, tum tempus divinitus præscriptum considerari debet.

Partes veræ Religionis duæ sunt, Ritus ille, quo Deus in Ecclesia coli vult; & Sanctificatio nominis ejus, in reliqua tota vita.

Ritus Deum colendi est, quem nobis in Ver-

bo suo suo præscripsit : de quo agitur præcepto secundo, cujus summa est, Eo Deum ritu colendum esse, quem Ecclesiæ suæ præscripsit.

Patet hoc ex recta mandati secundi analysi, quod perperam cum primo præcepto confunditur. Ut enim primo præcepto indicatur, quis pro Deo colendus sit; ita hoc secundo ostenditur quo ritu coli velit. Et ut primo præcepto interna idololatria opponitur, ita secundo externa adversatur. Partes hujus præcepti duæ sunt, Prohibitio & Confirmatio. Prohibitionis duo sunt membra: prius de Idolorum fabrica, posterius de Idolorum veneratione. De fabrica Idolorum ait, *Nō facio tibi sculpere, aut ullam imaginem: eamq; subjectorum enumeratione illustrat: nequeorum, inquit, quæ in calis supra, aut quæ in terra infra, aut quæ in aquis infra terram.* Veneratio Idolorum duplici modo

declaratur, Adoratione seu incurvatione, & cultu. Confirmatio constat comminatione & promissione. Utraq; illustratur à natura Dei & ab objecto: illic enim se *Jehovā Deum fortē Zelotem, visitantē iniquitatē;* hic vero *miseri cordē* describit: illic poenam in *tertiā & quartā generationē, ipsum odio habentē;* hic vero *benignitatē in mille simā generationem ipsum diligentium* denunciat. Jam præcepti summaque sit, docet processus, primo à specie ad genus: Idololatria enim prohibetur una cum omnibus ritibus Dei Verbo non cōtentis aut ei contrariis: secundo, à negatione ad affirmationē contrariis; præcipitur enim, ut Deum colamus eo ritu, quem Ecclesiæ præscripsit.

Ritus Ecclesiæ præscripti tum partes, tum adminicula spectari debent.

Partes ejus sunt recta verbi & Sacramentorum Tractatio, & Oratio.

Recta Verbi & Sacramentorū Tractatio est, qua omnia ex illorum promulgatione & administratione fiunt secundum Christi institutionē

Oratio est, qua Deum cum vera ac humili cordis

cordis contritione alloquimur, de iis quæ sanctæ ejus voluntati sunt consentanea.

Estq; aut Invocatio Dei, aut Gratiarum actio.

CANONES.

I. *Causa Orationis efficiens cõmuniter, est tota SS. Trinitas: singulariter vero, Spiritus sanctus.*

Unde Spiritus precum nominatur, Zach. 12, 10.

II. *Causæ impulsivæ ex parte Dei sunt ejus (a) mandati, (b) promissio ex auditionis, (c) Majestas, (d) Bonitas. (e) Beneficia: ex parte nostri vero, necessitas nostra, quæ colligitur ex consideratione inopie, calamitatum, tentationum, periculorum &c.*

(a) Psalm. 33, 8. & 50, citatis locis. (c) 2. Reg. 15. Esa. 55, 6. (b) Matth. 19, 15. (d) Psalm. 86, 4, 7, 7. 1. Timoth. 2, 1. Jac. 5. (e) Psalm. 34, 2. & 1, 13. Esa. 65, 24. & jam 103, 1, &c.

III. *Materia Orationis sunt, tum impetrata, tum impetranda.*

IV. *Forma seu Idea veræ ac religiose Orationis est Oratio Dominica.*

Partes ejus quatuor sunt, Exordium, Petitiones, Confirmatio & Conclusio. Exordium sic sonans, *Pater noster, qui es in celis*, eo directum est, ut animi nostri disponantur, 1. Ad docilitatem; indicat enim, quis invocandus sit, nempe Deus ille, qui in Jesu Christo *Pater* nobis factus est, nos adoptando in filios suos. 2. Ad humilitatem; quia non terrenus, sed celestis ille

Pater est. 3. Ad fiduciam exauditionis; vult enim nos exaudire, quia *Pater noster* est: potest, quia *Pater celestis* est. 4. Ad charitatem; quia orare docemur, *Pater noster*. Petitionum duæ sunt classes. Prior earum est, quæ ad Dei gloriam faciunt, quarum prima & præcipua est, *Sanctificetur Nomen tuum*. Huic posteriores duæ subordinatæ sunt: *Adveniat Regnum tuum: Fiat voluntas*

tua sicut in caelis, ita & in terra. Posterior classis earum est petitionum, quæ ad nostram necessitatem pertinent, tam quoad præsentem vitam, quam quoad futuram. Ad præsentem facit quarta petitio, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Ad futuram spectant duæ postremæ; *Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo:* illa ad justificationis, hæc ad sanctificationis donum commode refertur. Confirma-

tio his verbis sequitur; *Quia tuum est Regnum, Potentia & Gloria in secula, seculorum:* quibus docetur, 1. Cordi esse Deo preces nostras, quia Rex noster est, quippe *cujus est Regnum.* 2. Posse nos ab ipso exaudiri, quia *ejus est Potentia.* 3. Velle Deum nos exaudire, quia *ejus est Gloria.* 4. Nec mutari ejus in nos affectu, quia talis est in secula seculorum. Conclusio est in particula *Amen,* qua serio & cum exauditionis fiducia nos hæc petiisse testamur.

v. *Finis Orationis, est Dei gloria & salus nostra.*

Hæc enim Orationis *α* gloria inchoantur, & in *ω.* Unde Orationis Dominicæ petitiones à Dei *σω.*

vi. *Effecta Orationis sunt longe maxima: non ex Orationis velut operis operati merito, sed ex promissionis divinæ pacto.*

vii. *Objectum Orationis (ad quod) est tota SS. Trinitas, sic tamen, ut aut omnes personæ conjunctim, aut qualibet illarum separatim invocetur.*

Patrem invocandum esse, nemo negabit. Filium invocatur Stephanus, Act. 7, 59 imo omnes Angeli cum adorant, Heb. 1, 16. Spiritum S. una cum Patre & Filio,

Johannes Apoc. 1, 4, 5. Et hymnus ille Angelorum; Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Filio quoque applicatur, Joh. 12, 41. & Spiritui sancto, Act. 21, 26, 27.

viii. *Objectum Orationis (pro quo) sunt non mortui*

mortui, sed viuentes & ad mortē non peccantes.

Pro iis enim, qui ad dum; aut enim damnati, mortem peccant, orari aut beati sunt: illis precēs Deus non vult, 1. Joh. 5, nostræ nihil profunt, his 16. Pro mortuis non oran- necessaria non sunt.

IX. Objectum (contra quod) sunt aperti Dei hostes

Non autem statim ipsis iis factæ, qui Prophetico imprecari debemus æter- spiritu à Deo donati erant, num exitium: sed orandus non temere nobis in exem- Deus, ut potenti sua manu plum sunt trahendæ; diffi- eos humiliet & convertat; cile enim est, inter eos, qui quod si vero converti no- ad mortem peccant, & eos lint, in æternum eosdem de quibus adhuc bene spe- puniat. Imprecationes ab randum est, discernere.

X. Preces conjunctæ esse debent cum humili peccatorum agnitione, cum vera & firma fiducia, ac constanti respicientiæ proposito.

XI. Externi gestus decenter usurpati ad devotionem animi tum excitandam, tum testificandam plurimum faciunt.

Et hæc de partibus ritus illius, quo Deus à nobis vult coli: Externa ejusdem adminicula sunt Jejunia & Vota.

Jejunium est abstinencia à cibo et potu, ad certum tempus ideo suscepta, ut carnis lascivia retundatur, et Deus ardentius à nobis colatur.

C A N O N E S.

1. Jejunium coactum est, aut voluntarium. Illud pauperum est, ob cibi penuriam; hoc eorum, quos cibis non deficit. Voluntarium naturale, politicum, aut Ecclesiasticum est. Naturale est, quod valetudinis causa suscipitur. Politicum est, quod publi-

publicorum negotiorum causa à Magistratu indicitur. Ecclesiasticum denique est, quod definivimus.

II. Jejunium Ecclesiasticum privatum est, aut publicum.

III. Privatum est, quod quisque sibi aut familie suæ propter causas privatas indicit.

Exempla sunt, Jobi 1, 12. 2. Samuel. 3, 36. & 12, 16. Nehem. 1, 4.

IV. Publicum est, quod à Magistratu seu Ecclesia publicis de causis, & imprimis calamitatibus ingruentibus precipitur.

Exempla; 2. Chron. 20. Esther 4.

V. Verum jejunium ex modo & fine judicandum.

VI. Modum si spectemus, verum Jejunium, 1. Non in ciborum delectu, sed in abstinentia ab omni cibo: 2. Non in externa tantam abstinentia à cibo, sed & in abstinentia à peccatis consistit.

Esa. 58, 6, &c. Joelis 2, 12.

VII. Finis Jejunii nullus alius esse debet, nisi ut cultui divino ac precibus ardentius vacemus, carnis lasciviam retundamus, coram Deo abjectionem & coram proximo veram testemur resipiscentiam.

VIII. Jejunia non adstricta sunt certo tempore, ut in Veteri Testamento: sed libere, urgentibus necessariis causis, suscipi debent.

Tale est Jejunium. Votum est pollicitatio de re licita Deo sancte facta: ad testificandam animi nostri ad Deum colendum promptitudinem

CANONES.

I. *Votum hoc loco, non preces aut desiderium, sed promissionem religiosam denotat.*

II. *Votum generale est, aut speciale: illud de rebus praeceptis est & ab omnibus exigitur, quale est votum Baptismi: istud de rebus licitis est & à quibusdam singulari de causa suscipitur. Illud pars cultus divini; istud adminiculum tantum ejus existit.*

III. *Votum speciale ex Efficiente, Materia, Forma & Fine judicandum est.*

IV. *Efficientem si spectemus: excluduntur à voto speciali. 1. Qui rationis & judicii usum nondum sunt assequuti. 2. Qui sui juris non sunt, sed vel patria vel maritali auctoritate constricti.*

Numer. 6.

V. *Materia voti, est res licita, & in nostra potestate sita.*

VI. *Forma in deliberatione mentis, in proposito voluntatis, & in promissione interna aut etiam externa consistit.*

VII. *Finis, est vel grati animi testificatio, vel privatae disciplinae exercitamentum.*

Prioris generis votum est, cum quis ex morbo aut periculo liberatus votivam oblationem velut gratitudinis tesseram Deo consecrat. Posterioris generis votum est, cum quis à re aliquin licita, sibi tamen periculosa, velut à vino aut similibus, voto abstinet.

VIII. *Subiectum, cui vota nuncupanda sunt solus Deus est.*

IX. *Votum nondum nuncupatum, arbitrarium est: nuncupatum vero & legitime factum, servandum est.*

Pl. 76, 12. *Vovete & vota reddite Jehovæ Deo nostro Haftenus.*

Hactenus de vero Deum colendi ritu; cui, præter ejus intermissione, opponitur ritus Deum colendi falsus.

Estque objecti ratione triplex: aut enim à Deo non præceptus; aut ab eo expresse prohibitus; aut præceptus quidem est, sed in alienum finem directus.

Ritus Deum colendi ab eo non præceptus *Ἐθελοδυσκολία* dicitur, cultus nimirum ex humano cerebro confictus.

Hunc Deum colendi ritum Paulus opponit libertati Christianæ, 2. Coloss. 2. 20, 21, 22, 23. Itaque si mortui cum Christo, liberi estis ab elementis hujus Mundi, quid ut viventes in Mundo ritibus oneramini? Ne assigeris, neque gustaris, neque contraharis? Quia omnia ipso usu pereunt, præscripta ex mandatis & doctrinis hominum. Quia rationem quidem habent sapientia in cultu voluntario, (in ἑθελοδυσκολία,) & submissione animi, & in eo, quod corpori non parcamus: non tamen ullius sunt pretii, cum ad ea spectemus, quibus facitur caro. Tales sunt ritus à Pontificiis introducti, in Baptismi & Sacramentorum administratione. Quinque item Sacramenta ab ipsis conficta: Tempus orationi & precibus definitum: Linguae Latine & sphæricularum in precibus

usus: Jejunia in ciborum delectu potius, quam abstinentia posita: in primis jejunium quadragesimale: Votum item paupertatis, obedientiæ monasticæ & continentiae religiosæ. Paupertatis votum impium existit; quia cum homo, ex Dei mandato, in sudore vultus sui victum sibi querere debeat, ejusmodi voluntaria paupertas ordini ejus repugnat. Eadem ratio est voti obedientiæ; quia illo homo à Christo tam pretioso λύτρο redemptus, pecuniae servituti subicitur & à vocatione legitima abstrahitur. Temerarium vero est continentiae votum; quia rarius vitæ donum est, & hoc voto quam plurimi, sub prætextu castitatis, Satanae laqueis implicantur.

Ritus

Ritus cultus religiosi Dei Verbo prohibitus, est Idololatria & Sanctorum adoratio.

Idololatria, est qua idolum fabricatur, retinetur, aut religiose colitur.

Idololatriæ duo sunt genera. Prius est, cum pro Deo habetur & colitur, quod verus Deus non est; atq; hæc primo præcepto repugnat. Posterius idololatriæ genus est, cum verus quidem Deus colitur, sed aut in Idolis, aut in sanctis, Angelis & demortuis.

Idolum est imago seu simulacrum cultus religiosi causa factum.

CANONES

I. *Idolum ab imagine & simulacro ut species à genere differt.*

Dupliciter igitur hoc in negotio errant Pontificii. Primo, idem volunt esse idolum & simulacrum; ducti hac ratione, quod simulacra à simulando dicantur: cum à similando potius seu simili vox deducta sit. Non igitur statim omne simulacrum est idolum; siquidem Tertullianus hominem quoq; simulacrum Dei nominat. Frustra conantur asserere ubi in Scripturis est vox *simulacri* ibi in Græco esse *εἰδωλον*. Nam etiam in Latinis Bibliis testimonia sunt in contrarium. Exod. 34, 15. Levit. 26, 30. Act. 17, 73. Secundo statuunt, Imagines rerum existentium esse, Idola non existentium. At notum est, etiam Gentiles idola habuisse non tantum fictarum, sed & earum rerum, quæ revera fuerunt. Nec obstat Pauli dictum, 1. Cor. 8, 4. *Scimus idolum nihil esse in Mundo*; id enim non objecti respectu dicit, quod idolo representatur, sed respectu virtutis, quæ in Idolis nulla est.

II. *Idololatriæ tres gradus sunt, fabricatio, retentio, & cultus.*

III. *Fabricatio Idoli est, cum imago seu simulacrum fit cultus religiosi causa.*

IV. *Non*

IV. *Non igitur omnis imaginis aut simulacri fabrica est idololatria: alia enim memorie, oblectationis, aut alterius politici usus causa facere licet.*

V. *Cherubini, Serpens æneus, & similia, Dei jussu facta sunt, non cultus religiosi causa, sed ut essent typi Christi.*

Inepte igitur illorum prætextu idola sua defendere volunt Papistæ. Nam I. Illa facere Deus jussit: hæc vero prohibuit. II. Illis nullus cultus religiosus exhiberi debuit; unde serpens æneus, ex quo

adorari cœpit, contractus est: 2. Reg. 18, 4. his vero cultus religiosus exhibetur. III. Cum typi omnes Christi adventu sublati sint, nihil tale in Novo Testamento locum habet.

VI. *Imagines Christi, Angelorum, Mariæ & Sanctorum à Papanis fabricatæ, revera sunt Idola.*

Ratio; quia fabricantur cultus religiosi causa. Pontificii Idola esse negant: I. Quia non sunt simulacra rerum non existentium. II. Quia non agnoscantur pro diis. III. Quia Angelis facies humana tribuatur & alæ. IV. Quia Sancti revera humanam formam gesserint. V. Quia libri sint Laicorum. R. in primo & secundo argumento, I. Nulla est consequentia: utrinque falsa ponitur Idoli definitio: non enim tantum illud idolum est, quod est rei non existentis, aut quod pro Deo agnoscitur; nam

& Gentiles idola habuerunt rerum, quæ revera fuerunt, & idola à rebus ipsis discreverunt. II. Utrinq; falsum est Antecedens simpliciter intellectum. Certum enim est, Papistas etiam Imagines facere eorum, qui nunquam fuerunt, ut S. Georgii, Christophori, & similia. Certum quoq; multos istiusmodi Idola pro diis agnoscere, siquidem & vim divinam & honorem divinum illis tribuunt. In tertio itidem nulla est consequentia à vivis Imaginibus, quas Deus in visionibus exhibuit, ad Imagines mu-

tas.

tas. In quarto hoc solum sequitur, Sanctorum Imagines fabricari posse, nempe si non id fiat cultus religionis causa. In quinto falsum

est Antecedens; quales enim libri sint, patet ex Jer. 10. 14, 15. & Hab. 2. 18, 19. ubi idola mendacii & vanitatis Doctores appellatur.

VI. SS. Trinitatis imaginem fabricare idololatria est maxime horrenda.

Rationes sunt. I. Quia Deus imagines tales fieri non vult, Deut. 4, 15. &c. II. Quia SS. Trinitas effingi aut similitudine representari non potest, ut expresse docetur, Jes. 40, 18. & 46, 5. III. Quia similitudine hominis, aut simulacro, ex ligno aut lapide facta, Deum velle effingere, Majestati divinæ summe contumeliosum est, ut docetur Esa. 40. 19, 20. & 46, 6. Rom. 1, 23, &c. Obijciunt, 1. Imagines, quibus SS. Trinitas representatur, non exprimere Dei essentiam, sed tantum proprietates aut acci-

ones. Ergo non esse Idola. 2. Imagines istas in visionibus oblatas esse; non igitur esse Idola. R. In primo argumento Antecedens laborat falsa separatione proprietatum Dei ab essentia, cum revera sint ipsa essentia; Consequentia vero falsa est; quia nec se, nec actiones aut apparitiones suas imagine vult exprimi, Deut 4, 16. &c. In secundo falsum est Antecedens; non enim imagines manufactæ & mutæ, sed vivæ oblatæ sunt sanctis Dei viris, quas tamen nec pingi, nec fingi curarunt.

VII. Ut fabrica Idolorum, ita retentio quoque illorum in Scriptura damnatur.

Deut. 7, 5. Sic facite eis: altaria eorum diruite, & statuas eorum frangite, etiam lucos eorum succidite, & sculptilia eorum comburite igni. Esa. 30, 22. Polluetis rectorum sculptilium argenti mei, & amictum fusilis ex auro meo, separabis ea, ut laborant ex mensibus; apage, dices eorum cuique; 2. Cor. 6, 16. Qua consensio

templi Dei cum Idolis? Huc faciunt exempla Josaphati, Ezechiae, Josiae, &c. Adversarii è contrario sic argumentantur. Qui imagines in templis retinent, non cultus sed ornatus causa, non sunt Idololatrae. At qui nos &c. R. Falsa est Major. 1. Quia licet imagines non colantur, cultus tamen periculus subest. 2.

2. Quia id ad ornatum Templi nihil facit, quod in Dei contumeliam facit: meretricius hic ornatuſ eſt, & priſtinæ ſcortationis nota. Objiciunt quoque, Serpentem æneum non prius fuiſſe conſectum, quam coleretur. R. Imparem eſſe rationem ſerpentis ænei & idolorum; quia ſerpens

æneus cultuſ religioſi cauſa non eſt erectuſ, ſed ut Chriſti typuſ eſſet; tum vero demum in idolum converſuſ eſt, cum religioſe coli cœpit. Quod ſi ſerpentis ænei retentio periculo non caruit, quanto minus citra periculum retinentur, quæ revera idola ſunt & fuerunt?

IX. *Cultuſ Idolorum in adoratione & ſervitute conſiſtit. Adoratio ſit capitiſ apertione, corporiſ incurvatione, genuflexione, oſculatione, & ſimilibuſ geſtibuſ. Servituſ vero religioſa idolis exhibetur, cum ornantur auro, argento & gemmiſ, cum incenſa eiſ offeruntur, cum loco eminentiore collocantur, cum vota illiſ nuncupantur, cum honorantur peregrinationibuſ, muneribuſ, cereiſ, lampadibuſ, altaribuſ, templiſ, feſtiſ & ſimilibuſ caeremoniſ religioſiſ.*

Cultuſ hic graviffime prohibetur hoc ſecundo mandato, *Ne incurvato te eiſ neq; colito ea.* Item Deut. 4. 15, 16, 17. Pſal. 115, 2, &c. Habac. 2, 19. 1. Cor. 10, 14.

1. Joh. 3, v. ult. Excipiunt hic Pontificiſ, I, citatiſ lociſ de Idolis Gentiliuſ agi. II, ſe non imaginem, ſed Deum in imagine colere, ut habent Verluſ;

Nam Deus eſt, quod imago docet, ſed non Deus ipſa, Hanc videat, ſed mente colat, quod cerniſ in ipſa.

Ad priorem exceptionem reſpondemus, 1, citatiſ lociſ imprimiſ hoc mandato, & Deut. 4, omneſ imagines religioniſ cauſa factaſ damnari. 2. Rationeſ, propter quaſ Idola Gentiliuſ abominanda ſunt, in Ima-

gineſ quoque in Papatuſ erectaſ competere; nam & illæ ex auro, argento, ære, ligno, & lapide ſunt, & nec videre poſſunt, nec audire, nec ambulare, Apoc. 9, 20. Ad poſteriorem exceptionem dicimus, 1, Revera Imagines

Imagines in Papatu adorari, siquidem nulla pars est cultus religiosi, canone hoc IX descripti, quem imaginibus suis non exhibeant. 2. Non excusari eos, qui, se Deum in imagine colere, prætendunt: quia istiusmodi cultum prohibuit, & non adorari vult nisi in Spiritu, Joh. 4. 23. Alioquin hac ratione Israelitæ quoque se excusare potuissent: non enim tam amentes erant, ut vitulum aureū, Deū esse crederent; sed Deū in vitulo, tanquā simbolo colere volebant.

X. *Idolorum cultui affinis est Adoratio hostiæ consecratæ.*

Æque idololatricum est fundamentum, quod huic cultui substernunt, præsentia nimirum Christi in pane Eucharistiæ seu externis ejus accidentibus, ob quam panem deificatum seu Deū appellare non dubitant, juxta hymnum; *Non es panis, sed es Deus, homo liberator meus.*

XI. *Eodem pertinet Imaginis crucis adoratio.*

Sic enim eam alloquuntur in Antiphona, *O crux, ave spes unica, auge pius jutor, et dona veniam.*

XII. *Non minus horrenda est Idololatria, qua Imaguncule, quas Agnos Dei vocant, in Papatu fabricantur & consecrantur, quibus eadem virtus tribuitur, quæ Dei Filio, in peccatis purgandis, fulguribus depellendis, &c.*

XIII. *Reliquiæ Sanctorum non solum magna cum idololatria, sed & summa cum impostura in Papatu honorantur; supposititias enim illas esse, vel inde manifestum est, quia nullus Sanctorum est, cujus non monstrantur apud Papistas diversis in locis duo aut tria corpora.*

Videatur Calvinus admonitio de Reliquiis.

Hæc hætenus de Idololatria. Adoratio Sanctorum, est cultus religiosus seu precatio ad Sanctos, Angelos, & defunctos directæ.

(C A N O.

CANONES.

I. *Duplex est adoratio, civilis seu socialis, & religiosa: illa in externo & civili honore, hac in religiosa invocatione consistit.*

II. *Sanctis presentibus adorationem seu honorem civilem exhibere licet.*

Exempla, Genes. 10, & 19. 1. Reg. 18, 7. 2. Reg. 2, 15.

III. *Imo defuncti quoque & ex nostro conspectu in cælum subducti, honorandi sunt: 1. Honorifice de illis sentiendo. 2. Virtutes illorum, tanquam Dei dona, prædicando. 3. Easdem imitando.*

Matth. 26, 13. *Amen gelium in toto Mundo, etiam amen dico vobis, ubicunque quod hac fecit, dicitur ad prædicatum fuerit hoc Evangelium in memoriam ipsius.*

IV. *Religiose vero nemo Angelorum aut Sanctorum defunctorum adorari seu invocari debet.*

Rationes sunt. I. Quia ejus rei nec præceptum, nec exemplum, nec promissio in Scripturis reperitur. II. Quia invocatione Sanctis omniscentia, omnipotentia & similia tribuntur, quæ solius Dei sunt. III. Quia in Sanctos non est credendum. Jam vero, *Quomodo invocabunt eum, in quem non crediderunt?* Roman. 10, 14. IV. Quia religiose adorari noluerunt. Exemplo Petri, Act. 10, 25, 26. & Angeli, Apoc. 19, 10, & 22, 8. Objectiones Pontificiorum frivola sunt. Dictum Genes. 48, 16. non de creato, sed increato Angelo seu de Filio Dei intelligendum est. Genes. 48, 16. *Vocari nomen Jacobi super filios,* est, à Jacobo denominari & in numerum posterorum ejus recipi. Sicut Esaiæ 4, 1. *Locus Jobis,* i. in Versione vulgata corrupte legitur. Nec ibi Eliphas.

phas Jobum hortatur, ut Sanctos demortuos invocet, sed ad Sanctorum viventium testimonium provocat. Male quinetiam concludant, Sanctos demortuos invocandos esse, quod ipsorum preces, dum in hac vita sunt, expetere jubeamur, Jac. 5, 14. Alia enim est Sanctorum in hac vita conditio, alia in futura: in hac vita norunt afflictiones nostras, in altera

non item, Esa. 63, 16. In hac vita non invocantur sed ad preces pro nobis fundendas invitantur. At à Pontificiis Sancti demortui religiose invocantur & in auxilium vocantur. Fundamentum sententiæ Pontificiorum est, quod Sancti mediatores sint; minimum intercessionis. Sed quam falsum hoc sit, superioris libri cap. 18. ostensum est.

Sic quoque de ritu cultus religiosi à Deo prohibito actum est. Ritus à Deo quidem præceptus, sed in alienum finem directus est cultus superstitiosus & hypocriticus.

Cultus Dei superstitiosus est, cum ritibus externis à Deo præceptis singularis quædam vis & efficacia, velut ex opere operato, ascribitur.

Ut cum certis verbis, vocibus aut scriptis, vis abigendi Satanam, sanandi morbos, &c. tribuitur: cum Sacramentis per se vis servandi, & à peccatis liberandi inesse fingitur: cum βαττολογία seu pluralitas

verborum & similia precibus pondus addere statuuntur: cum cibus alius alio & dies alius alio sanctior judicatur, cum Votis eorumque persolutioni ratio bene de Deo merendi ascribitur.

Cultus hypocriticus est, cum externi quidem ritus à Deo præscripti observantur, sed sine interno cultu animique devotione.

Vehementer Deo displicet, Psalm. 50, 8. &c. Esaia 1, 10. &c. 29, 13, &c. &c. & 66, 3. &c. Jerem. 4, 5. &c. Matth. 15, 8.

CAPUT VI.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad tertium Præceptum spectantibus.

Tantum de ritu Deum colendi. Sanctificatio Nominis ejus in reliqua tota vita tertio præcipitur mandato.

Summa ejus est, Etiam extra Dei ordinarium cultum sanctificationi Nominis divini in omnibus studendum esse.

Mandati duo sunt membra : interdictum & confirmatio ejus. Interdictum est, *Ne assumes nomen Dei tui in vanum. Nomen Dei non tantum titulos significat, qui Deo tribuuntur, sed proprietates, verbum, opera & quæcunq; ad No-* minis divini glorificationem pertinent. Ex hoc itaq; interdicto colligitur præceptum, *Nomen Dei tui sanctificato.* Confirmatio gravissima cõminatione constat, *Nam non relinquet impium Jehovah eum, qui Nomen ejus assumerit in vanum*

Sanctificatio divini nominis in affectu consideratur, aut in effectu.

In affectu, est zelus pro Dei gloria, vehemens nimirum animi studium tuendi & propagandi Nominis Dei glorificationem cum justo dolore & indignatione adversus ea, quæ contra Dei gloriam fiunt.

Exempla ejus sunt in Jeremia, Jer. 33. 9, 10, Lutho, 2. Petri 2, 8. in 11. in Johanne Baptista, Moïse, Exod. 32, 19. in Pi- Matth. 14, 14. in Christo, nehaseo, Num. 25, 9. in Da- Johan. 2, 14. &c. in Pau- vide, Psalm. 69, & 119, lo, Act. 14, 14. & 17. 53. in Elia, 1. Reg. 19, 10. 16, 17.

Huic opponitur Stupor Dei gloriam non curans

rans, (a) zelus errans seu sine scientia, (b) zelus inconsideratus, (c) & zelus simulatus. (d)

(a) 1. Samuel. 2. 9. Honorasti filios tuos supra me. & cap. 3. 13. Quia maledictionem inferentibus sibi filiis suis, non tamen repressit eos. (b) Rom. 10. 2. Testor enim de ipsis, eos Zelum Dei habere, sed non ex notitia. (c) Jonæ 4. 1. Quod cum male haberet Jonam, pessime; & accensa esset ira ejus, oravit Jehovam, dicens: quæso Jehova, an non erat hoc verbum meum? &c. Luc. 9. 54. Cum autem hoc vidissent discipuli ejus, Jacobus & Johannes dixerunt, Domine, vis, dicamus ut ignis descendat à celo & cōsumat eos ut etiā Elias fecit? (d) Jesa. 7. 12. Dixit Ahas, non perā signū, neque timebo Jehovam.

Sanctificatio nominis divini eff. & tu seu actu ipso fit verbis & factis.

Sanctificatio verbis præstanda, est sancta Nominis divini usurpatio, & constans ejus confessio.

Sancta Nominis Dei usurpatio est, qua non nisi necessarii de causis, & summa cum reverentia, ac gloriæ in eo relucens admiratione & celebratione usurpatur.

Deut. 28. 58. Timendo | summe reverendum istud,
Nomen gloriosissimum & nēpe Jehovam Deum meum.

Opponitur ei superstitiosa Nominis divini Retinentia, levis ejus Assumptio, Facetiæ & Sales è Scripturis, et Blasphemia seu Probrum in Deum immediate conjectum.

Exemplum horrendæ | Esa. 10. & Duce ejus Rab-
blasphemix est in Assyrio, | face, Esa. 37.

Sanctæ Nominis Dei usurpationis species cernuntur in consecrando, jurando & sorti-
endo.

Con-

Consecratio est, qua res usibus nostris infer-
vientes Verbo Dei ac precibus sanctificantur.

Sanctificare, hoc loco est,
ad bonum & licitum usum
segregare. Qua ratione
consecrantur Tempia, Mi-
nistri, Opera Vocationis,
Cibus & Potus. 1. Tim. 4, 5.

*Nam quicquid creavit Deus,
bonum est: nec quicquam
rejiciendum est, si cum gra-
tiarum actione sumatur.
Sanctificatur enim per ver-
bum Dei & preces.*

Opponitur Consecrationi huic, præter ejus
intermissionem, Consecratio superstitiosa, qua
certis formulis verborum, singularis vis & ef-
ficacia inesse creditur: & magicæ Consecrati-
ones ac incantationes.

Intermittunt hanc con-
secrationem, qui cibo, potu
&c. citra preces & gratia-
rum actionem utuntur.
Superstitiosæ consecratio-
nis exempla quamplurima
sunt apud Pontificios, in

consecratione aquæ, salis,
cere, &c. Magicæ consecra-
tiones & incantationes non
excusantur verborum bo-
nitate; nisi enim bonis bene
utamur, abominandus est
Verbi Dei abusus.

Jurando Sanctificatur Nomen Dei, tum ju-
rejurando, tum adjuratione.

Juramentum est contestatio Dei, in re gravi,
tanquam veritatis testis & mendacii vindicis.

CANONES.

I. *Jusjurandum res est per se bona & sancta.*

Ratio. I. Quia à Deo
præceptum, Deuter. 6, 13.
& 10, 23. Isa. 65, 16. Jer.
12, 16. II. Quia Deus
quoque & Angeli jurant,
Genes. 22. Psalm. 95.

Hebr. 3, & 6. Apocal. 10,
&c. Huc facit illud Ter-
tulliani, *O bestos, quorum
caussa jurat Deus! O mis-
eros, si ne quidam Deo
juranti credimus!*

II. *Persona juramentum præstans, talis esse debet*

debet, quam jurisjurandi reverentia non excludat. Non admittendi igitur, 1. Qui rationis usum nondum sunt assequuti. 2. Furiosi. 3. Perjurii convicti.

III. Materia juramenti esse debet res gravis, magni momenti & licita.

IV. Forma ejus vel explicata est contestatione & imprecatione, vel contracta, & alterutra parte constans.

V. Finis juramenti, est confirmatio veritatis, decisio litium, & gloria Dei illustratio ac hominum salus.

Hebr. 6, 16.

VI. Objectum juramenti, per quod jurandum, solus Deus est.

Ita præcipitur Deut. 6, 13. *Jehovam Deum meum timeo, & illum colito, & per Nomen ejus jurabo.* Rationes quoque sunt. I. Quia solus Deus *αγαπώμενος* est, qui omnia videat, solus omnipotens qui perjurium ulciscatur. II. Quia juramentum cum invocatione conjunctum est, quæ soli Deo debetur, ut supra ostensum.

VII. Cum creaturarum in juramento à Sanctis fit mentio, per metonymiam aut Deus ipse aut ejus vindicta intelligitur, quam sibi homo imprecatur.

Sic Gen. 31, 33. *Jacob juravit per patrem Patri sui, h. e. per Deum, quem paterbat Isaacus.* Sic Apostolus, 2. Cor. 1, 23. *Ego vero testem Deum invoco in animam meam. h. e. ut puniat me, si scienter fallam.*

VIII. Adjunctorum ratione juramentum in publicum seu solemne & à Magistratu requisitum & privatum seu sponte, non temere tamen, oblatum, in assertorium item & promissorium distinguitur.

IX. *Servanda sunt juramenta etiam vi extorta & nobis damnosa.*

Psalm. 115, 4. *Fictus in damnum suum, non temerarius.* Queritur autem hic An juramentum latroni factum, quo quis se redempturū paciscitur, sit servandum? Resp. Promissio illa aut de ~~ab ipso~~ tantum est, aut de re tota silentio tegenda. Prius promissionis genus hominem obligat:

posterius non item, cum prius & arctius obstrictus sit Magistratui, cujus prædones arcere interest. Proinde qui exitii metu adactus, prædoni se hac ratione obstrinxit, re ad Magistratum delata, fidei illius nexu, autoritate publica, exsolvi poterit.

X. *Juramento affinis est, gravis asseveratio.*

Tales asseverationes sunt, Genes. 41, 15. *Ita vivas Pharaö,* hoc est, quam vere vivit Pharaö, eumque vivere cupio. & 1. Sam. 1, 36.

Vive anima tua, Domine mi, sum mulier illa. Huc pertinet asseveratio à Christo usurpara, *Amen amen.*

Juramento opponitur in defectu, ejus improbatio; aut legitime delati retractatio.

Priore modo peccant Anabaptistæ, præcedentes Christi dictum, Matth. 5, 14. *Ne juretis omnino,* & illud Jacobi parallelum, Jac. 4, 11. Sed non animadvertunt, utrobique non juramentum legiti-

mum, sed temeraria tantum & idololatræ jura-
menta prohiberi. Posteriore modo peccant, qui cum juramento Dei gloriam aut proximi salutem promovere possent, id tamen facere non sistent.

In excessu opponitur juramento, 1, Perjurium. 2, Juramentum temerarium, 3, Injustum. 4, Idololatricum.

Perjurium est, cum aut scienter falsum asseritur, aut promissio fit absque servandi proposito, aut cum proposito servandi facta, non impletur.

Fu-

Fugiendum est I. Propter gravitatem peccati. Peccat enim perjurus in Deum, quem rei falsæ testem advocat, cujus sanctissimum Nomen profanat: peccat in proximum, quem perjurio circumvenit & gravissime scandalizat: peccat in seipsum, diraqueq; sibi imprecatus. II. Propter gravitatem poenæ; perjurii enim non inulta manent. Exempla sunt in Regibus Sedom, &c. Gen. 14, 4. in Hosea Rege Isra-

elis, 2. Reg. 17, 4. in Zedekia. 2. Reg. 25, 3. &c. in Rudolpho Bavariz Duce, in Ladislao Ungariz Rege, & aliis quamplurimis. detestabile quoq; fuit apud Ethnicos, Unde Tibullus,

*Ah miser es! quis primo
perjuria celes!*

*Sera tamen iaculis poena
venit pedibus.*

Perjuriis autem æquivalent Sophistica & Jesuitica illorum interpretationes, quibus tamē à perjurii labe & poena se non vindicabunt.

Juramentum temerarium est, quod citra necessitatem usurpatur.

Exemplum ejusmodi temerarii & assidui jurato-
ris est Saul, 1. Sam. 14.
vers. 40, & 45.

Juramentum injustum est, quod fit de re illicita aut inhonesta.

Tale fuit juramentum Davidis, quo minatus est domui Nabalis exitum, cujus revocatione docuit, juramenta illegitima poti-

us rescindenda quam servanda esse, 1. Sam. 25. Talia quoq; sunt juramenta Monachorum, fidelitatis, obedientiz, &c. in Papatu.

Juramentum idololatricum est, cum per falsos deos aut per creaturas juratur.

Huc non solum pertinent juramenta facta per cælum, terram, &c. quæ prohibentur, Matth. 5, 14. sed & juramenta facta per Sanctos; ut enim illis invocationis honor sine

idololatria deferri nequit, ita neque honor juramenti. Nec enim Papani metonymice per Sanctos Deum intelligunt, sed per ipsos Sanctos jurant.

Tantum de jurejurando. Adjuratio est obtestatio sub Dei nomine, imperio aut precibus facta, ut secundum conscientiam, aut quasi juramenti loco, veritas dicatur.

Exemplum Jos. 7, 19. *gloriam Jehova Deo Israelis, & ede ei confessionem. chanem, Fili mi, nunc tribue*

C A N O N.

Adjurationi obtemperandum est in iis, quæ Dei gloriæ & proximi dilectioni non adversantur.

Exemplum in Christo, si igitur Tyrannus nos ad-
qui ad Pontificis, quan-
tumvis impii, adjuratio-
nem, se Filium Dei profes-
sus est, Matth. 26, 24. Quod
juraret, ut fratres nostros,
aut ipsorum conventus
proderemus, minime id fa-
ciendum foret.

Opponitur ei Adjuratio temeraria, Adjuratio Diabolorum magica & Imprecatio impia, qua Deus aut ejus creaturæ in hominis exitium adjurantur.

Adjuratio Diabolorum
(quam *exorcismus* nomi-
nant) magica est, minime-
que respondet factis Apo-
stolorum, qui non adju-
rando, sed in nomine Chri-
sti imperando, dæmonia
ejecerunt.

Sors seu sortilegium est exploratio ejus, quod cuique à Deo destinatum in divisionibus, ob componendas lites, externis signis facta.

Sortes divinæ sunt, aut
humane. Illarum exem-
pla sunt, Levit. 16. Jos. 7.
1. Sam. 10. Nehem. 10.
Johan. 1. Act. 1. Atque hæ
non imitandæ sunt, quod
mandato destituamur. Hæ
vero (divisorie dicæ)
usurpari possunt, sic ta-
men, ut persuasum habea-
mus, eas divinitus regi,
Proverb. 16, 2.

Huic opponuntur superstitiosæ electiones ac consultationes & sortitio fraudulenta.

Hæc.

Haftenus de nominis Dei usurpatione : Professio ejus est, quum veritatem ex Dei verbo agnitam, quoties opus est, ad ejus gloriam, libere & aperte coram hominibus confitemur.

Matth. 10, 32. *Quisquis confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui est in caelis.* Roman. 10, 10. *Corde creditur ad justitiam, ore vobis est.*

Opponitur ei, 1. Veritatis dissimulatio. 2. Aperta ejus abnegatio. 3. Intempestiva ejusdem confessio.

Dissimulationis exemplum est in Judæis, Christum propter excommunicationis metum non profitentibus, Joh. 12, 34. Abnegationis, ex infirmitate tamen factæ, adeoque non plenariæ, exemplū Petrus est, Matth. 26, 69. &c. De intempestiva confessione Christus monet, Matth. 7, 6. *Ne date, inquit, sanctum canibus, nec projiciatis margaritas vestras coram porcis, ne quando conculcent eas pedibus & convertantur in vos lacerent vos.*

Sic ostensum quomodo Nomen Dei sanctificetur verbis. Facto ipso sanctificatur, cum vitta & actiones, sanctæ nostræ professioni respondent.

Matth. 5, 16. *Ita splendeat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, & glorificent Patrem vestrum, qui est in caelis.*

Opponitur ei actionis congruentis professioni nostræ Intermissio & Impietas.

Prioris exemplum est in Mose & Aarone, qui Deum, cum aquas contentionis ex petra daret, coram oculis filiorum Israelis, non sanctificasse dicuntur, Numer. 20, 12. Posterioris exemplum est in Judæis, de quibus Paulus ait, Roman. 2, 24. *Nam Dei nomen propter vos blasphematur inter Gentes.*

CAPUT VII.

In quo

*De Operibus ad IV. Præceptum
pertinentibus.*

Hucusque de partibus cultus Dei actum est : sequitur nunc tempus peculiariter cultui divino destinatum.

De hoc agitur præcepto quarto, cujus summa est, Ut Sabbati diem sanctificemus.

Mandati duo sunt membra, præceptum, ejusque confirmatio. Præceptum est, Ut Sabbatum sanctificemus. Quod illustratur I. Particula hortatoria, *Recordare diei Sabbati*, quæ argumento est, prius quoque Israelitas de ejus sanctificatione monitos fuisse, ejus vero contemptum ac neglectum; Israelitis sub Pharaone pressis, invaluisse. II. Declaratione præcepti, quæ sit *à vitiis operum sex diebus faciendorum, & die septimo omitrendorum*. III. Subsectorum distributione; sunt enim vel homines, vel ju-
menta. Homines aut domestici sunt, aut peregrini, utrique superiores, aut inferiores. *Sex (inquit) diebus operaberis & facies omne opus tuum. Die vero septimo Sabbatum est Jehova Deo tuo, ne facias ullum opus, tu aut filius tuus, servus tuus aut ancilla tua, aut jumentum tuum, aut peregrinus tuus, qui est intra portas tuas.* Confirmatio nititur exemplo Dei, *Nam sex diebus perfecit Jehova caelum ipsum & terram, & mare & omnia quæ in eis, quivit vero die illo septimo: idcirco benedixit Jehova diei Sabbati & sanctificavit illum.*

Sanctificatio Sabbati est, qua à laboribus & operibus externis cessatur, ut homo una cum familia & jumento suo reficiatur, diesque ille cultui divino impendatur.

CANONES.

I. *Præceptum de Sabbati sanctificatione non primum in monte Sinai, sed jam in creationis primordio sancitum, docet, primo homini, quantumvis integro, cultus divini rationem præscriptam fuisse.*

II. *Sanctificare Sabbatum, non est diem illum sanctum facere, sed à profano usu segregare, & cultui divino destinare.*

III. *Causæ ad sanctificationem hanc impellentes sunt, 1. Præceptum Dei. 2. Æquitas præcepti. 3. Promissiones obedientibus factæ.*

Præceptum, præter quartum hoc mandatum, exstat Levit. 19. 3, & 23, 1. Jer. 17, 22. & aliis locis. Æquitas ex duobus patet: 1. Quia

Deus ex septē diebus unū tantū cultui solenni destinavit. II. Quia suo pte prælucebat exemplo. Promissiones sunt Es. 56, 2. &c. & 58, 13.

IV. *Materia seu objectum hujus sanctificationis, est dies Sabbati seu septimus, in Ecclesia Judaica: cui successit dies primus, à Resurrectione Christi, Dies Dominicus, à S. Eucharistiæ usu, Dies Panis, & à Baptismi administratione olim Dies Lucis dictus.*

V. *In præcepto de Sabbati sanctificatione discernendum est inter τὸ νῦν καὶ τὸ ποτὶς, seu inter id quod morale aut ceremoniale est.*

Ceremoniale fuit: I. Quod dies septimus præcise sanctificandus erat. II. Quod hac ratione Judæi & Gentilibus discerni debebant. Morale vero est, quod aliquis ex septem diebus Dei cultui sit destinandus. Dicitur

autem primum sanctificat Ecclesia, exemplo Christi, qui eum sanctificavit resurrectione sua, & apparitione, Johan. 20. 19. & 26. Exemplo item Ecclesiarum Apostolicarum, Act. 20, 7. 1. Cor. 16, 2. Apoc. 1, 10.

VI. *Forma sanctificationis hujus diei in omissione & actione consistit.*

VII. *Omittenda sunt opera externe ac temporalis vocationis.*

Hæc operibus cultus divini opponantur, dum inquit, *Sex diebus facies omne opus tuum.*

VIII. *Concessa tamen sunt, quæ citra ingens damnum in alium diem rejici nequeunt.*

Luc. 24, 5. *Quis vestrum, si ipsi asinus aut bos in puteum incidat, non statim extrahet eum die Sabbati?* Agnoverunt hoc olim Maccabæi, Maccab. 2, 41. *Clade enim Sabbato accepta* constituerunt se contra hostem defendere. In tali casu necessitatis valet Christi regula, *Sabbatum propter hominem factum esse, non hominem propter Sabbatum.* Marci 2, 18.

IX. *Facienda sunt Sabbato opera; quibus dies ille destinatus est: quod genus sunt, Sacros cœtus frequentare, Verbum Dei meditari, Sacramenta participare, mutuis hortationibus & exemplis sese invicem ad pietatem invitare, egrotos invisere, egenis benefacere, &c.*

X. *Finis sanctificationis hujus, naturalis aut spiritualis est.*

XI. *Naturalis est, ut homines & jumenta requie reficiantur.*

XII. *Spiritualis finis Judæis proprius erat,*
 1. *Ut ipsis quies illa, post labores in Ægypto & molestias in deserto, in terra Canaan concessa, adumbraretur.* 2. *Ut hac pedagogia parte ad Christum spiritualis quietis à peccato & operibus carnis autorem, deducerentur.*

XIII. *Hodie vero finis ejus spiritualis est*
 1. *Ut Ecclesiæ cœtus sit aspectabilis, & fideles sese*

sefe ad eam, velut Noachi arcam, aggregent. 2. Ut consideratione natalis hujus Mundi & Resurrectionis Christi, Deum Creatorem & Redemptorem nostrum celebremus. 3. Ut quiete ab operibus, de quiete à peccatu nostris admoneamur. 4. Ut ad perpetuum futura vitæ Sabbatismum magis magisque aspiremus & assurgamus.

Triplex hinc Sabbatum statuitur: typicum & cæremoniale, adeoque temporarium tantum; spirituale, sed tantum inchoatum; cæleste & æternum.

XIV. Sabbati sanctificatio cum omnibus, tum maxime Magistratibus & Pastoribus incumbit.

Magistratus est, exemplo Nehemiæ, cavere ne Sabbatum petulanter violatur, Neh. 13, 15. &c. Ejusdem est, necessitate ita postulante, strictam diei illius observationem ita moderari, ut charitatis quoque habeatur ratio. Exemplo Maccabæorum, Maccab. 2, 41. & Constantini M. qui sicubi summa postulavit necessitas, etiam rustica opera indulgit.

XV. Sabbato affinia sunt, Christianorum festa, non ad ἡμετέραν ἡμετέραν, sed ad beneficiorum Christi commemorationem instituta: modo conscientis absolutæ necessitatis laqueus non injiciatur.

Colos. 2, 16. *Ne quis igitur aut respectu diei festi, aut novos dānet, ob cibū vel potum volunt, aut Sabbatorum.*

Sanctificationi Sabbati ejus tum neglectus, tum profanatio opponitur.

Neglectus Sabbati aut simpliciter cōmittitur, cum nulla ejus habetur ratio: aut secundū quid, cū vel sola cessatione ab operibus nostris adeoque ignavo otio transmittitur, ommissis iis operibus, quibus Sabbatum destinatum est; de quibus Can. 7; vel opera illa perfunctorie tantum &c.

sine interna animi devotione peraguntur, quale Sabbatum merito hypocriticum dicitur.

Vide Jesa. 1. 4.

Profanatio Sabbati fit, 1. Operibus externæ vacationis citra necessitatem susceptis, velut itineribus, debitorum exactionibus, &c. 2. Operibus carnalibus, cum dies Sabbati fabulis, lusu, comædiis, choreis, comellationibus, & id genus aliis peccatis transigitur. 3. Operibus idololatricis.

Istiusmodi profanatio 35. Nehem. 13. 16. Je-
gravissimum peccatum est. rem. 17, 27.
Exod. 31, 13, 14. Num. 15.

CAPUT VIII.

In quo

*De Virtutibus ad Præcepta secundæ Tabulæ
in genere pertinentibus.*

Superioribus capitibus actum est de cultu Dei immediato: nunc mediatum sequitur, in virtutibus & operibus secundæ Tabulæ.

De hoc cultu agendū generatim & speciatim.

Generatim ad cultum Dei mediatum & secundam Tabulam pertinet Charitas & Justitia

Charitas erga homines, est tum hominis erga seipsum, tum ejusdem erga proximum.

Charitas hominis erga seipsum est, quæ post Deum unusquisq; fidelium seipsum diligit, suamq; temporalem & æternam salutem quærit.

Marth. 7, 12. Quicumque *imò enutrit ac fovit eam.*
volueritis, ut faciam vobis Phil. 2, 12. Cum timore ac
dominet, & vos facitis. Eph. *et timore vestram ipsam sa-*
3. 29. Nemo suam ipsius car- *lutem conficit.*
nam unquam odio habuit.

Opponitur ei tum odiū sui ipsius perversum, tum φιλαυτία seu inordinatus amor sui ipsius.

Odii perversi exempla in illis videmus, qui obstinate Deo rebellant, & in exitiū ruunt. φιλαυτίας vero vitium in iis deprehenditur, qui nimio sui amore inebriati, proximū non solum juxta se contēnunt, sed se quoque supra Deum amant. De his inquit Christus Johan. 12, 25. *Qui animam suam amat, perdet eam.* E contrario de piis Apocal. 12, 11. dicitur, *Non dilexerunt animam suam usque ad mortem.*

Charitas erga proximum est, qua proximum ut nos ipsos diligimus.

CANONES.

I. *Causa efficiens charitatis hujus, est Deus Pater in Filio per Spiritum sanctum.*

Gal. 5, 22. *Fructus autem Spiritus est charitas.*

II. *Instrumentalis ejus causa, imo radix, est Fides per charitatem efficax.*

Gal. 5, 6.

III. *Materia seu objectum ejus, est proximus noster, h. e. quilibet, cui vel officium, vel auxilium exhibere debemus.*

Luc. 10, 36, 37.

IV. *Maxime tamen exercenda est erga domesticos fidei, Gal. 6, 10.*

His enim non tantum rituali devincti sumus. E-
communi & naturali cha-
ritatis vinculo, sed & spi-
rituali devincti sumus. E-
phes. 4, 1, 2.

V. *Neque hac in parte excludendi inimici.*

Hæc enim charitas cum-
primis nobis commenda-
tur, Exod. 23, 4, 5. *Si vi-
deris asinum aut bovem ini-
mici tui errantem, &c.* Prov.
25, 21, 22. *Si esurians oson-
tuus, ciba cum pane, &c.*
confer Roman. 12, 14, 20.
Matth.

Marth. 5, 44. &c. Ad eandem incitare nos debet exemplum Patris celestis beneficientis bonis & malis, Marth. 5, 48. tradentis Filium pro nobis inimicis, Roman. 5, 8.

VI. Forma charitatis in proximum, consistit in ejus analogia, cum charitate erga nos ipsos.

LEV. 19, 18. Diliges proximum tuum sicut teipsum.

VII. Finis ejus, est testificatio nostræ erga Deum charitatis, & certitudo regenerationis ac salutis nostræ.

I. Joh. 4, 20. Si quis dixerit, diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est: qui enim non diligit fratrem suum, quem vidit, Deum, quem non vidit, quomodo diligit?

I. Joh. 4, 7. Quisquis diligit, ex Deo natus est, & v. 12. Si diligamus alii alios, Deus in nobis habitat.

Opponitur Charitati, 1. Charitatis defectus & neglectus. 2. Charitas hypocritica. 3. Odium proximi injustum. 4. Charitas inordinata, qua homo plus diligitur quam par est.

De primo vicio Paulus inquit, I. Cor. 13, 1. Si linguæ hominū loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum as resonans aut cymbalum tintinnans. De secundo Jac. c. 2. 15, 16. Quod si frater aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, dicas autē eis aliquis vestriū. Abite cum pace & saturamini; non tamen dederitis eis quæ apia sunt corpori; quæ erit utilis. De tertio Joh. I. Epist. c. 3, 13. Quisquis odit fratrem suum, homicida est. De quarto Rens ipse, I. Sam. 2, 30.

Honorasti filios tuos supra me. Et Christus, Marth. 10, 37. Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus. Sciendum autem hic, duplex odium erga homines probari: prius est, cum hostes Dei, quatenus tales sunt, odio habemus. Pl. 139, 21. An non ocores tuos, Jehova, odio habeo? Posterius est, cū odio prosequimur, quæ nos à Christo aut constanti ejus confessione abstrahunt, quatenus talia sunt. Luc. 14, 26. Si quis ad me venit, & non odit patrem, matrem, uxorem, &c.

Charitas.

Charitas absolute consideratur, aut reciproce.

Absolute consideratae tres species sunt, Humanitas, Benevolentia, & Misericordia.

Humanitas est, qua ad dilectionem nostram quibusvis hortando, monendo, consolando, juvando, &c. testificandam propendimus.

Vocatur *ἡμετερον* ἡμετερον, 2. Corinth. 8, 16. Appellatur quinetiam *officiosa*, & quatenus peregrinis aut advenis exhibe-

tur, *hospitalitas*, quae nobis commendatur Esaiæ 16. 3, 4. Roman. 16, 2, 3. Tert. Epist. Johannis v. 8. Hebr. 13, 2.

Opponitur ei tum inhumanitas, qua aut humanitatis opera intermittuntur, aut crudelitas exercetur; tum intempestiva humanitas cum humanitatis officia aut iis præstatur qui indigni sunt, aut non eo modo, quo præstari debebant.

Inhumanitatis foret, si quis cæco offendiculū poneret, aut furdo malediceret. Inhumanitatis exēpla sunt in Edomitibus & similibus Gentibus, Judæis afflictis afflictionē adjicientibus, Amosi 1, & 2. In Levita

quinetiam & Sacerdote, somnorum desertentibus. Intempestivæ humanitatis est, pro quovis temere spōdere, Prov. 6, 1. & 11, 15. aut quibusvis eleemosynam erogare, non habita ratione dignitatis, 2. Thessal. 3, 10.

Benevolentia seu favor est, quo in proximi bonum & commodum sic inclinamus, ut prosperitatem ei ex animo precemur & gratulemur.

Esai. 66, 10. *Lætamini cum urbe Hierosolyma, &c.* Rom. 12, 15. *Gaudete cum gaudentibus.* Exempla in beatis

Angelis, Luc. 3, 10. & 15, 10. in Paulo, Rom. 1, 8. & pluribus locis: in Johanne, 2. Joh. 4, & 3. Joh. 3, 4, 5.

Opponitur ei Invidia, seu Ægritudo ob alterius bonum; Malevolentia item, qua quis alterius perniciem optat: & simulata Benevolentia.

In-

Invidiæ quatuor gradus sunt. I. Cum quis ferre nequit, ut alius eodem secum bono fruatur. Exempla in primis operariis, Matth. 20, 11. &c. & Act. 13. 4, 5. in Judæis Gentibus salutem invidentibus. II. Cum quis alteri id invidet, quod ipse impetrare non potest. Exemplum in Satana, in Caino, Genes. 4. in Esauo, Gen. 27. in fratribus Josephi, Actor. 9. 7. in Maria sorore Moysi, Num. 12. in Saule, 1. Sam. 18. 7, 8. in Proceribus Regni Persarum, Dan. 6. in Pompeio & Cæsare, de quibus Lucanus,

*— Nec jam ferre potest,
Cæsare priorem,*

Pompeius suæ parem. —

III. Cum quis moleste fert alium eo bono ornari, quo is, quem diligit. Exemplum in Josua, invidente Eldad & Medad, quod æque ac Moyses prophetarent, Num. 11. in discipulis Johannis, Joh. 3, 26. & Christi, Marci 9, 38. IV. Cum quis alteri invidet

aut ejus odio destruit id, quod ipse frui non cupit. Exemplum in Philistæis puteos, quos foderant servi Abrahami, ocludentibus. Genes. 26. Simile, à cane, fœnum non comedente, animalia vero, quæ eo vescuntur, latratu suo arcente; & à Stellione, cutem, quam quorannis exuit, devorante, ne serviat homini comitiali morbo laboranti. Vitandum est invidiæ vitium: I. Quia graviter prohibetur. Psal. 37, 1. Prov. 3, 31. II. Quia conjuncta est cum fastidio bonitatis Dei. Matth. 20, 15. *An oculus tuus malus, quia ego bonus?* III. Quia impellit ad nefaria delicta. Homicidia Genes. 4. 2. Sam. 3. vers. 20. Seditiones. Num. 12. Hæreses. Vitam quietam reddit inquietam, Jac. 3, 16. Malevolentia, invidiæ & simulati favoris exemplum est in Phariseis Christum invitantibus. Luc. 14, 1, &c.

Misericordia est, qua nobis sic cordi est aliorum miseria, ut eam lenire aut tollere omnibus modis studeamus.

Matth. 5, 7. *Beati misericordes, &c.* Luc. 6. *Estote misericordes,* Roman. 12, 15. *Placet cum fletibus.* 1.

Thess. 5, 14. *Sublevaré infirmos.* Species ejus memorantur. Matth. 25, 35, &c. Exempla in Jobo.

Job

Job 30, 25. in Davide. | thane, 1. Sam. 20. in Sa-
Pſalm. 40, &c. in Jona- | maritano, Lucæ 10.

Opponitur ei Immisericordia, qua quis afflicti aut non miseretur, aut afflictionem ei addit: *Ἐμψυγμία*, qua quis alienis malis lætatur: Misericordia item simulata & illicita.

Immisericordia prohibetur, Proverb. 3. 27, 28. Meretur damnationem absque misericordia, Jac. 2, 13. *Ἐμψυγμία* exempla sunt in Dogo, Pſalm. 53. in Edomais, Pſalm. 137. in hostibus Christi, Matth. 27. Gravissime prohibetur, Proverb. 24, 17. Simulata misericordia cernitur in hostibus Davidis, Pſalm. 41. 7. Misericordia Crocodili appellatur, qui devoraturus hominē lacrymas fundit. Illicita misericordia damnatur Jerem. 15, & 16.

Charitatis absolute consideratæ species fuerunt. Reciproce consideratæ species sunt Charitas fraterna & Amicitia.

Charitas fraterna est, quæ ultro citroque intercedit membris Christi, seu domesticis fidei.

Hæc eo se extendit, ut pro fratribus animam ponere debeamus: 1. Joh. 3, 16. Exemplum in Jona- | thane, in Maccabæis, in Paulo, &c. Hæcque etiam erga mortuos exercenda est, luctu, sepultura, &c.

Amicitia est charitas duobus pluribusve intercedens, qua mutua, vera, & singulari benevolentia se complectuntur ad præstanda officia honesta & possibilia.

CANONES.

1. *Omnibus nos humanos, benevolos & misericordes, sed non omnibus nos amicos præbere tenemur.*

Ratio est, quia amicitia | lari vinculo nitens, quod in reciproca & mutua benevolentia consistit, singu- | adeo arctum est, ut secretissima quæque in amicum
finiam

finum effundere liceat : jam vero non omnibus tuto confiditur, unde & sapienter ambulare jubemur, Zachar. 7, 5. Nemo fidat proximo suo. Ephes. 5,

15. Videte igitur, quomodo accurate incedatis, non ut insipientes, sed ut sapientes, redimens occaſionem, quoniam dies mali sunt

II. Amicitia vera ex fine judicatur : nempe ſp pietatis & honeſtatis cauſſa colatur.

Aristot. docet 8. Ethic. Amicitiam jucunditatis, utilitatis, & virtutis ſeu honeſtatis cauſſa coli, atq; ex tribus his finibus po-

ſtremum probat. *Vulguſ amicitiã utilitate probat,* inquit Poeta. Verum piis poſſimum honeſtatis habenda eſt ratio.

Amicitia opponitur Amicitia ſimulata : item Amicitia, Fœdera, ac nimia converſatio cum improbis ſeu infidelibus.

Amicitia ſimulata ac falſe exemplum eſt in hoſtibus Davidis, Pſalm. 41, 7. & 55. 13, 14. & in Juda proditore. De fœderibus cum impiis ſciendum, illa pacis eſſe, aut belli. Fœdus pacis eſt, quod inter tranquillitatis publicæ ultro citroque ſervanda cauſſa. Quale fuit fœdus Abrahami cum Hamer & Eſcol, Genes. 14, 13. & cum Abimeleco, Genes. 21, 27. Iſaaci cum eodem, Genes. 26, 20. Salomonis cum Hiram, 1. Reg. 5, 2. Fœdera belli ſunt, quæ deſenſionis aut offenſionis cauſſa panguntur. Hæcque aut cum fidelibus, aut cum infidelibus ſeruntur.

Illæ conſeſſa ſunt, ſic tamen, ut iis non nitamur, ſed utamur : hæc vero graviffime à Deo prohibentur : Exod. 34, 12. *Cave tibi, ne pangas fœdus cum habitatore terra illius.* 2. Cor. 6, 14. *Ne copulemini impari iugo cum impiis.* Infelix talium fœderum eventus cernitur in Joſaphato, 2. Chron. 19, 20. in Aſſa, 1. Reg. 15. & 2. Chron. 16. in Ahaſo, Eſa. 7, 8, & 9. in populo Judaico, Ezech. 16, 17, 28. Converſatio cum infidelibus & impiis licita eſt, ſi conjuncta ſit cum ſpe emendationis ipſorum & cum prudentia, ne ipſorum familiaritate corrumparamur.

Hæc

Hæc de Charitate. *Justitia est virtus, qua cuique suum tribuimus.*

Justitia nomen ambiguum est; quandoque e-
nim totius Legis observati-
onem denotat: quan-
doque ad secundam tabu-
lam refertur, quatenus
ea exercetur erga proxi-
mum.

Estque distributiva, aut commutativa.

Distributiva est, quæ versatur in distributi-
one bonorum, præmiorum, pœnarum, & simi-
lium, observata proportionem Geometrica, pro
personarum conditione, meritis aut dignitate.

Commutativa est, qua cuique suum propor-
tione Arithmetica, pro rerum æqualitate aut
inæqualitate, tribuitur.

Justitiæ opponitur injustitia tam privative,
quam adversative.

Vitanda autem est, quia cœlorum. 1. Corinth. 6, 9.
excludit hominem è regno.

CAPUT IX.

In quo

*De Virtutibus & Operibus ad quintum
Præceptum pertinentibus.*

Cultus Dei mediari, de quo hætenus gene-
ratim actum, tum partes tum gradus spe-
ctari debent.

Partes ejus duæ sunt: prior de officio supe-
riorum erga inferiores & contra; posterior de
officio quorumlibet erga quoslibet.

Officium inferiorum erga superiores & con-
tra, quinto præcipitur mandato, cujus summa
est, Ut superioribus & inferioribus ordo Deo
placens intercedat.

Man-

Mandatum hoc præcepto & promissione constat. Præceptum est, *Honora patrem tuum & matrem tuam.* In quo, *parentum* nomine, synecdochice omnes superiores intelliguntur: sicut & *honoris* vocabulum, quæ honori affinia sunt, complectitur. Promissio est,

Ut diu viuas in terra, quam tibi Dominus Deus tuus daturus est. In hac autem promissione voluntatis divinæ & salutis nostræ condicio subintelligenda est; sæpe enim Deus piis huius vitæ brevitatem, alterius felicitate compensat.

Personæ, in hoc præcepto considerandæ, sunt, in Statu Politico, Magistratus & Subditi; in Statu Ecclesiastico Pastores & Auditores; in Statu Oeconomico, Parentes & Liberi, Maritus & Uxor, Heri et Servi. Quibus ἀγαθῶς accensentur Præceptores & Discipuli, Tutores & Pupilli, senectute aliisque donis præstantiores & inferiores.

Virtutes inferiorum erga superiores sunt, Reverentia, Obedientia & Gratitude.

Reverentia est, qua superiores debito honore prosequimur, de illis honeste sentiendo, reverenter eos alloquendo, infirmitates eorum tolerando, & sermonis, sedis, actionumque primatum eis tribuendo.

Exhibenda est hæc reverentia Magistratui, Rom. 13, 7. *Cui timorē, timorē: cui honorem, honorem.* Ministris, Matth. 10, 40. *Qui vos recipit, me recipit; & qui me recipit, recipit eum, qui misit me.* Parentibus, Levit. 19, 3. *Quisq; patrem suum & matrem suā timere.* Vide Prov. 23, 22. Ephes. 6, 1. Marito, Ephes. 5, 33. *Uxor videat,*

ut revereatur virum. Heris, 1. Tim. 6, 1. *Quicunq; sub iugo sunt servi, suos dominos omni honore dignos ducunt.* Senioribus, Levit. 19, 32. *Coram canitie assurgito, & honorem habeto facui senis, &c.* Eadē est eorum ratio, qui insignioribus donis à Deo ornati sunt, qui ethice Seniores dicuntur, non tam aīorū, quā donorū respectu

Reve-

Reverentiæ opponitur Irreverentia & despectus Superiorum.

Exempla Irreverentiæ:
In Subditis, 1. Sam. 10, 27. *Homines n. quam dicebant, (de Saule) quid servaret nos iste & concerneret nos eum.* In Auditoribus, Jer. 43, 2. *Falsum loqueris, (dicebant Judæi) non misit te Jehova Deus tuus.* In Liberis, Genes. 9, 22. *Respicens vero Cham pater Canaanitis, nudi-*

tatem patris sui, indicavit duobus fratribus suis foris. In Uxore, Jobi 2, 9. *Tum dicebas ei Uxor ejus, adhuc tu verimes integritatem tuam, benedicendo Deo ac moriendo & In Servis, Genes. 16, 4. Cum vidisset Hagar se concepisse, levis habita est hera in oculis ejus.*

Obedientia seu subiectio est, qua superiori-
bus in rebus honestis & licitis obedimus, tan-
quam Domino: & admonitiones, castigationes
ac correctiones illorum patienter ferimus.

Obedientia præstanda
est Magistratui, Rom. 13, 1. *Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto &c. Ministris, Hebr. 13. Obedite ducibus vestris & obsecundate: vigilantes enim pro animabus vestris. Parentibus, Ephes. 6, 1. Liberi au-*

scultate parentibus vestris in Domino; Maritis, Eph. 5, 22. Uxores propriis Viris subiecta estote, ut Domino. Heris, Ephes. 6, 5. Servi audiscite Dominis vestris secundum carnem, cum timore ac tremore, cum simplicitate cordis vestri, ut Christo.

CANONES

1. Obedientia non tantum piis Magistratibus
ac Dominis, sed Tyrannis quoque præstanda est.

1. Petr. 2, 13. *Subiecti estote curvæ humana ordinationi propter Dominum. & vers. 18. Famuli subditi estote, cum omni timore, Dominis, non solum bonis & aqvis, sed etiam pravis. Hoc*

enim gratū est, si quis, propter conscientiam Dei, sufferat molestias, injulle afflictus. Exempla sunt in Israelitis obedientibus Pharaoni, Exod. 3. &c. In Daniele itē obediēte Nebuchadn. Turi, Dan. 2.

11. *Minime vero præstanda est, si quid jubeatur Dei Verbo & Conscientiæ bona contrarium*

Exemplum in obstetricibus, Exod. 1. in servis Saulis. 1. Samuel. 22, 17. *in Daniele, Dan. cap. 6. in Apostolis, Act. 4, 19. dicentibus, an apud Deum justum sit vobis potius quam Deo in auscultare, judicare.*

Obedientiæ repugnat Inobedientia, Rebelio, Correctionis Impatientia, & Obedientia in rebus illicitis.

Inobedientiæ ac rebellionis exempla sunt Miriã & Aaron, Num. 12. Core, Datan & Abiram, eorumque complices, Numer. 16. Israelitæ, Numer. 13. Absalon, 2. Samuel. 15. Seba, 2. Samuel. 20. & similes. Populus Israel Prophetas contemnens. Filii Eli, 1. Sam. 2. Uxor Lothi, Gen. 19. Gehasi, 2. Reg. 5. Obedientiæ in illicitis exemplum est Doeg. 1. Sam. 22.

Gratitudo est, qua inferiores superiorum benevolentiam ac beneficia agnoscences, gratum animum voluntate & facto, quotiescunque & ubicunque possunt, testantur.

Præstanda est hæc quoque Magistratui, reddendo tributum, vestigal, &c. Rom. 13, 7. & pro eodem orando, 1. Tim. 2, 1. &c. Ministris, 1. Thess. 5, 12. Rogamus autem vos, fratres, ut agnoscatis eos, qui laborant inter vos, & præsumunt vobis in Domino, & admonent vos, & quam maxime charos ducatis propter opus ipsorum, &c. Parentibus, Proverb. 23, 25. *Lateat pater tuus & mater tua, exsuletque genitrix tua.* Exemplum in Josepho, Davide, &c. Atque hæc gratitudo in specie nominatur ἀππιδιὰ.

Gratitudini opponitur ἀχαριστία, qua Superioribus nulla aut mala gratia refertur: cujus exemplis Scriptura plena est.

Et hæc de Inferiorum virtutibus. Superiorum virtutes sunt, Benevolentia, Justitia & Sedulitas
Bene-

Benevolentia Superiorum est, qua propenso erga Inferiores sunt animo, eundemq; affectum, quoties possunt, facto ipso declarant.

Benevolentia hujus exemplū Magistratibus proponitur in Mose, Exod. 32. Ministris in Paulo, Rom. 9, 1. Parentibus commendatur eadem Ephel. 6, 4. Et vos patres, ne provocate liberos vestros ad iram, &c. Atque hæc parentum benevolentia soppo-

appellatur etiam à Gentilibus. Eandem inculcat Paulus Maritis, Eph. 5, 12. *Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus Ecclesiam, &c. & Dominis, v. 9. ejus. cap. Et vos Domini eadē facite erga illos, remissis minis, sicut vestrum etiam ipsorum Dominum esse in cælis, &c.*

Opponitur ei Inferiorum contemptus, ἀσέβεια, & similia.

De contemptu inferiorum loquitur Deus, Deut. 17, 18. *Ne effretur animus ejus praefatis 1 De ἀσέβεια*

Christus ait, Matth. 7, 9. *Quis est ex vobis homo, qui si filius ejus petierit, ab eo petentem, det ei lapidem?*

Justitia Superiorum est, qua hoc agunt, ut Inferiorum cuique quod æquum est tribuatur.

Exercent hanc imprimis Magistratus, utramque Legis tabulam custodiendo, veramq; Religionem promovendo & asserendo: ut vidimus superiore libro in doctrina de Eccle-

sia. Exercent eandem, leges ferendo, transgressores puniendo, observatores præmiis afficiendo, & subditos adversus vim injustam defendendo.

Opponitur huic Neglectus justitiæ & Tyrānis.

De justitiæ neglectu legitur Esa. 1, 23. *Pupillo jus non dicunt, & vidua causa non pervenit ad eos. De injustitia & tyrannide ibidem, Principes tui contumaces, socii furum. Eandem*

gravissime reprehendit Deus, Ezech. 34. in Pastoribus populi Israelitici. Parentes similiter aut nimia indulgentia peccant, ut Eli. 1. Samuel. 2. aut nimio rigore, ut Saul 1. Sam. 14.

Sedu.

Sedulitas, quæ & Diligentia, Fidelitas, Vigilantia dicitur, est virtus, qua quisque superiorum labores officii sui libenter exsequitur, donisque à Deo acceptis, Inferioribus prodesse satagit.

De hac virtute inquit Apostolus, Rom. 12, 8. *Qui præest, cum diligentia* (prælit.) Eandem inculcat Paulus Ministris & Senioribus, Act. 20, 28. *Attendite vos ipsos & totum gregem, in* quo vos Spiritus sanctus constituit Episcopos, &c. Parentes eandem probant, filios in Dei timore educando, Ephes. 6, 4. & iisdem in temporalibus quoque prospiciendo, 2. Corinth. 12, 14.

Opponitur ei Ignavia & Πολυπρασμοσύνη.

De Ignavia clamat Deus, Jerem. 48, 10. *Male dictus, qui opus Domini facit fraude.* De πολυπρασμοσύνη Petrus 1. Pet. 4, vers. 15. *Ne quis vestrum affligatur, ut homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienarum rerum inspector, aut a mortificatione.*

CAPUT X.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad sextum præceptum pertinentibus.

HActenus de virtutibus & officio Superiorum erga Inferiores, & contra. Sequitur nunc officium cujusvis erga quosvis.

Versatur illud circa hominis bona interna, aut externa.

Interna ejus bona sunt, Vita & Pudicitia.

De Vita agitur sexto præcepto, cujus summa est, Ut nostram proximique vitam conservemus.

Præceptum negativum est, *Non occides.* Ex quo affirmativum colligitur, *Viam tuam & proximi conservabis.*

Virtus

Virtus igitur hic præcepta, est studium conservandæ vitæ tum nostræ, tum alienæ quoque.

Nostræ vitæ conservatio, consistit in legitimo usu legitimorum mediorum: quod genus sunt cibus & potus, recreatio, medicina, periculorum declinatio & injuriæ propulsatio.

C A N O N.

Injurie propulsatio tum legitima est, cum sit,
 1. *In continenti. 2. Necessitate sic efflagitante.*
 3. *Non ulciscendi aut ledendi animo, sed ita, ut quis solum sui conservandi & ab injuria tuendi voluntatem & intentionem habeat.*

Propriæ vitæ conservationi opponitur tum ejus Neglectus, tum *Autoxepia*, qua quis sibi ipsi mortem consciscit, & Conservatio vitæ illegitima.

Qui media vitæ negligunt, omittendo peccant: qui temere ac petulanter se periculis exponunt, ut facere solent pugiles, funambulones, hëlluones, &c. Conservatio vitæ propriæ illegitima est, quæ sit veritatis abnegatione aut simili medio. Qui media vitæ negligunt, qualiter se ipsos

Studium conservandi vitam proximi est, quo non solum ab ejus læsione abstinemus, sed vitam ac incolumitatem ejus amamus, & eandem pro virili tuemur.

Huic non solum ejus neglectus, sed & cædes injuste, odium & maledictum seu exprobratio peccati admitti aut inhærentis defectus opponuntur.

Neg-

Neglectus exemplum in
iis est, qui eos, qui iniuste
occiduntur, cum possent,
non avertunt. Prov. 24, 11.
Eripe raptores ad mortem;
nam a declinantibus ad ne-
cessitatem cohiberes te. Si di-
cas, *en ignoramus hoc, &c.*
Cades iniusta non ex of-
ficio Magistratus aut sub
inculpatæ tutelæ modera-
mine, sed ex privato affe-
ctu patrata, quam gravis
sit, quamque gravem me-

reatur poenam, patet ex 9.
cap. Genes. v. 6. *Qui effun-*
dit sanguinem hominis, per
hominem sanguis ejus effun-
ditor; quia in imagine sua
fecit Deus hominem. De
odio inquit Joh. 1. Epist. 3.
15. *Quisquis odit fratrem*
suum, homicida est. De ma-
ledicto Christus, Matth. 5,
22. ait, *Quisquis dixerit fra-*
tri suo, Raca, tenebitur con-
fessu: quisquis vero dixerit,
fatue, tenebitur gehēna igni.

Studio hujc duo virtutum genera subordi-
nantur: aliz enim ad nos ipsos, aliz ad alios
quoque coercendos, & ab homicidio abstra-
hendos faciunt.

Prioris generis sunt; Innocentia, Mansue-
tudo, Clementia & *ἡμελιότης*.

Innocentia est, quā quis omnibus modis à
proximi læsione sibi cavet.

Opponitur ei Injuria verbo factove illata, &
Innocentia fucata.

Verbo quoque injuriam in-
ferri, eoque vitam lædi, cer-
tum est; siquidem vita non
judicatur, nisi qua bene
vivitur. Unde Christus quo-

que maledictum, ad homi-
cidium refert, Matth. 5.
Fucatz innocentiz exem-
plum est in Pilato, manus
ablucante, Matth. 27.

Mansuetudo virtus est, qua ira, ne *ἀνέμωτος* ef-
fervescat, cohibetur, & velut fræno compescitur.

Matth. 5, 5. *Beati qui* terram hereditatis jure possi-
sunt miseres, quoniam ipsi debunt.

Opponitur Mansuetudini Iracundia, Ira in-
justa, Lentitudo seu iræ etiam justæ Vacuitas, et
Vindictæ cupiditas.

De

De iracundia Salomon *que iram asseruato in popula-*
inquit Eccles. 7, 9. *Ne per-*
turbate spiritum tuo indigna-
ris. De ira iniusta Moyses, *Sacerdotis legitur 1. Sam. 3*
Lev. 19, 18. *Ne ulciscitor, ne-* Vindictæ cupiditas citato
loco, Levit. 19. damnatur.

Clementia est, qua in poenis inferendis iusta adhibetur moderatio.

Opponitur huic Feritas seu Crudelitas, & nimia Indulgentia.

Utrumque vitium est *ximi vitam & salutem pec-*
homicidii quoddamgenus; *catur. Bonis nocet, qui*
nam & nimio rigore & *malis parcit.*
nimia indulgentia in pro-

Emixta est virtus Clementiæ cognata, qua de nostro jure, aut propter publicam, aut eorum, qui peccant, salutem, aut propter scandalum vitandum aliquid remittimus.

Differt hæc à clementia: *lenitas* vero requiratur ab
quod clementia proprie *omnibus Christianis, Phi-*
tribuat Magistratui, *lipp. 4. vers. 5.*

Opponitur ei summum Jus, quod vulgo summa dicitur Injuria.

Posterioris generis sunt Justitia vindicatrix, & Fortitudo.

Justitia vindicatrix est, qua maleficia convenientibus poenis coercentur, ut unus potius pereat, quam unitas.

Opponitur ei nimia Lenitas, quæ scelerum licentiæ parit patrociniū.

Non tantum occidendo *requirit, non occidendo. E-*
peccatur, sed etiā, cum jus *xēplum in Saule, 1. Sam. 15*

Fortitudo est, qua pro singulari excelsi invictique animi robore aspera perferuntur, & ardua

dua suscipiuntur, ad gloriæ Dei, nostri & proximi defensionem.

Ei opponitur Ignavia seu Pusillanimitas ex metu periculorum vel voluptatum cupiditate orta: Temeritas item & nimia Audacia: quo & Duella ancipitis juris probandi causa aut ex alia levi & temeraria occasione suscepta faciunt.

Optime istiusmodi conflictus ad *ἀντιπαράστατον* refertur.

Utraque, Justitia nimirum et Fortitudo, pacis aut belli tempore elucet: unde togata aut bellica nominatur.

Bellum est inimicitia publica, quam Magistratus armata manu exercet, ad fines Deo placentes et Reipublicæ utiles.

CANONES.

I. Bellum gerere Christianis non minus licet quam olim Judæis.

Ratio est, quia nusquam id in Novo Testamento prohibetur; & in fidelium numerum referuntur quoque Capitaneus Caperna-
iticus, Matth. 23. & Cornelius Centurio. Act. 10. Nec Johannes milites à bello, sed ab injustitia dehortatus est, Luc. 3.

II. Bellum non privata, sed Magistratus auctoritate gerendum est.

III. Bellum non geratur, nisi justum & necessarium fuerit.

IV. Justum erit, materiae, formae & finis respectu, si in causa justa, si bono fine & juxta Verbi Dei præscriptum geratur.

V. Necessarium erit, si prius res consilio, quam armis tentata fuerit.

VI. Suscepto bello, vi an ex insidiis ac dolo res agatur, nihil interest.

VII. Delus cum mendacio & pactorum violatione conjunctus, probandus non est: cum dissimulatione vero peractus, probandus est.

VIII. Etsi verbo non ferro Ecclesia extruatur: extructa tamen etiam armis adversus vim injustam jure propugnatur.

CAPUT XI.

In quo

*De Virtutibus & Operibus ad septimum
Præceptum spectantibus.*

Sic fuit officium nostrum circa vitam proximi: de nostra et aliorum Pudicitia conservanda agitur septimo præcepto.

Sûma ejus est, Velle cœlestem Legislatore, ut nostra aliorûq; pudicitia inviolata conservetur.

Præceptum hoc negativum est, *Non machaberis.* affirmativum formatur, *Ut temperantia studendo moliterii enim nonine omnis stram aliorumque pudicitiam conservemus.*

Pudicitia conservandæ duo sunt media, temperantia et Conjugium: prius omnibus præcipitur, posterius iis, qui ad conjugium vocantur.

Temperantia virtus est, quæ animi nostri affectus in voluptatibus corporis appetendis seu fugiendis moderatur.

TIT. 2, 11, 12. Illuxit gratia illa Dei salvifica quibusvis hominibus. Erudiens nos, ut abnegata impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, iuste & pie vi-

viamus in hoc seculo, expectantes beatam illam spem, & illustrem illum adventum gloria, magni illius Dei ac Servatoris nostri Jesu Christi.

Temperantiæ opponitur Intemperantia & *Auas Inſitia*, qua quis etiam voluptates licitas & honestas aſpernatur; nec non Temperantia hypocritica, qualis est Eremitarum & Monachorum.

Temperantia tum sobrietas & caſtitas eſt, tum verecundia & honestas. Priores virtutes ad nos, poſteriores ad proximum referuntur.

Sobrietas eſt temperantia à ſuperfluo cibo & potu.

Studendum ſobrietati : *tem finis imminet. Eſtote igitur temperantes & ſobrii ad preces.* I. Propter Dei mandatum. II. Propter rationes, quæ ei adduntur, petitas à vocatione noſtra, 1. Theſſ. 5, 8. *Sobrii eſtote, & vigilare, nam aduerſarius ille veſter Diabolus ut leo rugiens obambulat, quærens quem abſorbeat.*

Sobrietati opponitur Cupedia, qua in cibo & potu nimia quærantur delicia ac lautitia; Ingluvies item ſeu voracitas ac Ebrioſitas & Abſtinentia noxia.

De cupedia Salomon ait, Prov. 23. 1, 2, 3. *Quando ſedebis ad veſcendum cum dominante, diligenter conſidera, quid propoſiturus ſis tibi. Alioquin mideres cultellum faucibus tuis, ſi appetentia præditus eſſes. Ne aſſiciaris deſiderio cupediarum ejus; eſt enim cibus mendax.* Ingluvies vero & ebrioſitas vitanda eſt: I. Quia à Deo interdicta, Prov. 23, 20, 31. Luc. 21, 34. Rom. 13,

13. II. Quia nocentiſſima ſunt ejus effecta: impedit enim meditationē operum Dei: Eſa 5. 12. & cogitationem de adventu Chriſti, Luc. 21, 34. Preces item, 1. Pet. 4, 7. accendit iras & rixas, Proverb. 20, 1. & 29, 30. incentivum eſt libidinis, Proverb. 23. v. 31, 32. ſcandalum præbet, ut docet exemplum Noachi, Genef. 9, & Regno Dei excludit, 1. Corinth. 6, 10. Gal.

Gal. 5, 21. Abſtinentia | potu, cum valetudinis di-
noxia eſt, qua à cibo & | ſpendio, abſtinetur.

Sobrietati affinis eſt Vigilantia, qua à nimio
aut intempeſtivo ſomno abſtinetur, ut Deo
alacriter ſerviamus & vocationis operibus in-
vigilemus.

1. Pet. 5, 1. *Sobrii eſtote, &
vigilate.* Hic autem *sobrietate*
nomine, quandoque abſti-
nencia à ſuperbia & pravis
affectibus notatur, Rom.

13, 3. ita *Vigilantia* ſæpe
ſpiritualis intelligitur tan-
quam abſtinentia à ſecuri-
tatis ſomno, quo ſere respi-
cit Petrus citato loco.

Vigilantiæ opponitur Somnolentia, & Vigi-
liæ ſuperſtitioſæ, quales ſunt Monachorum.

Caſtitas, quæ & Sanctimonia dicitur, Rom.
6, 19. eſt temperantia à libidine.

Studendum caſtitati 1.
Quia à Deo præcipitur,
Lev. 19, 2. *Sancti eſtote, quo-
niã ego Jehova Deus veſter
ſanctus ſum.* 1. Theſſ. 4, 3.

Hac eſt voluntas Dei ſancti-
ficatio veſtri, h. e. ut abſtina-
tis à ſcortatione. II. Quia
ejus ſectatores Deum vide-
bunt, Mat. 5, 8. Heb. 12, 14.

Opponitur Caſtitati tum Caſtitas ſimulata,
qualis eorum ſæpe eſt; qui voto caſtitalis ob-
ſtricti ſunt; tum omnis impuritas, velut Fornica-
tio, Adulterium, Stuprum, inceſtus, Raptus,
Mollicies, Sodomia, Beſtialitas, &c.

Etſi autem iſtorum pec-
catorum ſint gradus, omnia
tamen Regno cælorum
excludunt, ut docetur a-
perte 1. Cor. 6, 10 &c. Et
quam graviter illis Deus

offendatur, docet Diluvi-
um, Sodomæ conflagratio,
Iſraelitarum clades, Num.
23. Calamitates Davidi
immiſſæ, Trojæ excidium,
& ſimilia.

Verecundia eſt temperantia à verborum
obſcœnitæte, & geſtuum laſcivia.

Hebr. 12, 28. *Teneamus
gratiam per quã iſta colimus*

*Deum, ut grati ei ſimus, cum
omni verecundia & reverentia*

Opponitur ei Verborum obscenitas & gestuum lascivia ac turpitudine: choreæ item, obscenæ picturæ & cantiones, turpia spectacula, &c.

Proverb. 6, v. 13, 13. Homo nequam, vir nihili am-
bulari perverte: nictat oculis
suis, verba facit pedibus,
docet digitis suis. & v. 25.
Ne desiderato pulchritudi-
nem ejus cum animo tuo, non conveniunt.
neque capiat te palpebris suis. Nam propter mulierem
meretricem devinuit usque
ad frustum panis, &c. E-
phes. 5, 4. Obscenitas, stul-
tiloquium & scurrilias, qua
nem ejus cum animo tuo, non conveniunt.

Honestas est temperantia à turpi aut lascivo corporis vestitu ac cultu.

Exod. 20, 26. Neque as-
cendito per gradus ad Al-
taria meum, ut non desegan-
tur pudenda tua. 1. Tim. 2, 9. Volo iidem mulieres
amictu honesto, cum vere-
cundia & modestia, ornare
se se.

Hæc de priore Pudicitie conservandæ medio: posterius est Conjugium.

Est autem conjugium unius maris & unius
fœminæ ex legitimo consensu individua con-
junctio, ad Dei gloriam & conjugatorum bonum
instituta.

CANONES.

1. Conjugium non tantum juris nature &
gentium, sed & juris divini existit; quippe à
Deo institutum & præceptum, & per Christum
ab abusus & corruptelis, quasi postliminii jure,
vindictum.

Gen. 1, 21. & 2, 23. Malth. 19, 8, &c.

1. Nec temere seu citra singularem Dei
providentiam contrahitur.

Proverb. 19, 14. Domus
& substantia possessio est pa-
tria: à Fekova autem est
uxor intelligens.

III. Caus-

III. *Causa ejus efficiens proxima est legitimus consensus.*

IV. *Esque consensus ille tum parentum seu eorum qui parentum sunt loco, tum conjugandorum.*

V. *Parentum consensus prior tempore esse debet, ad conservandum filialem reverentiam.*

Exod. 22, 17. *Si plane* etiam filiis v. stris uxores, & *renuis pateream dare.* Deut. filias vestras tradite viris. 7, 3. *Filiam tuam ne dato* Testatur eventus, conjugia invitis parentibus contracta saepenumero esse infelicia. *filio ullius eorum, & filiam ullius ne accipio pro filio tuo.* Jer. 29, 6, *Accipite*

VI. *Conjugandorum autem consensus potior est jure.*

Ratio, quia nisi conjugandis consensus intercedat, nullus erit amor conjugalis, nulla mutua benevolentia, ideoque nullum conjugium. Ut igitur filialis reverentia est, ante omnia parentum requirere consensum ita paternae superioris est, filium seu filiam nec tyrannice à conjugio honesto abstinere, nec ad conjugium invitos cogere. Non igitur statim propter parentum dissensionem conjugium nullum est, nisi personarum conjugandae aetas inferior, aut aliae graves & ponderosae causae obstant. Quod si vero parentes legitimas causas conjugii impediendi aut ad conjugium cogendi non habeant, non ideo statim parentum consensus contemni debet, sed Magistratus, Ministrorum, amicorum & similium erit, parentes sui comones facere officii, ut tandem suum quoque consensum praebeant.

VII. *Ut autem à consensu abesse debet coactio, ita fraus quoque.*

Variae in contrahendis conjugii fraudes committi solent: quae aut Personam concernunt, sicut Jacobo tradita est Lea pro Rahele; aut Castitatem alterius, velut si quis ignorans ducit ab alio compressam;

pressam; aut facultates, ut si quis putavit sponsam nobilem aut divitem esse. Primum fraudis genus conjugium dissolvit. Paterat Jacobus Leam repudiare, quia prius ei cum Lea non intercesserat consensus. Secundum genus quod attinet, Mosis est

sententia, Deuter. 22. talem pro adultera habendam & lapidibus obruendam esse. Usitato autem jure, si accesserit sponsi congressus, pronunciatur, ut talem retineat. Tertium fraudis seu erroris genus, conjugium non dirimit.

VIII. Si consensus absolute prabetur & sine conditione, sponsalia de presenti dicuntur: si vero cum conditione, consensus parentum, dotis, &c. sponsalia de futuro nominantur. Prius consensus genus, verum initium est conjugii presentis; posterius conjugium non facit, nisi conditio requisita adimpleatur, aut non expectata ejus impletione intercesserit concubitus.

IX. Materia conjugii, sunt persone conjugande, quarum considerari debet. 1. Numerus. 2. Aetas. 3. Propinquitas. 4. Religio.

X. Numerum quod attinet, conjugium est unius maris & unius feminae. Unde & bigamia & polygamia damnatur.

Rationes sunt. I. Quia bigamia & polygamia repugnant institutioni primæ, qua non duas aut plures, sed unam feminam Deus uni Adamo desponsavit. Genes. 2. II. Quia repugnat institutioni Legis à Deo initio latæ, (Adhærebit vir uxori suæ, erunt in carnem unam;) à Christo factæ; Matth. 19, 5. Et

qui duo fuerant, erunt caro una. III. Quia bigamia & polygamia inventum est hominis impii; primus enim bigamus fuit Lemecus Gen. 4. IV. Quia tollit veram conjugum pacem, ut patet exemplo Jacobi, Genes. 30. & Elkanæ, 1. Samuel. 2. Nec vero quia concubinarum & bigamiam toleravit olim Deus,

Deus, ideo approbavit : Locut. Levit. 18, 18. ut
contrarium enim patet ex | cum vertit Junius, bigami-
Christi sententia citata. | am expresse prohibet.

XI. *Ætas justa requiritur, propter sobolis
procreationem, propter prudentiam æconomicam
& tam sancti ordinis honorem.*

XII. *Propinquitas in quibus gradibus conju-
gium impediatur, docetur Levit. 18.*

XIII. *Est autem consanguinitas, aut affinitas:
illa eorum est, qui ab una communi stirpe descen-
dunt; hæc aut uxoris est cum marito, aut mariti
cum uxoris consanguineis.*

Proprie loquendo, inter | guineos nulla intercedit
mariti & uxoris consan- | affinitas:

XIV. *In his gradus & linea spectari debet.
Gradus est distantia à stirpe seu communi paren-
te. Linea est graduum series, sive inter ascen-
dentes & descendentes, quæ recta linea; sive
inter collaterales, quæ linea transversa, & aut
æqualis, aut inæqualis dicitur.*

Primario quidem gra- | ratur. Quo enim gradu
dus & linea in consanguini- | quis consanguineus est u-
tate, analogice vero in | xori, eodem quoque affi-
affinitate quoque confide- | nis est marito.

XV. *Gradus conjugandorum non ex jure Cano-
nico judicandi sunt; quum Pontifex Romanus
se supra omne Numen efferens, & à Deo prohibi-
tis non prohibitos addat; & expresse à Deo pro-
hibitos interventu pretii relaxet: sed ex Levit.
18, & Deut. 27.*

XVI. *In linea recta ascendentium & descen-
dentium perpetuum est conjugii obstaculum.*

Hinc si Adamus super- | non posset: nec Eva alii mu-
 ftes esset, uxorem ducere | bere posset, quam Adamo.

XVII. *In linea collateralis equali, jure divino, arcentur à conjugio, in consanguinitate frater & soror: maritus item & uxoris defunctæ soror, aut uxor & defuncti mariti frater.*

Patruelium & consobri- | ra, qualia sunt Reipublicæ
 norum conjugium Lex di- | Basilienfis. Causa ejus rei
 vina non improbat, sed jus | est, ut majore reverentia
 Canonicum, & certarum | à gradibus à Deo prohibi-
 Rerumpublicarum statu- | tis abstinetur.

XVIII. *In linea collateralis inæquali non possunt duci aut ducere, qui parentum loco sunt, qui stipiti seu superioribus à latere adjunguntur.*

Nec igitur nepos amitam | contrario. Possunt igitur
 aut materteram ducere, | contrahere duo fratres
 nec neptis nubere potest | cum duabus sororibus; pa-
 patruo aut avunculo. Affi- | ter & filius cum matre &
 nitatem quod attinet, pro- | filia, non autem pater cum
 hibitio conjugii cum sore- | filia, & filius cum matre;
 re uxoris aut cum fratre | sic enim ordo naturæ in-
 mariti est juris naturæ. In | verteretur: possunt quoque
 reliquis non ita late se ex- | contrahere privigni & pri-
 tendit affinitas: maritus à | vignæ. Pater vero & Fili-
 consanguinea uxoris absti- | us duas sorores ducere non
 nere debet, non autem ma- | possunt; una enim alteri
 riti consanguineus à con- | fieret socrus.
 sanguineis uxoris & è

XIX. *Religionis quoque habenda est ratio: ne contrahatur cum persona, quæ alterius est religionis.*

Aliud est, loqui de con- | me prohibetur, Exod. 34,
 jugio jam contracto, de | 12. & c. Deut. 7.3. ubi ratio
 quo Apost. 1. Corint. 7. ali- | quoq; adducitur à periculo
 und de conjugio contra- | seductionis. Quibus & Pau-
 hendo. Tale enim severissi- | li dictum consonat, 1. Cor.

6, 14. *Nec impari iugo copulamini cum impiis.* Et quis talium conjugiorum sit eventus, docent tristia exempla, primi Mundi, Gen. 6. Salomonis, 1. Reg. 22. Ahabi. 1. Reg. 21, 15. Josa-

phati, qui filio Joram uxorem dedit filiam Ahabi, à qua seductus fuit, 3. Reg. 8. Valentis Imperatoris, à conjugē ad Ariannismum seducti & impulsī.

xx. *Forma Conjugii in mutua conjugum benevolentia consistit, cujus nomine mutuus amor, mutuum auxilium, solatium & similia intelliguntur.*

Vide 1. Corinth. 7, 3, | 1. Tim. 2, 8. 1. Petr. 3, 5. 4, 5. Ephes. 5, 22. &c. | &c.

xxi. *Publicæ consecrationis ritus etsi à Deo expresse non praeceptus sit, pie tamen inter Christianos servatur.*

xxii. *Finis conjugii præcipuus est Dei gloria: subordinatus naturalis est vel adventitius. Naturalis est, ad quem conjugium initio est institutum, sobolis nimirum procreatio & mutuum auxilium. Adventitius est, ut post naturæ corruptionem, castitatis & pudicitiae tuenda sit remedium.*

xxiii. *Conjugii præceptum non simpliciter necessarium est, nec omnes homines obligat; sed eos tantum obstringit, qui extra conjugium castitatem illibatam servare nequeunt, adeoque ad conjugium quodammodo facti videntur.*

Matth. 19. 11. *Non omnes sunt capaces hujus sermonis, sed quibus datur est.*

xxiv. *Interea, ut conjugium per se bonum est, ita nullus hominum ordo est, quem deinceps.*

Impie

Impie igitur Papani conjugio Ministris interdiciunt. Per se honestum esse, non solum dicto Apostoli, Hebr. 13. *Conjugium honorabile est inter omnes*, constat; sed ex ejus divina institutione, in statu innocentie: Genes. 2. ex

ejus assertione adversus abusus: Matth. 19. & ex benedictione neogamis in Cana Galilæe facta: Johan. 3. Quod vero Ministros quoque deceat, pater ex iis quæ supra lib. 1. c. 26. can. 3. dicta.

XXV. *Si quis adulterio à se pollutam duxerit, non conjugium est, sed adulterii continuatio.*

Conjugio alia secundum quid, alia simpliciter repugnant.

Secundum quid ei repugnant, quæ pacem & mutuam benevolentiam conjugum turbant; quod genus sunt 1. Zelotypia, 2. Socordia in curanda re familiari. 3. Morositas & amarulentia. 4. Contumacia, garrulitas, præcitas.

Simpliciter conjugio repugnant, adulterium seu scortatio cum alterius conjuge; & malignosa desertio.

Taliter adulterium describitur iis locis, quibus ut capitale interdicitur, Levit. 18, 20. & 20, 10. Deut. 22, 23. Proverb. 5, & 6. Adulterium igitur non perpetratur nisi cum

alterius conjuge, seu à marito id fiat, seu à juvene. Congressus autem mariti cum soluta seu meretrice, *fornicatio* in Scripturis dicitur, Proverb. 23, 27, 28.

Utrumque istorum parit divortium.

Matth. 19, 9. Dico vobis, quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, cum machari, &c.

1. Corinth. 7, 15. *At si infidelis sese separat, separatus esto, non est servituri subjectus frater aut soror in hujusmodi rebus.*

CAPUT XII.

In quo

*De Operibus ad octavum Præceptum
pertinentibus.*

Officium in nostra aliorumq; Pudicitia conservanda, sequitur officium nostrum circa facultates terrenas nostras & proximi.

De hoc agitur præcepto octavo, cujus summa est, Ut & in nostris & aliorum facultatibus conservandis æquitati studeamus.

Præceptum negativum & synecdochicum est, *Ne furatur* : ubi *furti* nomine, synecdochice quævis iniquitatis, circa fortunæ bona, specis intelligitur. Unde affirmativum concluditur, *Ut in rebus terrenis iuste agamus.*

Virtutes ad hoc præceptum pertinentes ad proximum aut ad nos ipsos referuntur.

Ad proximum refertur *Justitia* & *Beneficentia*.

Justitia huc pertinens est commutativa, qua ita cum proximo nostro agimus, ne aut nobis, aut ipsi fiat injuria.

1. Thess. 4, 6. *Ne quis opprimat aut circumveniat in negotio fratrem suum: nam ultor est Dominus contritum istorum, &c.*

Justitiæ opponitur *injustitia*, quæ hoc præcepto *furti* nomine designatur.

Est autem furtum, cum quis rem alienam suam facit, inscio vel invito domino seu possessore.

CANONES.

1. *Varie furtum committitur, seu modum, seu res objectas spectemus.*

1. 1. Mo-

II. *Modum quod attinet, furtum directe, vel oblique committitur. Directe, rem alienam aut clam seu inscio possessore, (a) aut vi aperta, seu conscio & invito Domino, rapiendo. (b) Oblique admittitur factis aut verbis, factis rem inventam non restituendo, (c) aut cum furibus partiendo; (d) de verbis vero in foro perpetratur à leguleiis & iudicibus, aut falsam sententiam ferentibus, aut jus pervertentibus. (e)*

(a) Exemplum clandestini furti est in Micha Ephraimita, qui inscia matre, argentum mille centum siclorum abstulit, Jud. 17, 2. (b) Furtum vi aperta committentes, raptores dicuntur, seu milites, seu alii sint. Luc. 3, 14. Interiorum autem Johannem milites dicentes, & nos quid faciemus? Et ait, neminem concutire, neque opprimere quemquam sed contenti esto-
re stipendiis vestris. (c)

Deut. 21, 1. *Videns bovem fratris tui, aut pecudem ejus devios, non occultabis e ab illis, sed omnino reducis eos ad fratrem tuum.* (d) Proverb. 29, 24. *Qui paritur cum fure, (Der Dieb sack aufhebt.) odit sospitum.* (e) Esa. 1, 23. *Principes tui contumaces & socii furum: unusquisque amat munus & sectatur retributiones; pupillo jura non dicunt, &c.*

III. *Objectum quod attinet, furtum committitur in personis, (a) aut in rebus, seu privatis seu publicis: quo pertinet perfida administratio boni publici in Republica; (b) aut in Ecclesia seu rebus Deo consecratis; (c) terminorum mutatio; (d) mercedis fraudulenta detentio. (e)*

(a) Tale furtum plagium nominat Apostolus, 1. Tim. 1, 10. (b) 1. Cor. 4, 2. *Illud requiritur à dispensatoribus, ut fidus quisque intumiat.* (c) Hoc furtum

sacrilegium nominatur, Proverb. 20, 22. Tendicula est homini, deglutire sacrum, &c. Exemplum ejus in Achane, Jos. 7. & in Juda, Joh. 12, 6. (d) Prov. 23, 28. Ne

moreo

inducto terminum antiquum perariorum, qui messuerunt
quem operantur Majores tui, regiones vestras, intercepta à
(e) Jac. 5, 4. Ecce merces o- vobis clamat.

Justitia commutativa pro contractuum varietate triplex est: aut enim exercetur in rebus vendendis ac emendis; aut in utendis; aut in custodiendis.

Justitia in vendendo & emendo est, quæ rerum & pretii æqualitatem observat.

Huic opponitur injustitia, quæ exercetur. 1. in re non vendibili. (a) 2. In re vendibili. Peccatur enim à Venditore, corrupta pro puris vendendo; (b) mensuras & pondera corrumpendo; (c) rerum pretia citra necessitatem augendo; (d) merces monopolii instituendi causa coemendo. (e) Ab Emtore vero peccatur aut rem venditam dolose extorquendo, (f) aut non solvendo. (g)

(a) Act. 8, 18. *Argentum tuum percas, qui domum Dei existimas pecuniis acquiri*, ait Petrus ad Simonem Magum. Unde non Simonis Petri, sed Simonis Magi imitatores sunt, & Simoniaci dicuntur, qui in sacris nundinantur. Similes sunt illis, qui jus venale prostituunt, qui munera & similia vendunt. (b) Velut cum vino aqua, & tritico palea admiscantur. Amosi 8, 6. *Uti quisquiliis frumenti vendamus*. (c) Deut. 25, 13. *Nona esto tibi in oculo*

tuo diversum pondus. &c. Amosi 8, 5. *Minuendo Ephraim, majus faciendo pondus & pervertendo lancibus dolosis*. (d) Amos 6, 8. *Comparando pecunia tenues*. (e) Similes sunt, qui hoc faciunt, ovibus petulcis, quæ saturatæ reliquum pascuorum conculant pedibus. Ezechiel. 34, 18. (f) Prov. 20, 14. *Pessimum est, ait emptor, sed cum digressus fuerit, tum seipsum laudat*. (g) Psalm. 37, 21. *Munus accipit improbus, & non solvit*.

Justitia

Justitia in rebus utendis est, quando in locatione & conductione, usus aut fructus lucro æquatur.

In istiusmodi contractu valeat Regula, 2. Cor. 8, 13. *Non ut aliis sit relaxatio, vobis autem oppressio, sed pari conditione, &c.*

Opponitur ei Injustitia ex parte locatoris & emtoris. Locator peccat, pretium exigendo, ubi gratis dare debebat, (a) aut nimium pretium petendo, (b) aut rem locatam citius, quam par est, repetendo. (c) Conductor peccat, pretium æquum negando, rem non integram aut non iusto tempore restituendo, aut debitorum dissimulatione creditorem circumveniando. (d)

(a) Pretium olim à fratribus exigi Deus noluit, Exod. 22, 25. Sic Christus quoq; Luc. 6, 35. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Quæ regula tum valet, ubi non iis facultatibus est proximus, ut sit solvendo. (b) 2. Cor. 13. *Non ut aliis sit relaxatio, vobis vero oppressio, & contra.* (c) Testatur experientia, quam noxium sit hoc injustitiæ genus. (d) Pertinet huc stellionatus crimen, quando quis pro suo vendicat, aut pignori dat, quod jam alii oppignoratum est.

Opportune hic agitur de Usura, quæ est fructus, quem res locata domino suo parit.

CANONES

I. *Usura licita seu compensatoria est, vel illicita seu tantum lucratoria.*

II. *Licita ex objecto, fine & modo iudicatur.*

III. *Objectum usuræ, est homo iis facultatibus præditus, ut creditori aliquid retribuere possit.*

IV. *Finis*

IV. Finis est, ut non tantum suum quisque lucrum, sed & proximi adjumentum spectet.

V. Modus est, ut Collocans charitate moveatur, Accipiens vero equitate & honestate ad agnoscendum beneficium & gratum animum aversosq; testandum.

VI. Hæ conditiones si observentur, usura reprehendi non potest.

Usuram per se ac simpliciter improbandam non esse, patet: I. Quia si simpliciter turpis esset non concessisset Deus, ut extraneo in usuram daretur, Deut. 23, 20. II. Quia si fundus, domus, equus & similia ad

fructum elocari possunt, tum & pecunia. Regionis Cananæ fructus Deus usuris subjici noluit, ceremoniali significatione: quemadmodum nec agros ejus, lege mancipii vendi voluit, Levit. 25, 23.

VII. Usura igitur illicita est, quæ aut in pauperes, aut lucri solius studio, præter charitatem & æquitatem exercetur.

Hæc usura Hebræis, *ne-schach* à morsu vel rosione dicitur. Hæcque gravissime prohibetur, Exod. 22, 25. Si pecuniam mutuam dederis populo meo, pauperi ipsi, qui tecum est: ne esto ei tan-

quam fenerator, ne usuram imponas ei. Psal. 15, 5. Pecuniam suam non exponis feneratori. Ezech. 18, 8. In usuram non davis, & fenerator non recipiens. Luc. 6, 35. Mutuum date, nihil inde sperantes.

Iustitia in rebus custodiendis est, qua in depositis ac pignoribus repetendis aut restituendis æquitas observatur.

Exod. 22, 7. Si quis dederis proximo suo pecuniā aut suppellectilia ad servandum, & id furto ablatum fuerit de domo illius, si deprehendetur fur ipse, rependito duplum: si

non deprehendetur fur ille, tum sessor dominus illius domus, coram Magistratibus, iurejurando se purgaturus, si non extendit manum suam in rem proximi sui.

Similis

Similis lex de asino, bove & parva pecude sequitur v. 10, 11. Pignus accipiens videat, ne aut pignus recipiat à paupere, aut pignoris loco id retineat, quo pauper carere nequit. Exod. 22, 26. Si pignore accipere vestrem proximi tui, dum incitnas Sol, restituis illam ei, nam solum operimentum ejus est. Deut. 24,

6. Ne pignore accipito quisquam vestram aut carillam: nam is vultum accipiet. & v. 10. Ne ingreditur domum ejus, ad pignorandum pignus ejus. Foris subsilato, ut vir ille, cui tu mutuas, proferat ad te pignus suum fortis: Ezech. 18, 7. Neminemque oppresseris, pignus suum debitori restitueris.

Tantum de Justitia, Beneficentia est, qua facultatibus nostris ultero proximum nostrum juvamus: hæcque virtus in largitionibus minoribus, *Liberalitas*; in majoribus, *Magnificentia*; pauperum item respectu, *Eleemosyna*; exulum vero & peregrinorum ratione, *Hospitalitas* nominatur.

Ad hanc Scriptura nos incitat, I. Mandato. Luc. 6. *Date, &c.* II. Exemplo Sanctorum, imo Dei ipsius, qui fons est omnis boni, Luc. 6, 36. *Estote misericordes, prout Pater vester misericors est.* III. Dulcissimis promissi-

onibus. Luc. 6, 33. *Hæc & dabitur vobis, &c.* Imprimis promissione vite æternæ, Matth. 25, 32. *Venite benedicti Patris mei, &c.* *Esurivi enim & dedistis mihi, quo vesceretur, &c.*

Opponitur ei Beneficentiæ neglectus, Scidities, Immisericordia & Beneficentia intempestiva, &c.

Vide supra cap. 8.

Atq; hæc de Virtutibus ad alios relatis. Virtutes ad nos ipsos relatæ, sunt *Αὐτάρκεια* Parsimonia & *φιλανθρωπία*.

Αὐτάρκεια virtus est, qua homo juste partis suæque sorte contentus est. 1. Tim.

I. Tim. 6, 6. *Est autem animo sua sorte contento. magnus quantus pietas, cum*

Opponitur ei incredula anxietas de sustentatione vitæ hujus (a); Avaritia (b), & Fastidium rerum præsentium (c).

(a) Quæ non melius refutatur, quam illustri illa Christi concione, Matth. 6 25, &c. (b) Avaritia, solitudine nimia longe destabilior existit; avarus enim quo plus habet, eo plus appetit & cumulat. Avaritia autem, *πλεονεξία* & *φιλαργυρία* sermo vitanda est: I. Quia à Christo prohibetur, Luc. 19, 15. *Videte & cavete ab avariis.* II. Quia est idololatria, Matth. 6, 24. & Colloss. 3, 5. & Ephes. 5, 5. III. Quia radix omnium malorum existit, 1. Tim. 6, 10. (c) Judæ vers. 16. *Hi sumus mormoratores, queruli.* Aliiter Paulus, Phil. 4. *Nosti deprimi & abundare.*

Parfimonia, Frugalitas quoque dicta, est virtus, qua sumtus ita moderamur, ut non nisi necessarios faciamus, reliquosque in futuros usus servemus.

Studendum ei. I. Quia medium est adversus inopiam, & medium ad exercendam beneficentiam. præcepta, Joh. 6, 12. *Colligite reliqua fragmenta, ne quid pereat.* II. Quia re-

Opponitur ei nimia Tenacitas & Profusio. *φιλοπονία*, seu studium honeste rem parandi, est virtus, qua quis honestis laboribus facultates comparat, ut vitæ suæ & aliorum prospiciat.

Præcepta est hæc in Paradiso, Gen. 3, 19. Præcipitur eadem à Paulo, Eph. 4, 28. *Qui furabatur, non amplius faceret, sed potius laboraret, operando manibus quod bonum sit, ut possit impertiri ei, cui opus fuerit.*

Opponitur ei Otium & Vita inordinata: Artes lucrandi inhonestæ, Fœnus, Alea, Militia

tia mercenaria aliaque media ditescendi per fas & nefas.

Vide quæ otiosis occi- 2. Reliqua ex superiori-
nuntur Proverb. 6, 1. & bus sunt manifesta.
13, 11. & Ecclesiast. 4, 1.

CAPUT XIII.

In quo.

*De Virtutibus & Operibus ad nonum
Præceptum pertinentibus.*

Officium circa nostras & proximi facultates, nunc officium circa nostram proximique famam sequitur, nono mandato præceptum.

Summa ejus est, Ut proximi juxta & nostram famam illibatam conservemus.

Præceptum negativum aut existimatio læditur. est & synecdochicum; *Falsum* Hinc colligitur præceptum affirmativum, *Ut non omne id intelligitur, quod nostra aut proximi fama deinde studeamus.*

Virtutes hujus quoque præcepti duplices sunt, alie ad proximum, alie ad nos ipsos relatæ.

Ad proximum relatæ præcipue sunt Veracitas & Candor.

Veracitas virtus est, qua ad ea, quæ vera sunt, cognoscenda, & ad cognita, sicut se habent, proferenda seu significanda propensi sumus.

Zech. 1, 16. *Loquimini veritatem quisque cum proximo suo.*

Opponitur eis in defectu, Veritatis neglectus (a) & Dissimulatio vitiosa; (b) in excessu vero Mendacium, (c) & falsum testimonium. (d)

(a) Psal. 38, 5. *Venerunt enim illis, simile veneno serpentis, sicut*

sicuti aspidis surda, obturantis auribus suam. (b) Non omnis dissimulatio culpabilis est; nec enim semper, quæ vera sunt profiteri cogimur, ut in sequentibus apparebit. Sed ea dissimulatio intelligitur, quando quod verum est, reticetur, cum gloriæ Dei aut proximi incommodo. (c) Mendacium est, quo falsum, animo fallendi, verbis factisve significatur. Ex hac definitione patet: I. Schemata, Metaphoras, Allegorias & similia, mendacia non esse, siquidem illorum veritas, non à rerum fictarum existentia, sed ab earum cum veris similitudine pender. Eadem est Ironiarum ratio, quæ non fallendi sed erudiendi proposito usurpantur, qualibus usi sunt Elias, 1. Reg. 18. & Micha, 1. Reg. 22. II. Aliud esse, falsum dicere, aliud, mentiri: falsum enim dici potest, aliorum dicta referendo, aut dicendo, quæ quis vera esse putat; is vero mendacium dicit, qui falsum, fallendi animo, proferit, seu sermone, seu nutu, seu alio modo id fiat. III. Dissimulationes, dolos & stratagemata in bellis non esse mendacia, modo absit

perfidia aut perjurium. Distinctio mendacii in officiosum, jocosum & perniciosum, hoc tantum infert, mendacium aliud alio gravius esse: interea nullum mendacium excusandum, sed fugiendum omnibus modis, tum, quia à Deo, qui Veritas est, gravissime interdicitur, Zachar. 8, 16. tum, quia est vitium diabolicum, Joh. 8, 44. Quibus & pœna addenda, mendacibus superventura. Psal. 5. *Perdis loquentes mendacium.* (d) Testimonium falsum aut extra judicium perhibetur, aut in judicio, à Judice, à partibus litigantibus, à causidicis & à testibus. Quæ de re legem severissimam sanxit Deus, Deuterono. 19, 16. &c. *Si surrexerit testis injurius in aliquem, ad testificandum in eum apostasiam, tum si fuerit controversia illa, coram Fehera, ante Sacerdotes atque Judices, qui erunt in dubis istis, cumque inquisiverint Judices bene, si ecce testis falsus est, testis ille falsum testatus est contra faciem suam. Omnino facite ei, quemadmodum meritis fuerat, &c.*

Candor virtus est, qua ingenue & aperte
cum

cum proximo agitur, dona Dei in eo agnoscendo (a) dicta & facta dextre accipiendo (b), malis ambiguis fidem non temere adhibendo (c), comperta vero celando, (d) aut in meliorem partem interpretando (e).

(a) Philip. 2, 3. *Per lemitatem animi sui, utitur quisque proximum suum, tanquam praestantiorem se, reputet.* (b) 1. Cor. 13, 5. *Charitas omnia credit, omnis sperat.* (c) 1. Cor. 13, 5. *Charitas non co-*

gitur malum. (d) Prov. 10, 12. *Odium excusat contentiones, omnes vero defectiones obtegit charitas.* (e) Matth. 7, 1. *Ne iudicatis, ut ne iudicemini, &c.*

Opponuntur ei varia vitia: Suspiciones nimium pravæ (a), Curiositas in vitiis proximi non emendandi: sed calumniandi studio indagandis (b); Calumniæ ipsæ (c), & Aulatio (d).

(a) 1. Tim. 6, 4. *Ex quibus nascitur invidia, lis, maledictio, suspiciones, &c.* Exempla in Heli. 1. Sam. 2. in Saule, 1. Sam. 23. in Hanne, ejusque Sattrapis. 2. Sam. 10. in Melitenlibus, Act. 21. (b) Luc. 6, 41. *Quid autem aspicias festucam, quæ est in oculo fratris tui: trabem autem, quæ est in oculo proprio, non animadvertis?* (c) Calumniæ sunt, aut mædacia de proximo spargendo, Exod. 23, 1. *Ne efferto rumorem mendacii: ne apponito manum tuam cum improbo, agendo resem injuriam, aut verba factave proximi malitiose inter-*

pretando, Matth. 26, 68. Iste dixit; possum dissolvere templum Dei, & in duo ipsum adificare; aut vera quidem memorando sed in detrimentum proximi; 1. Sam. 22, 9. Respondit autem Doeg Edomæus, qui adstabat cum serois Saulis dicens; Vidi filium Isai, venientem Nobis, ad Abimelechum filium Ahitub, qui consuluit pro eo Jehovam, & viaticum dedit ei, etiam gladium Goliath Philisthai dedit ei. Basilii recte docet calumniatorem tribus personis simul nocere. Nam delatum injuria afficit; auditores veritate privat; & con-

conscientiâ propriam fau-
ciat. Et Bernardus in ean-
dem sententiam ait, De-
tractor & auditor detractoris
utroque habens Diabolum: *iste in lingua; hic vero in
aure. (d) Proverb. 27, 6.
Fidelis sunt vulnere ami-
ci, deprecanda vero oscula
utroque habens Diabolum: inimici.*

Veracitati & Candori tanquam præcipuis
virtutibus subserviunt, Fides, Gravitas, Taci-
turnitas, Comitas, Urbanitas, & Parrhesia.

Fides seu Fidelitas est dictorum ac factu-
rum constantia.

Appellatur etiam Sym-
ceritas. Ephes. 4, 25. *Sincere nos gerentes in
charitate.*

Opponitur ei *Διπλότης* in sermone, qua ho-
mo aliud sedendo, aliud stando loquitur; ali-
ud dicit, aliud agit (a): Simplicitas imprudens
quum aliquid temere promittitur, re nondum
fatis explorata (b): & simulata Simplicitas ac
Fides (c).

(a) Psal. 12, 2. *Defecerunt
veraces ex filiis hominum.
Vanum loquuntur alter cum
altero, labio blandiarum,
duplici corde loquuntur. (b)
Matth. 26, 36. Dicit ei Pe-
trus, etiamsi oportuerit me
mori tecum, non tamen te
abnegabo. Similiter & omnes
Discipuli dixerunt (c) Mat.
2, 8. Exquirite de puerulo,
postquam autem inveneritis,
venunciate mihi, ut ego ve-
niam & adorem eum.*

Gravitas est, quæ non nisi probe ponderata
& Christianam sapientiam redolentia ac ad
ædificationem facientia profert.

Coloss. 4, 6. *Sermo vestester se-
per est gratia & salis conditus* *fit, ut sciatis, quomodo oportet
vos unicuique respondere.*

Opponitur ei Garrulitas (a), Stultiloquium
(b) & Gravitas simulata. (c)

(a) Vide insignem locum 3. & c. (b) Nullus sermo cor-
de lingua frenanda, Jac. 3, *rursus ex ore vestro egredia-
tur.*

109. (c) 1. Cor. 2. *Et ego non veni cum cunctis fratribus, cum venirem ad vos, cum die, &c.*

Taciturnitas est virtus, quæ secreta sibi commissa fideliter tegit.

Math. 18, 15. *Si vero peccaverit in te frater tuus, & ipsum solum.*

Opponitur ei Perfidia, qua secreta revelantur (a), & Taciturnitas vitiosa, qua cælantur quæ non cælanda (b).

(a) Prov. 11, 13. *Ambulans cum detractione revelat arcanum: at fidus animo regis rem.* Virtus hæc cum alios, tum imprimis Ministros decet, ne in ipsorum finem effusa temere evulgentur, nisi conjuncta sint cum Ecclesiæ aut Reipublicæ damno; tum enim major habenda ratio unitatis, quam unius. (b) 2. Reg. 7, 7. *Tum dixerunt aliter ad alterum, non recte facimus, dies iste dies est boni nuntii, & nos taceremus?*

Comitas virtus est, qua nos affabiles præbemus

1. Petr. 3, 8. *Estote denique concordēs, mutuo molliorū sensu affecti, fratres.* *ma charitate præditi, ad intimam misericordiam prompti, comes.*

Opponitur ei Morositas (a) et Comitas simulata (b).

(a) Luc. 18, 3, 4. *Erat autem in urbe illa vidua, qua venit ad Judicem, dicens, Vindica me ab Adversario: ille autem noluit per multum tempus.* *Rege. Et dicebat Absalom, utinam ponerem me Judicem in hac terra, ut ad me veniret, cuicumque illis esset aut causa, & iustum pronunciare istum.* (b) 1. Sam. 15, 3, 4. *Dicebat Absalom, considera rationes tuas, bona sunt & recta: sed qui audiat, nemo est tibi apprehensum deoscularetur.*

Urbanitas est, qua sermo liberalibus jocis et salibus conditur, ratione circumstantiarum, decori et honesti, habita.

Opponitur ei Rusticitas, qua quis nec liberales

rales jocos commode proferre, neque æquo animo audire potest; Scurrilitas item & Dicacitas seu Sermo aculeatus.

Ephes. 5, 4. Et obscenitas, & stultiloquium, & dicacitas, quæ non conveniunt.

Parrhesia est virtus, per quam citra periculi metum veritatem loquimur, & peccantes corripimus.

Lev. 19, 17. Ne odio habere corripito proximum tuum fratrem tuum in corde tuo, um, ne fero in eo peccatum.

Opponitur ei propostera Timiditas (a), & nimia alios censendi Cupiditas (b).

(a) 1. Sam. 3, 15. *Samuel timebat indicare Heli istam visionem.* (b) Luc. 6, 41. *Quid autem aspicias festucam in oculo fratris tui? Virium hoc in iis cernitur, qui aut* officii ratione non exigente, aut ex præpostero affectu, proximum censent ac reprehendunt: ministros quid deceat, patet ex 2. Tim. 4, 1, 2.

Hæc de virtutibus ad proximum relatis.

Virtutes ad nos relatæ sunt Περαιωτολογία & Vita inculpata.

Περαιωτολογία est, qua de nobis ipsis modeste loquimur, & laudes proprias non nisi in necessaria existimationis nostræ defensione commemoramus.

Rom. 12. Enimvero per vos, ne sapiat supra quam gratiam, quæ mihi data est, oportet, sed sapiat ad sobrietatem curvis versanti inter ceteros, &c.

Opponitur ei Impudentia, qua quis de vitiis ac sceleribus suis gloriari non dubitat (a), præfidens ac stulta Gloriatio (b) & Extenuatio hypocritica propriæ virtutis & facultatis, cujus speciem aut vanam laudem quis aucupatur, aut beneficium præstare recusat (c).

N

(a) Esa.

(a) Esa. 3, 10. *Obfirmatio vultus eorum testatur contra ipsos: cum peccatum suum fecerit Sodom enuncians non colens.* (b) Proverb. 27, 1. *Ne gloriare de crastino, quia nescis, quid parietur tui diei.* & v. 7. *Laudes te os extranei, non autem os tuum:*

alieni, non autem labia tua. (c) Taliter agunt, qui ubi proximus iuvandus erat, indigentiam suam præcedunt, Proverb. 24, 11. *Eripe raptos ad mortem, &c.* Si dicas, *en ignoramus hoc, nonne expendens animos, ipse intelliget?*

Vita inculcata est, qua homo non tantum bonam conscientiam apud Deum, sed & famam bonam apud proximum servare studet.

Proverb. 12, 1. *Optatus est nomen divitiis amplius, argento & auro gratia me-*

lior. Ecclesiast. 7, 2. Melior est homini fama unguento optimo.

Opponitur huic impietas seu Famæ ac Conscientiæ contemptus, (a) & famæ seu popularis auræ Affectatio hypocritica (b), nimiaque in diffamatione ferenda Impatientia (c).

(a) Luc. 18, 2. *Judex quidam erat in quadam civitate qui nec Deum timebat, nec homines reverebatur.* (b) Matt. 23, 5. *Omnia vera opera sua faciunt ut spectentur ab hominibus.* (c) 2. Sam. I 5, 9, 10. *Tum dicente Abisai, quare?*

malediceret canis iste mortuus Domino meo? transeam, quæso, ut auferam ei caput. Dixit Rex, quid mihi vobiscum, filii Zeruia? si maledicit, quia Jehova edixit ei, maledic David, æquis dicat, quare sic facis?

CAPUT XIV.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad decimum Præceptum spectantibus.

HActenus de officii nostri erga Proximum seu cultus Dei mediati partibus actum est: nunc de supremo ejusdem gradu, præcepto decimo.

Summa

Summa ejus est, Ut animus quoque noster alienus sit à pravo appetitu, cogitatione & affectu erga nos aut proximum.

Præceptum negativum est, *Non concupisces*, quo inordinati appetitus, cogitationes & affectus prohibentur. Reliqua ad declarationem faciunt ex objecto petitam: quæ membratim fit, expresse nominando *domum, uxorem, servum, ancillam, bovem & asinum*: summarum vero hac clausula, & *quicquid est proximi tui*.

C A N O N E S.

I. *Ut primum & secundum præceptum male confunduntur, ita decimum in duo præcepta de domo proximi & de ejus uxore perpetuè discerpitur*

Rationes. I. Unitatem Præcepti docet communis clausula, *Et quicquid est proximi tui*. II. Substantia præcepti in his verbis consistit, *Non concupisces*, ut citatur à Paulo, Rom. 7, 7. III. Uno versu & una sententia comprehenduntur; cum præcedentia, quantumvis brevia, singulis versibus exprimantur.

IV. Deuter. 5. prius de concupiscentia uxoris agitur: si igitur duo præcepta essent, Moyses ex decimo fecisset nonum. V. Qui contrariam sententiam tuentur, hæc conjunctim explicant & exemplis declarant. David Chytræus de Regulis Vitæ, & Hondorffius in Promptuario.

II *Præceptum decimum ad secundam Tabulam pertinet.*

De interno enim affectu erga Deum agitur primo prioris tabulæ præcepto.

III. *Justitia originalis non hujus præcepti, sed totius Decalogi objectum existit.*

Justitia enim originalis originale deformitas est toti Legi repugnans. Lege: sicut peccatum

IV. *Proprium objectum hujus præcepti, sunt*
N 2 *appetitus,*

appetitus, cogitationes & affectus hominis erga se & proximum.

v. Finis ejus est, ut pateat, mediatum quoque Dei cultum non externis tantum actionibus, sed & intimis affectibus præstandum esse.

vi. Ut igitur primum præceptum primæ tabule, ita hoc quoque secundæ tabule norma & regula existit.

Ut enim primum Præceptum cor ipsum, reliquæ actiones quoque regunt: ita præceptum quintum, sextum, septimum, octavum, novum, actiones: decimum vero cor ipsum quoque dirigit. Unde apparet, præceptum hoc minime supervacaneum esse.

Virtutes ad hoc Præceptum facientes, sunt Concupiscentiæ ordinatio, et Lucta adversus pravas cupiditates.

Concupiscentiæ ordinatio est, qua appetitus et affectus nostri sic reguntur, ut iis nec in nos ipsos, nec in proximum nostrum peccemus.

1. Thess. 5, 23. Ipsa autem Deus pacis sanctificet vos totos, &c.

Opponitur ei Concupiscentia inordinata, quæ Concupiscentia $\alpha\gamma\tau' \epsilon\chi\omicron\lambda\omega$ in Scriptura dicitur.

Rom. 7, 7. Nam etiam concupiscentiam non sciubam nisi Lex dixisset, Non concupisces.

Partes hujus ordinationis duæ sunt, una circa appetitus, altera circa affectus occupatur.

Concupiscentia vox apud Theologos latius accipitur quatenus & appetitus & affectus significat, quorum illi homini tribuitur, quatenus animal est, hi vero, quatenus homo est. A Philosophis vero strictius usurpatur: sic, ut appetitus inferiores ad concupiscibilem, affectus vero ad irascibilem facultatem referant.

Appe-

Appetitus ordinati sunt, quibus homo cibum, potum, quietem, somnum & similia moderate & ad finem à Deo destinatum appetit.

1. Tim. 5, 33. *Ne amplius esolo utere, propter stomachi tui sto abstemius, sed vino paucum & cebas infirmitates tuas.*

Opponitur ei Appetitus inordinatus, quo plus appetitur, quam natura aut Dei ordinatio requirit, aut alio fine, quam eo, ad quem Deus res naturales licitas destinavit.

Rom. 13, 13. *Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & proterviis.*

Affectus præcipui sunt: Amor, Odium, Gaudium, Tristitia, Spes, Metus & Ira.

Amor ordinatus est, quo proximum sincere diligimus, & quæ bona, pulcra, & boni nominis sunt, desideramus.

Rom. 12, 9. *Dilectio esto vera quacunque amabilia minime simulata. Estote abhorrentes à malo, agglutinati siqua virtus, & siqua laus bono, Phil. 4, 8. Quacunque est, hac cogitate.*

Opponitur ei Amor proximi nimius, (a) φιλαυτία, (b) Amor impurus, (c) & Amor hujus Mundi. (d)

(a) 1. Sam. 2, 29. *Non orationem filios tuos supra me.* (b) 2. Tim. 3, 2. *Erunt homines sui amantes* (c) Prov. 6, 25. *Ne desiderato pulcritudine ejus, neque te capiat palpebris suis* (d) 1. Joh. 3, 15. *Ne diligatis Mundum, &c. & v. 14. Quoniam quicquid est in Mundo, cupiditas carnis, & libido oculorum, & fastus vitæ, non est ex Patre, sed ex Mundo est.*

Odium ordinatum est, quo eos tantum odio prosequimur, qui Dei oscores sunt (a); in cæteris hominibus ac nobis ipsis non personam, sed peccatū, omnibus modis odimus & averfamur (b).

(a) Psal. 139, 21. *Annon argue cum inier te & ipsum ocores tuos & Fehova, odio habeo, &c.* (b) Mat. 18, 15. *Si nim facio bonū quod volo; peccaverit in te frater tuus, sed malū, quod nolo, hoc ago.*

Opponitur ei Odium proximi injustum, (a) & odium bonorum (b).

(a) 1. Joh. 15. *Quisquis odit fratrem suum, est homicida.* (b) Pl. 51, 6. *Inimici mei de me dicebant, quando morietur?*

Gaudium ordinatum est, quo homo de propria incolumitate moderate (a), & de proximi felicitate ex animo lætatur. (b)

(a) Psal. 30, 12. *Convertisti plañctum meum in chorem.* (b) Rom. 12, 15. *Gaudete cum gaudentibus.*

Opponitur ei Gaudium carnale et immoderatum (a). Gaudium item de infortunio proximi, seu *Ἐπ' αὐτοῦ ἡ χαρὰ* (b).

(a) Luc. 6, 25. *Va vobis qui ridetis nunc: nam lugebitis* & flebitis. (b) Pro. 24. *Cū cecideris inimicus tuus, ne lætator.*

Tristitia ordinata est, quā a proprias erumnas moderate lugemus (a), proximo vero afflicto ex animo condolemus. (b)

(a) Iac. 5, 13. *Ager est alicuius animo in te, vos? oret,* (b) Rom. 12, 15. *Flete cum flentibus.*

Opponitur ei Tristitia immoderata, (a) Tristitia item de bonis proximi (b), & Tristitia nimia de improborum pœna. (c)

(a) Prov. 17, 22. *Animus tuus malus est, quia ego latus medicinam facit; spiritus autē fractus explicat ossa.* (b) Math. 20, 15. *An oculus tuus bonus sum? (c) 1. Sam. 16, 1. Quousq; ingres de Schaule, cum ego spreverim eum?*

Spes ordinata est, qua homo de se & proximo ex charitatis lege meliora expectat.

De spe, quatenus virtus / 7. *Charitas omnia suffert, omnia*
est, supra actum Philipp. 1, / *nia credit, omnia sperat.*

Opponitur ei Spes inordinata, qua plus spei in nobis aut proximo collocamus, quam par est Jer. 17, 5. *Maledictus vir ille, qui fiduciam habet in homine.*

Metus ordinatus est, quo solícite ambulamus nec nobis, nec aliis hominibus nimium fidentes Prov. 14, 8. *Sapientia astutus est, advertere ad viam suam.*

Opponitur ei Metus inordinatus, quo homo sibi ab aliis nimium timet.

Matth. 10, 28. *Ne timeatis ab eis, qui trucidant corpus &c.*

Ira ordinata est, qua homo aut sibi, aut aliis, iusta de causa moderate tamen & cum emendationis proposito, succenset.

Ephes. 4 22. *Irafcimini, & ne peccatis.*

Opponitur ei Ira inordinata, qua homo aut levibus de causis, aut plus, quam par est, excandescit, aut vindictam privatam meditatatur.

Jac. 3, 20. *Ira viri iustitiam non exsequitur.*

Tantum de Concupiscentiæ ordinatione. Lucta adversus tentationes & pravæ conscientie insultus est, qua homo Christianus pravam concupiscentiam abnegat, carnem suam una cum cupiditatibus crucifigit, & adversus Carnis, Satanæ & Mundi impetus strenue vigilat & militat.

Rationes, quæ nos ad 1. Cor. 10, 6. Gal. 5, 6, 26. strenue luctandū incitant, Coloss. 3, 5. 1. Thess. 4, 5. sunt plurimæ. I. Quia Scriptura cupiditates pravas prohibet, Proverb. 6, 25. II. Quia cupiditatibus de-

ditus Deum non amat, 1. Joh. 2, 15, 16. III. Quia

cupiditates in regentis
rurpes sunt, Gal. 5. 16, 17.

IV. Quia accendunt iram
Dei, Coloss. 3. 5, 6. V. Quia
adversus eas nos Aposto-
lus Dei *παρομιλία* instruit,
Ephes. 6. *Vincuntur à nobis*
invisibiles cupiditates, Au-

gust. VI. Quia cupiditatum
ignis nocentissimus est, &
in tristissimos lapsus erom-
pit. Exemplis Scriptura
plena est. Nullum unquam
peccatum admissum est,
cujus securigo non fuerit
prava concupiscentia.

Opponitur huic Securitas carnalis, qua homo
carni suæ blanditur, qua cupiditates sponte in-
vitatur, qua otio & inertiae (quæ satanæ pulvinar
est) sese dedit, qua sacra exercitia intermittit,
qua cor intemperantia, avaritia et similibus vi-
tiis gravatur.

Luctæ contra cupiditates tres gradus sunt: cō-
tra suggestionem, delectationem, et assensum.

Ad hos gradus intelli-
gendos facit illud Jacobi
1, 14. *Unusquisque tentatur*,
dum à propria conscientia
abstrahitur, & inescatur. De-
inde cupiditas, postquā con-
cepit, parit peccatum, pecca-
tum vero peractum gignit
mortem. Primum itaque
repugnandum suggestioni
seu cogitationibus: quæ
aut ascendentes sunt, ex
concupiscentiæ fomite,
aut descendentes aliunde
suggestæ. Priores vitio non
carent; posteriores, si ma-
xime à Satana injiciantur,
sed prætervolent & à te

non recipiantur, peccata
non sunt. Quod si primum
gradum evitare non pos-
sumus, secundum decline-
mus, ne cum delectatione
pravas cogitationes fovea-
mus. Imprimis autem ca-
vendum à tertio gradu, ne
assensum præbeamus. Nam
concupiscentiæ malū tan-
to augetur magis, quanto
ei magis obeditur. Quod
ut magis magisque vitemus,
facit Deus Pater in Filio
suo per Spiritum sanctum,
cui trimino Deo sit laus,
honor & gloria in secula
seculorum. Amen.

S E R I E S C A P I T U M

L I B R I P R I M I.

I	De Essentia Dei.	Pag. 9
II	De Personis Deitatis.	14
III	De Operibus Dei in genere & de Dei Decretis.	19
IV	De Prædestinatione.	24
V	De Creatione.	29
VI	De Actuali Dei Providentia.	35
VII	De Gubernatione Angelorum.	39
VIII	De Gubernatione Hominis in Statu Innocentiae.	42
IX	De Lapsu primorum Parentum.	45
X	De Peccato Originali.	48
XI	De Peccatis Actualibus.	52
XII	De Pena Peccati.	54
XIII	De Lege Morali.	57
XIV	De Lege Ceremoniali & Forensi.	62
XV	De Evangelio.	70
XVI	De Persona Christi Θεω & υἱοῦ.	72
XVII	De Officio Christi Mediatorio.	84
XVIII	De Christi Exinanitione.	87
XIX	De Christi exaltatione.	103
XX	De Vocatione Electis & Reprobis communi.	108
XXI	De Fœdere Gratiae.	111
XXII	De Sacramentis in genere.	115
XXIII	De Baptismo.	126
XXIV	De S. Cœna.	130
XXV	De Ecclesia visibilis natura.	134
XXVI	De externa Ecclesiae Administratione.	142
XXVII	De Falsa Ecclesia.	144

XXVIII	De Vocatione speciali Electorum.	167
XXIX	De Fide salvifica.	172
XXX	De Iustificatione.	171
XXXI	De Sanctificatione.	180
XXXII	De Sanctorum Perseverantia.	183
XXXIII	De Libertate Christiana.	186
XXXIV	De Christi reditu, & de Mortuorum Resuscitatione.	188
XXXV	De Iudicio Ultimo.	194
XXXVI	De Consummatione seculi huius & de Vita eterna.	197

S E R I E S C A P I T U M L I B R I S E C U N D I.

I	De Bonorum operum Natura.	203
II	De Virtutibus ad totum Decalogum seu Dei cultum spectantibus.	207
III	De Virtutibus primi Præcepti.	210
IV	De secundo, tertio, quarto Præcepto generaliter.	213
V	De Virtutibus secundi Præcepti.	217
VI	De Virtutibus tertii Præcepti.	232
VII	De Virtutibus quarti Præcepti.	240
VIII	De Virtutibus Tabulae secundae generalibus.	241
IX	De Virtutibus quinti præcepti.	251
X	De Virtutibus sexti Præcepti.	256
XI	De Virtutibus septimi Præcepti.	259
XII	De Virtutibus octavi Præcepti.	269
XIII	De Virtutibus noni Præcepti.	276
XIV	De Virtutibus decimi Præcepti.	282

INDEX RERUM ET VERBORUM

A Bnegatio veritatis. 239	<i>Ἀντιπρᾶξις.</i> 274
Adami & Evæ lapsus. 46	<i>Ἀντιχρῆστις.</i> 257
Adamus in lapsu non ut priva- ta persona considerandus. 47	B aptismi vox quid signifi- cet, 116: à S. Cæna dif- ferentia. 133
Adjuratio quid. 238	Baptismus an à privato admi- nistrandus, 127. trina an una aspersione peragendus. <i>ibid.</i>
quatenus ei parendum. <i>ibid.</i>	infantibus an conferendus, 128. quomodo ad salutem necessarius, 129. Christi & Johannis an idem. <i>ibid.</i>
Diabolorum. <i>ibid.</i>	Beatitudinis æternæ num gra- dus sint futuri. 202
Adoratio religiosa Idolorum. 228. Hostiæ, Crucis & Reli- quiarum. 229. Sanctorum An- gelorum & demortuorum <i>ib.</i>	Bellum quatenus licitum. 258
Adulatio. 278	Beneficentia. 274
Adulterium quid & num di- vortium pariat. 263	Benevolentia. 255
Adventus Christi ultimus. 188	Bona Ecclesiastica. 145
ejus signa. <i>ibid.</i>	C alumniæ. 278
Affectus quotuplices. 208	Calumniarum ferendarum impatientia. 282
Agnitio Dei. 211	Candor. 277
Agnus Dei idololatricus. 229	Castitas quid, & cur ei studen- dum. 261
Amicitia vera & fucata. 250	Censendi libido. 281
Amor ordinatus & inordina- tus. 285	Charitas erga Deum, 213. erga proximum quid & quotu- plex. 250
<i>Ἀναδύναμις</i> 260	Christus æternus Deus, 16, 17. ejus incarnatio. 77. quot mo- dis primogenitus dicatur. 84
Angeli quando creati. 30	in oruce an desperarit, 91. quale post resurrectionem corpus habeat, 104. quomodo in S. Cæna præsens. 118
quid 32. quali corpore appa- ruerint. <i>ibid.</i>	Clavium potestas quid, 148. quomodo à potestate Magi- stratus differat. 151
Angelorum bonorum Caput. 39	Clementia. 257
felicitas, ordo, officium. <i>ibid.</i>	Cæna Domini, 130. ejus à Baptismo differentia. 133
adoratio num licita. 229	Comitas. 280
Angelorum malorum <i>Ἄγγελοι</i> <i>ἡσυχῆς</i> 40. peccati genus <i>ibid.</i>	Communicatio Idiomatum. 78
Princeps & qualitates resi- duæ. <i>ibid.</i>	Conceptio Christi. 76
Animæ humanæ origo, 33. im- mortalitas, 35. facultates. <i>ibid.</i>	Coneilium ejusque convocandi ratio. 152, 153
Antichristus quid & quis, 155, & 156. ejus ruina quomodo judicii signum. <i>ibid.</i>	Concupiscentia originalis, 34. actualis, 265, 266. lucta ad- versus eam. <i>ibid.</i>
Apotelesma Christi quid sit. 81	Cen-
Appetitus ordinatus & inordi- natus. 270	
Arbor scientiæ boni & mali quid. 43	
Arca fœderis. 66	
Ascensio Christi, ejusque fru- ctus. 105	
<i>Ἀστροφῖα.</i> 255	
Atheismus. 281	
Avaritia. 275	
Audacia, 258	

INDEX.

Confessio veritatis	239	ma 136. Caput <i>ibid.</i> quomo-	
Conjugium quid, qualiter &		do una, sancta, Catholica	
inter quos contrahendum,		137. an errare possit 138.	
quibus de causis dissolven-		ejus notæ 139. administra-	
dum	262	tio.	142
Conscientia	209	Electio, pro vocatione ad of-	
Consecratio vera & superstiti-		ficiam 109. pro vocatione	
osa	234	spirit. 163. pro Dei decreto:	
Consilia præter Legis præcep-		quid, quæ ejus causæ, notæ 23	
ta à Pontificis confecta 204		Electi an reprobi fiant	184
Constantia	210	Eleemosyna	274
Consummatio seculi	197	Επιείκεια	257
Contemptus superiorum	253	Επιχαίρεσις	249
Contractus qualiter instituen-		Επαιρησις	224
di.	271	Evangelium quid 70. à Lege	
Corpus Christi post. resurrecti-		quomodo differat	71
onem quale 104, num adhuc		Exaltatio Christi	103
sit in terra 106. in S. Cœna		Exinanitio Christi	87
quomodo præsens 118. 133		Fama bona	282
Correctionis impatientia	253	Fœdus gratiæ 111, 112.	
Creatio	29	Novum & Vetus quomodo	
Crudelitas	247	differant 113. utriusque sigil-	
Cultus Dei verus	224	la 121. fœdus operum &	
spontaneus	209	sigilla ejus.	42
Cultus Idolorum	227	Festa	67
Cupedia	260	Fidei præsumtio	211
Cupiditates praviæ	269	Fides, pro cultus divini parte	
Curiositates	278	<i>ibid.</i> pro dictorum & facto-	
D amnatio an sit finis repro-		rum constantia 279, mira-	
bationis	28, 29	culorum temporaria, histori-	
Damnatorum status	55	ca 168. salvifica quid <i>ibid.</i>	
Decalogus : ejus partes : inter-		unde 159. qualis : quis ejus	
pretandi regulæ	60, 61	gradus <i>ibid.</i> quo sensu iusti-	
Decretum Dei quid 21, 22.		ficare dicatur 173. implicita	
ejus causæ, objecta : unum an		quid	170
multiplex, &c. 23 (92, 93)		Fiducia pro forma fidei <i>ibid.</i>	
Descensus Christi ad inferos		pro effectu fidei & bono o-	
Desertio malitiosa an pariat		pere 212. Idololatrica <i>ibid.</i>	
divorrium	268	Fortitudo	257
Desperatio	213	Frugalitas	275
Desentio Christi tridua in		Furtum quid quoduplex	269
sepulcro	92	G arrulitas	279
Deus, ejusque nomina, essentia,		Generatio Christi du-	
proprietas	9, 10, 11	plex	83
Diffidentia erga Deum	212	Gestus externi in precibus 211	
Διπλότης 279 (208)		Gloristio stulta	281
Dissimulatio licita & illicita		Glorificatio nostri	190
Dolus quando licitus	259	Gratitudo erga Deum	214
Δοξασμός 268		erga superiores	293
Dubitatio de bonitate & po-		Gravitas	279
tentia Dei	213, 214	H æreticus quis	155
E bricitas	260	Hominis creatio	32
Ecclesia quid 135. ejus for-			

I N D E X.

quadruplex status	<i>ibid.</i>	Irreverentia erga superiores	253
Homo quid	33	Judicium ultimum, quid; quæ ejus circumstantiæ & signa	194
Homo ante lapsum quomodo immortalis 44. ante vocatio- nem qualis	164	Juramentum quid & quotuplex 235. à quo & quomodo præ- standum. <i>ibid.</i> præstitum cur servandum 236. delati detra- ctatio <i>ibid.</i>	271
Homicidium	257	Justificare in Scripturis quid sit	271
Honestas	262	Justificationis causæ, partes <i>ibid.</i>	
Hostiæ adoratio	228	Justitia in Scripturis quot mo- dis dicatur 179. Christi quid, quotuplex 98. in proximum quid & quotuplex 251. com- mutativa quomodo exercen- da <i>ibid.</i> superiorum erga in- feriores 240. vindicatrix 257	
Humanæ naturæ Christi ex- cellentia 80, 81. adoratio <i>ibid.</i> an divinæ naturæ exal- tatione sit exæquata	106		
Humanitas	247		
Hypocritus	209		
I dololatria quid & quotu- plex	125		
Idolum quid & quomodo à si- mulacro & imagine differat <i>ibid.</i>			
Jejunium quid, quotuplex, et quomodo celebrandum	221		
Ignavia	256		
Imago Dei quid 32. quibus do- nis constet 43. quid de ea post lapsum reliquum	49		
Imagines Christi & Sanctorum num sunt Idola 226. & pi- cturæ SS. Trinitatis	227		
Immisericordia	249		
Impatientia	215		
Imprecationes	238		
Imprudencia	209		
Incarnatio Christi	73		
Inconstancia	210		
Indulgentia nimia	257		
Induratio quomodo Deo tri- buatur	38		
Infantum Baptismus & fides	119		
Infernus ubi	51		
Infidelitas	211		
Ingratitudo erga Deum	214		
Inhumanitas	247		
Injuriam propulsio legitima	257		
Inobedientia erga superiores	255		
Integritas	209		
Intemperantia	260		
Intercessio Christi	102		
Intercessores Pontificiorum <i>ibid.</i>			
Invidia	247		
Iracundia	257		
		L abor ante lapsum qualis 44	
		Lapsus primorum paren- tum: ejus causæ	45
		Levitarum officium	64
		Lex quid 57. cur post lapsum repetita 58. an à Christo correcta <i>ibid.</i> ab Evangelio quomodo differat 71. care- monialis 62. forensis	64
		Liberalitas	274
		Libertas, essentialis voluntatis proprietas	35
		Christiana	116
		Liberum arbitrium quotuplex	44
		Limbus patrum & infantum	56
		Lux primigenia	31
		M agistratui quomodo obe- diendum	151
		Magistratus Ecclesiæ nutritiis	16
		Magnificencia	274
		Malevolentia	247
		Malorum duorum quomodo minus eligendum	208
		Manuetudo	258
		Maria <i>ἡ ὑμῶν</i> Virgo mansit	83
		Mediator noster Christus	87
		Mendacium ullum num lic- tum	277
		Meriti conditiones	206
		Meritum	

INDEX.

Meritum de congruo & con-	206	Peccatum quid, unde, quotuplex	44. 45. primum originale 48
Ministri Ecclesie quotuplices	143. eorum vocatio 145. officium in tacendis secretis 151	&c. actuale 52 in Spiritum sanctum	<i>ibid.</i>
Miseria nostra quotuplex	45	Perfidia	280
Misericordia	248	Περικαυτολογία	281
Mors hominis quadruplex 54.		Perjurium	236
Christi qualis 91. an pro omnibus hominibus	97	Perseverantia sanctorum	183
Mundi interitus qualis	198	Perseveratio in peccatis	214
N Activitas Christi cum ejus fructu	82	Persona Christi quor. modis consideretur	72
Naziræi	64	Personæ Deitatis quid & quot	14. &c. illarum Trinitas & Unitas
Nominis divini sanctificatio	139	Persona ὑποστάσις & ἐνέργεια	quomodo differant 14
O Bedientia Christi activa & passiva 88. utriusq; necessitas 98. Christi activa quomodo olim adumbrata	101.	Pertinacia in malo	210
Christi passiva quomodo causa sit vitæ æternæ	100	Φιλοπρωγία	275
Odium Dei 213. proximi	246	Pignora acceptanda aut restituenda	273
Officii Christi functio in statu humiliationis 88, 102. et in statu exaltationis	106	Poculum Domini Laicis non eripiendum	131
Officium Christi Mediatorium quid 84. secundum quam naturam Christo tribuatur 85. quotuplex sit	86	Pœnæ damnatorum	54
Opera bona quæ 201. an justificent 179. an ab irrogenitis præstentur 206. quatenus ad salutem necessaria <i>ibid.</i> Christi Mediatoria et ἡνωστικά	76.	Pœnitentia	214
Dei quotuplicia 20, 21		Πολυθεωγγορία	256
supererogationis qualia 204		Polytheismus	211
Oratio quid 218. quæ partes ejus 219. causæ impulsivæ ib. perfecta idea in Orat. Domini. <i>ibid.</i> pro quibus et contra quos	221	Praedestinatio quid, quotuplex 25. an absolute facta <i>ibid.</i> media ejus exsequenda	26
Orium	275	Πρόγνωσις, Θεοπρονοία & Θεόρσις	quomodo differant 27
P anis Eucharisticus qualis 131		Profusio	275
Parrhesia	281	Promissio Deo serviendi	209
Parsonia	275	Propitiatorium	66
Passio Christi 89. nulla ejus particula à λυτρώσει excludenda 90. quomodo tribuatur Christo, et quotuplex sit	93	Providentia Dei æterna 21. differentia ejus à fato 36. circa peccata ut versetur <i>ibid.</i>	
Patientia	203	Prudentia	208
		Pudicitia conservandæ media	259
		Quiritatio in afflictionibus	215
		R Edemptionis necessitas ex Lege, Veritas ex Evangelio	57
		Redemptor quis 77. cur Deus & homo	75
		Reditus Christi. v. Adventus	
		Reformatio Religionis	216
		Reformatorum Religionis vocatio an legitima faciet	146
		Rege.	

I N D E X.

Regenerationis vox varie sum- ta 180	Signorum quatuor species 189
Regnum Christi quotuplex et quomodo Patri tradendum 107	Simplicitas ficta 279
Religio vera quid 216. ejus antiquitas <i>ibid.</i> num armis defendenda 217 (216)	Simulare quando liceat 277
Religionis vox varie accepta 229	Sobrietas 260
Reliquiarum cultus 229	Sors 238
Reprobatio an sit 28. ejus causa <i>ibid.</i>	Spes 212
Resurrectio Christi 104 mor- tuum 192	Stellarum creatio & usus 31
Reverentia erga superiores 252	Stultitia 208
Ritus Deum colendi verus 217	Strupor Dei gloriam non cu- rans 232
Rusticitas 280	Superstitio 231
S abbati sanctificatio & pro- fanatio 240	T abernaculum ejusque in- strumenta 83
Sacerdotes Papani 96	Taciturnitas 280
Veteris Testamenti 63	Temperantia 259
Sacerdotis summi ornatus 64	Tempora sacra 68
Sacramenta ante lapsum 43	Testamentum Vetus et No- vum. <i>Vide</i> Fœdus.
Novi Testamenti quomodo veteribus aliora 122, &c. quinque à Pontificiis confi- cta 124, &c.	Testimonium falsum 276
Sacramentalis phrasis 119, 120	Theologiæ præcognita 1
Sacramentorum & Verbi diffe- rentia 121. Veteris & Novi Testamenti differentia 122, 123	Timor Dei 213. servilis et fi- lialis <i>ibid.</i>
Sacrificia Veteris Testamenti quid & quotuplicia 67, &c.	Tropus quomodo in verbis S. Cœnæ 120
Sacrificio Christi contraria est Missa 96	Tyrannis 255
Salutis certitudo 183 &c.	V eracitas 276
Sanctificatio quid 180 ejus cau- sa 181 Nomina Dei 232	V erbum Dei <i>ἡ γράφω</i> & <i>ἡ γράφω</i> 2
Sanctorum adoratio 229, 230	Verecundia 261
Sapientia 207	Versuria 209
Scientia Christi quotuplex 80, 81	Vigilantia 261
Scripturæ S. divinitas 3 auto- ritas 6, &c. Libri perfectio 7, lectio, translatio, sensus <i>ibid.</i>	Vigiliæ superstitiosæ <i>ibid.</i>
Scurrilitas 281	Vindictæ studium 257
Securitas carnalis 213	Vita æterna 200
Sedulitas 256	Unio naturæ divinæ et hu- manæ Christi 78. signi et signati in Sacramentis 117
Sepultura Christi 91	Vocatio quotuplex 109. electis et reprobis communis 110 electis propria 163. à com- muni quomodo differt 165, 166
	Voracitas 260
	Votum quid 223, quotuplex <i>ibid.</i>
	Urbanitas 280
	Usura licita et illicita 271, 273
	Zelus pro Dei gloria 232

F I N I S.

ANATOME CORPORIS THEOLOGICI.

SS. THEOLOGIA agit de DEO

Cognoscendo

In se, ratione

Essentia, ex

Nominibus.

Proprietatibus,

Incommunicabilibus, ut sunt

{ Simplicitas.

{ Infinitas.

Communicabilibus, in effectis analogis,
quales sunt

{ Vita.

{ Voluntas.

{ Potentia.

Trium personarum,

Differentium

{ Ordine.

{ Proprietatibus.

{ Modo operandi.

Convenientium

{ Omnia

{ in se.

{ Ex se.

In operibus, qua sunt

Primo,

{ Essentialia.

{ Personalia.

Secundo,

{ Ad intra,

{ Ad extra,

Immanentia :

{ vid. B.

Transcendentia :

{

Colendo : vid. A.

B. Immanencia : Decretum

De omnibus rebus,

| Providentia aeterna dictum.

De creaturis rationalibus { Angelis.
Homino.

Prædestinatio dicta, constans

{ Electione.

{ Reprobatione.

Transcendia :

Creatio sex dierum.

Providentia actualis.

Generalis, qua gubernantur omnia

| Bona, efficiendo.

| Mala. ———

{ Permittendo.

{ Determinando.

{ Dirigendo.

Specialis, gubernans

Angelos { Bonos.
Malos.

| Nominem in statu

Parium

| Innocentia ; ubi

| Fœdus operum.

| Sacramentia : Arbor

| Vita

| Scientia { boni &
malis.

| Miseria qua est

| Culpa : Peccatum

| Primum

| Originum à primo

| Originale

| Actuale, ex { Infirmitate.

{ Malitia.

{ Temporalis.

| Pena : estque

{ Aeterna.

Parium, vid. C.

C. Partim

Gratis, in

Redemptione, cujus } Morali.
Necessitas, ex Lege } Cereimoniali.
Forensi.

Veritas, ex Evangelio : de Christi

Persona, qua

Ab aeterno, Dei Filius.

In tempore, Incarnata per

Conceptionem,

§ Virgine Sp. Sancti.

§ Ex sanguine B. Virginis.

Nativitatem.

Officio

— } Prophetico.
Sacerdotali.
Regio.

Statu

} Exinanitionis.
Exaltationis.

Vocatione ad Redemptorem, qua

Communis electis & reprobis, ad externam

Communionem Fœderis, seu

Testamenti gratia, quod

Substantia, inde à prima predicatione

| in Paradiso, idem est.

Administration diversum, scil.

Verus, obscurus

Oblatum, doctrina prophetica,

Obsignatum,

Ordinarie,

} Sacrificiis.
Circumcisione.
Paschate.

Extraordinarie, variis typis.

Novum, manifestius : vid. D.

Societatem Ecclesiæ; vid. E.

Propria electis : vid. F.

Gloria : vid. G.

D. Novum manifestus
Oblatum, doctrina Christi.
Obsignatum, Sacramento
Baptismi.
S. Cena.

E. Societatem Ecclesie, consideratam

In se, respectu

Natura, secundum

Partem

{ Militantem.

{ Triumphantem.

Notas, puram

Verbi predicationem.

Sacramentorum administrationem.

Administrationis,

Ordinaria :

Publica ;

{ Ecclesiastica.

{ Politica.

Privata.

Extraordinaria.

Opposite, respectu hostium

Apertorum :

{ Ethnicorum.

{ Judaorum.

{ Mahometanorum.

Dissimulatum :

Pseudo-Christorum.

Anti-Christorum : quorum

Alii Communes; Hæretici.

Unus, κατ' ἐξωθεν sic dictus.

F. *Propria electis ; cuius fructus sumus,*

Fides salvifica.

Effecta fidei :

Partim

Iustificatio,

qua

Σα. Peccata abjudicantur.

Σβ. Iustitia adjudicatur;

propter imputatam Christi

α. Passionem.

β. Obedientiam.

Sanctificatio,

qua

Σγ. Peccata partim abolentur.

Σδ. Iustitiae nova infunditur.

virtute Christi, ejusque

γ. Mortis.

δ. Resurrectionis.

Partim

Perseverantia in Dei gratia.

Christiana libertas.

G. *Gloria : qui inchoabimus in die Judicii, cuius*

Antecedentia :

Σ Adventus Christi.

Σ Resurrectio mortuorum.

Comitantia : Augustissimus processus, in

Impiis

Σ Condemnandis.

Σ In infernum conjiciendis.

Piis

Σ Absolvendis.

Σ In caelum transferendis.

Consequentia :

Mundi Consummatio,

Vita aeterna.

A. Colendo: Cultus autem Dei virtutes complectitur
Generales, quae sunt

Intellectus	{	Sapientia.
		Prudentia.
Voluntatis	{	Sinceritas.
		Promissio.
		Constantia.

Speciales, pertinentes ad cultum Dei

Immediatum, juxta 1. Tab. eumque

Internum tantum, secundum

Praeceptum 1. quo precipitur

Agnitio Dei.

Religiosus erga eum affectus;

Fides.

Fiducia.

Spes.

Charitas.

Timor.

Poenitentia.

Gratitudo.

Patientia.

Externum interno junctum, cujus

Partes, ex

Praecepto II. Ritus Deum colendi, sole-
mus, cujus

Partes,

Recta ministratio

Verbi.

Sacramentorum.

Oratio.

Admiracula.

Jejunium.

Votum.

Praecepto III. vid. H.

Tempus: vid. I.

Modus: vid. K.

H. Præcepto III. Sanctificatio nominis Dei,
qua fit

In affectu, Zelo pro gloria Dei.

In effectu,

Verbis; Nominis Dei

Usurpatione, in

Consecratione.

§ Juramentis.

§ Sortibus.

§ Confessione.

Factis; Vita pietate.

I. Tempus: Sabbatum, quod ex

Præcepto IV. sanctificatur

Omittendo nostra opera.

Faciendo à Deo præcepta; ut sunt,

Cultus religiosus.

Opera charitatis.

K. Mediatum, juxta II. Tab. qui complectitur vir-
tutes

Generales, quales sunt

Charitas.

Erga nos ipsos,

Erga proximum; qua considerata

Absolute, est

§ Humana.

§ Benevolentia.

§ Misericordia.

Reciproca, est

§ Charitas fraterna.

§ Amicitia.

Justitia,

§ Distributiva.

§ Commutativa.

Speciales: vid. L.

L. Speciales, pertinentes ad cultus medietati
Partes, de officio

Superiorum & inferiorum.

Requiritur enim ex Prac.

Ab inferioribus

{ Reverentia.

{ Obsequium.

{ Gravitudo.

A superioribus

{ Propensio.

{ Iustitia.

{ Sedulitas.

Quorumvis erga Quosvis : in bonis

Internis ;

Vita ad cuius, in nobis &

proximo, conservationem, ex

Prac. VI. requiruntur virtutes, relata

Ad nos :

{ Innocentia.

{ Mansuetudo.

{ Clementia.

{ Modestia.

Ad alios ;

Vindicatrix iustitia.

Fortitudo.

Pudicitia : cui servanda ex

Prac. VII. requiruntur media,

mandata

Omnibus : Temperantia, qua

Tum { Sobrietas.

{ Castitas.

!

Tum { Verecundia.

{ Honestas.

Quibusdam : Coniugium.

Externis : vid. M.

Gradum summum : vid. N.

M. Externis;

Facultatibus: quæ ex Prac. VIII.

Faciunt virtutes, relata

Ad proximum:

Justitia, in

{ Vendendis & emendis.
{ Utendis.
{ Custodiendis.

Beneficentia, qua in
Rebus

{ Majoribus, Magnificencia,
{ Minoribus, Liberalitas.

Personis

{ Pauperibus, Eleemosyna.
{ Peregrinis, Hospitalitas.

Ad nos ipsos:

Auriparata.

Parfimonia.

Philoponia.

Fama: ad quam ex Prac. IX. pertinent virtu-
tes, relata

Ad proximum,

Veracitas

Candor

{ quibus
{ servium

Fidelitas.

Tacurnitas.

Gravitas.

Comitas.

Urbanitas.

Parresia.

Ad nos ipsos,

Πειραστολογία modesta.

Vita inculcata.

N. Gradum summum: Prac. X. In

Ordinatione

Appetuum animalium;

{ Cibi.

{ Potus, &c.

Affectuum;

Amoris.

Odii.

Gaudii, &c.

Lucta, contra concupiscentiam.

FINIS.

